

ԼԻԼԻԹ ՄՈՎԱԽԱՅԱՆ

ԱՂՐԲԵՋԱՆԵՐԵՆԻ ԴԱՍԱԳԻՐՔ

Ե Ր Ե Վ Ա Ն Ի Պ Ե Տ Ա Կ Ա Ն Հ Ա Մ Ա Լ Ս Ա Ր Ա Ն

 ԱՐՄԱՆ ՀԱՅԻ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

ԼԻԼԻԹ ՄՈՎՍԻՍՅԱՆ

ԱԴՐԲԵՋԱՆԵՐԵՆԻ ԴԱՍԱԳԻՐՔ

Խմբագրությամբ՝ բանասիրական գիտությունների թեկնածու,
դոցենտ
Ռուբեն Մելքոնյանի

ԵՊՀ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ
ԵՐԵՎԱՆ
2012

ՀՏԴ 809. 436. 2 (075. 8)
ԳՄԴ 81. 2 Ադր 973
Մ 917

Գիրքը հրատարակության է երաշխավորել
Երևանի պետական համալսարանի արևելագիտության
ֆակուլտետի գիտական խորհուրդը

Խմբագիր՝ Բ. Գ. թ. , դոցենտ Ռուբեն Մելքոնյան
Գրախոս՝ Բ. Գ. թ. Հասմիկ Ասատրյան

***Գիրքը հրատարակվել է
«Արցախբանկ» ՓԲԸ-ի հովանավորությամբ***

Մովսիսյան Լիլիթ
Մ 917 Աղրբեջաներենի դասագիրք /Լ. Մովսիսյան,-
խմբ.՝ դոցենտ Ռ. Մելքոնյան. - Եր. : ԵՊՀ, 2012. - 240 էջ:

Սույն դասագրքում ամփոփ ներկայացվում են ժամանակակից
աղրբեջաներենի հնչյունական համակարգը, քերականության բաժինները,
հիմնական բառային ֆոնդը: Դասագրքում տեղ են գտել բազմաբնույթ
վարժություններ, ուսուցողական երկխոսություններ, ընթերցանության հա-
մար նախատեսված տեքստեր, ինչպես նաև աղրբեջաներեն-հայերեն
հապավումների և ուսումնական համառոտ բառարաններ: Դասագիրքը
նախատեսված է ուսանողների, ասպիրանտների, ինչպես նաև՝ աղրբեջա-
ներենով հետաքրքրվող լայն շրջանակների համար:

ՀՏԴ 809. 436. 2 (075. 8)
ԳՄԴ 81. 2 Ադր 973

ISBN 978-5-8084-1568-3

© Լ. Մովսիսյան, 2012 թ.
© ԵՊՀ հրատարակչություն, 2012 թ.

Աղբյուրներին ալբուբենը

Կիրիլական տառագրություն	Լատինական տառագրություն	Համարժեք տառերը հայերենի ալբուբենում
А - а	A - a	Ա
Б - б	B - b	Բ
В - в	C - c	Ջ
Г - г	Ç - ç	Չ
Д - д	D - d	Դ
Е - е	E - e	Է
Ө - ө	Ө - ө	-
Ф - ф	F - f	Ֆ
К - к	G - g	Գ
Г - г	Ğ - ğ	Դ
Һ - һ	H - h	Հ
Х - х	X - x	Խ
И - и	İ - i	Ի
Ы - ы	I - i	Ը
Ж - ж	J - j	Ճ
К - к	K - k	Կ(ք)
Л - л	L - l	Լ
М - м	M - m	Մ
Н - н	N - n	Ն
О - о	O - o	Օ
Ө - ө	Ŏ - ŏ	-
П - п	P - p	Պ(Փ)
Г - г	Q - q	Գ
Р - р	R - r	Ր
С - с	S - s	Ս
Ш - ш	Ş - ş	Շ
Т - т	T - t	Տ (Թ)
У - у	U - u	ՈՒ
Ү - ү	Ů - ů	-
В - в	V - v	Վ
Ј - ј	Y - y	Յ
З - з	Z - z	Զ

ԱՌԱՋԻՆ ԴԱՍ

§ 1. Աղրբեջաներենի հնչյունական համակարգը

Աղրբեջաներենում առկա է 9 ձայնավոր և 23 բաղաձայն: Բոլոր 9 ձայնավորներն էլ իրենցից ներկայացնում են միմյանցից հստակ տարբերվող հնչյուններ: Չկան առանձին երկար ձայնավորներ, բայց երբեմն որոշ բառերի արտասանության ժամանակ ձայնավորները հնչում են փոքր-ինչ երկար, այդ բառերը հիմնականում արաբապարսկական փոխառություններ են: Գրական աղրբեջաներենում չկան նաև ռնգային ձայնավորներ և երկհնչյուններ: Ըստ արտաբերման ձևի ձայնավորները տարբերակվում են՝

ա) ըստ լեզվի տարբեր մասերի մասնակցության՝ առաջնային շարքի - e, i, ö, ü, ə և հետնային շարքի - a, o, u, ı,

բ) ըստ արտաբերման ընթացքում շուրթերի մասնակցության՝ շրթնային- o, u, ö, ü և ոչ շրթնային- a, ı, e, i, ə,

գ) ըստ բերանի բացվածության աստիճանի՝ լայն (բաց) - a, o, e, ö, ə և նեղ (փակ) - ı, u, ü, i:

A հնչյունը ամենակայուն և լայնորեն կիրառվող ձայնավորն է և հանդիպում է բառի բոլոր դիրքերում՝ բառի սկզբում, մեջտեղում և վերջում. օրինակ՝ ac-քաղցած, ada-կղզի, ata-հայր, dar-նեղ, qardaş-եղբայր, bacı-քույր, bar-բերք, ana-մայր և այլն:

U հնչյունը ևս հանդիպում է բոլոր դիրքերում և իր արտասանությամբ համապատասխանում է հայերեն «ու» հնչյունի արտասանությանը. օրինակ՝ ut-ալյուր, udmaq-կուլ տալ, buz-սառույց, bu-այս, qum-ավազ, qutu-տուփ, məktub-նամակ և այլն:

O ձայնավորը նույնպես արտասանվում է հայերենի «o» հնչյունի նման: Չայնավորը շատ է հանդիպում ռուսերենից կամ ռուսերենի միջոցով փոխառված բառերում: Այն կարող է գտնվել բառի բոլոր դիրքերում. ox-նետ, od-կրակ, tox-կուշտ, futbol-ֆուտբոլ, zor-դժվար, toz-փոշի, kakao-կակաո:

E հնչյունը կարդացվում է հայոց լեզվի «է» ձայնավորի նման: Փոխառյալ բառերում այն կիրառվում է բոլոր դիրքերում. օրինակ՝ otel-հյուրանոց, balet-բալետ, en-լայնություն, era-դարաշրջան, ev-տուն, pendir-պանիր, mane-խոչընդոտ:

Ə հնչյունին համապատասխան հնչյուն չկա հայոց լեզվում: Հնչյունը, կարելի է ասել, միջանկյալ դիրք է գրավում «ա» և «է» հնչյունների միջև: Հնչյունի ձիշտ արտաբերումն ավելի հստակ դարձնելու համար դիմենք այլ լեզուների օգնությանը: Այսպես, ə-ի նման է արտասանվում անգլերեն «man» բառի ձայնավորը, կամ էլ, եթե փորձենք մի քանի անգամ արտասանել ռուսերեն «в пять часов» արտահայտությունը, ապա «пять» բառի ձայնավորը ևս իր արտասանությամբ շատ կնմանվի աղրբեջաներենի համապատասխան հնչյունին: Հանդիպում է բոլոր դիրքերում. օրինակ՝ ər-ամուսին, nə-ինչ, nəm-թաց, խոնավ, nənə-տատիկ, nəfər-հոգի, մարդ, nəvə-թոռ, dəvə-ուղտ, bəli-այո և այլն: Որոշ փոխառյալ բառերում հնչյունը կարդացվում է համեմատաբար ավելի երկար. məna-իմաստ, təmin-ապահովում, bəzən-երբեմն:

I ձայնավորը արտասանվում է շատ հստակ՝ հայերենի «ի»-ի նման: Այս հնչյունը հանդիպում է բոլոր դիրքերում. il-տարի, iki-երկու, siz-դուք, min-հազար, fil-փիղ, işiq-լույս, təbii-բնական, irəli-առաջ և այլն:

İ ձայնավորը կարելի է համեմատել հայերենի «ը» հնչյունի հետ, բայց, ի տարբերություն հայոց լեզվի, գրական աղրբեջաներենում այն երբեք չի հանդիպում բառասկզբում: Նշենք, որ երբեք երկար արտասանություն չի ունենում: Օրինակ՝ işiq-լույս, six-խիտ, qız-աղջիկ, hazır-պատրաստ, hamı-բոլորը, kağız-թուղթ և այլն:

Ü ձայնավորը չունի համարժեք հայերենում: Նման հնչյուն կա, օրինակ՝ ֆրանսերենում: Այս հնչյունը կարծես լինի շատ նեղ «ու», բայց արտասանվում է կտրացրած

շրթունքների մասնակցությամբ: Այն բնորոշվում է ծայրահեղ կարճ արտասանությամբ: Աղրբեջաներենում այն հանդիպում է բառի բոլոր դիրքերում. նֆ -երեք, նստ-վրա, նշմ-խաղող, նտն-արդուկ, նմն-սոխակ և այլն:

Օ հնչյունը և ֆրանսերենում իր համարժեքն ունի (օրինակ՝ jeune-երիտասարդ), իսկ աղրբեջաներենում ձայնավորը հանդիպում է հիմնականում բառասկզբում: Լինում են, իհարկե, նաև բացառություններ: Արտասանվում է կրկին շրթունքների մասնակցությամբ և նեղ «օ» ի նման: Օրինակ՝ ölkə-երկիր, göl-լիճ, göz-աչք, söylə-ասա և այլն:

Ժամանակակից աղրբեջաներենում կա 23 բաղաձայն՝

Ըստ ձայնի և աղմուկի պարունակության բաղաձայնները լինում են երեք տեսակ՝ ձայնեղ (b, c, d, g, q, ğ, j, v, z), խուլ (ç, h, f, k, p, s, ş, t, x) և ձայնորդ (l, m, n, r, y):

Այժմ անդրադառնանք բաղաձայնների արտաբերման որոշ առանձնահատկությունների. այսպես, p, b, c, d, g, ç, m, n բաղաձայններն արտասանվում են հայոց լեզվի համապատասխան պ (փ), բ, ջ, չ, դ, գ, մ, ն բաղաձայն հնչյունների նման: K Հնչյունը, կարելի է ասել, ունի երկու տեսակի արտասանություն: Այսպես, մի շարք փոխառյալ բառերում k-ն արտասանվում է ավելի շատ հայերենի «կ»-ի նման: Օրինակ՝ kino-կինո, kilo-կիլո: Բայց թյուրքական և արաբապարսկական ծագումով բառերում արտասանվում է ավելի շատ հայերենի «ք» բաղաձայնի նման. օրինակ՝ kim-ով, kasıb-աղքատ, katib-քարտուղար, kənd-գյուղ, kobud-կոպիտ, kor-կույր, kömür-ածուխ և այլն: Աղրբեջաներենի q բաղաձայնը, ընդհանուր առմամբ, նման է հայերենի «գ» բաղաձայնին, բայց փոքր-ինչ կոպիտ ձևով. օրինակ՝ qaz-գազ, qara-սև, qol-թև, qaban-վարագ, qardaş-եղբայր, quru-չոր, qus-թռչուն և այլն: Նշենք, որ այս բաղաձայնը հիմնականում կիրառվում է հետոնային շարքի ձայնավորների հետ: Աղրբեջաներենի f, v, s, z, y, x, ğ, h, ş, j, l բաղաձայնները արտասանությամբ, ընդհանուր առմամբ, համապատասխանում են հայոց լեզվի ֆ, վ, ս, գ, յ, խ, դ, հ, շ, ժ, լ հնչյունների արտասանությանը: Ինչ վերաբերում է r-ին, այն կարող է արտասանվել հայերենի «ր» կամ «ռ» բաղաձայնների նման՝ կախված տառի դիրքից: Աղրբեջաներենի t-ն իր արտասանությամբ ավելի շատ նման է հայերենի «թ» բաղաձայնի արտասանությանը, քան «տ»-ի: Վերը նշվածը վերաբերում է ինչպես փոխառյալ, այնպես էլ թյուրքական ծագում ունեցող բառերին. օրինակ՝ teatr-թատրոն, tutmaq-բռնել, münasibət-հարաբերություն, tikə-կտոր և այլն:

Անդրադառնանք նաև մի քանի հնչյունական առանձնահատկության: Բառավերջում q հնչյունը արտասանվում է [x], իսկ k հնչյունը՝ [x,], այսինքն՝ «խ» և ավելի փափուկ «խ»: Օրինակ՝ ancaq -միայն, torpaq -հող, ariq-նիհար, çörək-հաց և այլն: Երբ նման բառերին կցվում են ձայնավորով սկսվող վերջածանցներ, q հնչյունը հնչյունափոխվում է ğ-ի, իսկ k-ն՝ y-ի: Իհարկե, այս կանոնն ունի բացառություններ, որոնք վերաբերում են հատկապես արաբապարսկական ծագում ունեցող բառերին. օրինակ՝ iştirak-մասնակցություն, ittifaq-միություն, təbrik-շնորհավորանք և այլն: Աղրբեջաներեն բառերում բոլոր բաղաձայնները կարող են գտնվել բառասկզբում, բացառությամբ ğ բաղաձայնի: Ավելացնենք, որ այս կանոնը վերաբերում է նաև թուրքերեն բառերին:

Վերջերս աղրբեջաներենի հնչյունական համակարգից դուրս է հանվել ապաթարցի նշանը ('), որը կիրառվել է ձայնավոր հնչյունների երկարացման համար: Ներկայումս նշանը գրեթե չի կիրառվում, բայց որոշ բառերի ձայնավորներն արտասանվում են փոքր-ինչ երկար:

§ 2. Ձայնավորների ներդաշնակություն

Ընդհանուր առմամբ, ձայնավորների ներդաշնակության էությունն այն է, որ արմատից և վերջածանցից կազմված աղբյուրներեն բառերում ողջ հնչյունական կազմը, որպես կանոն, լինում է համատարր: Այլ կերպ ասած, վերջածանցները համապատասխանեցվում, ներդաշնակեցվում են բառարմատի հետ: Հարկ է նշել նաև, որ ներդաշնակությունը բացարձակ բնույթ չի կրում և, բնականաբար, կան որոշ բացառություններ: Ավելացնենք նաև, որ ձայնավորների ներդաշնակությունը բնորոշ է բոլոր թյուրքական լեզուներին:

Ներդաշնակության էությունը հետևյալն է. աղբյուրներեն բառին կցվող վերջածանցի ձայնավորի ընտրությունը կախված է տվյալ բառի վերջին վանկի ձայնավորից: Այսպես, եթե կցվող վերջածանցն ունի երկու հնչյունական տարբերակ *a* և *ə* ձայնավորներով, ապա այդ երկու տարբերակներից մեկի ընտրությունը պայմանավորվում է այն բառի վերջին վանկի ձայնավորի առաջնային կամ ետնային շարքին պատկանելիությամբ, որին կցվում է տվյալ վերջածանցը: Որպես օրինակ վերցնենք *oğul*-տղա և *həkim*-բժիշկ բառերը: Այսպես, *mən oğulam*-ես տղա եմ և *mən həkiməm*-ես բժիշկ եմ տարբերակներում *oğul* բառի մեջ վերջին վանկի *u* ձայնավորը հետնային շարքի ձայնավոր է, ուստի նրան կցվում է հետնային շարքին պատկանող *a* ձայնավորով վերջածանցը, իսկ *ahəkim* բառի մեջ *i* ձայնավորը պատկանում է առաջնային շարքին, ուստի նրան կցվում է առաջնային շարքի *ə* ձայնավոր պարունակող վերջածանց:

Եթե վերջածանցն ունի չորս հնչյունական տարբերակ, ապա չորս տարբերակից մեկի ընտրությունը պայմանավորվում է բառի վերջին վանկի ձայնավորի առաջնային կամ հետնային շարքին պատկանելիությամբ, ինչպես նաև՝ դրան հավելյալ այդ ձայնավորի շրթնային կամ ոչ շրթնային լինելով: Որպես օրինակ վերցնենք *baş*, *quş*, *dil*, *göl* բառերը և դրանց կցենք չորս տարբերակ ունեցող որևէ վերջածանց. օրինակ՝ *çı*, *çi*, *çu*, *çü* վերջածանցը. *başçı*-ղեկավար, *quşçu*-թռչնաբույծ, *dilçi*-լեզվաբան, *gölçü*-ծաղկագետ: Հստակ երևում է, որ այստեղ վերջածանցի ընտրության համար հաշվի է առնվում երկու գործոն: Ամփոփելով թեման՝ ասենք, որ եթե կցվող վերջածանցի ձայնավորը լայն է, ապա այն ունի երկու հնչյունական տարբերակ, իսկ եթե նեղ է, ապա՝ չորս:

ԵՐԿՐՈՐԴ ԴԱՍ

§ 3. Ադրբեջաներենի ցուցական դերանունները

Ադրբեջաներենի ցուցական դերանուններից *bu-այս, սա, քս-այդ, դա* *o-այն, նա* *həmin-* *տվյալ, այս* դերանունները պատասխանում են *ո՞ր (hansı?)* հարցին, իսկ *belə-այսպես, այսպիսին, elə-այնպես, այնպիսին, bu cür-այս կերպ, այս տեսակ, o cür-այն կերպ, այն տեսակ* դերանունները պատասխանում են *ինչպե՞ս, ինչպիսի՞ (necə?)* հարցերին: Ժամանակակից ադրբեջաներենում ամենակիրառելի ցուցական դերանուններն են՝ *bu, o, belə, elə*: Որպես որոշիչ՝ ցուցական դերանունը դրվում է որոշյալից առաջ. օրինակ՝ *bu ev-այս տունը, քս kitab-այդ գիրքը, o oğul-այն տղան*: Օ դերանունը կիրառվում է նաև որպես անձնական դերանուն (*նա*) և պատասխանում *ո՞վ (kim?)* հարցին: *Bu, քս, o* դերանունները կարող են նաև հոլովվել և ստանալ հոգնակիակերտ վերջածանցներ, նույնը չի կարելի ասել մյուս ցուցական դերանունների մասին, որոնք հանդես են գալիս միայն ուղղական հոլովով:

§ 4. Պարզ համառոտ նախադասություն

Նախադասության մեջ ստորոգյալը կարող է արտահայտվել ոչ միայն բայով, այլև այլ խոսքի մասերով, և ստորոգյալի այդ տեսակը կոչվում է **անվանական ստորոգյալ**: Ներկա ժամանակով դրված պարզ նախադասությունը (երրորդ դեմք, եզակի թիվ) ադրբեջաներենում կազմվում է *-dir* ստորոգման վերջածանցի օգնությամբ: Նման նախադասություններում նախ դրվում է ենթական, ապա ստորոգյալը: Համաձայն ձայնավորների ներդաշնակության կանոնի, կախված ստորոգյալի անվանական մասի վերջին վանկի ձայնավորից, ստորոգման վերջածանցը հանդես է գալիս չորս հնչյունական տարբերակով՝ *dir, dir, dur, dūr*: Այսպես, եթե բառի վերջին վանկի ձայնավորը *a* կամ *ı* է, ապա բառին կցվում է *dir* վերջածանցը. օրինակ՝ *o anadır-նա մայր է, bu çaydır-սա գետ է*: Եթե բառի վերջին վանկում առկա է *i, e* կամ *ə* ձայնավորը, ապա կցվում է *dir* վերջածանցը. օրինակ՝ *o həkimdir-նա բժիշկ է, քս cücedir-դա ճուտ է*: Եթե բառի վերջին վանկի ձայնավորը *o* կամ *u* է, ապա բառին ավելանում է *dur* տարբերակը. օրինակ՝ *bu quzudur-սա գառ է, o qoldur-այն թև է*: Իսկ եթե վերջին վանկի ձայնավորը *ö* կամ *ü* է, ապա բառին կարող է կցվել միայն *dür* վերջածանցը. օրինակ՝ *bu kökdür -սա արմատ է, քս güldür-դա ծաղիկ է*:

Աղյուսակ՝

a, ı	dir
i, e, ə	dir
o, u	dur
ö, ü	dür

§ 5. *Nə? Kim? Nəçi?* հարցական դերանունները

Ադրբեջաներենի հարցական դերանուններից ամենակիրառելիներից ներկայացնենք *nə? (ինչ), kim? (ո՞վ)* և *nəçi? (հարց մասնագիտության, զբաղմունքի մասին)* դերանունները: Այս հարցական դերանուններից *nə?, kim?* դերանունները կարող են հոլովվել և ստանալ հոգնակերտ և ստորոգման վերջածանցներ (*այստեղ նաև nəçi? դերանունը*).

օրինակ՝ O kimdir? - Նա ո՞վ է: O həkimdir - Նա բժիշկ է: Bu nədir? - Սա ի՞նչ է: Bu bardır. - Սա բերք է: Bu adam nəçidir? - Այս մարդն ո՞վ է (իր մասնագիտությամբ, զբաղմունքով): Bu adam müəllimdir. - Այս մարդն ուսուցիչ է: Աղբբեջաներենում kim? դերանունը վերաբերում է միայն անձին, իսկ ո՞նց? դերանունը՝ մնացած բոլոր շնչավորներին և անշունչ առարկաներին:

§ 6. Ներկա ժամանակով դրված պարզ նախադասության ժխտական և հարցական ձևերը

Ներկա ժամանակով դրված պարզ նախադասության ժխտական ձևը կազմվում է «deyil» բառի միջոցով, որը կարող ենք թարգմանել հայերենի «չէ» օժանդակ բայի ձևով: «Deyil»-ը գրվում է այն բառից անմիջապես հետո, որին վերաբերում է ժխտումը, ընդ որում՝ գրվում և արտասանվում է առանձին: «Deyil» բառը չի ենթարկվում ձայնավորների ներդաշնակության կանոնին և, անկախ իրեն նախորդող բառի հնչյունական կազմից, մնում է անփոփոխ: Ստորոգման վերջածանցը կցվում է «deyil»-ին, այն էլ միայն dir տարբերակով:

Օրինակ՝ Bu alma deyildir. - Սա խնձոր չէ:

Şu fil deyildir. - Դա փիղ չէ:

Bu quzu deyil, danadır. - Սա գառ չէ, հորթ է:

Ինչպես երևում է, վերջին նախադասության մեջ ստորոգման վերջածանցը դրվել է միայն վերջին անվան վրա, և դա նմանատիպ նախադասությունների համար օրինաչափություն է:

Նշենք, որ երրորդ դեմքի եզակի թվի ժամանակ dir վերջածանցի կիրառությունը պարտադիր չէ. օրինակ՝ O yol deyil. - Այն ճանապարհ չէ:

Ժամանակակից աղբբեջաներենում հարցական նախադասությունը կազմվում է կամ հարցական դերանունների, կամ հատուկ հարցական մասնիկների օգնությամբ, կամ էլ՝ պարզապես հարցական տոնի միջոցով (խոսքը բանավոր խոսքի մասին է, բայց գրավոր խոսքում ևս հաճախ հարցական մասնիկները չեն կիրառվում): Հարցական մասնիկներն ունեն չորս հնչյունական տարբերակ՝ *mi*, *mî*, *mu*, *mü* և ենթարկվում են ձայնավորների ներդաշնակության կանոնին: Երրորդ դեմքի եզակի թվի կազմության ժամանակ հարցական մասնիկները կցվում են ստորոգման վերջածանցներին՝ համապատասխանեցվելով դրանց հնչյունական տարբերակներին:

Օրինակ՝ Bu kitabdır mı? - Սա գիրք է:

O ermənidirmi? - Նա հա՞յ է:

O rusdur mu? - Նա ռո՞ւս է:

O gürcüdür mü? - Նա վրացի՞ է:

Bu dəftərdirmi? - Սա տե՞տր է:

Xeyr, bu dəftər deyil, kitabdır. - Ոչ, սա տետր չէ, գիրք է:

Bəli, bu dəftərdir. - Այո, սա տետր է:

Հարկ է ավելացնել, որ եթե նախադասության մեջ կիրառվում է որևէ հարցական դերանուն, ապա նման նախադասության մեջ հարցական մասնիկ չի կարող գործածվել: Ինչպես վերը նշվեց, աղբբեջաներենում հաճախ հարցական նախադասությունները կազմ-

վում են պարզապես հարցական տոնի օգնությամբ, և նման նախադասությունները, սովորաբար, ավելի մեղեդային են լինում:

Օրինակ՝ Bu jurnaldir?-Սա ամսագի՞ր է:
O həkimdir?-Նա բժի՞շկ է:

§ 7. Ուղղական հոլով

Ժամանակակից ադրբեջաներենում կա վեց հոլով: Ուղղական հոլովը (adlıq hal) չունի որևէ վերջածանց և երբեմն անվանվում է հիմնական հոլով: Ուղղական հոլովով դրված բառը հանդես է գալիս ուղիղ ձևով և նախադասության մեջ կատարում է ենթակայի, որոշչի, ուղիղ խնդրի պաշտոններ, կիրառվում է որպես ստորոգյալի անվանական մաս, ինչպես նաև գործածվում է մի շարք հետդիրների հետ:

Օրինակ՝ Yerevan gözəl şəhərdir. - Երևանը գեղեցիկ քաղաք է:
Zanbaq güldür. - Վարդակակաչը ծաղիկ է:
İnək heyvandır. - Կովը կենդանի է:

Քառարան

baba- պապ	qəzet-թերթ
ar- ամոթ, ինքնասիրություն	ilan- օձ
bar- բերք, պտուղ	it- շուն
var- կա	dələ- սկյուռ
yox- չկա	balta- կացին
era- դարաշրջան	bül-bül- տխրակ
en- լայնություն	lələ- կակաչ
ev- տուն	üzük- մատանի
on- տասը	stul- աթոռ
toy- հարսանիք	palto-վերարկու
boru- խողովակ	qaz- սազ
burun- քիթ	qartal- արծիվ
un- ալյուր	toyuq- հավ
an- պահ, ակնթարթ	müğənni- երգիչ
əlvan- գունագեղ, խայտաբղետ	bələdçi- էքսկուրսավար, ուղեկցող
mən- ես	çanta- պայուսակ
sən- դու	maşın- մեքենա
kim- ով	açıqca- բացիկ
bal- մեղր	lügət- բառարան
yun- բուրդ	kitab- գիրք
yay- ամառ	oğul- տղա, որդի
yaman- վատ, դաժան, զգվելի	çay- գետ, թեյ
bol- առատ, լի	həkim- բժիշկ
yol- ճանապարհ, ուղի	cücə- ճուտ
il- տարի	quzu- գառ
min- հազար	qum-ավազ
fil- փիղ	kök- 1. արմատ, 2. գեր

dul- այրի	göl-լիճ
dam- տանիք, ծածկ	nə?- ինչ
dana- հորթ	adam- մարդ
tam- լրիվ, ամբողջ, ուղիղ	nəçi?- ով (հարց մասնագիտության, զբաղմունքի մասին)
tel- թել, լար	müəllim-ուսուցիչ
su- ջուր	alma-խնձոր
od- կրակ	erməni-հայ
ot- խոտ	rus-ռուս
bulud- ամպ	xeyr-ոչ
söz- խոսք, բառ	bəli-այո
az- քիչ	zanbaq-վարդակակաչ
uzun- երկար	gül-ծաղիկ
diş- ատամ	heyvan-կենդանի
şiş- սուր, շիշ, շամփուր	bayram- տոն
dovşan- նապաստակ	aman- ներում
şey- իր	ana-մայր
şən- ուրախ, աշխույժ	yara-վերք, վնասվածք
şor- աղի	lay- շերտ
baş- գլուխ	nəvə-թոռ
tələbə- ուսանող	əməl-գործ, արարք
amma-բայց	böyük-մեծ
gürcü-վրացի	dost-ընկեր, բարեկամ
dəftər-տետր	stol- սեղան
gözəl-գեղեցիկ	armud- տանձ
şəhər-քաղաք	gözəl- գեղեցիկ
inək-կով	bəs- իսկ
iş- գործ, աշխատանք	məktub-նամակ
şöbə- բաժին, բաժանմունք	ov-որս
boy-հասակ	mühəndis-ճարտարագետ
oyun- խաղ	zəhmət olmasa- եթե դժվար չէ
əl-ձեռք	kiçik-փոքր
elm- գիտություն	nənə-տատ
ər- ամուսին	yuva- բույն
qadın-կին	

Վարժություններ

1. Հետևյալ բառերը թարգմանել հայերեն.

Yay, bayram, ev, en, boru, burun, un, aman, ana, boy, yara, oyun, yuva, əl, bal, lay, elm, nəvə, nənə, ər, əməl, yol.

2. Նշված նախադասությունները դարձնել ժխտական և հարցական.

Bu ermənidir. O, rusdur. Bu ev böyükdür. Şu yuva kiçikdir. Bu almadır. O qadın gözəldir.

3. Թարգմանել աղբբեջաներն.

Սա տուն է: Սա բույն է: Դա թիթեռ է: Այս խնձորը մեծ է: Սա գի՞րք է: Սա գիրք չէ, տետր է: Այն հորթ է: Այն հորթը փոքր է: Տունը լավն է: Սա շո՞ւն է: Ի՞նչ է սա: Այս ի՞նչ նեղ ճանապարհ է: Այս աղջիկը ուրախ է: Այդ մարդը հայ է: Բաղը թռչուն է: Հորթը կենդանի է: Սա սոխակ է: Դա նուռ է: Այն սկյուռ է: Սա վարդակակաչ է: Դա ձի է: Այն ձեռք է: Սա օձ է: Այն խողովակ է: Դա բերք է: Դա ամպ է:

4. Թարգմանել հայերեն.

Palto, üzük, qəzet, bəs, stol, məktub, alma, bu, ar, bar, baba, ov, era, ev, en, bura, ora, on, o, boru, kitab, stul, xeyr, toyuq, qaz, armud, qartal, amma, burun, un, aman, ana, an, müğənni, yaman, tələbə, il, yay, mühəndis, bal, mən, yol, dul, kim, siz, əlvan, salam, zəhmət olmasa, dam, bələdçi, o nəçidir?, həkim, bol, min, bu kimdir?, sən, nə, yun, fil, dana.

5. Տվյալ բառերը դասավորել ըստ իրենց աղբբեջաներն համարժեքների.

խնձոր-xeyr	նամակ-üzük
քիթ-palto	թերթ-bar
խողովակ-qəzet	գիրք-ov
ոչ-stul	բայց-baba
արծիվ-kitab	հավ-qaz
մատանի-amma	սագ-ev
տուն-burun	աթոռ-məktub
վերարկու-toyuq	պապ-boru
դրս-alma	բերք-qartal

հագար-tələbə	դու-salam
տարի-kim	խայտաբղետ-yaman
հորթ-sən	երե դժվար չէ- mühəndis
ողջույն-həkim	վատ-bal
ուղեկցող-zəhmət olmasa	բժիշկ-fil
ուսանող-yun	փիղ-dam
տանիք-əlvan	երգիչ-dana
ո՞վ-müğənni	բուրդ-il
ճարտարագետ-bələdçi	մեղր-min

6. Երկխոսությունը թարգմանել հայերեն.

- Bu kimdir? –Bu Arzudur.
- Bu Arzudur(mu)? –Bəli, bu Arzudur.
- O nəçidir? – O, həkimdir.
- Bəs, Emin də həkimdir?
- Xeyr, Emin həkim deyil.
- Bəs, o nəçidir? –O, müğənnidir.

-Bu kimdir? –Bu Kamaldır.
-Bu Kamaldır(mı)? –Bəli, bu Kamaldır.
-Xeyr, o, Kamal deyil.
-Bəs, o kimdir? –O, Arturdur.
O, nəçidir? –O, bələdçidir.

7. Հետևյալ զրույցը թարգմանել անհրաժեշտ է.

-Նա ո՞վ է: -Նա Ալեքս է:
-Նա ճարտարագետ է: -Այո, ճարտարագետ է:
-Իսկ նա ո՞վ է: -Նա Նելլին է:
-Նելլին ի՞նչ մասնագիտություն ունի: Նա ուղեկցորդուհի՞ է:
-Ոչ, նա բժիշկ է:

ԵՐՐՈՐԴ ԴԱՍ

§ 8. Անձնական դերանուններ

Ադրբեջաներենի անձնական դերանուններն են՝

Mən-ես	Biz-մենք
Sən-դու	Siz-դուք
O-նա	Onlar-նրանք

Առաջին և երկրորդ դեմքերի անձնական դերանունները պատասխանում են ո՞վ (kim?) հարցին, իսկ երրորդ դեմքի դերանունները՝ ո՞վ (kim?), և ի՞նչ (ո՞նչ?) հարցերին: Անձնական դերանունները հոլովվում են գոյականների նման:

§ 9. Անվանական ստորոգյալի ներկա ժամանակաձևը

Անվանական ստորոգյալի ներկա ժամանակաձևը կազմվում է հատուկ ստորոգման վերջածանցների միջոցով, որոնք ենթարկվում են ձայնավորների ներդաշնակության կանոնին և, բնականաբար, ունեն հնչյունական տարբերակներ՝ կախված բառի վերջին վանկի ձայնավորից:

Ժգրկ	Եզակի թիվ	Հոգնակի թիվ
I	-(y)am//-(y)əm	-(y)ıq//-(y)ik//-(y)uq//-(y)ük
II	-san//sən	-sınız//siniz//sunuz//sünüz
III	-dır//dir//dür//dür	-dırlar//dırlər//durlar//dürlər

Եթե բառի վերջին վանկի ձայնավորը a, ı, o, u են, ապա եզակի թվի առաջին և երկրորդ դեմքերում դրվում են -am//yam և -san վերջածանցները, իսկ եթե e, i, ö, ü, ə են, ապա բառին կցվում են -əm//yəm և -sən վերջածանցները: Իսկ հոգնակի թվի առաջին և երկրորդ դեմքերի, ինչպես նաև երրորդ դեմքի պարագայում ստորոգման վերջածանցի ընտրությունը պայմանավորվում է բառի վերջին վանկի ձայնավորի առաջնային և հետնային շարքին պատկանելիությամբ և շրթնայնությամբ:

Փաստորեն, ադրբեջաներենում անվանական ստորոգյալի վերջածանցները տարբերակվում են ըստ դեմքերի և թվերի.

Օրինակ՝ mən həkiməm - ես բժիշկ եմ
sən həkimsən - դու բժիշկ ես
o həkim(dir) - նա բժիշկ է

biz həkimik - մենք բժիշկ ենք
siz həkimsiniz - դուք բժիշկ եք
onlar həkimdir - նրանք բժիշկ են

Այսպիսով, առաջին դեմքի և՛ եզակի, և՛ հոգնակի թվերի դեպքում -am//əm և -ıq//ik//uq//ük վերջածանցները անփոփոխ ձևով կցվում են բաղաձայնով ավարտվող բառերին. օրինակ՝ mən oğlanam, mən rusam, biz həkimik, biz qızıq:

Իսկ եթե բառն ավարտվում է ձայնավորով, ապա վերը նշված տարբերակներում ստորոգման վերջածանցի և բառի միջև ավելանում է y հնչյունը:

Օրինակ՝ mən erməniyəm-ես հայ եմ
biz erməniyəm-մենք հայ ենք

Անվանական ստորոգյալով նախադասություններ կազմելիս, կարող ենք բաց թողնել անձնական դերանունները, քանի որ ստորոգման վերջածանցներով արդեն դեմքերը տարբերակվում են. օրինակ՝ tələbəyəm. -ես ուսանող եմ

müəllimsən. -դու ուսուցիչ ես

Աղբյուրներում անվանական ստորոգյալը հոգնակի թվի առաջին և երկրորդ դեմքերում հոգնակերտ վերջածանց կարող է ստանալ և կարող է չստանալ:

Օրինակ՝ Biz erməniyəm (Biz ermənilərik) - մենք հայ ենք
Siz russunuz (Siz ruslarsınız) - դուք ռուս եք

Ներկա ժամանակով դրված անվանական ստորոգյալի ժխտական ձևը կազմվում է «deyil» բառի միջոցով, և, համաձայն ձայնավորների ներդաշնակության կանոնի, «deyil»-ին կցվող ստորոգման վերջածանցները կարող են ունենալ միայն մեկ հնչյունական տարբերակ.

Դեմք	Եզակի թիվ	Հոգնակի թիվ
I	-əm	-ik
II	-sən	-siniz
III	-dir	-dirlər

Օրինակ՝ Mən şagird deyiləm - ես աշակերտ չեմ
Sən şagird deyilsən - դու աշակերտ չես
O şagird deyil(dir) - նա աշակերտ չէ
Biz vətəndaş deyilik - մենք քաղաքացի չենք
Siz vətəndaş deyilsiniz - դուք քաղաքացի չեք
Onlar vətəndaş deyildirlər - նրանք քաղաքացի չեն

Հարցական ձևի կազմության ժամանակ ստորոգման վերջածանցներին կցվում են հարցական ու, mi, mu, mü մասնիկները, որոնք գրվում և արտասանվում են միասին:

Օրինակ՝ Mən dərziyəmmi? - ես դերձա՞կ եմ
Sən kəndlisəmmi? - դու գյուղացի՞ ես
O rusdurmu? - նա ռո՞ւս է
Biz dərziyəmmi? - մենք դերձա՞կ ենք
Siz kəndlisinizmi? - դուք գյուղացի՞ եք
Onlar rusdurlarmı? - նրանք ռո՞ւս են

Անվանական ստորոգյալի հարցաժխտական ձևը կազմվում է deyil բառի և mi հարցական մասնիկի օգնությամբ, որն էլ կցվում է բառին:

Օրինակ՝ Mən böyük deyiləmmi? - ես մեծ չե՞մ
Sən vətəndaş deyilsəmmi? - դու քաղաքացի չե՞ս
O erməni deyildirmi? - նա հայ չէ՞

§ 11. Պատկանելիությունն ադրբեջաներենում

Պատկանելիությունն ադրբեջաներենում արտահայտվում է ստացական դերանունների և պատկանելիության հատուկ վերջածանցների օգնությամբ: Ստացական դերանունները ցույց են տալիս պատկանելիություն և կազմվում են անձնական դերանուններից:

mənim-իմ	bizim-մեր
sənin-քո	sizin-ձեր
onun-նրա	onların-նրանց

Պատկանելիության վերջածանցները գրվում և արտասանվում են անվան հետ միասին և ենթարկվում են ձայնավորների ներդաշնակության կանոնին: Այն անձը, որին պատկանում է գոյականը, արտահայտվում է ստացական դերանվամբ, իսկ տվյալ գոյականը ստանում է համապատասխան վերջածանցներ: Այսպես, եթե բառն ավարտվում է ձայնավոր հնչյունով, ապա տվյալ բառին կցվում են հետևյալ վերջածանցները.

Ժրգ	Եզակի թիվ	Հոգնակի թիվ
I	-m	-miz, miz, muz, müz
II	-n	-niz, niz, nuz, nüz
III	-si, si, su, sü	-ları, ləri

Օրինակ՝ mənim atam-իմ հայրը	bizim anamız-մեր մայրը
sənin atan-քո հայրը	sizin ananız-ձեր մայրը
onun atası-նրա հայրը	onların anaları-նրանց մայրը

Երրորդ դեմքի եզակի թվի, ինչպես նաև հոգնակի թվի բոլոր դեմքերի ժամանակ գործում է ձայնավորների ներդաշնակության կանոնը:

Եթե բառի վերջին տառը բաղաձայն է, ապա տվյալ բառին կցվում են հետևյալ վերջածանցները.

Ժրգ	Եզակի թիվ	Հոգնակի թիվ
I	-im, im, um, üm	-imiz, imiz, umuz, ümüz
II	-in, in, un, ün	-iniz, iniz, unuz, ünüz
III	-ı, i, u, ü	-ları, ləri

Օրինակ՝ mənim dostum-իմ ընկերը	bizim dostumuz-մեր ընկերը
sənin dostun-քո ընկերը	sizin dostunuz-ձեր ընկերը
onun dostu-նրա ընկերը	onların dostları-նրանց ընկերը

Ադրբեջաներենում հաճախ ստացական դերանունները բաց են թողնվում, քանի որ պատկանելիության վերջածանցներն ունեն նաև դիմային ցուցիչներ.

Օրինակ՝ qardaşım-եղբայրս,	qardaşın-եղբայրդ
---------------------------	------------------

Խոսակցական լեզվում ստացական դերանվան հետ անունը երբեմն ընդհանրապես չի ստանում պատկանելիության վերջածանց.

օրինակ՝ bizim küçə-ներ փողոցը

Եթե բառը դրվում է հոգնակի թվով, ապա բառին նախ կցվում է հոգնակիակերտ վերջածանցը, ապա միայն պատկանելիության վերջածանցը. օրինակ՝ dost-dostlar-dostlarım

§ 12. Ներգոյական հոլով

Ներգոյական հոլովը կազմվում է da կամ də վերջածանցների օգնությամբ, որոնք կցվում են այն գոյականին կամ այլ խոսքի մասին, որին վերաբերում են: Ներգոյական հոլովը պատասխանում է որտե՞ղ (harada?), ո՞ւմ մոտ (kimdə?), ինչի՞ մեջ (nədə?), երբեմն էլ՝ ե՞րբ (nə vaxt?) հարցերին: Եթե բառի վերջին վանկի ձայնավորը a, ı, o կամ u է, ապա բառին կցվում է da վերջածանցը, իսկ եթե e, i, ö, ü, կամ ə է, ապա բառին կցվում է də վերջածանցը: Եթե ներգոյական հոլովի վերջածանցը կցվում է այնպիսի բառի, որը վերջանում է խուլ բաղաձայնով, ապա da-də -ի d հնչյունը արտասանվում է փոքր-ինչ խլացած (ավելի շատ տ-ի նման): Ներգոյական հոլովը կիրառվում է հետևյալ նշանակություններով.

- 1) տարածություն -evdə-տանը, kitabda-գրքի մեջ, onda-նրա մոտ, məndə-ինձ մոտ
- 2) ժամանակ- gündə-օրվա մեջ, ayda-ամսվա մեջ, ildə-տարվա մեջ
- 3) գործունեության ոլորտ- O oxumaqda birincidir. -Նա սովորելու մեջ առաջինն է:

§ 13. 1-10 թվերն ադրբեջաներենում

Ադրբեջաներենում 1-10 թվերը հետևյալն են.

1-bir, 2-iki, 3-üç, 4-dörd, 5-beş, 6-altı, 7-yeddi, 8-səkkiz, 9-doqquz, 10-on

Բառարան

qız- աղջիկ	yaxşı-լավ
oğlan- տղա	əla- գերազանց
şagird- աշակերտ	ailə- ընտանիք
vətəndaş-քաղաքացի	validəyn-ծնող
dərzi- դերձակ	bacı- քույր
kəndli- գյուղացի	arvad- կին
ata- հայր	uşaq-երեխա
qardaş- եղբայր	daş-քար
küçə- փողոց	şübhə- ապակի
ördək- բադ	ütü-արդուկ
üz-դեմք	həyət- բակ
məktəb- դպրոց	hovuz-լողավազան
quş-թռչուն	həftə-շաբաթ
gün-օր	oxucu-ընթերցող

ay-ամիս, լուսին	söz-խոսք
ad-անուն	kağız-թուղթ
şad-ուրախ	süfrə- սփռոց
çox-շատ	xalça- գորգ
jurnal- ամսագիր	qələm- գրիչ
qutu- տուփ	yorğan- վերմակ
fotoaparət- ֆոտոխցիկ	salamat qalın- բարով մնացեք
xətkəş- քանոն	yel-քամի
uduş- շահում	tərcüməçi- թարգմանիչ
əziz-սիրելի	hələlik- առայժմ
heyvan- կենդանի	çənli-մշուշոտ
babat-ոչինչ	cəld-ճարպիկ
gör-qերեզման	corab-զուլպա
sabah- վաղը, առավոտ	günorta-կեսօր
axşam- երեկո	çöl-հանդ
heyva-սերկևիլ	sürücü-վարորդ
hündür-բարձր, բարձրահասակ	neçə?-քանի, որքան
bağ-այգի	küy-աղմուկ
müxbir-թղթակից	kar-խուլ
qan-արյուն	qaşuq-զդալ
tək-կենտ, եզակի	güzgü-հայելի
çaynik-թեյնիկ	saat-ժամ, ժամացույց
bıçaq-դանակ	təmiz-մաքուր
çəngəl-պատառաքաղ	güclü-ուժեղ
kasıb-աղքատ	katib-քարտուղար
karandaş-մատիտ	fincan-բաժակ
boşqab-ափսե	ayaqqabı-կոշիկ
qab-qacaq- ամանեղեն	yoldaş- ընկեր, ճանապարհի ընկեր
çirkli- կեղտոտ	bilet- տոմս

Վարժություններ

1. Կազմել հետևյալ բառերի հոգնակի ձևերը.

əl, oyun, lay, elm, ev, min, il, alma, un, fil, dəftər, üz, daş, şüşə, şöbə, dovşan, iş, ütü, dost, çay, saat, gün, fincan, kitab, yoldaş, bulud, karandaş, məktub, üzük, qardaş, balta, boşqab, corab, dəftər, lələ.

2. Հետևյալ բառերը դնել ներգոյական հոլովով.

Ev, başlar, şöbə, çay, mən, onlar, həyət, hovuzlar, həftə.

3. Խոնարհել հետևյալ նախադասությունները բոլոր դեմքերով:

Mən həkiməm. Mən bələdçiyəm. Mən adamam.

4. Տեղադրել համապատասխան վերջածանցները.

1. Օ, տələbə. . . 2. Siz həkim. . . 3. Mən müğənni. . . 4. Sən mühəndis. . . 5. Biz adam. . .
6. Siz tələbə. . . 7. O Anna. . . 8. Sən tələbə. . . 9. O dana. . . 10. Biz bələdçi. . .

5. Լրացնել համապատասխան անձնական դերանունները և թարգմանել հայերեն.

1. . . . tələbəsen. 2. . . . mühəndisik. 3. . . . rusdurlar. 4. . . . müğənniyəm. 5. . . .
tələbəsiniz. 6. . . . bələdçiyik. 7. . . . fildir. 8. . . . Annasan.

6. Թարգմանել հետևյալ բառակապակցությունները.

ա) Mənim fotoaparatom, onun qutusu, sənin yorğanın, onların xalçası, bizim almamız, sizin lüğətiniz, mənim qələmim, onların kağızı, sizin jurnalınız, sənin çantan, mənim süfrəm, sizin açıqcanız, kimin çantası, bizim evimiz.

բ) Իմ քանոնը, քո սփռոցը, ո՞ւմ բացիկը, նրանց տունը, քո պայուսակը, մեր ընթերցողները, ձեր գլուխը, իմ ամսագիրը, ձեր բառարանը, մեր նամակը, նրանց գորգը:

7. Թարգմանել հետևյալ զրույցները և սովորել անգիր.

-Bu nədir?

-Bu açıqcadır.

-Bu kimin aşığıdır?

-Bu sənin açıqcadır.

-Bəs, bu kimin xətkəşidir?

-O da sənin xətkəşidir.

-Bu nədir?

-Bu xalçadır.

-Bu kimin xalçasıdır?

-Bu, bizim xalçamızdır.

-Bəs, o kimin paltosudur?

-O, sizin paltonuzdur.

-Bu sənin lüğətidir?

-Xeyr, bu mənim lüğətim deyil.

-Bəs kimindir?

-Bu onun lüğətidir.

-Bu kimin evidir?

-Sizindir.

-Bəs, bu məşin kimindir?

-O da sizindir.

-Bəs, o kimin məşinıdır?

-O da bizim məşinımızdır (bizimdir).

-Bu nədir?

-Bu qələmdir.

-Bu kimin qələmidir?

-Bu onun qələmidir.

-Bəs, bu jurnal kimindir?

-Mənimdir. (Bu jurnal mənimdir).

-Bu onun almasıdır(mı)?

-Xeyr.

-Bəs, bu kimin almasıdır?

-Sənindir. (bu sən almandır).

Bəs, bu kimin fotoaparatıdır?

-Mənimdir. (Bu fotoaparatu mənimdir).

-Bu Leonardodur(mu)?

-Bəli, bu Leonardodur.

-Yaxşı, bəs bu kimdir?

-Bu onun arvadı Lenadır.

-Bəs bu kimdir?

-Bu onun qardaşıdır.

-Onun adı nədir?

-Onun adı Arendir.

-Bəs o nəçidir?

-O mühəndisdir

8. Թարգմանել աղբյուրներն.

-Ի՞նչ է սա:

-Սա գրիչ է:

-Սա ո՞ւմ գրիչն է:

-Իմ գրիչն է:

-Իսկ ո՞ւմն է այս ամսագիրը:

-Այս ամսագիրը նրանն է:

-Սա քո՞ խնձորն է:

-Ոչ, իմ խնձորը չէ:

-Իսկ ո՞ւմն է:

-Քոնն է:

-Իսկ քանոնը ո՞ւմն է:

-Քանոնը նրա քանոնն է:

9. Աղբյուրներն և հայերեն բառերը դասավորել կողք կողքի՝ ըստ իրենց համապատասխան իմաստների.

գուլպա-salamat qalin	ճարպիկ-babat
ծաղիկ-dost	ինչպես-չənli
առայժմ-uduş	ընկեր-gör
երեկո-yel	քամի-vətəndaş
կեսուր-əziz	կենդանի-cəld
մշուշոտ-necə	շահում-gül
առավոտ-tərcüməçi	բարով մնացեք-sabah
ոչինչ-yoldaş	թարգմանիչ-corab
սիրելի-heyvan	ճանապարհի ընկեր-axşam
գերեզման-hələlik	քաղաքացի-günorta

ուսուցիչ-arvad	տղա-müxbir
քանի՞-heyva	թռչուն-bacı
արյուն-çöl	բարձր-oğul
թղթակից-hündür	այգի-küy
ամուսին-sürücü	քույր-müəllim
աղմուկ-bağ	հանդ-ər
կին-uşaq	վարորդ-qan
սերկևիլ-neçə?	երեխա-quş

10. Թարգմանել հետևյալ նախադասությունները.

1. Նա իմ կինն է (ուսուցիչ, աղջիկ, տուն): 2. Սա քո եղբայրն է (հայր, ամուսին, քույր): 3. Մենք ծնողներ ենք (ուսանող, երեխա, ուսուցիչ): 4. Սա նրա ընտանիքն է (որդի, վարորդ, թարգմանիչ): 5. Նա ուսուցիչ չէ: 6. Նա մեր հայրը չէ:
 Խնդրեմ, ծանոթացեք, սա իմ ընտանիքն է: Սա իմ ամուսինն է: Նրա անունը Գրիգոր է: Նա ճարտարագետ է: Սրանք մեր երեխաներն են: Իմ որդին բժիշկ է: Իսկ իմ դուստրը դեռ ուսանող է: Ես տնային տնտեսուհի եմ: Իմ անունը Լինա է: Սա մեր տունն է:

11. Թարգմանել: Ներկայացնել համանման ձևով ձեր ընտանիքը.

Bu mənim ailəmdir. Bu mənim valideynlərimdir- atam və anam. Bu bizim- ər və arvad. Bu bizim uşaqlarımızdır- oğul və qız.

12. Կարդալ և թարգմանել աղբյուրներենից

ա)-Bunlar nədir?

-Bunlar güllərdir.

-Bunlar kimin gülləridir?

-Onlar onun gülləridir.

(Bu güllər onundur)

-Xeyr, onlar onun gülləri deyil.

-Bəs kimindir?

-Sizindir. (Bu güllər sizindir).

-Bu adamlar sizin yoldaşlarınızdır?

-Xeyr. Onlar mənim yoldaşlarım deyil.

-Bəs kimindir?

-Onların yoldaşlarıdır (onların).

բ)1. Bunlar iki alma və üç armuddur. 2. Bunlar on qaşıq və on boşqabdır. 3. Bunlar beş çəngəl və altı bıçaqdır. 4. Bunlar iki çaynik və yeddi çirkli fincandır. 5. Bunlar mənim üç yoldaşımdır. 6. Bu yeddi karandaş sənindir(mi)? 7. Bu iki corab mənim deyil. 8. Bunlar onun səkkiz təmiz boşqabıdır.

Տես զիզ չեյիլ, օղլանսան. Օ միհենդիս չեյիլ, սյրյուսյուր. Տիզ ռուս չեյիլսիճիզ, գյուրյուսյուճիզ. Յիզ մյուլլիմ չեյիլ, միհենդիսիկ. Տես մեկտեբլի չեյիլ, տելեբեսան.

Երկխոսություններ.

1)

Sən nəçisən? Mən mühəndisəm.
O, nəçidir? O, tələbədir.
Biz nəçiyik? Biz həkimik.
Siz nəçisiniz? Siz müğənnisiniz.
Onlar nəçidirlər? Onlar şagirdidirlər.

Zəhmət olmasa, deyin (ասացե՛ք). O nəçidir?
O həkimdir? –Xeyr, o həkim deyil. – O, müğənnidir.

Zəhmət olmasa, deyin. Siz kimsiniz?
Mən Annayam. –Siz nəçisiniz?
Mən tələbəyəm.

Zəhmət olmasa, deyin. O kimdir?
-O Ahmetdir. O nəçidir? – O, bələdçidir.

2)

-Salam! Gəlin tanış olaq (Եկե՛ք ծանոթանալ). Mənim adım Liliyadır. Sizin adınız nədir?

-Salam! Mənim adım da Gregdir. Sizinlə tanış olmağa şadam.
-Mən də çox şadam. Zəhmət olmasa, deyin. Siz nəçisiniz?
-Mən bələdçiyəm. Bəs siz?
-Mən mühəndisəm. Bu isə Artyomdur. O da bələdçidir.
-Sizinlə tanış olmağa çox şadam.

3)

-Salam. Gəlin tanış olaq. Mənim adım Teymurdur. Bəs Sizin?
-Mənim adım Malikdir. Sizinlə tanış olmağa çox şadam.
-Mən də çox şadam. Zəhmət olmasa, deyin, Siz nəçisiniz?
-Mən mühəndisəm. Bəs Siz?
-Mən də mühəndisəm. Bu Orxandır. Tanış olun.
-Çox şadam. O mühəndis deyil, tələbədir.

4)

–Salam, Lalə
-Salam, Rəna, necəsən?
-Yaxşıyam, çox sağ ol! Sən necəsən?
-Mən də yaxşıyam. İşlər necədir?
-Çox gözəl. Sağ ol!
-Görüşərik!!! (Կտեսնվենք, մինչ հանդիպում)

5)

-Salam, Namiq. Nə var nə yox?
-Salam, Oqtay. Yaxşıyam. Sən necəsən?

-Çox gözəl. Bu, Orxandır. Tanış ol. (ծանոթացի՛ր)
 -Salam, Orxan. Çox şadam. Sən nəçisən?
 -Mən mühəndisəm. Bəs sən?
 -Mən də mühəndisəm.
 -Çox şadam.
 -Əla. Salamət qalın!

6)

-Bunlar kimin kitablarıdır?
 -Bunlar mənim kitablarımdır.
 -Bunlar kimin çantalarıdır?
 -Bunlar bizim çantalarımızdır.

Զրուցարան

Razılaşma - Համաձայնում

Hə- այո
 Hə, əlbəttə- այո, իհարկե
 Yaxşı- լավ
 Mən razıyam- համաձայն եմ
 Mütləq- իհարկե
 Məmnuniyyətlə- հաճույքով
 Dürüst- ճիշտ է
 Siz haqlısınız- դուք ճիշտ եք
 Doğrudur- ճիշտ է
 Şübhəsiz- անկասկած
 Etirazım yox- չեմ առարկում

Rədd etmə - Մերժում

Xeyr- ոչ
 Heç vaxt- ոչ մի դեպքում, երբեք
 Mən razı deyiləm- համաձայն չեմ
 Mən bilmirəm- չգիտեմ
 Bu imkansızdır- դա անհնար է
 Məncə, siz haqlı deyilsiniz- իմ կարծիքով, դուք ճիշտ չեք

ՉՈՐՐՈՐԴ ԴԱՍ

§ 14. Var և Yox անունները

Աղբբեջաներենում, ի տարբերություն, օրինակ, հայոց լեզվի, առանձին «ունենալ» բայ գոյություն չունի, ուստի, նման նախադասություններ կազմելու համար օգնության են գալիս var և yox անունները, որոնք ունեն համապատասխանաբար «կա» և «չկա» իմաստները: Դրանք կարող են ստանալ (կարող են և չստանալ) ստորոգման վերջածանցներ: Այսինքն, var և yox անունները հանդես են գալիս որպես ստորոգյալ:

Օրինակ՝ Bu otaqda 5 nəfər vardır. -Այս սենյակում 5 հոգի կա:
Küçədə məşın var. -Փողոցում ավտոմեքենա կա:

Var (կա) անվան ժխտական ձևը yox (չկա) անունն է:

Օրինակ՝ Şkafda kitab yoxdur. -Պահարանում գիրք չկա:
Masada dəftər yox. -Սեղանին տետր չկա:

Այս կառույցներն ունեն նաև հարցական ձև, որն էլ կազմվում է *mi* և *mu* հարցական մասնիկների միջոցով:

Օրինակ՝ Evdə çörək varmı?-Տանը հաց կա՞:
Həyətdə uşaq yoxdurmu?-Բակում երեխա չկա՞:

Var և yox անունների միջոցով կարող ենք կազմել այնպիսի նախադասություններ, որոնք կարող են թարգմանվել, օրինակ՝ հայոց լեզվի «ես ունեմ», «դու չունես» արտահայտություններով: Նման կառույցներում կիրառվում են ստացական դերանուններ (որոնց կիրառությունը պարտադիր չէ), իսկ գոյականը ստանում է համապատասխան պատկանելիության վերջածանց, և որպես ստորոգյալ կրկին հանդես են գալիս var-ը կամ yox-ը:

Օրինակ՝ Mənim evim var. -Ես տուն ունեմ:
Bizim mağazamız yoxdur. -Մենք խանութ չունենք:

Մի փոքր անդրադարձ կատարենք “Məndə kitab var”-ին՝ մոտ գիրք կա և “Mənim kitabım var.” -Ես գիրք ունեմ արտահայտությունների համեմատությանը: Հաճախ դասագրքերում այս երկու արտահայտության միջև դրվում է հավասարության նշան որպես պատկանելիություն արտահայտող նախադասություններ: Իրականում առաջին տարբերակն ավելի շատ ցույց է տալիս, որ ինձ մոտ ինչ-որ բան կա, բայց պարտադիր չէ, որ այն ինձ լինի: Ուստի, մենք չենք կարող ասել օրինակ *məndə bacı var, səndə qardaş yox*:

Տեղին կլինի անդրադառնալ նաև *deyil* և *yoxdur* բառերի կիրառության տարբերություններին. Դիտարկենք հետևյալ նախադասությունները.

1. O bələdçidirmi? –Xeyr, o bələdçi deyil. (միայն deyil)
2. Səndə saat varmı? –Xeyr, məndə saat yoxdur. (միայն yoxdur)
3. Anam evdədirmi? –Xeyr, anam evdə deyil (նաև yoxdur).

Yoxdur-ը պարունակում է կատեգորիկ ժխտում, իսկ deyil-ը ցույց է տալիս բացակայություն տվյալ պահին: Նշենք, որ ադրբեջաներենում 3-րդ տարբերակի նման նախադասություններում yoxdur-ն ավելի նախընտրելի է:

§ 15. Ածական անուն

Ածականները նախադասության մեջ, սովորաբար, հանդես են գալիս որոշիչ շարահյուսական պաշտոնում: Ածականը պատասխանում է ինչպե՞ս, ինչպիսի՞ (necə?) հարցերին: Ադրբեջաներենում ածականները, կիրառվելով գոյականից առաջ, չեն համաձայնեցվում նրա հետ ո՛չ թվով, ո՛չ էլ հոլովով, այսինքն՝ որպես որոշիչ մնում են անփոփոխ:

Օրինակ՝ böyük ev-մեծ տուն
böyük evlər-մեծ տներ
böyük evdə-մեծ տանը

Սովորաբար, ադրբեջաներենում որպես որակական ածականներ նշվում են ոչ ածանցավոր ածականները (dar-մեղ, yaxın-մոտ և այլն), իսկ հարաբերական ածականները կազմվում են վերջածանցների միջոցով այլ խոսքի մասերից (yağlı-յուղոտ, dadsız-անհամ, səssiz-անձայն և այլն):

§ 16. Գույներ

Ադրբեջաներենում գույների վերաբերյալ հարց տալու համար կիրառվում է hansı? (ո՞ր) հարցական դերանունը և, գույների անունները, որպես ածական, անփոփոխ դրվում են գոյականներից առաջ:

-Sizin sevimli rənginiz hansıdır? -Ո՞րն է ձեր սիրելի գույնը:

-Mənim sevimli rəngim mavidir. -Իմ սիրելի գույնը կապույտն է:

Bu hansı rəngdir? -Սա ո՞ր գույնն է:

Bu yaşıl rəngdir. -Սա կանաչ գույնն է:

Bu hansı rəng məşındır? -Սա ի՞նչ գույնի ավտոմեքենա է:

Bu qırmızı məşındır. -Սա կարմիր ավտոմեքենա է:

Bəs bu? -Իսկ սա՞:

Bu mavidir. -Սա կապույտ է:

Bu hansı güldür? -Սա ո՞ր ծաղիկն է:

Bu sarı güldür. -Սա դեղին ծաղիկն է:

Bu hansı fincandır? -Սա ո՞ր բաժակն է:

Bu ağ fincandır. -Սա սպիտակ բաժակն է:

Bu yaşıl fincandır(mı?). -Սա կանաչ բաժակն է:

Xeyr, bu yaşıl fincan deyil. -Ոչ, սա կանաչ բաժակը չէ:

§ 17. Necə?, nə cür? հարցական դերանունները

Necə? (ինչպե՞ս, ինչպիսի՞), nə cür (ինչպե՞ս) դերանունները, կարելի է ասել, հոմանիշներ են և պատկանում են այն դերանունների շարքին, որոնք չեն հոլովվում: Necə հարցական դերանունն ավելի մեծ կիրառություն ունի, երբ խոսքը հատկապես վերաբերում է ածականներին: Այս դերանունը կարող է կիրառվել նաև մակբայներին հարց տալու դեպքում՝ գործողությունը բնութագրելու նպատակով, իսկ nə cür? դերանունը միայն ածականների համար է կիրառվում: Ուստի, մենք կարող ենք հարցնել.

Օրինակ՝

Necə (nə cür) ev? - Ինչպիսի՞ տուն: Böyük, balaca, köhnə, gözəl - մեծ, փոքր, հին, գեղեցիկ,

բայց՝

Necə danışmaq? - Ինչպե՞ս խոսել: Gözəl danışmaq - Գեղեցիկ խոսել:

§ 18. Ya (da), yoxsa, nə...nə շաղկապները

Ya (da) շաղկապն ադրբեջաներենում ունի հետևյալ կիրառությունները.

1. Համապատասխանում է հայերենի «կամ» շաղկապի կիրառությանը, իսկ da-ն ավելանում է կասկածն ավելի շեշտելու նպատակով:

Օրինակ՝ Bu onun anası, ya (da) xalasıdır. -Նա նրա մայրն է, կամ հորաքույրը:

2. Ya...ya շաղկապը կիրառվում է «կամ... կամ» շաղկապի նման:

Օրինակ՝ Bu ya onun dostu, ya da qardaşıdır. -Սա կամ նրա ընկերն է, կամ էլ՝ եղբայրը:

Da-ն ավելանում է միայն վերջին բաղադրիչին:

Օրինակ՝ Bu qoca kişi ya onun valideyni, ya onun müəllimi, ya da sürücüsüdür. -Այս ծեր մարդը կամ նրա ծնողն է, կամ ուսուցիչը, կամ էլ վարորդը:

Հարցական նախադասություններում հակադրման ժամանակ հանդես է գալիս «yoxsa» շաղկապը, իսկ թվարկման ժամանակ՝ «ya» շաղկապը:

Օրինակ՝ Bu gənc sizin oğlunuz, yoxsa tələbənidir? -Այս երիտասարդը ձեր որդի՞ն է, թե՞ ուսանողը: (հակադրում)

Sənin kitabın, ya dəftərin, ya da qələmin varmı? -Դու գիրք, տետր կամ գրիչ ունե՞ս: (թվարկում):

Ժխտական նախադասություններում «ոչ... ոչ» շաղկապի դերն ադրբեջաներենում կատարում է «nə... nə(də)»-ն:

Օրինակ՝ Bu ev nə böyük, nə də balacadır. -Այս տունը ո՛չ մեծ է, ո՛չ էլ փոքր:

Բառարան

otaq-սենյակ	tələbkar- պահանջկոտ, խիստ
nəfər-հոգի, մարդ	vəlvələ- խառնաշփոթ
şəfə- պահարան	xeyirxah- բարի, բարեգործ
masa- սեղան	səs- ձայն
çörək- հաց	arığ- նիհար
həyə-բակ	cavan- երիտասարդ
mağaza-խանութ	uşaq- երեխա
dar-նեղ	xəstəxana- հիվանդանոց
yaxın-մոտ	şəhər- քաղաք
yağlı-յուղոտ	bina- շենք
dadsız-անհամ	bayram- տոն
səssiz-անձայն	qəşəng- գեղեցիկ
mavi-կապույտ	divan- բազմոց
yaşıl- կանաչ	kreslo- բազկաթոռ
qırmızı-կարմիր	stol- սեղան
sarı- դեղին	sərcə- ճնճղուկ
ağ-սպիտակ	meyvə- միրգ
balaca-փոքր	evli- ամուսնացած
köhnə-հին	subay- ամուրի
pis-վատ	rəf- դարակ
çalışqan- աշխատասեր	sevimli- սիրելի
xala- հորաքույր	rəng- գույն
qoca-ծեր	maralı- հետաքրքիր
kişi-տղամարդ	rəqqasə- պարուհի
sürücü- վարորդ	sağlam- առողջ
gənc-երիտասարդ	hekayə- պատմվածք
ancaq- միայն	şer- բանաստեղծություն
xəritə- քարտեզ	yan-կողմ, կողք
pul- փող	iz- հետք
yaş- տարիք	fəhlə- բանվոր
çamadan- ճամպուրկ	mehmanxana- հյուրանոց
xoş- լավ, բարի, հաճելի	uzaq- հեռու
sol- ձախ	teatr- թատրոն
səğ- աջ	təzə- նոր
pis- վատ	artıq- արդեն
divar- պատ	

Վարժություններ

1. Ընդգծված բառերը փոխարինել փակագծում տրված բառերի աղբյուրներին համարժեքներով.

Bu nədir? –Bu mənim saatımdır (տոնս, փող, ճամպուրկ). Bu kimin bacısıdır? –Bu mənim bacımdır, (հայր, մայր, եղբայր, քո, մեր, նրա) tanış ol (*ճանոթացի՛ր*). Sənin neçə yaşı var? – Mənim on beş yaşı var (նա, դու, նրանք). Bizim neçə gülümüz var? – Bizim

gülmüz yoxdur (մենք, դուք, նրանք, գրքեր, ակիսներ, ժամացույց). Bu kimin evidir? – Əfsuslar olsun (ցավոք), bu mənim evim deyil (փող, ճամպուրկ, պահարան, նամակ). Bu sənin xəritəndir(mi)? – Xeyr, bu mənim xəritəm deyil. (քո, նրա, մեր, նրանց, տոմս, ընկեր, երկիր, գյուղ):

2. Հետևյալ նախադասությունները խոնարհել բոլոր դեմքերով և թվերով.

Mənim biletim var.

Məndə bilek var.

Sənin pulun yox.

Səndə pul yox.

3. Թարգմանել աղբյուրներն.

-Ներեցեք, դուք տոմս ունե՞ք:

-Այո, իհարկե ունեմ:

-Խնդրում եմ, ասացե՛ք, սա ո՞ւմ ճամպուրկն է: Ձե՞րն է:

-Այո, դա իմ ճամպուրկն է:

4. Ճշտել հարցական մասնիկները, պատկանելիության կամ ստորոգման վերջածանցները:

ə (mu), it (mı), iş (mi), ana (dır), kitabxana (ı), ay (ı), il (dür), dovşan (mı), məktəb (dur), qız(dır), ev (mu), institut (u), kitab(dır), bu (mü), mən (mi).

5. Թարգմանել աղբյուրներն.

Մեր տունը, մեր տո՞ւնը, մեր տա՞նը, Ձեր համալսարանը, ձեր համալսարա՞նը, ձեր համալսարանո՞ւմ, Մենք, մեզ մոտ, ձեզ մոտ, քո դպրոցը, քո դպրոցում, քո՞ դպրոցում, քո դպրոցո՞ւմ, նրանց փողոցը, նրանց փողոցո՞ւմ, նրանց փողոցում չէ, նրանց փողոցում կա, ես մի խնձոր ունեմ, դու խնձոր չունես, նա մի տուն ունի, նրանք մի տուն ունեն, մենք տանն ենք, մենք մեր տանն ենք, դուք նրանց տանն եք, ես ռուս եմ, դու նրա ռուսանողն ես, մենք նրա ռուսանողն ենք:

6. Համաձայնեցնել ստորոգյալը ենթակայի հետ և թարգմանել հայերեն:

Bu adam erməni ..., Biz evdə.... , Siz küçədə.... , Onlar gürcüdür.... ? , Kitablار masadadır...? , Sən mühəndis.... mi?, Bu insanlar tələbə deyil, şagird.... , Biz kəndli ..., Siz kəndli deyil ..., Sən şad...mı?, Onlar rayonda.... , Almalar əllərimdə.... ,

7. Ելնելով նախադասության իմաստից՝ բաց թողա՛ծ տեղերում ավելացնել yox (dur) կամ deyil (dır) բառերը:

Atam kəndli ..., Böyük evdə oğlanınız ..., Bu restoran ..., Sağ əlimdə alma , Zənbaq quş ..., Küçədə taksi ..., Şöbədə qız ..., O sürücü

8. Ավելացնել համապատասխան վերջածանց:

Mən ata deyil..., Biz dişi deyil.... , Siz kiçik , Onlar böyük deyil..., Sən dost.... , Biz restoranda..., Mən evdə deyil.... , Mən dostun.... , Sən anam.... , Sən qardaşım deyil.... , Siz kənddə deyil.... , Biz kəndli.... ? , Mən sağlam..., Biz universitetdə.... , Siz evdə.... mi?, Sən oğlanım deyil..., Siz onlar adır...?.

9. Գտնել հայերեն բառերի աղբյուրներն համարժեքները.

նոր-նոթ	հասակ-balaca
գույն-sevimli	կողմ-köhnə
սիրելի-maraqlı	մեծ-nəfər
հին-amma	ներում-rəng
տառ-böyük	հոգի, մարդ-boy
վառ-aman	կարմիր-təzə
վերք-sarı	ամուսին-pis
դեղին-qırmızı	հետաքրքիր-yan
բայց-ər	փոքր-yara

10. Նախադասությունները թարգմանել հայերեն.

Məndə yaxşı mavi maşın var. Mənim qardaşım var. Onun da maşını var. Mənim yoldaşım var. Onun atası sürücüdür. Onların böyük ağ evi var. Mənim qardaşım subaydır. Onun ailəsi yoxdur. Mənim yoldaşım evlidir. Onun arvadı müəllimdir. Onların balaca təmiz bağı və yaxşı balaca evi var. Ancaq onların dörd kitab rəfi və yaxşı qab-qacaq şkaflı var. Mən də evliyəm. Mənim uşaqlarım da var. Onların kitabları və dəftərləri var. Mənim maşınım yaxşıdır. Onların maşını yaxşı deyil.

11. Թարգմանել աղբյուրներն.

1. Ես ունեմ ընկեր: Նրա անունը Ռիչարդ է: Նա ինժեներ է: Նա ամուսնացած է: Նրա անունը Ելենա է: Նա բժշկուհի է: Նրանք ունեն մեծ սպիտակ տուն: Բայց նրանց տունը հին և վատն է: Նրանք ունեն հետաքրքիր գրքեր, շատ գեղեցիկ և լավ պահարան: Նրանք ունեն երեխաներ: Նրանք ունեն սև մեքենա, բայց այդ մեքենան նույնպես հին է: Ես էլ եմ ամուսնացած: Ես թարգմանիչ-ուղեկցող եմ: Իմ կինն ուսուցչուհի է: Մենք ունենք մեծ սպիտակ տուն և նոր մեքենա: Մենք երեխա չունենք:

2. Ո՞րն է քո սիրելի գույնը: Իմ սիրած գույնը կանաչն է: Իսկ քո՞նք: Իմ սիրած գույնը կարմիրն է: Սա ո՞ր գորգն է: Սա կարմիր գորգն է: Սա կարմիր մատի՞տ է: Այո, դա կարմիր է: Սա ո՞ր պայուսակն է: Սևն է: Սա ո՞ր մեքենան է: Սա դեղին մեքենան է: Այս մեքենան քո՞նքն է: Այո՞ իմն է: Աթոռն ի՞նչ գույնի է: Աթոռը կանաչ գույնի է: Սա ո՞ր ճամպրուկն է: Սա շագանակագույն ճամպրուկն է: Ոչ, դա շագանակագույն ճամպրուկը չէ, կապտականաչ ճամպրուկն է: Խնձորն ի՞նչ գույնի է: Այն կարմիր է:

12. Թարգմանել հայերեն.

1. Sizin sevimli rənginiz hansıdır (nədir)?- Mənim sevimli rəngim qəhvəyidir. Bəs sənın hansıdır? –Mənim sevimli rəngim isə mavidir. 2. Bu hansı karandaşdır? –Bu qırmızı karandaşdır. Bu mavi karandaşdır(mı)? –Xeyr, mavi karandaş deyil. 3. Bu hansı çantadır? – Bu qırmızı çantadır. Bu qara çantadır(mı)? –Bəli, bu qara çantadır. 4. Bu hansı maşındır? – Bu qara maşındır. Bu qırmızı maşındır(mı)? –Xeyr, bu qara maşındır. 5. Bu hansı rəng stuldur? –Bu yaşıl stuldur. O yaşıl stuldur(mu)? Xeyr, sarıdır. 6. Bu hansı çamadandır? –Bu qəhvəyi çamadandır. Xeyr, bu qəhvəyi çamadan deyil, yaşıl çamadandır.

13. Գտնել հայերեն բառերի աղբյուրներն համարժեքները.

ծայն- գəşəng	ընկեր- xeyirxah
հարսանիք- tələbkər	ամիս- min
գործ, արարք- oyun	պահանջկոտ- səş
նիհար- iz	բարձր- il
տարի- əl	գեղեցիկ, համակրելի-ay
խաղ-bayram	խառնաշփոթ- xala
բարի- əməl	մորաքույր- arıq
ծեռք- dost	հետք- hündür
տոն- vəlvələ	հազար- toy

14. Կետերի փոխարեն տեղադրել հետևյալ բառերը. mənim, yaxşı, təzə, böyük, mavi, sənın, kimin, qoca, xeyirxah, qadın, hündür.

1. Bu kitabdır? 2. Bu . . . karandaşımdır. 3. Bu . . . paltondur. 4. Mənim . . . dostum var. 5. Mənim . . . kitablarım var. 6. Onun . . . çantası var. 7. Sənın . . . maşının var. 8. Bu kişi 9. O . . . oğlanıdır. 10. Mənim xalam

15. Թարգմանել նախադասությունները և դարձնել հարցական` հետևյալ հարցական դերանունների օգնությամբ. kimdir?, kimin?, nəşidir?, necə?, necədir?

Bu Anardır. O yaxşı həkimdir. Onun işi maraqlıdır. Sənın xalan qoca və kök qadıdır. Onun atası çox hündürdür. Bu arıq qadın mənim xalamdır. Bu Alladır. O, yaxşı mühəndisdir. Onların balaca, köhnə, ancaq qəşəng evi var. Bizim qəşəng maşınımız var. Anar yaxşı sürücüdür.

16. Թարգմանել աղբյուրներն.

1. Ինչպիսի՞ մարդ է Ամինան: Նա բժիշկ է: Նա պահանջկոտ, բայց շատ լավ կին է:
2. Ինչպիսի՞ մարդ է Ազատը: Նա ուսուցիչ է: Նա գեր, երիտասարդ մարդ է:
3. Ինչպիսի՞ մարդ է Ալենը: Նա ուսանող է: Նա համակրելի ու բարի տղա է:
4. Ինչպիսի՞ն է քո մորաքույրը: Իմ մորաքույրը նիհար կին է: Նա շատ բարի է:

17. Կարդալ և թարգմանել հայերեն.

1. Bu ya mənim, ya da sənın qəzetindir. 2. Sənın atan balaca, yoxsa hündürdür? Mənim atam nə balaca, nə də hündürdür. 3. Onun çantası ya qara, ya yaşıl ya da qəhvəyidir. 4. Bu

qartal, yoxsa toyuqdur? –Bu nə qartal, nə də toyuqdur, bu qazdır. 5. Bu sənin arvadın, yoxsa bacındır? –Bu mənim bibimdir. 6. Sizin eviniz ağ, yoxsa sarıdır? –Bizim evimiz nə ağ, nə də sarıdır. 7. Onun oğlu, yoxsa qızı var? –Onun oğlu da, qızı da var. 8. Səndə ya it, ya dələ, ya da bülbül var. 9. O həkim, yoxsa müəllimdir? –O, nə həkim, nə də müəllimdir, o, rəqqasədir. 10. Bu kimin fotoaparataıdır? Sənin, yoxsa onun? –Bu mənim fotoaparataım deyil, bu ataımındır.

18. Թարգմանել աղբյուրներն.

1. Ձեր մեքենան նո՞ր է, թե՞ հին: Իմ մեքենան հին է, բայց լավն է: 2. Ներեցեք, դուք երգի՞չ եք, թե՞ պարող: Ես ոչ երգիչ եմ, ոչ էլ պարող: 3. Ձեր ժամացույցը լա՞վն է, թե՞ վատը: Իմ ժամացույցը շատ լավն է: 4. Այս երիտասարդ աղջիկը ուսուցիչ է, կամ էլ ուսանող: 5. Քո սիրելի գույնը կապո՞ւյտն է, թե՞ կանաչը: Իմ սիրելի գույնը կարմիրն է: 6. Այս գիրքը հետաքրքի՞ր է, թե՞ ոչ: Այս գիրքը հետաքրքիր չէ: 7. Սա պայուսա՞կ է, տո՞ւփ, թե՞ ճամպրուկ: Սա փոքր ճամպրուկ է: 8. Նա ուսուցի՞չ է, ուղեկցո՞ղ, թե՞ լրագրող: Նա կամ պարող է, կամ էլ երգիչ: 9. Սա ձե՞ր, թե՞ նրանց մեքենան է: Նրանցն է:

Երկխոսություններ.

1.

-Məndə çəngəl və qaşığı var.
-Bəs, sizdə fincan var (mı)?
-Xeyr, məndə fincan yoxdur.
-Bəs, sizdə çaynik var (mı)?
-Bəli, məndə çaynik var.
-Sizdə saat var (mı)?
-Bəli, məndə saat var.
-Səndə karandaş var (mı)?
-Xeyr, məndə yoxdur, məndə ancaq çaynik var.

-Sizdə kitab şkafı var (mı)?
-Xeyr, məndə yoxdur.
-Bəs, sizdə qab-qacaq şkafı var (mı)?
-Bəli, var.
-Sizdə pul yoxdur (mu)?
-Var.

2.

-Zəhmət olmasa, deyin (uuuɣt'p), sizin neçə yaşıınız var?
-Mənim on doqquz yaşıım var.
-Bəs, onun?
-Onun on yaşı var.

3.

-Bu hansı karandaşdır?
-Bu, qara karandaşdır.
-Bu hansı ayaqqabılardır?
-Bu, qəhvəyi ayaqqabılardır.

-Bu hansı rəng maşındır?
-Bu, qırmızı maşındır.
-Bəs, bu?
-Bu, mavidir.

4.

-Üzr istəyirəm (ներողություն եմ խնդրում, ներեցե՛ք), deyin, sizdə bilet var (mı)?
-Bəli, əlbəttə. Məndə bilet var.
-Zəhmət olmasa, deyin, bu çamadan kimindir? Sizindir?
-Bəli, bu mənim çamadanımdır.

5.

-Zəhmət olmasa, deyin! Mehmanxana haradadır?
-Orada.
-O uzaqdadır?
-Xeyr. Yaxındadır.
-Sağ ol!

-Zəhmət olmasa, deyin, dram teatrı haradadır?
-Dram teatrı bağın solundadır.
-Sağ ol!

6.

-Sabahın xeyr, Aram!
-Sabahın xeyr, Karen!
-Nə var, nə yox?
-Yaxşıyam. Çox sağ ol. Sən necəsən?
-Sağ ol, mən də yaxşıyam. Sənin təzə evin varmı?
-Bəli, Karen. Mənim təzə evim artıq var.
-O haradadır?
-Uzaqdadır. Nork rayonundadır.
-O pis rayon deyil. Evin necədir?
-Pis deyil. O, böyük sarı evdir. Bir otaqda divarın yanında qəşəng yaşıl divan və iki kreslo var, təzə stol və altı stul var. Məndə televizor da vardır.
-Səndə maşın varmı?
-Bəli, maşın da var, ancaq o, köhnə maşındır.
-O hansı rəng maşındır?
-Yaşıldır. Mənim sevimli rəngim yaşıldır.
-Maşının haradadır?
-Evin yanında bizim böyük bağımız var. Orada mənim qarajım var.
-Çox şadam. Sağ ol!
-Sağ ol, Karen!

Կարդալ և պատմել տեքստերը

Մենիմ böyük ailəm var. Մենիմ atam, anam, bacım və qardaşım var. Mən evliyəm və mənիm bacım ərđedir. Onun evi və bağı var. Մենիմ balaca qardaşım subaydır. Onun evi yoxdur. Մենիմ böyük ağ evim var. Մենիմ təzə qara maşınım var. Մենիմ sevimli rənglərim qara və qəhvəyidir.

Մենիմ yoldaşım var. Onun adı Mameddir. O, mühəndisdir. O, evlidir. Onun adı Samirədir. O, həkimdir. Onların böyük ağ evi var. Əfsuslar olsun, onların evi köhnə və pisdır. Ancaq onların kitab rəfləri və yaxşı böyük qab-qacaq şkafları var. Onların uşaqları var. Onların qara maşını var, ancaq onların maşını da köhnədir. Mən bələdçi-tərcüməçiyəm. Մենիմ arvadım var. Onun adı Leyladır. O, müəllimdir. Bizim yaxşı böyük və təzə maşınımız var. Bizim uşaqlarımız yoxdur.

Bu Anardır. O, yaxşı həkimdir. Onun işi maraqlıdır. Sənin xalan qoca və kök qadıdır. Onun atası çox hüdürdür. Bu arıq qadın mənիm xalamdır. Onların balaca, köhnə evi var.

Bu ya mənիm, ya da sənin qəzetindir. Sənin atan balaca, yoxsa hüdürdür? Մենիմ atam nə balaca, nə də hüdürdür. Onun çantası ya qara, ya yaşıl, ya da qəhvəyidir. Bu qartal, yoxsa toyuqdur? Bu nə qartal, nə də toyuqdur, bu bülbүldür. Sizin eviniz ağ, yoxsa sarıdır? Bizim evimiz nə ağ, nə də sarıdır. Onun oğlu yoxsa qızı var? Onun oğlu da, qızı da var. O, həkim, yoxsa müəllimdir? O, nə həkim, nə də müəllimdir, rəqqasədir. Bu kimin aparatıdır? Sənin, yoxsa onun? Bu mənիm aparatıdır.

Զրուցարան

Танışlıқ - Ծանոթություն

Adınız nədir? - Ձեր անունն ի՞նչ է:

Adım... - Իմ անունը...

Familiyam... (Soyadım...) - Իմ ազգանունն է...

Çox məmnunam. - Շատ հաճելի է:

Sizlə tanış olduğuma çox sevincliyəm. - Ուրախ եմ Ձեզ հետ ծանոթանալու համար:

Məzuniyyətim var - Արձակուրդ ունեմ:

Mən əzamiyyətdəyəm - Գործունեման մեջ եմ:

Mən... gəldim - Ես եկել եմ...

-təkbəşimə -միայնակ

-ərimlə -ամուսնու հետ

-arvadımla -կնոջ հետ

-uşağımla- երեխայի հետ

-arvadım və uşaqlarımla -կնոջ և երեխաների հետ

Mən mehmanxanada qaldım -Ես հյուրանոցում եմ կանգ առել (մնացել):

Mən dostlarımda qaldım. -Ես ընկերների մոտ եմ մնացել:

Mən qohumlarımda qaldım. -Ես բարեկանների մոտ եմ մնացել:

Yas - Sarnip

Neçə yaşınız var?- Բանի՞ տարեկան եք:

Yaşım on yeddi- 17 տարեկան եմ:

Yaşım iyirmi dörd- 24 տարեկան եմ:

Ad günüm tez olar- Հուտով ծննդյանս օրն է:

Rənglər - Qoşunlar

Hansi rəngdə?- H^əndə qulırdı t:

... rəng xoşuma gəlir- ... qolunlu hündür qolunlu t qolunlu:

... rəng daha (ən) çox xoşuma gəlir- ... գույնն ամենաշատն են հավանում:
(իմ սիրելի գույնն է):

$$A|-\omega_l$$

Աճ- սպիտակ

Bataqlıq rəngi- **Δαηδագույն**

Mavi- կապույտ

Göy (աֆու) - Երկնագույն

Sarı- դեղին

Կանաչ-Կանաչ

QIZILI- nuskeqolyn

Տնօրենի պաշտոնը

Qəhvəyi- մուգ շագանակագույն, սրճագույն

QIRMIZI- կարմիր

Մօրսգ- մորու գույն

Narincı-նարնջագույն

Tünd qırmızı- mroq kparmhr

Հəhrayı-վարդագուն

Gümüşü- արծաթագույն

Boz- մոխրագույն

Եռօնչայի- մանուշակագույն

Qara- ulı

Açığ- pıağ

Tünd- ındıq

Birrəngli- միագույն

Ikirəngli- Երկգույնանի

Հօքթրեօղի- քաղնագոյն

Յևան- խայտաբղետ, գունավոր

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ԴԱՍ

§ 19. Անվանական ստորոգյալի անցյալ ժամանակաձևը

Անվանական ստորոգյալի անցյալ ժամանակաձևը կազմվում է անվանը կցվող անցյալ ժամանակի idi օժանդակ բայի և դրան էլ կցվող դիմորոշ ստորոգման վերջածանցների օգնությամբ: Այդ վերջածանցը ստորոգյալի անվանական մասի հետ ադրբեջաներենում շատ ավելի հաճախ գրվում և արտասանվում է առանձին, բայց ունի նաև միասին գրություն և արտասանություն: Առանձին գրության ժամանակ idi օժանդակ բայը չի ենթարկվում ձայնավորների ներդաշնակության կանոնին: Միասին գրության դեպքում, եթե անվան վերջին տառը բաղաձայն է, ապա օժանդակ բայի առաջին i ձայնավորը սղվում է, իսկ եթե ստորոգյալի անվանական մասը վերջանում է ձայնավորով, ապա օժանդակ բայի հիշյալ i ձայնավորը հնչյունափոխվում է y-ի:

Ժորգ	Եզակի թիվ	Հոգնակի թիվ
I	-idim	-idik
II	-idin	-idiniz
III	-idi	-idilər

Օրինակ՝ Mən tələbə idim. -Ես ուսանող էի:
 Sən tələbə idin. -Դու ուսանող էիր:
 O tələbə idi. -Նա ուսանող էր:
 Biz Moskvada idik. -Մենք Մոսկվայում էինք:
 Siz Moskvada idiniz. -Դուք Մոսկվայում էիք:
 Onlar Moskvada idilər. -Նրանք Մոսկվայում էին:

Իսկ միասին գրության ժամանակ նշված նախադասություններն ունեն հետևյալ տեսքը.

Օրինակ՝ Mən tələbəydim.
 Sən tələbəydin.
 O tələbəydi.
 Biz Moskvadaydıq.
 Siz Moskvadaydınız.
 Onlar Moskvadaydılar.

Ժխտական ձևը կազմվում է deyil բառի, անցյալ ժամանակի idi օժանդակ բայի և ստորոգման վերջածանցների օգնությամբ:

Օրինակ՝ Mən varlı deyildim. (deyil idim).- Ես հարուստ չէի:
 Sən varlı deyildin (deyil idin).- Դու հարուստ չէիր:
 O varlı deyildi (deyil idi).- Նա հարուստ չէր:
 Biz evdə deyildik (deyil idik).- Մենք տանը չէինք:
 Siz evdə deyildiniz (deyil idiniz).- Դուք տանը չէիք:
 Onlar evdə deyidilər (deyil idilər).- Նրանք տանը չէին:

Հարցական ձևը կազմվում է *mi, mi, mu, mü* հարցական մասնիկների միջոցով, որոնք կցվում են դիմավոր վերջավորություններին՝ միասին գրության դեպքում ենթարկվելով ձայնավորների ներդաշնակության օրենքին:

Օրինակ՝ *Mən xəstə idimmi?* (*xəstəydimmi?*) -Ես հիվանդ էի:
Sən şagird idinmi? (*şagirdidinmi?*) -Դու աշակերտ էիր:
O çalışqan idimi? (*çalışqandımı?*) -Նա աշխատանք էր:
Biz Moskvalı idikmi? (*Moskvalıydıqmi?*) -Մենք մոսկվացի էինք:
Siz həkim idinizmi? (*həkimdinizmi?*) -Դուք բժիշկ էիք:
Onlar kəndli idilərmı? (*kəndliydilərmı?*) -Նրանք դերձակ էին:

Իսկ հարցաժխտական ձևը կազմվում է *deyil* բառի և *mi* հարցական մասնիկի օգնությամբ:

Օրինակ՝ *Mən kasıb deyildimmi?* -Ես աղքատ չէի:
Sən dərzı deyildinmi? -Դու դերձակ չէիր:
O qonşu deyildimi? -Նա հարևան չէր:
Biz varlı deyildikmi? -Մենք հարուստ չէինք:
Siz dərzı deyildinizmi? -Դուք դերձակ չէիք:
Onlar müəllim deyildilərmı? -Նրանք ուսուցիչ չէին:

§ 20. Բայի անորոշ ձևը

Բայի անորոշ ձևը կազմվում է բայահիմքին կցելով երկու տարբերակ ունեցող *maq//mæk* վերջածանցները: Ակնհայտ է, որ այստեղ ևս գործում է ձայնավորների ներդաշնակության կանոնը: Վերջածանցներն իրենց վրա են կրում շեշտը:

Բայահիմք	Բայի անորոշ ձև (ինֆինիտիվ)
<i>Al</i>	<i>Almaq-վերցնել, ստանալ</i>
<i>Gəl</i>	<i>Gəlmək-գալ</i>
<i>Oxu</i>	<i>Oxumaq-կարդալ. սովորել</i>
<i>Seç</i>	<i>Seçmək-ընտրել</i>

Բայի անորոշ ձևի ժխտականը կազմվում է *ma//mæ* ժխտման վերջածանցների օգնությամբ, որոնք, համաձայնեցվելով ձայնավորների ներդաշնակության կանոնով, կցվում են անմիջապես բայահիմքին, որի ժամանակ էլ շեշտն ընկնում է բայահիմքի վերջին վանկի վրա:

Օրինակ՝ *oynamamaq-չխաղալ*
işləməmək-չաշխատել
oxumamaq-չկարդալ

Աղբբջաներենում բայերն իրենց կառուցվածքով լինում են պարզ, ածանցավոր և բաղադրյալ:

Օրինակ՝ *պարզ- getmək-գնալ, gəlmək-գալ*
ածանցավոր- təzələmək-նորացնել, aktivləşmək-ակտիվանալ
բաղադրյալ- kömək etmək-օգնել, cavab vermək-պատասխանել

§ 21. Հրամայական եղանակի երկրորդ դեմք

Հրամայական եղանակը ցույց է տալիս կամքի արտահայտում, հրաման, առաջարկություն, հանձնարարություն, խնդրանք, խորհուրդ, կոչ և այլն: Այս եղանակի համար շատ կարևոր է խոսելու երանգավորումը՝ ինտոնացիան: Հրամայական եղանակի երկրորդ դեմքի եզակի թիվը համընկնում է բայահիմքի հետ:

Օրինակ՝ get!-գնա՛
ye!-կեր՛
yaz!-գրի՛ր

>

Երկրորդ դեմքի հոգնակի թվի կազմության ժամանակ բայահիմքին կցվում են in/in/un/ün վերջածանցները, համաձայն ձայնավորների ներդաշնակության օրենքի:

Օրինակ՝ yazın! -գրեցե՛ք
seçin!-ընտրեցե՛ք

Եթե բայահիմքն ավարտվում է ձայնավոր հնչյունով, ապա նրա և հրամայական եղանակի վերոնշյալ ցուցիչների միջև ավելանում է y հնչյունը:

Օրինակ՝ oxuyun!-կարդացե՛ք
temizleyin!-մաքրե՛ք

Հրամայական եղանակի երկրորդ դեմքի ժխտական ձևը կազմվում է բայահիմքին ավելացնելով ma//mә ժխտման վերջածանցները: Շեշտն ընկնում է ժխտման վերջածանցին նախորդող վանկի վրա:

Օրինակ՝ gəl!-արի՛	gəlmə!-մի՛ արի
gəlin!-եկե՛ք	gəlməyin!-մի՛ եկեք
oxu!-կարդա՛	oxuma!-մի՛ կարդա
oxuyun!-կարդացե՛ք	oxumayın!-մի՛ կարդացեք

Ինչպես երևում է, հրամայական եղանակի վերջածանցի և ժխտման վերջածանցի միջև ավելանում է y հնչյունը:

Ժամանակակից ադրբեջաներենում, ի տարբերություն, օրինակ, հայոց լեզվի, հրամայական եղանակն ունի նաև այլ դեմքեր, բայց այդ մասին կխոսվի ավելի ուշ:

§ 22. Տրական հոլով

Տրական հոլովը (yönlük hal) ցույց է տալիս ուղղություն կամ առարկա, որին ուղղված է գործողությունը: Տրական հոլովը պատասխանում է ո՞ւմ (kimə?), ինչի՞ն (nəyə?), ո՞ւր (haraya?) (խոսակցական լեզվում կրճատվում և դառնում է hara?) ինչի՞ համար հարցերին և կազմվում է (y)a/(y)ә վերջածանցների օգնությամբ, որոնք կցվում են բառին և ենթարկվում են ձայնավորների ներդաշնակության կանոնին:

Օրինակ՝ məktəbə gəlmək-Դպրոց գալ
həkimə getmək-Բժշկի գնալ

Եթե բառն ավարտվում է ձայնավոր հնչյունով, ապա տրական հոլովի վերջածանցի և բառի միջև դրվում է *y* հնչյունը:

Օրինակ՝ *küçəyə ֆախագ-դուրս գալ փողոց*
qonşuya kömək etmək-հարևանին օգնել

Տրական հոլովը ցույց է տալիս՝

1. Ուղղություն կամ շարժման գործողություն. օրինակ՝ *işə getmək-գնալ աշխատանքի*:
2. Առարկա, որին ուղղված է գործողությունը. օրինակ՝ *qarıya yaxınlaşmaq-մոտենալ դռանը*:

Եթե բառն ավարտվում է *q* կամ *k* հնչյուններով, ապա տրական հոլովի կազմության ժամանակ *q*-ն հնչյունափոխվում է *ğ*-ի, իսկ *k*-ն՝ *y*-ի:

Օրինակ՝ *ayaq- ոտք-ayağa*
inək-կով-inəyə

§ 23. Բացառական հոլով

Բացառական հոլովը (*ֆաիսլիզ հալ*) ցույց է տալիս գործողության ելակետը և պատասխանում է ումի՞ց (*kimdən?*), ինչի՞ց (*nədən?*), որտեղի՞ց (*haradan?*) հարցերին: Բացառական հոլովը կազմվում է *dan//dən* վերջածանցների օգնությամբ, որոնք կցվում են անվանը: Եթե բառի վերջին հնչյունը խուլ բաղաձայն է, ապա բացառական հոլովի *d* հնչյունը արտասանվում է փոքր-ինչ խլացած (օրինակ-*inək-inəkdən*): Բառային շեշտը դրվում է հոլովական վերջածանցի վրա:

Օրինակ՝ *məktəbdən-դպրոցից*
məndən-ինձնից
evdən-տանից

Բացառական հոլովն ունի հետևյալ նշանակությունները.

1. Ցույց է տալիս առարկա, որից բխում է, սկսվում է գործողությունը:
Օրինակ՝ *qardaşdan məktub almaq-եղբորից նամակ ստանալ*
2. Առարկա, որի հետ կատարվում է համեմատություն:
Օրինակ՝ *Yerevan Gümrüdən böyükdür. -Երևանը Գյումրիից մեծ է:*
3. Նյութ, որից պատրաստված է ինչ-որ բան:
Օրինակ՝ *ağacdan ev-փայտից տուն*

Պատկանելիության վերջածանց ստացած բառերը ևս հոլովվում են սովորական գոյականների նման:

Օրինակ՝ *kitabım, kitabımızda, kitabına, kitabınızdan, kitabımda.*

Միակ առաձնահատկությունն այն է, որ այն բառերը, որոնց կցված են 3-րդ դեմքի եզակի թվի պատկանելիության *ı, i, u, ü* կամ *sı, si, su, sü* վերջածանցները, այդ վերջածանցների և հոլովական վերջածանցի միջև դրվում է *n* հնչյունը:

Օրինակ՝ *bacısı-bacısında-bacısına-bacısından*
dəftəri-dəftərində-dəftərinə-dəftərindən

Բառարան

varlı- հարուստ, ունևոր	konser- համերգ
xəstə- հիվանդ	demək- ասել
kəndli- գյուղացի	oturmaq- նստել
qonşu- հարևան	istəmək- ուզել, ցանկանալ
almaq- վերցնել, գնել	baxmaq- նայել
gəlmək- գալ	görmək- տեսնել
oxumaq- կարդալ, սովորել	vermək- տալ
seçmək- ընտրել	vurmaq- խփել, հարվածել
oynamaq- խաղալ	üzmək- լողալ
işləmək- աշխատել	mənzil- բնակարան
gətmək- գնալ	sərgi- ցուցահանդես
təzələmək- նորացնել	təməşə- ներկայացում
aktivləşmək- աշխուժանալ, ակտիվանալ	universitet- համալսարան
kömək etmək- օգնել, աջակցել	mühazirə- դասախոսություն
cavab vermək- պատասխանել	şirin- քաղցր
yemək- ուտել	sonra- հետո
yazmaq- գրել	nəm- խոնավ
təmizləmək- մաքրել	nəvə- թոռ
çixmaq- դուրս գալ	indi- այժմ, հիմա
qarı- դուռ	pərvanə- թիթեռ
ayaq- ոտք	yem- կեր
inək- կով	həyət- բակ
ağac- ծառ, փայտ	gecə- գիշեր
dünən- երեկ	yar- սիրահար
haçan- երբ	kitabxana- գրախանութ
yer- տեղ, հող	vaxt- ժամանակ
şənlik- ուրախություն, հավաքույթ	muzey- թանգարան
dəmir- երկաթ	dərs- դաս
düz- ճիշտ, ուղիղ	gündüz- ցերեկ
burada- այստեղ	

Վարժություններ

1. Գտնել հայերեն բառերի աղբյուրներն համարժեքները.

qan-dəmir	հետո-şirin
wə-düz	բաժին-üz
թռչուն-it	ուրախ-sərcə
այստեղ-harada	ճնճղուկ-sol
հենու-burada	ձախ-sonra
քաղցր-şad	հիվանդանոց-uzaq
երկաթ-şöbə	ուղիղ-quş
որտեղ-xəstəxana	վարդակակաչ-quzu
դեմք-sağ	շուն-zanbaq
երեկ-axşam	գիշեր-indi

բակ-սօհեր	բաղ-թօրան
Ժամանակ-դնոն	խոնակ-յեմ
թիթեր-օրծոկ	կեր-հօյոտ
ամառ-օվ	տեղ-գեո
երեկո-կնչո	փողոց-յայ
սիրահար-նոմ	թոռ-յար
այծմ-յեր	որս-կիտաբխանա
բաղաթ-նոն	գրադարան-վախ

>

2. Հարցերին պատասխանել կրճատ և ամբողջական տարբերակներով՝ համաձայն բերված օրինակի.

- Dünən sən teatrda idin (mi)?
- Bəli, dünən mən teatrda idim.
- Bəli. (teatrda idim).
- Xeyr, dünən mən teatrda deyildim.
- Xeyr, (deyildim).

1. Ցերեկը նա համալսարանում էր:
2. Երեկ նրանք տաճար էին:
3. Այս գրքերը պայուսակի մեջ էին:
4. Քո եղբայրը երեկ առավոտյան աշխատանքի էր:
5. Նրա մայրը սենյակում էր:

3. Լրացնել բաց թողնված անձնական դերանունները.

1. Kərəm, . . . gündüz teatrda, yoxsa evdə idin? . . . teatrda idim, sonra axşam evdə idim. Bəs, Amina axşam harada idi? . . . da evdə idi. 2. . . . dünən gündüz muzeydə idilər (mi)? Bəli. 3. . . . dünən səhər bağda idi(mi)? 4. Elnur bu gün səhər xəstəxanada anasının yanında idi, sonra . . . məktəbdə dərstdə idi.

4. Լրացնել բաց թողնված վերջածանցները.

1. O, dünən gündüz qardaşının evində id. . . , mən isə məktəbdə id. . .
2. Siz bu gün sərgidə idi. . . (mi)? Xeyr, bu gün biz sərgidə deyil Mən gündüz bağda atamın yanında id. . .
3. Sən bu gün teatrda, yoxsa tamaşada id. . . ? Mən teatrda deyil id. . . , mənə bilet yox id. . . , ancaq Anarın bileti var id. . . O teatrda id. . . , mən də tamaşada id. . . .

5. Լրացնել բաց թողնված բառերը.

1. səhər, axşam, gündüz
Dünən . . . mən teatrda idim. Dünən mən . . . konsertdə idim. Dünən . . . siz muzeydə idiniz.
2. bu gün, səhər, gündüz, sərgidə, muzeydə, evdə, biz
. . . gündüz mən işdə idim. Dünən . . . siz . . . idiniz. Bu gün . . . o, . . . idi. Bu gün gündüz mən . . . idim. Dünən axşam . . . konsertdə idik.

6. Թարգմանել զրույցը.

- Բարի լույս, Ալեն:
- Բարի լույս, Սյուզան:
- Ալեն, երեկ դու որտե՞ղ էիր:
- Երեկ ես թատրոնում էի, իսկ դո՞ւ:
- Իսկ ես երեկ տանն էի:

- Բարի երեկո, Ալինա:
- Բարի երեկո, Էմին:
- Ինչպե՞ս ես: Ինչպե՞ս են գործերդ:
- Ոչինչ, շնորհակալություն: Դու ինչպե՞ս ես:
- Գերազանց: Շնորհակալություն:
- Առավոտյան ո՞րտեղ էիր:
- Ես նոր թանգարանում էի:
- Քո երեխաներն այժմ տա՞նն են:
- Ոչ, տանը չեն:

7. Թարգմանել հայերեն և սովորել անգիր.

1)

- Axşamın xeyr! Sən dünən harada idin?
- Mən teatrda idim.
- Sən haçan teatrda idin?
- Dünən axşam.
- Yerin necə, yaxşı idi?
- Çox yaxşı idi.
- Bəs sən harada idin?
- Mən Azadın evində idim. Orada böyük şənlik var idi.

2)

- Salam! Sənsən, Azad?
- Hə, mənəm.
- Necəsən? İşlər necədir?
- Belə də. Çox sağ ol! Sən necəsən?
- Çox gözəl, Azad! Sənin köhnə maşının haradadır?
- Burada, evimin yanındadır. Bəs sənin haradadır?
- Mənim maşınım buradadır. Mənim yeni qara Mercedesim var.

8. oyna, işlə, ye, de, seç, otur, istə բայահիմքերից կազմել անորոշ դերբայներ և հրամայական եղանակի հոգնակի ձևեր:

9. baxmaq, görmək, istəmək, getmək, almaq, vermək, vurmaq, gəlmək, üzmək անորոշ բայերը դարձնել ժխտական, կազմել դրանց հրամայական ձևերը հաստատական և ժխտական տարբերակներով:

10. Տվյալ գոյականները դնել տրական հոլովով:

binalar, qonşular, oğlanlar, küçələr, kəndlər, dərziilər.

11. Թարգմանել հետևյալ բառակապակցությունները:

Atana yaz!, buraya gəl!, mənə bax!, bizə baxın!, oraya otur!, küçəyə çıxma!, küçədən gəlmə!, evə get!, evə gedin!, buradan get!, mənə verməyin!, bizə ver!, oradan gəlmə!.

12. Mənzil, küçə և yol գոյականներին կցել պատկանելիության վերջածանցներ, ապա դրանց կցել հոլովական վերջածանցներ:

13. Հետևյալ նախադասությունները թարգմանել աղբյուրներեն:

Նրանք ովքե՞ր են: Նրանք ուսուցիչ են: Այս աղջիկներն ուսուցիչներ են: Ձեր ընկերներն իմ սենյակում են: Մեր գրադարանում հետաքրքիր գրքեր կան: Դուք ունե՞ք հետաքրքիր գրքեր: Ձեր գրքերն այստեղ են: Այս տղաներն ուսանող են: Այո, նրանք ուսանող են: Ձեր հայրն այստեղ չէ: Այն աղջիկներն աշակե՞րտ են: Այն աղջիկներն աշակերտ չեն, ուսանող են: Նա տա՞նն է: Ոչ, նա տանը չէ, փողոցում է: Իմ ընկերները գրադարանում չեն: Ձեր տղաները դպրոցո՞ւմ են: Որտե՞ղ է ձեր գիրքը: Իմ գիրքը սեղանին է: Քո տետրը նրա սեղանին է: Ի՞նչ կա ձեր սեղանին: Մեր սենյակում կա մեկ ուսուցիչ և հինգ աշակերտ: Նրանց մոտ ո՞վ կա: Այնտեղ ոչ ոք չկա: Ձեր ընկերները ռեստորանո՞ւմ են: Այն լավ տղան նրանց տղան է: Այս գեղեցիկ տետրն իմն է: Այս գիրքը քո՞նն է: Այո, իմն է: Այս հետաքրքիր պատմվածքը քո՞նն է: Քո աջ ձեռքում ի՞նչ կա: Իմ աջ ձեռքում խնձոր կա: Ինձ մոտ շատ փող կա: Ձեր ուսանողներն այստեղ չեն: Նրանք ինստիտուտում են:

14. Նշված բառաշարքերն ավարտել և դրանցից երեքով կազմել նախադասություններ: Այնուհետև ներկա ժամանակով դրված անվանական ստորոգյալը դարձնել անցյալ ժամանակով դրված անվանական ստորոգյալ:

Dayıyam, dayısan....

Evdəyəm, evdəsən, . .

Yerevandanam, Yerevandansan...

15. harada?, haradan?, haraya? հարցերը խոնարհել ըստ դեմքերի և՛ ներկա, և՛ անցյալ ժամանակներով:

Երկխոսություններ.

1)

-Aysel, zəhmət olmasa, tanış ol, bu mənim valideynlərimdir.

-Çox xoşdur. Mənim adım Ayseldir.

-Bu, mənim anamdır. Onun adı Aynadır.
 -Mənim adım Aynadır. Sizinlə tanış olmağa çox şadam.
 -Aysel, bu, mənim atamdır. Onun adı Raufdur.
 -Mənim adım Raufdur. Sizinlə tanış olmağa çox şadam. Siz müğənnisinizmi, Aysel?
 -Bəli, bəs siz nəçisiniz?
 -Mən fəhləyəm. Mənim arvadım isə, həkimdir.
 -Sizin oğlunuz Elçin bələdçi-tərcüməçidir?
 -Bəli, bizim oğlumuz Elçin tərcüməçidir, qızımız isə, tələbədir.
 -Sizin qızınız var (mı)?
 -Bəli, qızımız var. Onun adı Aynurdur. O, tələbədir. Aysel, deyin, siz ərdəsinizmi?
 -Bəli, mənim ərim Kamildir. O da həkimdir.
 -Çox xoşdur. Sizin uşaqlarınız varmı?
 -Xeyr, bizim uşaqlarımız yoxdur.
 -Aysel, sizin valideynləriniz nəçidir?
 -Mənim anam evdar qadındır, atam isə, mühəndisdir.

2)

Bu kişi mənim atamdır və bu qadın mənim anamdır. Mənim atam taksi sürücüsüdür. Onun maşını balaca və pisdır. Mənim anam evdar qadındır. Mən isə tələbəyəm. Bizim gözəl böyük evimiz var. Mənim bacım balacadır.

-Ata, kimin maşını təzədir: bizim yoxsa onların?
 -Onların maşını təzə və yaxşıdır.
 -Bəs, o oğlan kimdir?
 -O, mənim dostumdur.
 -Onların yoxsa bizim evimiz böyükdür?
 -Bizim evimiz böyükdür.

Ձրուցարան

Ailə- Ընտանիք

Mən Sizi ailəmlə tanış etmək istəyirəm- Ցանկանում եմ Ձեզ ծանոթացնել ընտանիքիս հետ:

Bu atam- Հայրս է:
 Adı. . . - Նրա անունը. . .
 Siz evlisinizmi?- Ամուսնացած եք:
 Mən evliyəm- Ես ամուսնացած եմ:
 Mən subayam- Ես ամուսնացած չեմ: Ես անուրի եմ:
 Mən ayrılmışam- Ես բաժանված եմ:
 Böyük bir qızım var. - Մեծ աղջիկ ունեմ:
 Nəvələrim də var- Թոռներ էլ ունեմ:
 Թրիմ və iki uşağım var- Ամուսին և երկու երեխա ունեմ:
 Arvadım və oğlum var- Ունեմ կին և տղա:
 Uşaqlarım yox- Երեխաներ չունեմ:

Ehtiyac - Անհրաժեշտություն

Mənə ... gərək- Ինձ անհրաժեշտ է . . .
 Mən ... istərdim- Ես կցանկանայի. . .

Lütfən mənə ... verin!- Խնդրում եմ, ինձ տվեք. . .
 Lütfən mənə ... göstərin!- Խնդրում եմ, ինձ ցույց տվեք. . .
 Lütfən mənə ... gətirin!- Խնդրում եմ, բերեք. . .
 Mən azdim. Lütfən mənə yardım edin!- Ես մոլորվել եմ: Խնդրում եմ ինձ օգնեք:
 Mən yorulmuşam- Ես հոգնել եմ:
 Mən acmışam. (Qarnım acdır)- Ես քաղցած եմ:

Rica - Խնդրանք

Lütfən. . . - Խնդրում եմ. . .
 -gözləyin- սպասե՛ք
 -göstərin- ցույց տվե՛ք
 -açın- բացե՛ք, միացրե՛ք
 -qapayın- փակե՛ք
 -kəsin- անջատե՛ք
 -çağırın- կանչե՛ք
 -təkrarlayın- կրկնե՛ք
 -zəng edin- զանգահարե՛ք
 Girə bilirməmi?- Կարո՞ղ եմ մտնել:
 Keçə bilirməmi?- Կարո՞ղ եմ անցնել:
 Sizi rica etmək olarmı?- Կարելի՞ է Ձեզ մի բան խնդրել:
 Sigar çəkmək olarmı?- Կարելի՞ է ծխել:
 Lütfən, mənə yardım edin- Խնդրում եմ, ինձ օգնեցե՛ք:

Ailə üzvləri - Ընտանիքի անդամներ

Ata-ana, valideyn-ծնողներ
 ata- հայր
 ana-մայր
 oğul-տղա, որդի
 qız-աղջիկ, դուստր
 qardaş-եղբայր
 bacı-քույր
 ər-ամուսին
 arvad-կին
 ər -arvad-ամուսիններ
 nənə-տատ
 baba-պապ
 nəvə-քոռ
 əmi-հորեղբայր
 dayı-քեռի
 bibi-հորաքույր
 xala-մորաքույր
 qardaşoğlu-եղբորորդի
 bacıoğlu-քրոջորդի
 qardaşqızı-եղբոր աղջիկ
 bacıqızı-քրոջ աղջիկ
 yeznə-վեսա

gəlin-hարս
qayınata-սկեսրայր, աներ
qayınana-սկեսուր, զոքանչ
baldız-տալ
qayın- ամուսնու կամ կնոջ եղբայր
əmioğlu-հորեղբոր որդի
dayıqızı-քեռու աղջիկ
bibioğlu-հորաքրոջ տղա
xalaqızı-մորաքրոջ աղջիկ
ulu baba- նախապապ
adaxlı, nişanlı, bəy- փեսացու
adaxlı qız, nişanlı qız- հարսնացու

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ԴԱՍ

§ 24. Ներկա ժամանակ

Ադրբեջաներենում ներկա ժամանակն ունի երկու ձև. 1) *ir*-ով ձևը 2) *maqda, məkdə*-ով ձևը: Առաջինը կոչվում է *ներկա ժամանակածև*, իսկ երկրորդը՝ *ներկա շարունակական*:

Առաջին տարբերակը ցույց է տալիս ընթացքի մեջ գտնվող, պարբերաբար կատարվող, կրկնվող գործողություն, ինչպես նաև գործողություն, որը կատարվում է ներկայում, խոսելու պահին որոշակի ժամանակահատվածում: Ներկա ժամանակածևը կազմվում է հետևյալ կերպ. բաղաձայնով ավարտվող բայահիմքերին կցվում են *ir, ır, ur* կամ *ür* վերջածանցները, դրանց էլ՝ հետևյալ ստորոգման վերջածանցները.

Ժնդր	Եզակի թիվ	Հոգնակի թիվ
I	-am//əm	-ıq//ik//uq//ük
II	-san//sən	-sınız/siniz//sunuz//sünüz
III	-	-lar//lər

Օրինակ՝ *mən yazıram*-ես գրում եմ
sən yazırsan-դու գրում ես
o yazır-նա գրում է
biz yazırıq-մենք գրում ենք
siz yazırsınız-դուք գրում եք
onlar yazırlar-նրանք գրում են

mən gəlirəm-ես գալիս եմ
sən gəlirsən-դու գալիս ես
o gəlir-նա գալիս է
biz gəlirik-մենք գալիս ենք
siz gəlirsiniz-դուք գալիս եք
onlar gəlirlər-նրանք գալիս են

Եթե բայահիմքն ավարտվում է ձայնավորով, ապա բայահիմքի և ներկա ժամանակածևի վերջածանցների միջև դրվում է *y* հնչյունը:

Օրինակ՝ *mən oxuyuram*-ես կարդում եմ
sən oxuyursan-դու կարդում ես
o oxuyur-նա կարդում է
biz gözləyirik- մենք սպասում ենք
siz gözləyirsiniz-դուք սպասում եք
onlar gözləyirlər-նրանք սպասում են

Նշենք, որ երրորդ դեմքի եզակի թվի կազմության ժամանակ ներկա ժամանակածևի վերջածանցից բացի այլ վերջածանց չի ավելանում:

Ներկա ժամանակածևի ժխտական ձևը կազմվում է հետևյալ կերպ. բայահիմքին կցվում է *ma//mə* ժխտման վերջածանցի միայն *m* տառը, քանի որ ժամանակային վերջածանցները սկսվում են ձայնավորով:

Օրինակ՝ *yazıram*-գրում եմ *yazmıram*-չեմ գրում
oxuyuram-կարդում եմ *oxumıram*-չեմ կարդում

Իսկ հարցական ձևի կազմության ժամանակ կիրառվում են *mo, mi, mu* կամ *mü* հարցական մասնիկները, որոնք գրվում և արտաբերվում են խոնարհված բայի հետ միասին:

Օրինակ՝ *mən gülrəmmi?*-ես ծիծաղո՞ւմ եմ
sən gülsənmi?-դու ծիծաղո՞ւմ ես
o gülmü?-նա ծիծաղո՞ւմ է
biz oxuyuruqmu?-մենք կարդո՞ւմ ենք
siz gəlsinizmi?-դուք գալի՞ս եք
onlar oxuyurlarmı?-նրանք կարդո՞ւմ են

Հարցաժխտական ձևը կազմվում է հետևյալ կերպ. բայահիմք+*m*+ներկա ժամանակա-
ծևի վերջածանց+ստորոգման վերջածանց+հարցական մասնիկ:

Օրինակ՝ *mən yazmırammı?*-ես չե՞մ գրում
sən yazmırsanmı?-դու չե՞ս գրում
o yazmırmı?-նա չի՞ գրում
biz gəlmirikmi?-մենք չե՞նք գալիս
siz gəlmirsinizmi?-դուք չե՞ք գալիս
onlar gəlmirlərmı?-նրանք չե՞ն գալիս

Կան մի շարք բայահիմքեր, որոնք ավարտվում են *t* բաղաձայնով, և նման դեպքերում բայը ներկա ժամանակաձևով խոնարհելիս *t*-ն դառնում է *d*:

Օրինակ՝ *qayıtmaq*-վերադառնալ
qayıdıram, qayıdırsan, qayıdır, qayıdırıq, qayıdırsınız, qayıdırılar

§ 25. Ի՞նչ հետադրությունը

Հետադրությունները համապատասխանում են հայոց լեզվի կապերին և կապական բառերին: Հետադրությունների մասին մանրամասն կխոսվի հաջորդ դասերին, իսկ այժմ ներկայացնենք ի՞նչ հետադրությունը:

Ի՞նչ հետադրությունը ցույց է տալիս.

1. Գործողությունը համատեղ կատարող անձ:

Օրինակ՝ *O qardaşı ilə məktəbə gedir.* -Նա իր եղբոր հետ դպրոց է գնում:

2. Գործողության կատարման միջոց, գործիք:

Օրինակ՝ *Mən masın ilə gəlirəm.* -Ես ավտոմեքենայով եմ գալիս:

3. Գործողության կամ շարժման ձև, եղանակ:

Օրինակ՝ *Uşaq maraq ilə kitab oxuyur.* -Երեխան հետաքրքրությամբ գիրք է կարդում:

Ի՞նչ հետադրությունն ունի ինչպես միասին, այնպես էլ առանձին գրություն և արտասանություն: Միասին գրության դեպքում, եթե բառն ավարտվում է բաղաձայն հնչյունով, ապա ի՞նչ հետադրության *i* ձայնավորը սղվում է:

Օրինակ՝ *qardaşla, karandaşla.*

Իսկ եթե ավարտվում է ձայնավորով, ապա հետադրության *i* ձայնավորը հնչյունափոխվում է *y*-ի:

Օրինակ՝ *bacıyla, gəmiylə.*

Ընդ որում, միասին գրության ժամանակ լեռ հետադրությունը ենթարկվում է ձայնավորների ներդաշնակության կանոնին՝ a և ə հնչյունական տարբերակներով:

Օրինակ՝ avtomobilə-ավտոմեքենայով
qardaşla-եղբոր հետ

Խոսակցական աղբյուրներում լեռ հետադրությունը, կցվելով երրորդ դեմքի պատկանելիության վերջածանց ստացած բառի, լեռ-ի i-ն, ոչ թե հնչյունափոխվում է y-ի, այլ պարզապես սղվում է:

Օրինակ՝ münasibətiylə-münasibətilə-կապված

Լեռ հետադրությունը կիրառվում է նաև անձնական դերանունների հետ, և այդ ժամանակ կիրառվում են ստացական դերանունները, բացի երրորդ դեմք հոգնակի թվից.

Mənimlə	Bizimlə
Səninlə	Sizlə
Onunla	Onlarla

Նույնը կարող ենք ասել նաև bu, şu, o ցուցական դերանունների մասին. Bununla, şununla, onunla:

Երբեմն լեռ-ն կարող է հանդես գալ նաև որպես շաղկապ.

Օրինակ՝ Mənim anamla sənin anan söhbət edirlər. - Իմ մայրը և քո մայրը զրուցում են:

§ 26. Հայցական հոլով

Հայցական հոլովը պատասխանում է ո՞ւմ (kimi?), ի՞նչը (nəyi?) հարցերին և կազմվում է i, ı, u, ü վերջածանցների օգնությամբ, եթե բառն ավարտվում է բաղաձայնով և ու, ö, օ, ու, ö վերջածանցների օգնությամբ, եթե բառն ավարտվում է ձայնավորով:

Հայցական հոլովը (təşirlik hal) սովորաբար անվանում են ուղիղ խնդրի հոլով, այսինքն՝ հայցական հոլովով դրված գոյականը կատարում է ուղիղ խնդրի շարահյուսական գործառույթ: Հայցական հոլովով դրված անունը միշտ ցույց է տալիս որոշակիություն. այս հոլովը կիրառվում է, երբ խոսվում է որոշակի, կոնկրետ գոյականի մասին: Բայց եթե չկա որոշյալ առում, ապա հայցական հոլովի վերջածանց բառին չի ավելանում: Այլ կերպ ասած, ուղիղ խնդրի շարահյուսական պաշտոն կատարող բառը չի ստանում հայցական հոլովի վերջածանց: Այսպես, «məən bir şer öyrənirəm» - «Ես մի բանաստեղծություն եմ սովորում» նախադասության մեջ պարզ չէ, թե ինչ բանաստեղծության մասին է խոսքը, իսկ եթե ասենք «məən şeri öyrənirəm» - «Ես բանաստեղծությունն եմ սովորում», ապա դա նշանակում է, որ հայտնի է, թե ինչ բանաստեղծության մասին է խոսքը:

Օրինակ՝ O həkimî çağırır. - Նա բժշկին է կանչում:

Məən qonşunu qarşılayıram. - Ես հարևանին եմ դիմավորում:

Այս կանոնից շեղվում են su, nə բառերը, որոնք կազմվում են հետևյալ կերպ suyu, nəyi.

§ 27. Քանակական թվականներ

Թվականները լինում են *քանակական* և *դասական*։ Ադրբեջաներենում քանակական թվականները, ածականների նման, դրվում են անուններից առաջ՝ ուղիղ ձևով։ Փոփոխվում է միայն այն բառը, որից առաջ դրվում է թվականը։ Քանակական թվականներն իրենց հերթին լինում են որոշյալ, անորոշ, հավաքական, կոտորակային և բաշխական։ Որոշյալ քանակական թվականները ցույց են տալիս կոնկրետ քանակ և պատասխանում են քանի՞ (neçə?), որքա՞ն (nə qədər?) հարցերին։ Քանակական թվականների հետ կիրառվող անունները, որպես կանոն, դրվում են եզակի թվով. օրինակ՝ *üç adam*-երեք մարդ, *beş qələm*-հինգ գրիչ և այլն։ Թվականները լինում են պարզ (միավորներ, տասնավորներ, հարյուր, հազար, միլիոն, միլիարդ) և բաղադրյալ։ Բաղադրյալ թվականների կազմության ժամանակ պարզ թվականները դասավորվում են մեծից փոքր.

Օրինակ՝ 450- *dörd yüz əlli*
1500-*min beş yüz*
1989- *min doqquz yüz səksən doqquz*

Անորոշ քանակական թվականները ցույց են տալիս քանակ, բայց ոչ կոնկրետ, այլ մոտավոր, անորոշ։ Դրանք կազմվում են հետևյալ կերպ.

1. *Larla, lərlə, larca, lərcə* վերջածանցների օգնությամբ, որոնք կցվում են որոշյալ քանակական թվականներին։

Օրինակ՝ *on-onlarla*-տասնյակ
yüz-yüzlərcə-հարյուրավոր

2. Որոշյալ քանակական թվականների և *yaxın, qədər* բառերի համադրությամբ, ընդ որում, թվականը ստանում է տրական հոլովի վերջածանց։

Օրինակ՝ *qırxa yaxın şagird*-մոտ 40 աշակերտ

3. Որոշյալ քանակական թվականների հերթական կրկնությամբ։

Օրինակ՝ *iki-üç uşaq*-երկու-երեք երեխա։

§ 28. Դասական թվականներ

Դասական թվականները կազմվում են որոշյալ քանակական թվականներից ձայնավորների ներդաշնակության կանոնին ենթարկվող *inci, inci, uncü, üncü* (երբ քանակական թվականն ավարտվում է բաղաձայն հնչյունով), *nci, nci* (երբ թվականն ավարտվում է ձայնավորով) վերջածանցների օգնությամբ։ Դասական թվականները պատասխանում են *n^o*-երորդ (neçənci?) հարցին։

Օրինակ՝ *bir-birinci*-առաջին
altı-altıncı-վեցերորդ
üç-üçüncü-երրորդ
beş-beşinci-հինգերորդ
doqquz-doqquzuncu-իններորդ
on-onuncu-տասներորդ
iyirmi-iyirminci-քսաներորդ

Եթե քանակական թվականը բաղադրյալ է, ապա դասական թվականի վերջածանցը կցվում է միայն վերջին բաղադրիչին. օրինակ՝ otuz ikinci, yüz əlli birinci:

Եթե գրավոր խոսքում կիրառվում են արաբական թվերը, ապա դասական թվականի կազմության ժամանակ դրանցից հետո գծիկով գրվում են ci, ci, cu, cü վերջածանցները՝ կախված թվի վերջին վանկի ձայնավորից. 5-ci, 6-cı, 9-cu, 10-cü:

Ժամանակակից ադրբեջաներենում կան բառեր, որոնց կցելով դասական թվականի վերջածանցները, ստանում ենք նոր բառեր.

Օրինակ՝ son-վերջ sonuncu-վերջին
əvvəl-սկիզբ əvvəllinci-սկզբնական, սկզբի

Որպես կանոն, դասական թվականները դրվում են անուններից առաջ՝ նախադասության մեջ հանդես գալով որպես որոշիչ:

Օրինակ՝ İkinci məhnəti çox sevərəm. -Երկրորդ երգը շատ եմ սիրում:

§ 29. Saylar-Թվեր

Sıfır- զրո

Bir, iki, üç, dörd, beş, altı, yeddi, səkkiz, doqquz, on-1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10

On bir, on iki, on üç. . . - 11, 12, 13. . .

On, iyirmi, otuz, qırx, əlli, altmış, yetmiş, səksən, doxsan, yüz, min, milyon, milyard- 10, 20, 30, 40, 50, 60, 70, 80, 90, 100, 1000, միլիոն, միլիարդ

Yüz iyirmi, iki yüz beş . . . - 120, 205. . .

Neçənci?- Ո՞րերորդ

Birinci, on ikinci, doxsanıncı, yüzüncü. . . - 1-ին, 12-րդ, 90-րդ, 100-րդ,. . .

Բառարան

gözləmək- սպասել	tikmək- կարել, կառուցել
gülmək- ծիծաղել	hələ- դեռ, առայժմ
qayıtmaq- վերադառնալ	kiçik-փոքր
maraq- հետաքրքրություն, շահ	qalmaq- մնալ
gəmi- նավ	park- զբոսայգի
avtomobil- ավտոմեքենա	düşmək- ընկնել, իջնել (տրանսպորտից)
münasibət- հարաբերություն, կապ	əvvəlcə- նախ, նախ և առաջ
söhbət etmək- զրուցել	kənd- գյուղ
çağırmaq- կանչել, կոչ անել	ezamiyyət- գործուղում
qarşılaşmaq- դիմավորել	hava- օդ, եղանակ
su- ջուր	bilmək- իմանալ, գիտենալ
öyrənmək- սովորել	dal- մեջք, ետև
son-վերջ	dil- լեզու
əvvəl-սկիզբ	tutmaq- բռնել
mahnı- երգ	piyada- ոտքով
sevmək- սիրել	təyyarə- ինքնաթիռ
mağaza-խանութ	toz- փոշի
ofis- գրասենյակ	xarici- արտաքին

usta- վարպետ	susmaq- լռել
çimmək- լողալ	sahil- ափ, ծովափ
qatar- գնացք	adətən- սովորաբար
ayrı-այլ, առանձին	səyahət- ճանապարհորդություն
platforma- կառամատույց	keçmək- անցնել
bazar- շուկա	daş- քար
şəxsi- անձնական, սեփական	vağzal- կայարան
avtobus-ավտոբուս	ölkə- երկիր
dayanmaq- կանգնել	sərgi- ցուցահանդես
minmək- նստել (օր. տրանսպորտ)	mühazirəçi- դասախոս
yaşamaq- ապրել	danışmaq- խոսել
bağışlamaq- ներել	aktyor- դերասան
musiqi- երաժշտություն	gəzmək- զբոսնել
qulaq asmaq- լսել	istirahət etmək- հանգստանալ
tennis- թենիս	durmaq- կանգնել, կանգ առնել
yatmaq- քնել	şam etmək- ընթրել
hazırlamaq- պատրաստել	sürmək- վարել
uçmaq- թռչել	yaratmaq- արարել, ստեղծել, ստեղծագործել
neftçi- նավթագործ	dərmək- պոկել, հավաքել
mədən- հանք	cümlə- նախադասություն
sağlamliq - առողջություն	köçürmək- վերաբնակեցնել, տեղափոխել, արտագրել
mərtəbə- հարկ	otarmaq- արածեցնել
tez-tez- հաճախ	yağ- յուղ, կարագ
bəzən-երբեմն	üzüm- խաղող
dərman- դեղ	nar- նուռ
yaşlı- տարեց (տարիքով մեծ)	xeyir- օգուտ
çünki-որովհետև, քանի որ	götürmək- վերցնել, տանել
paltar- հագուստ	

Վարժություններ

1. Փակագծի բառերի օգնությամբ կազմել նախադասություններ և դրանք թարգմանել հայերեն.

1. Mən (դու, մենք, նա, նրանք) bu evdə yaşayıram (աշխատել).
2. O əvvəlcə (Մոսկվա, գործուղման, ծով, գյուղ) gedir və sonra (տուն է գալիս, մնում է հյուրանոցում, նստում է գնացք, գնում է գյուղ).
3. Stansiyada qatar (ավտոբուս, մեքենա, զբոսաշրջիկներ) var(mı)?-Xeyr, yoxdur.

2. Տեղադրել համապատասխան վերջածանցները.

-Zərinə, sən haçan iş. . . gəlir. . . ?

-Saat 8-də. Mən düz ofis. . . gəlir. . . . Mənim çox iş. . . var.

-Bəs, sən dünən saat 5-də harada id. . . ?
-Saat 5-də mən ofis. . . deyildim. Axşam saat 5-də mən ev. . . gedir. . .
-Bəs, Vüqar iş. . . nə vaxt gəlir?
-Vüqar da iş. . . səhər saat 8-də gəlir. O gəlir və sonra avod. . . gedir. O. . . qəşəng maşın. . . var.

3. Հետևյալ նախադասություններին տալ ժխտական պատասխաններ և փորձել շարունակել միտքը՝ համաձայն օրինակի.

Օր՝-Տեն Moskvada(մի) yaşayırsan?
-Xeyr, Moskvada yaşamıram. Mən . . .

1. Տեն muzeyə(mi) gedirsən?
2. Տեն atan ilə ezamiyyətə gedirsən(mi)?
3. O instituta piyadamı gedir?
4. Տեն bağda qalırsan(մի)?
5. Տեն təyyarə ilə(mi) gedirsən?

4. Հետևյալ նախադասությունները թարգմանել աղբյուրներեն.

Ես ապրում եմ Կիևում: Ես ամուսնացած եմ և ունեմ երկու երեխա: Ես գնում եմ աշխատանքի, իսկ նրանք մնում եմ տանը: Ես աշխատանքի եմ գնում ավտոբուսով, այնուհետև ուղիղ գնում եմ գրասենյակ: Այն հեռու չէ, և ճանապարհը լավն է: Ես գալիս եմ իմ սենյակ և այնտեղ աշխատում եմ: Ես այնտեղ մնում եմ 9 ժամ: Երեկոյան ժամը 6-ին գալիս եմ տուն: Շաբաթ կամ կիրակի օրը մենք զնացքով գնում ենք գյուղ:

5. Փակագծերի բառերի հետ կիրառել ilə (la, lə) հետադրությունը՝ դրանցով փոխարինելով ընդգծված բառերը:

1. Mən qardaşımla gəmiylə səyahət edirəm. (ինքնաթիռ, զնացք, ավտոմեքենա) 2. Տեն kimlə məktəbə gedirsən? –Mən dostlarımla məktəbə gedirəm. (քույր, էլինա) 3. Տեն kimlə evdə dərsləri edirsən? –Böyük qardaşımla. (մայր, քույր) 4. Siz teatrlarda olursunuz(mu)? – Bəli. –Siz kim ilə teatra gedirsiniz? (տատ, հորաքույր) 5. Տեն ayrı şəhərlərə necə gedirsən? Adətən mən vağzalda gedirəm, vağzalda bileet alıram, qatara minirəm və qatarla gedirəm. Amma mən. . . (ավտոբուս, ուտքով, տաքսի)

6. Թարգմանել հետևյալ գրույցները և դրանք դարձնելով ավելի ընդարձակ՝ ներկայացնել աղբյուրներենով.

-Դենի, դու գնո՞ւմ ես Թբիլիսի:
-Այո, գնում եմ:
-Ինչպե՞ս եմ գնում:
-Իմ անձնական մեքենայով:
-Իսկ քեզ հետ ո՞վ է գալիս:
-Իմ ընկերները:
-Իսկ նրանք ինչո՞վ են գալիս:
-Նրանք գալիս են ավտոբուսով:

- Սևդա, դու ինչպե՞ս ես գնում աշխատանքի, ոտքո՞վ:
- Ոչ, նախ ավտոբուսով, հետո էլ մետրոյով:
- Սևդա, դու ո՞ր ես գնում:
- Գնում եմ Ալինայի մոտ:
- Իսկ ո՞ւմ հետ ես գնում:
- Իմ քրոջ հետ:

7. Հետևյալ բառերով կազմել նախադասություններ ըստ տրված օրինակի՝ vağzal, xarici ölkə, ezamiyyət, səyahət, kənd.

Օրինակ՝

Mən sahilə gedirəm.

Mən sahildə idim.

Sən sahildən gəlirsən.

8. Թարգմանել աղբյուրներեն.

- Բարև ձեզ: Ներեցեք, ասացե՛ք խնդրում եմ, որտե՞ղ է գտնվում թանգարանը:
- Այս փողոցով ուղիղ գնացեք, այն 2 փողոցն անցեք, այնուհետև գնացեք դեպի աջ:
- Շնորհակալություն:

-Ներեցեք: Որտե՞ղ է գտնվում մետրոն:

-Դուք մեքենա ունե՞ք:

-Ոչ:

-Մետրոն հեռու չէ: Գնացեք դեպի ձախ, հետո այն փողոցով 2 թաղամաս ուղիղ գնացեք, այնուհետև դեպի ձախ:

-Շնորհակալություն:

-Եթե դժվար չէ, ասացե՛ք, որտե՞ղ է գտնվում մեծ խանութը:

-Այն հեռու է: Նախ ավտոբուսով գնացեք մետրո, այնուհետև մետրոյով գնացեք այնտեղ:

-Շնորհակալություն:

9. Կարդալ և թարգմանել հայերեն.

1. Sən harada idin və haraya gedirsən? –Mən teatrda idim və evə gedirəm. 2. Alyona haradadır? –O vağzaldadır. O səyahətə gedir. 3. Sən Gümrüdəmi yaşayırsan? –Xeyr, mən orada yanvarda idim və fevraldan burada yaşayıram. Mən indi xarici ölkəyə gedirəm. 4. Sən indi harada işləyirsən? –Mən və arvadım teatrda işləyirik. 5. Sən harada yaşayırsan? –Mənim evim buradan uzaq deyil. Adətən mən bu küçə ilə düz gedirəm, iki küçə keçirəm, sonra sağa. 6. Sən zavoda necə gedirsən: avtobusla, yoxsa taksi ilə? Adətən mən əvvəlcə o kafenin yanına piyada gedirəm. Orada mən avtobusa minirəm.

10. Կետերի փոխարեն լրացնել համապատասխան անձնական դերանունները.

1. . . . oxuyuram. 2. . . . gəlir. 3. . . . işləyirsən. 4. . . . gəzirlər. 5. . . . yaşayıram. 6. . . . baxır. 7. . . . yazıram. 8. . . . çimirsiniz. 9. . . . yeyirəm. 10. . . . bilirik. 11. . . . istirahət edir. 12. . . . danışirlarmı? 13. . . . durur. 14. . . . görürsünüz. 15. . . . alırıq. 16. . . . edirsiniz. 17. . . . qulaq asır.

11. Լրացնել բաց թողնված ժամանակային և դիմորոշ վերջածանցները.

1. Siz işlə. . . . 2. Onlar oxu. . . . 3. Biz istirahət ed. . . . 4. O yaz 5. Sən bil. . . . 6. Uşaqlar şam ed. . . . 7. Anar dur. . . . 8. Siz ye. . . . 9. Biz gəl. . . . 10. Onlar narahat ed. . . . 11. O yaşa. . . . 12. Mən bax. . . . 13 Sən gəz. . . . 14. Tələbələr qulaq as. . . . 15. Mühazirəçi danış 16. Biz dur. . . . 17. Mən gör. . . . 18. Onlar səyahət ed. . . . 19. Sən velosiped sür. . . .

12. Հետևյալ գայումներ, արարումներ, անցումներ, անցումներ խոնարհված բայերը խոնարհել նաև մյուս դեմքերով:

13. Նշված քանակական թվականները գրել տառերով և դարձնել դասական թվականներ.

34, 43, , 57, 69, 70, 89, 99, 72, 4451, 954, 5687, 22568, 1152, 452, 7444.

14. Հետևյալ նախադասություններում բաց թողնված տառերի փոխարեն դնել հայցական հոլովի վերջածանցներ.

Qız kitab. . . alır. Atam müəllim. . . çağırır. Bacım gül. . . dərir. Oğlan alma. . . yeyir. Mariya cümlə. . . köçürür. Qızım quzu. . . otarır.

15. Կազմել նախադասություններ ներկա ժամանակաձևով.

1. Armen-gəlmək. 2. Armen-qatar-gəlmək. 3. Armen -bu gün- o- ilə- birlikdə- getmək. 4. Mən-sən-qarşılamaq. 5. Sən-oarada-yaşamaq. 6. Biz-Moskva-Yerevan-qayıtmaq. 7. Qardaşım-indi-öz-qız-baxmaq.

16. Տեղադրել և՛ հետադրությունը կամ շաղկապը.

Mən onun. . . . gəlirəm. Kitab dəftəri al. Armen . . . evə get. Anuş . . . məktəbdən gəl. Çörək. . . . yağ gətirin. Avtobus kəndə gedirəm. Gəmi Bakıdan gəlirəm. Qatar Yerevandan gedirəm.

17. Հետևյալ նախադասությունները թարգմանել աղբյուրներին.

Այս ուսանողը ավտոմեքենայով է այնտեղ գնում: Ոչ, նա գնում է մետրոյով: Այս աղջիկը որտեղի՞ց է գալիս: Այս աղջիկը գալիս է իր ընկերոջ տանից: Դու ինձանից ի՞նչ ես

ուզում: Ես քեզնից երկու տետր եմ ուզում: Ինչո՞ւ ես վերցնում նրա գիրքը: Ես ու իմ քույրը երեկ փողոցում հանդիպեցինք: Միասին գնացինք սրճարան և երկար զրուցեցինք: Վերցրու այս փողը և գնա խանութից հաց բեր: Վաղը գնում ենք թատրոն: Ասում են, որ շատ հետաքրքիր ներկայացում է: Տուր ինձ քո գրիչը: Ես ուզում եմ գրել: Ինչ-որ մի տղա նրա հետ միասին գալիս է այստեղ: Դուք այդ գործով ե՞րբ եք զբաղվում: Ես այդ գործով չեմ զբաղվում: Նրանք մեզնից գոհ չե՞ն: Ո՞ւմ հետ եք խոսում: Իսկ նա ո՞վ է: Նա մեր ֆակուլտետի դասախոսներից է: Մենք ամեն օր դպրոց ենք գնում ավտոբուսով, բայց այսօր գնում ենք տաքսիով:

Երկխոսություններ.

1)

-Sən hara(ya) gedirsən?

-Mən evə gedirəm, bəs sən?

-Mən kitabxanaya gedirəm.

-Arzu, sən harada işləyirsən?

-Mən mağazada işləyirəm.

-Sən haçan işə gedirsən?

-Mən işə saat 9-da gedirəm.

2)

-Rauf, sən saat 5-də harada idin?

-Mən gəmidə idim.

-Bəs, sən indi evəmi gedirsən?

-Xeyr, indi mən ofisə gedirəm. Mənim çox işim var. Sonra isə mən evə gedirəm.

3)

-Salam. Zəhmət olmasa, deyin. Bu qatar haradan gəlir?

-Salam! Bu qatar Kiyevdən gəlir.

-Siz haraya gedirsiniz?

-Mən Moskvaya gedirəm. O qatar haradadır?

-Sizin qatarınız ayrı platformadadır. O, bir saat sonra gedir.

-Bəs, o platforma haradadır?

-Bu platformadan sonra, oradadır.

-Çox sağ ol!

4)

-Salam. Zəhmət olmasa, deyin, təzə bazar haradadır?

-Təzə bazar uzaqdadır. Sizdə şəxsi maşın varmı?

-Xeyr, yoxdur. Oraya avtobus gedirmi?

-Bəli. Siz sola gedin. Orada avtobus dayanır. Avtobusa minin. O düz bazara gedir.

-Sağ ol!

Կարդալ և պատմել տեքստերը

1)

Matvey kitab alır. Oğlanlar oxuyurlar. Qızlar yazırlar. Qadınlar işləyirlər. Sərçələr uçur(lar). Ördəklər üzür(lər). Alma və armud meyvədir. Armen yaxşı kişidir. Tina da yaxşı

qadıdır. Bu quş sərçədir. O bina məktəbdir. Mən (ad, familya). Mən erməniyəm. O da mənim dostum Arminədir. Biz erməniyik.

2)

Ərim neftçidir. O, mədəndə işləyir. Mən aliməm. Mən universitetdə işləyirəm. Bir qızımız var. O da məktəbdə oxuyur. Qızımız əlaçidir. Biz dördmərtəbəli binada yaşayırıq. Dördüncü mərtəbədə üçotaqlı mənzildə yaşayırıq. Bir qardaşım və bir qızım var. Qardaşım Moskvada yaşayır. O, universitetdə oxuyur. Mən qardaşımdan tez-tez məktub alıram. Bacım həkimdir. Mən ondan bəzən dərman istəyirəm. Mən qardaşımdan və bacımdan yaşlıyam. Mən onların böyük bacısıyam Mən universitetdən gəlirəm. Ərim mədəndən, qızım isə, məktəbdən gəlir. Həyətdə bir bağımız var. Bağımız gözəldir. Biz bağımıza yaxşı baxırıq, çünki bağımızı sevirik. Bağımızda üzüm, nar, alma və armud olur. Biz bağımızdan böyük xeyir götürürük.

3)

Mən Andranik Aslanyanam. Mən erməniyəm. Bu da mənim dostum Annadır. Biz erməniyik. Sən Alyonasan. Sən rüssan.

-Salam Anna. Sən necəsən? Alyona necədir?

-Salam, Andranik. Mən yaxşıyam. Alyona da yaxşıdır. Biz yaxşıyıq. Bəs sən necəsən?

-Mən də yaxşıyam.

O vətəndaş Armen Sarkisyanıdır. O ermənidir. O kimdir? O mənim dostum Annadır. Anna dərzidir. O paltar tikir. Mən dərzisi deyiləm, hələ tələbəyəm. Siz kimsiniz? Biz kimik? Mən Andranikəm. Mən tələbəyəm. Bəs siz kimsiniz? Mən də Armenəm. Mən də şagirdəm.

4)

Mən Yerevanda yaşayıram. Mən evliyəm və mənim iki uşağım var. Mən işə gedirəm, onlar hələ kiçikdir və evdə qalırlar. Həçən mən işə gedirəm, mən avtobusa minirəm və orada parkın yanında düşürəm. İş yeri uzaq deyil. Mən ofisimə gəlirəm və orada işləyirəm. Mən işdə 9 saat qalıram. Ofisimizin yanında mağaza var. Saat 6-da mən evə gəlirəm. Mən əvvəlcə mağazaya gedirəm və sonra avtobusa minirəm. Bazar günü mən kəndə gedirəm. Bizim kəndimiz Yerevana yaxındır. Orada bizim bağımız da var. Lakin bağımız kənd evindən uzaqdır və yol çox pisdır.

5)

Bu gün səhər biz evdə idik. Bizdə gəşəng böyük televizor var. Televizorda maraqlı film idi. Axşam isə mən və Orxan teatrda idik. Bizim biletlərimiz var idi. Kamalın isə bileti yox idi. Bizim yerlərimiz yaxşı idi. Teatrda çox adam var idi. Teatrda çox maraqlı idi. Kamal dostları ilə axşam kinoda idi.

Հրուցարան

Թեբրիկ, arzu- շնորհավորանք, մաղթանք

Sizi . . . münasibətiylə təbrik edirəm- շնորհավորում եմ Ձեզ . . . առթիվ

-ad günü- ծննդյան օրվա

-bayram- տոնի

-Təzə il- Նոր տարվա

-Yubiley- հոբելյանի

Sizə . . . arzulayıram- Ձեզ մաղթում եմ . . .

-xoşbəxt olmağı- . . . Երջանկություն
-nailiyyətlər- . . . հաջողություններ
-cansağlığı- . . . առողջություն
-uzun ömür- . . . երկար կյանք
-yaxşı yol- . . . բարի ճանապարհ
Tez sağlamlaşın!- շուտ ապաքինվեք

Təəssüf- Ափսոսանք

Əfsus!- ավաղ, ափսոս
Çox əfsus!- շատ ափսոս
Mən çox acıyıram- ես շատ ցավում եմ
Biz çox acıyıırıq- մենք շատ ցավում ենք
Əfsus, ki belə oldu- ցավում եմ, որ այսպես ստացվեց
Mən dərdinizə şərik oluram- ես Ձեզ ցավակցում եմ, կիսում եմ Ձեր վիշտը
Təşvişə düşməyin!- մի՛ անհանգստացեք
Başsağlığımızı qəbul edin!- ընդունե՛ք մեր ցավակցությունները
Mən Sizə nə ilə yardım edə bilərəm?- ես Ձեզ ինչն՞վ կարող եմ օգնել

Məsləklər-Մասնագիտություններ

Nə kimi çalışırsınız?- Ի՞նչ եք աշխատում:
Mən redaktor (kimi) çalışıram- Ես աշխատում եմ որպես խմբագիր:
Məsləyiniz nədir?- Ի՞նչ է Ձեր մասնագիտությունը:
Məsləyim müəllimlikdir- Մասնագիտությամբ ուսուցիչ եմ:
Siz nə ilə məşğul olursunuz?- Դուք ինչն՞վ եք զբաղվում:
Harada işləyirsiniz?- Որտե՞ղ եք աշխատում:
Mən (bankda, xəstəxanada, bir şirkətdə) işləyirəm. - Ես աշխատում եմ բանկում,
(հիվանդանոցում, մի կազմակերպությունում):
Mən tələbəyəm- Ես ուսանող եմ:
Siz harada oxuyursunuz?- Դուք ո՞րտեղ եք սովորում:
Mən (kollecdə, universitetdə, akademiya) oxuyuram. - Ես սովորում եմ քոլեջում,
(համալսարանում, ակադեմիայում):

Advokat, vəkil- փաստաբան
Aktyor- դերասան
Aktrisa- դերասանուհի
Arxeoloq- հնագետ
Memar- ճարտարապետ
Bank xadimi- բանկի աշխատող
İş adamı- գործարար
Bioloq- կենսաբան
Sürücü- վարորդ
Hərbi xadim (xidmətçi)- զինվորական ծառայող
Həkim- բժիշկ
Geoloq- երկրաբան
Şirkət başçısı- կազմակերպության, ընկերության նախագահ

Dizayner- դիզայներ
Diplomat- դիվանագետ
Jurnalist- լրագրող
Mühəndis- ճարտարագետ
Tarixçi- պատմաբան
Tacir- առևտրական
Təyyarəçi- օդաչու
Riyaziyatçi- մաթեմատիկոս
Menecer- մենեջեր
Elmi xadim- գիտական գործիչ
Tərcüməçi- թարգմանիչ
Sahibkar- ձեռնարկատեր
Müəllim- ուսուցիչ
Programçı- ծրագրավորող
Prokuror- դատախազ
Psixoloq- հոգեբան
Rejissor- ռեժիսոր
Heykəltaraş- քանդակագործ
Xidmətçi- ծառայող
Qurucu- շինարար
Tələbə- ուսանող
Hakim- դատավոր
Şagird- աշակերտ
Alim- գիտնական
Fizik- ֆիզիկոս
Filoloq- քանասեր
Fotograf- լուսանկարիչ
Kimyaçı- քիմիկոս
Rəssam- նկարիչ
İqtisadçı- տնտեսագետ
Hüquqşünas- իրավաբան

ՅՈՒԹԵՐՈՐԴ ԴԱՍ

§ 30. Անցյալ ժամանակ. Կատեգորիկ անցյալ ժամանակաձև

Ադրբեջաներենում անցյալ ժամանակաձևերը լինում են պարզ և բաղադրյալ: Պարզ ձևերից են կատեգորիկ անցյալ (անցյալ կատարյալ) և անորոշ անցյալ (անցյալ պատմական) ժամանակաձևերը, որոնցից յուրաքանչյուրն ունի իր հատուկ ձևաբանական ցուցիչները: Կատեգորիկ անցյալ ժամանակաձևը ցույց է տալիս ավարտուն գործողություն և համապատասխանում է հայոց լեզվի անցյալ կատարյալ ժամանակաձևին: Ադրբեջաներենում այն կազմվում է բայահիմքին կցելով անցյալ ժամանակի և համապատասխան ստորոգման վերջածանցները, որոնք ենթարկվում են ձայնավորների ներդաշնակության կանոնին: Կատեգորիկ անցյալ ժամանակաձևի վերջածանցներն ըստ դեմքերի և թվերի հետևյալն են.

Դեմք	Եզակի թիվ	Հոգնակի թիվ
I	-dim/dim/dum/düm	-dıq/dik/duq/dük
II	-dın/din/dun/dün	-dınız/diniz/dunuz/dünüz
III	-dı/di/du/dü	-dılar/dilər/dular/dülər

Օրինակ՝ mən yazdim-ես գրեցի
sən yazdın-դու գրեցիր
o yazdı-նա գրեց

biz yazdıq-մենք գնացինք
siz yazdınız-դուք գնացիք
onlar yazdılar-նրանք գնացին

Նշենք, որ անձնական դերանունները կարող են բաց թողնվել:

Օրինակ՝ gəldim-եկա
gəldik-եկանք

Ժխտական ձևի կազմության ժամանակ բայահիմքին ավելանում են ma//mə ժխտման վերջածանցները, որոնց հետ կապված էլ ժամանակի և ստորոգման վերջածանցներն ունենում են հնչյունական երկու տարբերակ: Ընդ որում, ժխտման վերջածանցները ևս ենթարկվում են ձայնավորների ներդաշնակության կանոնին: Շեշտն ընկնում է ժխտման վերջածանցին նախորդող վանկի վրա:

Օրինակ՝ mən almadım-չվերցրեցի
sən almadın-չվերցրեցիր
o almadı-չվերցրեց

biz gəlmədik-չեկանք
siz gəlmədiniz-չեկաք
onlar gəlmədilər-չեկան

Իսկ հարցական ձևի կազմության ժամանակ կիրառվում են mi, mi, mu, mü հարցական մասնիկները, որոնք, համաձայնեցվելով ձայնավորների ներդաշնակության կանոնով, կցվում են խոնարհված բայի վերջին:

Օրինակ՝ güldümmü?-ես ծիծաղեցի՞
güldünmü?-դու ծիծաղեցի՞ր
güldümü?-նա ծիծաղեց՞

çağırdıqmu?-մենք կանչեցի՞նք
çağırdınızmu?-դուք կանչեցի՞ք
çağırdıalarmı?-նրանք կանչեցի՞ն

Հարցաժխտական ձևը կազմվում է՝ ժխտական ձևին կցելով *mi* կամ *mi* հարցական մասնիկները:

Օրինակ՝ vermedimmi?-ես չտվեցի՞
vermedinmi?-դու չտվեցի՞ր
vermedimi?-նա չտվեց՞

almadıqmu?-մենք չվերցրեցի՞նք
almadınızmu?-դուք չվերցրեցի՞ք
almadıalarmı?-նրանք չվերցրեցի՞ն

§ 31. Նեղ ձայնավորների տվելը

Ադրբեջաներենին բնորոշ հնչյունական առանձնահատկություններից անդրադառնանք նեղ ձայնավորների տվելուն: Երբ երկվանկ բառը ստանում է ձայնավորով սկսվող վերջածանց, ապա այն կորցնում է իր երկրորդ նեղ ձայնավորը: Այլ կերպ ասած, երկրորդ նեղ ձայնավորը դուրս է ընկնում:

Օրինակ՝ oğul-տղա-oğlu
boyun-պարանոց-boynu
alın-ճակատ-alın

§ 32. Անձնական, bu, şu, o ցուցական և kim? nə? hara? հարցական դերանունների հոլովումը

Բոլոր անձնական, bu, şu, o ցուցական և kim? nə? hara? հարցական դերանունները կարող են հոլովվել գոյականների նման, իսկ ցուցական դերանուններից նշվածները կարող են ստանալ նաև հոգնակիակերտ վերջածանցներ, որի ժամանակ bu, şu, o ցուցական դերանունների և հոգնակիակերտ վերջածանցի միջև ավելանում է ո հնչյունը, նույնը կատարվում է նաև բոլոր թեք հոլովների կազմության ժամանակ:

Ցուցական դերանունների հոլովման աղյուսակ.

Հոլովներ			
Ուղղական	bu	şu	o
Սեռական	bunun	şunun	onun
Հայցական	bunu	şunu	onu
Տրական	buna	şuna	ona
Ներգոյական	bunda	şunda	onda
Բացառական	bundan	şundan	ondan

Անձնական դերանունները հոլովվում են սովորական գոյականների նման, միայն երրորդ դեմքի եզակի թվի անձնական դերանվան հոլովման ժամանակ դերանվան և հոլովական վերջածանցի միջև դրվում է ո հնչյունը:

Անձնական դերանունների հոլովման աղյուսակ.

Հոլովներ						
Ուղղական	mən	sən	o	biz	siz	onlar
Սեռական	mənim	sənin	onun	bizim	sizin	onların
Հայցական	məni	səni	onu	bizi	sizi	onları
Տրական	mənə	sənə	ona	bizə	sizə	onlara
Ներգոյակ.	məndə	səndə	onda	bizdə	sizdə	onlarda
Բացառակ.	məndən	səndən	ondan	bizdən	sizdən	onlardan

Kim nə? hara? հարցական դերանունների հոլովման աղյուսակ.

Հոլովներ			
Ուղղական	kim	nə	hara
Սեռական	kimin	nəyin	haranın
Հայցական	kimi	nəyi	haranı
Տրական	kimə	nəyə	haraya
Ներգոյական	kimdə	nədə	harada
Բացառական	kimdən	nədən	haradan

§ 33. Անորոշ դերբայների հոլովումը

Ինչպես հայտնի է, բայի անորոշ ձևը չունի ո՛չ դեմք, ո՛չ թիվ, ո՛չ էլ ժամանակ և խոնարհում: Ադրբեջաներենում անորոշ դերբայները գոյականանալով՝ կարող են հոլովվել և ընդունել պատկանելիության վերջածանցներ: Սեռական, տրական և հայցական հոլովների կազմության ժամանակ, ինչպես նաև պատկանելիության վերջածանցներ կցելիս անորոշ դերբայի վերջին գ բաղաձայնը հնչյունափոխվում է ց -ի, իսկ k-ն՝ y-ի:

Անորոշ դերբայների հոլովման աղյուսակ.

Հոլովներ		
Ուղղական	yazmaq	gülmək
Սեռական	yazmağın	gülməyin
Հայցական	yazmağı	gülməyi
Տրական	yazmağa	gülməyə
Ներգոյական	yazmaqda	gülməkdə
Բացառական	yazmaqdan	gülməkdən

Անորոշ դերբայներին պատկանելիության վերջածանցներ կցելու աղյուսակ.

yazmağım	gəlməyim
yazmağın	gəlməyin
yazmağı	gəlməyi
yazmağımız	gəlməyimiz
yazmağınız	gəlməyiniz
yazmaqları (yazmağı)	gəlməkləri (gəlməyi)

Օրինակ՝ O işləməyi sevir. -Նա սիրում է աշխատել:
 Biz oxumaqda əlaçuyıq. -Մենք սովորելու մեջ գերազանցիկ ենք:
 Mən çimməkdən gəlirəm. -Ես լողալուց եմ գալիս:

§ 34. Սեռական հոլովի կազմությունը

Աղբբեջաներենի որոշ դասագրքերում սեռական հոլովը ներկայացվում է նաև որպես գոյականների կապակցության այնպիսի ձև, որը ցույց է տալիս պատկանելիություն: Գոյական անունը սեռական հոլովում նախադասության մեջ կատարում է հատկացուցչի շարահյուսական պաշտոն: Այն գոյականը, որին պատկանում է որևէ առարկա կամ անձ, պատասխանում է ո՞ւմ (kimin?), ինչի՞ (nəyin?), ո՞րտեղի (haranın?) հարցերին և ստանում է սեռական հոլովի վերջածանց: Եթե բառն ավարտվում է բաղաձայն հնչյունով, ապա սեռական հոլովի վերջածանցներն են *ın, in, un, ün*-ը. օրինակ՝ *qardaşın*-եղբոր, *mənzil-in*-բնակարանի, *evin*-տան, *həkimin*-բժշկի և այլն: Իսկ եթե բառի վերջին տառը ձայնավոր է, ապա սեռական հոլովը կազմվում է ուո, ուո, ոսո, ոնո վերջածանցների միջոցով. օրինակ՝ *qonşusun*-հարևանի, *bacının*-քրոջ, *masanın*-սեղանի և այլն: Սրանք հատկացուցչի վերջածանցներն են: Իսկ այն գոյականները, որոնք պատկանում, վերաբերում են որևէ այլ գոյականի, այսինքն՝ հատկացյալները, ստանում են երրորդ դեմքի պատկանելիության վերջածանցներ՝ *ı, i, u, ü* և *si, şi, su, şü*:

Օրինակ՝ *ağacın yarpağı*-ծառի տերևը
gülün rəngi-ծաղկի գույնը
ananın paltarı-մայրիկի հագուստը
qardaşın kitabı-եղբոր գիրքը

Փաստորեն, լրացում-լրացյալ այս հարաբերության մեջ լրացումը միշտ նախորդում է լրացյալին:

Եթե բառն ավարտվում է *q* կամ *k* բաղաձայններով, ապա սեռական հոլովի կազմության ժամանակ այդ բաղաձայնները, համապատասխանաբար, հնչյունափոխվում են *ğ*-ի և *y*-ի. օրինակ՝ *otaq-otağı*, *inək-inəyin*:

Սեռական հոլովի վերջացանց ստացած բառին չի կարող կցվել այլ հոլովական վերջածանց, իսկ պատկանելիության վերջածանց ստացած բառերին կարող է.

Օրինակ՝ *sənin qaşığı*-*sənin qaşığına*- *sənin qaşığında*.

Բառարան

<i>boyun</i> - պարանոց	<i>zəif</i> - թույլ
<i>alın</i> -ճակատ	<i>həmişə</i> - միշտ, մշտապես
<i>yarpaq</i> - տերև	<i>təpşirmaq</i> - հանձնարարել
<i>çatmaq</i> - հասնել	<i>hiylə</i> - խորամանկություն
<i>görüşmək</i> - հանդիպել	<i>aslan</i> - առյուծ
<i>sifariş etmək</i> - պատվիրել	<i>pələng</i> - վագր
<i>kassa</i> - դրամարկղ	<i>baş əymək</i> - գլուխ խոնարհել
<i>tələsmək</i> - շտապել	<i>boğmaq</i> - խեղդել

rastlaşmaq- հանդիպել	mərhəmət- խղճահարություն, խիղճ
tez- արագ, շուտ	yadda saxmalaq- մտապահել, հիշել
hələlik- առայժմ	cəsərətli (cürətli)- քաջ, խիզախ
qabaq- առաջ, առջև	qartal- արծիվ
rahat- հանգիստ	vüqarlı olmaq- հպարտ լինել
şəkil- նկար	göl- լիճ
hərdən bir- երբեմն	dəniz- ծով
yığmaq- հավաքել, կուտակել	yerləşmək- տեղավորվել, տեղակայվել, գտնվել
tanımaq- ճանաչել	tanış olmaq- ծանոթանալ
qrup- խումբ	abidə- հուշարձան
yuxarı- վերև	aparmaq- տանել
qurmaq- կառուցել, կազմել	qonaq etmək- հյուրընկալել, հյուրասիրել
kağız- թուղթ	qonaq- հյուր
bir neçə- մի քանի	mərkəz- կենտրոն
yaxud- կամ, կամ էլ	kompyuter- համակարգիչ
körpə- մանուկ	nahar- ճաշ
mətbəx- խոհանոց	qəhvə- սուրճ
tək hal- եզակի թիվ	içmək- խմել
cəm hal- հոգնակի թիվ	sirk- կրկես
bürümək- փաթաթել	məmnuniyyət- հաճույք, գոհունակություն
çevirmək- շրջել, դարձնել, թեթել	razı olmaq- համաձայնվել, համաձայն լինել
göstərmək- ցույց տալ	konsert- համերգ
bəyənmək- հավանել, հավանություն տալ	qısa- կարճ
bir qədər- մի քիչ, փոքր-ինչ	pişik- կատու
zəif- թույլ	keçi- այծ
arzu- ցանկություն	dərnək- խմբակ
quruluş- կառուցվածք, կառուցում, կարգ	rəqs- պար
lazım- անհրաժեշտ	aşağı- ներքև
ovçu- որսորդ	asan- հեշտ
güllə- գնդակ	qoymaq- դնել
atmaq- նետել, կրակել	ingilis dili- անգլերեն
dəymək- դիպչել, կպչել	mədəniyyət- մշակույթ
afərin- ապրես, բրավո	öyrətmək- սովորեցնել
hirsələnək- զայրանալ, բարկանալ	qaytarmaq- վերադարձնել
canı qurtarmaq- փրկվել, ազատվել	başlamaq- սկսել
bala- երեխա, փոքրիկ, ծագուկ	ağırmaq- ցավել
nəsihət- խրատ, խորհուրդ	tutmaq- բռնել
qoyun- ոչխար	həyəcanlanmaq- հուզվել
didmək- պատառոտել, ծվատել	yaxınlaşmaq- մոտենալ
canavar- գայլ	ixtisas- մասնագիտություն
ayı- արջ	oynucaq- խաղալիք
arı –մեղու	saç- մազ
saray- պալատ	adres- հասցե
ututmaq- մոռանալ	tapşırmaq- հանձնարարել
çixış etmək- հանդես գալ, ելույթ ունենալ	yaşamaq- ապրել

eşitmək- լսել	bal- մեղր
qaçmaq- վազել, փախչել	yatmaq- քնել
cəlb etmək- գրավել, դյուլել	oxşamaq- նմանվել
salam- ողջուն	tülkü- աղվես
həmkar- գործընկեր, կոլեգա	düzlük- 1. ուղղամտություն, 2. անաչառություն, շիտակություն, 3. հավատարմություն
buzov- հորթ	axtarmaq- փնտրել, որոնել
gözəllik- գեղեցկություն	qarışqa- մրջյուն
qəhrəman- հերոս	zəhmətkeş- աշխատասեր, աշխատավոր
fil- փիղ	böyümək- մեծանալ, աճել
təbiyə- դաստիարակություն	böyütmək- մեծացնել, աճեցնել
ixtisar- կրճատում, համառոտում	pəmək- մեղվաբույն, փեթակ
ixtisarla- կրճատումով, համառոտակի	

Վարժություններ

1. Թարգմանել հետևյալ բառակապակցությունները.

ա) Pişiyin rəngi, mühəndisin zavodu, tələbənin çantası, qrupun bələdçisi, kitabın adı, onun əlində, bizim evimizdə, həkimin otağında, mənim çantamda.

բ) պատի գույնը, թարգմանչի բառարանը, տղայի մորաքույրը, նրա փողը, մեր այգու ծառերը, Աննայի մեքենան, նրա բաժնուն, իմ պահարանում, իմ ճամպրուկում, երկրի քարտեզում:

2. Ընդգծված բառերը փոխարինել փակագծի բառերով.

1. Mənim (քո, նրա, ձեր, նրանց) çantam (ժամացույց, մատանի, նամակ, թերթ, գրիչ, փող) haradadır? Sizin (քո, նրա, ձեր, նրանց) çantanız (ժամացույց, մատանի, նամակ, թերթ, գրիչ, փող) buradadır (ներս, վրա, կողք, սեղան, աթոռ, տուփ, մեքենա). 2. Qardaşım haradadır? Evdədir. (համալսարան, հյուրանոց, այգի, հիվանդանոց, սենյակ). 3. Teatr haradadır? Bağın (թանգարան, տուն, այգի, դպրոց) solundadır. 4. Qardaşımın (քրոջս, քո, նրանց, նրա ընկերոջ) evi (մեքենա, դպրոց) uzaqdadır (թատրոնի մոտ, գրադարան, նրա տան մոտ). 5. Sən haradasan? Mən (դուք, նրանք, մենք) evdəyəm (դասախոսություն, գրադարան, երեկոյթ).

3. Թարգմանել հետևյալ երկխոսությունը հայերեն և սովորել անգիր.

- Bağışlayın, siz haraya gedirsiniz?
- Mən universitetə gedirəm.
- Universitet uzaqdadır(mı)?
- Keyr, teatrın yanındadır.
- Bəs, Amina haraya gedir?
- O, xəstəxanaya anasının yanına gedir.
- Bəs, xəstəxana haradadır?
- Xəstəxana uzaqdadır.

4. Կետերի փոխարեն լրացնել համապատասխան հոլովական վերջածանցները և դիմորոշ վերջավորությունները.

1. Elman, vağzal hara dır? –Vağzal zavodun yanın. . . . 2. Kərəm hara. . . . gəlir? –O evdən gəlir. 3. Mən əvvəl institut. . . . gedir. . . . , sonra ora. . . . tamaşaya gedir. . . . 4. Sən hara. . . . piyada gedirsən? Mən bu gün sənın yanına ayrı yol gəlir. . . . 5. Bəs, onlar hara. . . . düşür. . . . ? –Onlar Metro stansiyasından düşür. . . . 6. Elçin, sən indi hara. . . . gəlirsən? –Mən indi böyük qardaşımanın evindən gəl. . . . 7. Siz ezamiyyətə London. . . . mı gedir. . . . ? –Bəli, biz əvvəlcə London. . . . , sonra Paris. . . . gedir. . . . İndi isə hələ bura. . . . qalırım.

5. Կարդալ, թարգմանել հայերեն և պատմել.

Sabah Daniel və Sevda qatarla Kiyevə gedirlər. Dmitri isə Kiyevə maşınla gedir. Daniel vağzala gedir və Kiyevə biletləri alır. Bu səyahətdən qabaq onlar əvvəlcə xəstəxanaya gedirlər. Danielin atası hələ oradadır. Xəstəxanadan sonra o, evə anasının yanına gəlir.

Anası:

-Daniel, sən harada idin?

-Səhər, yoxsa axşam? Səhər mən xəstəxanada, atamın yanında idim. Axşam Sevdanın anasının evində idim, indi isə Dmitrinin yanına gedirəm.

-Daniel, sən sabah nə edirsən?

-Sabah mən Sevda ilə Kiyevə gedirəm.

-Kiyev uzaq deyil. Siz necə gedirsiniz və haçan oraya çatırsınız?

-Qatarla biz iki günə çatırıq. Qatarla səyahət etmək çox maraqlıdır. Dmitri də Kiyevə gedir. Ancaq o, onun şəxsi maşını ilə gedir.

-Salam, Dmitri! Sən də Kiyevə gedirsən?

-Hə! Mən də atamın maşını ilə gedirəm. Qatar nə vaxt gedir?

-Səhər saat 8-də. Sən indi nə edirsən?

-Mən indi atamın evinə gedirəm. Atamın maşını onun evinin yanında.

-Sən Kiyevə kimlə gedirsən?

-Qardaşımla. O, indi şəhərdədir. 1-2 saatdan sonra gəlir.

-Çox gözəl! Mən indi Sevdanın yanına gedirəm.

-Kiyevdə, vağzalın yanında görüşərik! Sağ ol!

-Sağ ol! Görüşərik!

Səhər Daniel Sevda ilə vağzala gedir. Vağzal çox qəşəng və gözəl yerdədir.

Onlar əvvəlcə metroya, sonra avtobusa minirlər və vağzala çatırlar. Qatar hələ yoxdur. Bir saat vağzalda qalırlar. Bir saatdan sonra qatar gəlir və onlar qatara minirlər. Yol çox maraqlıdır. Qatar qəşəng yerlərdən keçir. Stansiyalarda dayanır. Onlar düşürlər, stansiya gedirlər, gəzir, kitab alırlar, oralarla tanış olurlar. İki gündən sonra qatar Kiyevə çatır. Dmitri də oraya gəlir. Onlar maraqlı yerlərə gedirlər.

6. Պատասխանել հարցերին.

1. Sən haradan gəldin? Yerevan... gəl....

2. Siz haradan gəldiniz? Biz Gümrü gəl.

3. O haradan getdi? O Rusiyadan gəl.

4. O haraya getdi? O Yerevan. . . get.

5. Siz haraya getdiniz? Siz küçə. . . . get.

6. Sən harada qaldın? Mən mehmanxana. . . . qal.

7. Siz harada qaldınız? Biz ev. . . . qal.

7. Հետևյալ պատկանելիության վերջածանց ստացած բառերը հոլովել. atası, keçisi, qonşusu, ütüsü

8. oturmaq, gülmək, aparmaq, baxmaq, sevmək, gözləmək բայերը խոնարհել ներկա ժամանակով և անցյալ կատարյալ ժամանակածևով, ինչպես հարցական, ինչպես էլ ժխտական ձևերով:

9. Բացել փակագծերը և թարգմանել նախադասությունները՝ դրանք բերելով ավարտուն տեսքի:

Bizim universitetimizdə xarici (լեզուներ) dərənəyi var. Tələbələr orada ingilis, fransız, (ռուսերեն) və ayrı dillər (սովորում են). Dərslərdən sonra bizim (ժամանակ) var və mən Lyusi ilə (միասին) ingilis (լեզուն ենք սովորում). Bizi bir xarici müəllim (սովորեցնում է). Əvvəlcə biz (պարի) getdik. İki-üç (ամիս) orada qaldıq. 5-6 xarici rəqs (սովորեցինք), çox yaxşı da (խմբակում) (պարեցինք). Sonra bildik ki, aşağı (hərliklə) bu (խմբակ) də var. (nisi) biz bu dərəkədən çıxdıq və oraya getdik.

Bir gün yayda biz xarici ölkəyə səyahət etdik. Bu ölkənin bir neçə qəşəng şəhərləri və ayrı yerləri var. Qəşəng yerlərdən biri Parisdir. Biz bu şəhərin (kənlərini) ilə tanış olduq, (hərəkətlərini) getdik, (pərdələri) muzeylərinə getdik, (mərkəzlərini) olduq. (amən) gün şəhər çıxırıq və axşama qədər ya (kənlərini), ya da (pərdə) gedirik. Hər gün mən mehmanxanada aşağı (həzini), şəhər yeməyini yemək (həzini) və (amən) gün bir qadınla rastlaşırım. Biz tanış olduq. O deyir ki, onların dili çox (həzini). Onun nəyi asandır. Bilmirəm. Mən (həzini) (həzini).

10. Թարգմանել և մտապահել.

1. İldə 365 gün var. 2. İldə 12 ay var. 3. Ayda 30 ya 31 gün var. 4. Fevral ayında 28 gün var. 5. Dörd ildən bir fevral ayında 29 gün olur. 6. Ayda 4 həftə var. 7. Həftədə 7 gün var. 8. Uşaqlar həftədə 6 gün məktəbə gedirlər. 9. Alina həftədə iki gün dərənəyə gedir. 10. Fəhlələr ayda iki dəfə pul alırlar. 11. Atam gündə işdən saat 6-da gəlir. 12. Biz gündə 3 dəfə yeyirik.

11. Կետերի փոխարեն տեղադրել հետևյալ բառերը՝ bir yerdə, günü, mərkəzinə, biletleri, tarixi, düşdük, mərtəbəyə, ona görə ki.

1. Cümə . . . axşam mən dərənəyimizin uşaqları ilə teatrda getdim. 2. Mən şəhər teatr kassasına gəldim və . . . aldım. 3. Axşam uşaqları yığdım və biz . . . teatra getdik. 4. Biz teatra vaxtından qabaq gəldik. 5. Orada uşaqlar şəkillərə baxdılar, teatrın . . . ilə tanış oldular. 6. Sonra biz yuxarı . . . getdik. 7. Bizim yerlərimiz orada idi. 8. Yerlərimiz çox rahat idi, . . . , onlar qabaqda idi. 9. Tamaşa çox maraqlı keçdi. 10. Antrakt vaxtı biz aşağı . . . 11. Teatrdan sonra biz şəhərin . . . getdik. 12. Uşaqlar bir saat gəzdilər və sonra evlərinə qayıtdılar.

12. Շարունակել նախադասությունների թարգմանությունները.

1. Այս փողը քեզ համար է: Bu pul. . .
2. Նա իջավ առաջին հարկ: O birinci. . .

3. Ես պարուն եմ պալատուն: Mən
4. Այս մարդը սովորել է անգլերեն: Bu adam. . .
5. Yoldan heç vaxt qayıtma. Ճանապարհից. . .
6. Ona görə mən buraya gəldim. Ուստի ես. . .
7. Mən çantaya heç nə qoymadım. Ես պայուսակի մեջ. . . .
8. Bizim ofisimiz mərkəzdədir. Մեր. . .

13. Հետևյալ բայերը խոնարհել անցյալ կատարյալ ժամանակաձևով (կատեգորիկ անցյալ).

Mən-çıxış etmək, o-başlamaq, biz-eşitmək, siz-uzanmaq, sən-oturmaq, onlar-hazırlamaq, o-çıxmaq, ayaq-ağırmaq, dərs-qurtarmaq, biz-qaçmaq, biz-hırs-lənmək, mən-tutmaq, oyun-cəlb etmək, o-həyəcanlanmaq.

14. Սեռական հոլովով դրված գոյականներում լրացնել բաց թողնված տառերը.

Qardaş. . n, ev. . n, gül. . n, bacın. . . , dərzin. . . , quzun. . . , gürcü. . . . n, qadınl. . . r. . n, heyvanl. . r. . n, buzovl. . r. . n, məktəbl. . r. . n, şəhərl. . r. . n, güll. . . r. . n.

15. Հետևյալ բառերով կազմել հատկացուցիչ-հատկացյալ բառակապակցություններ (գոյականների կապակցության առաջին ձև).

Ev-dam, uşaq-oyuncaq, müəllim-kitab, bacı-ər, üz-gözəllik, küçə-genişlik, saç-uzunluq, mən-baba, gün-qəhrəman, ev-adres.

Երկխոսություններ.

1)

-Allo! Sənsən Lalə?

-Bəli, mənəm, Elçin. Necəsən?

-Yaxşıyam. Çox sağ ol. Sən necəsən?

-Mən də yaxşıyam. Çox sağ ol.

-Sən haradasan, universitetdəsən?

-Xeyr, mən bu gün oraya getməmişəm, evdəyəm.

-Axşam nə edirsən? Mənim teatra iki biletim var. Mənimlə gedirsənmi?

-İndi mən vağzala biletdə sifariş edirəm.

-Nə üçün?

-İndi yay vaxtıdır və mən kəndə getmək, anamı görmək istəyirəm. Sən bilmirsən, orada kassa neçəyədək işləyir? Mən tələsirəm.

-Saat 8-ə dək. İndi saat neçədir?

-İndi saat dördüdür. Vaxtım çoxdur. Sən haradasan? Haraya gedirsən?

-Mən şəhərdəyəm, teatr kassasından qayıdıram.

- Elçin. Mən teatra getmək istəyirəm. Biz harada və nə vaxt rastlaşırıq?

-Əla. Sən tez sifariş et və saat 7-də Dram teatrın qabağında ol!

-Yaxşı. Hələlik.

2)

-Salam! Sənsən Lala?

-Bəli, mənəm. Kim danışır?

-Mənəm, Mamed. Sən indi nə edirsən?

-Mən dərslərdən sonra istirahət edirəm. Sən haradan danışırısan?

-Mən indi kitabxanadayam. Qulaq as, Lala. Saat 6-da dostum Tahir buraya gəlir və biz onun evinə gedirik. Bizim dostlarımız da oraya gəlirlər. Onun rahat otağı, rahat kresloları, maraqlı şəkilləri var. Hər dəfə bir o, bizi oraya yığır. Adətən, orada söhbət edirik, televizora baxırıq, yaxşı istirahət edirik. Sən də gələ bilirsənmi?

-Dostum Tahir kimdir? Mən onu tanıyırammı?

-Bəli, o tələbədir. Leylanın qrupundandır.

-O, necə adamdır? O, harada yaşayır?

-O, hündür və qəşəng oğlandır. O, Sizin küçənizdə yaşayır. Çıx və küçə ilə yuxarı gəl, iki küçə keç. O böyük evdə yaşayır.

-Siz orada nə qədər qalırsınız?

-2-3 saat.

Əfsuslar olsun, mənim çox işim var. Mən parkın yanında Leyla ilə rastlaşıram. O, bizim dərslərimizi mənimlə etmək istəyir. O indi gəlir və biz dərslərimizi edəcəyik. Əvvəlcə o, oxuyur, mən isə, yazıram və sonra mən oxuyuram, o yazır. Dünən biz teatrda idik. Bu gün isə biz işləyirik.

-Tamaşa necə idi?

-Tamaşa çox gözəl idi.

-Siz hansı teatrda idiniz?

-Biz Dram Teatrında idik. O sənin evindən uzaq deyil, sən bilirsən.

Bəli, bilirəm. Yaxşı, bağışla məni, Tahir gəlir. Görüşərik, Lala.

-Sağ ol, Mamed.

Ҡаһһаһ ۛ ۛۛۛۛۛۛۛ ۛۛۛۛۛۛۛۛ

1)

Mən Azərbaycan dilində cümlələr yazıram. Dünən belə cümlələr qurdum və onları dəftərimə yazdım: "Anna, sən kağızı hazırla, bir neçə cümlə seç, onları kağıza yaz və oxu." Yaxud sən əvvəl körpəni götür, paltarı bürü, sonra mətbəxi təmizlə". Bu cümlələri tək haldan cəm hala belə çevirdim: "Anna, siz kağızı hazırlayın, bir neçə cümlə seçin, onları kağıza yazın və oxuyun." "Yaxud Siz əvvəl körpəni götürün, paltarı bürüyün, sonra mətbəxi təmizləyin." Cümlələrimi dostum Məmməd göstərdim. Məmməd onları bəyəndi.

2)

Mən Azərbaycan dilini bir qədər zəif bilirəm. Bu dildə yaxşı oxumaq, yazmaq və danışmaq mənim arzumdur. Mən Azərbaycan dilini yaxşı öyrənmək istəyirəm. Dili yaxşı öyrənmək üçün isə, onun quruluşunu bilmək lazımdır.

3)

Bir ovçu dostunu götürür və ova gedir. Onlar ağacda bir quş gördülər. Ovçu quşa güllə ilə atdı. Güllə quşa dəymədi və o uçdu. Ovçunun dostu dedi: "Afərin!" Ovçu hirsələndi və dedi: Mənə gülürsən(mi)? –Xeyr, əzizim, mən sənə gülmedim. Mən quşa "afərin" dedim. Axı o, güllədən canını qurtardı.

4)

Bir canavar balalarını çağırırdı. –Sizə nəsihətim var, - dedi. –Qoyunu-quzunu didin!. Onlara aman verməyin! Ayı da balalarını belə nəsihət verdi. –Arı pətəklərindən bal yeyin, sonra da yatın. Həmişə mənə oxşayın. Tülkü balalarını çağırırdı və onlara tapşırdı. –Balalarım,

hiylə ilə yaşayın. Aslana, pələngə baş əyin. Toyuqları boğun. Zəif heyvanlara mərhəmət göstərməyin. Hər bir işdə mənə oxşayın. Fil belə etmədi. O, balalarına tapşırı. –Balalarım, sözlərimi yadınızda saxlayın. Pələngdən cəsəətli olmağı, qartaldan vüqarlı olmağı öyrənin. Arı kimi həmişə düzlük axtarın. Qarışqa kimi zəhmətkəş olun. Körpə fillər fil tərbiyəsi ilə böyüdülər.

5)

Mariya Sevan gölünü çox sevir. O, tez-tez Sevana gedir. Mariya mehmanxanada qalır. Mehmanxana dənizin (gölün) sahilində yerləşir. O, həmişə sahilə çıxır, havada oturur, gəzir və sonra otağa qayıdır. Mariya şəhərlə tanış olur, muzeylərə gedir, tarixi abidələrə baxır. Sevanda onun çoxlu tanışları vardır. Onun bir tanışısı Mariyamdır. Mariyam Mariyanı tez-tez öz evinə aparır və qonaq edir. Sevanlılar qonaqları çox sevir.

6)

Mən Koçar küçəsində yaşayıram. Bizim rayonumuz çox gözəldir. Küçəmiz şəhərin mərkəzinə çox yaxındır. Mən bizim rayonumuzu çox sevirəm. Oradakı hava o qədər də təmiz deyil, çünki orada çoxlu avtomobillər var. Mən isə, şəhərin mərkəzində işləyirəm. Hər gün işə gedirəm və evə qayıdırəm.

7)

Mənim adım Kamaldır. Mən evliyəm. Mənim arvadımın adı Züleyxadır. Bizim iki uşağımız vardır: bir oğlan və bir qız. Böyüyü oğlandır. Onun 10 yaşı, qızın isə 8 yaşı var. Züleyxa adətən səhər saat 7-də durur, mən isə saat 7. 30-da. Uşaqlar gündüz oxuyurlar, saat birdə məktəbə gedirlər. Səhər mən arvadımla yeyirəm, sonra isə gedirəm. Mənim iş yerim bizim evimizdən uzaqdır. Avtobus evimizin yanında dayanır. Mən avtobusa minirəm və metroya gedirəm. Oradan mən metro ilə gedirəm, stansiyada düşürəm və metrodan piyada bizim ofisimizə gedirəm. Mən işə saat 9-da çatıram. Ofisin otaqlarının birində mənim stolum var. Mənim kompyuterim stolun solundadır. Mənim çox işim kompyuterlə olur. Saat birdə bizim nahar vaxtımızdır. Ofisin yanında bir kafe var. Mən orada nahar edirəm, sonra ofisə gedirəm. Bizim boş vaxtımız olur və mən iş yoldaşlarım ilə danışırım, televizora baxıram, qəzet oxuyuram, çay ya da qəhvə içirəm. İşə məktublar gəlir. Mən onları oxuyuram və ayrı məktublar yazıram. Saat 6-da mən işdən evə gedirəm. Bir saatda mən evə çatıram. Bu vaxt uşaqlar da məktəbdən gəlirlər. Biz şam edirik. Şamdan sonra uşaqlar dərslərini edirlər. Mən isə istirahət edirəm. Mən kitab oxuyuram, ya da Züleyxa ilə danışırım və televizora baxıram.

Ձրուգարան

Ədəblilik ibarələri - Բաղաքավարության արտահայտություններ

Təşəkkür edirəm. Sağ ol!, Sağ olun!- Հնորհակալություն: Հնորհակալ եմ:

Yardımanız üçün çox təşəkkür edirəm-Ձեր օգնության համար շատ շնորհակալ եմ:

Mən Sizə çox minnətdar oluram-Ես Ձեզ երախտապարտ եմ:

Lütfən- Խնդրեմ: Խնդրում եմ:

Dəyməz- Չարժե:

Üzr istəyirəm- Ներեցեք:

Sizə zəhmət verdiyimi bağışlayın!- Ներեցեք Ձեզ նեղություն տալու համար:

Zəhmət çəkin!- Նեղություն կրեք: Եթե դժվար է, . . .

Buyurun!- Համեցեք, խնդրեմ:
Çox məmnunam!- Շատ հաճելի է:
Məmnuniyyətlə- Հաճույքով:
Ailənizə salam söyləyin!- Ձեր ընտանիքին բարևեք:
Qohumlarınıza salam söyləyin!- Ձեր հարազատներին բարևներ փոխանցեք:

Gecəgündüz vaxtı- Օրվա ժամեր

Səhər- առավոտ
Gün, gündüz- օր, ցերեկ
Günorta- կեսօր
Axşam- երեկո
Gecəyarı- կեսգիշեր
Gecə- գիշեր
Saniyə- վայրկյան
Dəqiqə- րոպե
Çərək saat- քառորդ ժամ
Yarım saat- կես ժամ
Gecəgündüz- ողջ օրը /օրուգիշեր/
Həftə- շաբաթ
Ay- ամիս
Rüb- քառորդ
Yarımillik- կես տարի /կիսամյակ/
İl- տարի
Yüzzillik- հարյուրամյակ, դար
Minillik- հազարամյակ

Təqvim- Օրացույց

Yanvar- հունվար
Fevral- փետրվար
Mart- մարտ
Aprel- ապրիլ
May- մայիս
İyun- հունիս
İyul- հուլիս
Avqust- օգոստոս
Sentyabr- սեպտեմբեր
Oktyabr- հոկտեմբեր
Noyabr- նոյեմբեր
Dekabr- դեկտեմբեր
Yanvarda- հունվարին
Maya qədər- մինչև մայիս
Lyundan avqusta qədər- հունիսից մինչև օգոստոս
Oktyabr ortasından(ortalarından)- հոկտեմբերի կեսերից
Noyabr sonlarına (axırına) qədər- մինչև նոյեմբերի վերջ

ՈՒԹԵՐՈՐԴ ԴԱՍ

§ 35. Անորոշ անցյալ ժամանակաձև

Անորոշ անցյալ ժամանակաձևը (անցյալ պատմողական ժամանակաձև) կրում է պատմողական բնույթ և որոշակի կապ ունի ներկայի հետ, այսինքն՝ անցյալի գործողության արդյունքը առկա է ներկայում: Հայերեն թարգմանվում է վաղակատար ներկա ժամանակաձևի միջոցով (եկել եմ, բերել ես, կերել ենք և այլն): Այս ժամանակաձևն ադրբեջաներենում կազմվում է երկու տեսակ վերջածանցների օգնությամբ:

1. Բայահիմքին կցվում են *ուֆ, ուֆ, ուսֆ, ումֆ* վերջածանցները, որոնց էլ խոնարհման ժամանակ կցվում են անվանական ստորոգյալի կազմության ժամանակ կիրառվող վերջածանցները:

Դեմք	Եզակի թիվ	Հոգնակի թիվ
I	-am//əm	-ıq//ik//uq//ük
II	-san//sən	-sınız//siniz//sunuz//sünüz
III	-dir//dir//dur//dür	-lar//lər

Օրինակ՝ *oxumuşam*-ես կարդացել եմ
oxumuşsan-դու կարդացել ես
oxumuşdur-նա կարդացել է

baxmışıq-մենք նայել ենք
baxmışınız-դուք նայել եք
baxmışlar-նրանք նայել են

Նշենք, որ խոսակցական լեզվում, եզակի և հոգնակի թվերի երկրորդ դեմքի կազմության ժամանակ, *ուֆ*-ի *ֆ* հնչյունը կարող է բաց թողնվել. օրինակ՝ *yazmışan*, *yazmışınız*:

Ժխտական ձևը կազմվում է *ma//mə* ժխտման վերջածանցների օգնությամբ, որոնք կցվում են բայահիմքին, իսկ հարցական ձևը կազմվում է *mi//mi//mu//mü* հարցական մասնիկների միջոցով:

Օրինակ՝ *gəlməmişəm*-չեմ եկել
gəlməmişən-չես եկել
gəlməmişdir-չի եկել

görməmişik-չենք տեսել
görməmişiniz-չեք տեսել
görməmişlər-չեն տեսել

gəlmışəmmi?-եկե՞լ եմ
gəlmışənmı?-եկե՞լ ես
gəlmışdirmi?-եկե՞լ է

görmüşükmü?-տեսե՞լ ենք
görmüşünüzümü?-տեսե՞լ եք
görmüşlermi?-տեսե՞լ են

2. Անորոշ անցյալ ժամանակաձևն ադրբեջաներենում կարող է կազմվել նաև *(y)ıb//(y)ib//(y)ub//(y)üb* վերջածանցների օգնությամբ: Խոնարհման ժամանակ կիրառվում են նույն ստորոգման վերջածանցները: Նշենք, որ *ıb*-ով ձևն առաջին դեմքում կիրառություն չունի և կիրառվում է երկրորդ և, հատկապես, երրորդ դեմքի ժամանակ: Այս ձևը խոսակցական լեզվում *ուֆ*-ով տարբերակից ավելի հաճախ է կիրառվում: Ժխտականը կազմվում է *ma//mə* ժխտման վերջածանցների օգնությամբ:

Օրինակ՝ *danışıbsan*-դու խոսել ես
danışıb-նա խոսել է

bilibsiniz-դուք իմացել եք
biliblər-նրանք իմացել են

Sən oradan nə vaxt gəlibşən?-Դու այնտեղից ե՞րբ ես եկել:

Եթե անցյալի գործողության կատարման մասին խոսողը ենթադրում է կամ գրեթե համոզված է դրանում, ապա նման նախադասությունները կազմվում են անորոշ անցյալ ժամանակաձևի միջ–ով տարբերակի և *guya, bəlkə, hər halda* և նմանատիպ բառերի օգնությամբ:

Օրինակ՝ *O gecikdi. Bəlkə, gəzməyə getmişdir.*– Նա ուշացավ: Գուցե գնացել է զբոսնելու:

§ 36. *Çı, ıçı, ı* բառակազմական վերջածանցները

Ժամանակակից ադրբեջաներենում ածանցավոր բառերը կազմվում են վերջածանցների օգնությամբ, որոնք կցվում են տարբեր խոսքի մասերի բառերին: Այդ վերջածանցներից անդրադառնանք *çı, ıçı, ı* գոյականակերտ և ածականակերտ վերջածանցներին:

1. *çı, çı, çu, çü* վերջածանցների օգնությամբ կազմվում են այնպիսի գոյականներ, որոնք ցույց են տալիս անձի մասնագիտությունը, զբաղմունքը. օրինակ՝ *dil-dilçi-լեզվաբան, mühazirə-mühazirəçi-դասախոս, neft-neftçi-նավթագործ* և այլն:

2. Գրեթե նույն գործառույթն են կատարում *(y)ıçı, (y)ıcı, (y)ucu, (y)ücü* գոյականակերտ վերջածանցները, որոնք ցույց են տալիս նաև որևէ գործողություն կատարող անձ. օրինակ՝ *sürücü-վարորդ, alıcı-գնորդ, oxuyucu-ընթերցող* և այլն:

3. *(y)ıçı, (y)ıcı, (y)ucu, (y)ücü* վերջածանցների միջոցով կազմվում են նաև մի շարք ածականներ. օրինակ՝ *kəsicı-կտրող, güldürücü-ծիծաղեցնող* և այլն:

4. *ı, ılı, ılı, ılı* վերջածանցների օգնությամբ կազմվում են ինչպես գոյականներ, այնպես էլ ածականներ: Այսպես, նշված վերջածանցների օգնությամբ կազմվում են այնպիսի գոյականներ, որոնք ցույց են տալիս անձի ծագումը, բնակության վայրը. օրինակ՝ *kəndli-գյուղացի, şəhərli-քաղաքացի (քաղաքի բնակիչ), Yerevanlı-երևանցի* և այլն: Նշենք, որ այս վերջածանցները շատ կիրառելի և արդյունավետ են: *Lı, ılı, ılı, ılı* վերջածանցների միջոցով կազմվում են այնպիսի ածականներ, որոնք ունեն հետևյալ նշանակությունները՝ ինչ-որ բանով օժտված, ինչ-որ բանից կազմված, «պարունակող» և այլն. օրինակ՝ *diqqətli-ուշադիր, tozlu-փոշոտ, duzlu-աղի, ağıllı-խելացի* և այլն:

§ 37. *Üçün, kimi, sonra, əvvəl, qədər, dək, can//cən* հետադրությունները

Ինչպես արդեն նշվել է, հետադրությունները կատարում են կապերի և կապական բառերի դեր: Այժմ անդրադառնանք մի քանի գործածական հետադրությունների:

1. *Üçün* հետադրությունն արտահայտում է գործողության նպատակ և համապատասխանում է հայոց լեզվի «համար, հանուն, նպատակով» ձևերին:

Օրինակ՝ *Anam bacım üçün paltar tikir.* – Մայրս քրոջս համար հագուստ է կարում:
Uşaqlar üçün kitab aldım. – Երեխաների համար գիրք գնեցի:

Գոյականները և բայերը, կիրառվելով *üçün* հետադրության հետ, ոչ մի հոլովական վերջածանց չեն ստանում, իսկ անձնական և ցուցական դերանունները ստանում են սեռական հոլովի վերջածանց:

Օրինակ՝ *sənin üçün-քեզ համար,*

onun üçün-նրա համար:

Երբ ցուցական դերանուններն են դրված հոգնակի թվով, ապա դրանք չեն ստանում սեռական հոլովի վերջածանց:

Օրինակ՝ *Bunu onlar üçün hazırlayıram.* -Սա նրանց համար եմ պատրաստում:

Üçün հետադրությունն ա որոշ դերբայների հետ կիրառվելով՝ կարող է հայերեն թարգմանվել նաև «որպեսզի, որ» շաղկապների միջոցով:

Օրինակ՝ *Mən buraya səni görmək üçün gəldim.* -Ես այստեղ եկա, որպեսզի քեզ տեսնեմ:

2. *Kimi* հետադրությունն ունի մի քանի կիրառություն: Նախ *kimi*-ն արտահայտում է նմանություն, որի ժամանակ հետադրությունից առաջ բառերը և դերանունները հանդես են գալիս նույն կերպ, ինչ *üçün* հետադրության ժամանակ:

Օրինակ՝ *Mən Anna kimi yaxşı oxuyuram.* -Ես Աննայի նման լավ եմ սովորում:
Sən də mənim kimi yaz. -Դու էլ ինձ նման գրիր:

Երբեմն *kimi*-ն արտահայտում է «մինչև» իմաստը և՛ ժամանակային, և՛ տարածական իմաստներով: Նման կիրառության ժամանակ հետադրությանը նախորդող բառը ստանում է տրական հոլովի վերջածանց:

Օրինակ՝ *sabaha kimi* -մինչև վաղը, *məktəbə kimi*-մինչև դպրոց:

3. *Sonra* և *əvvəl* (qabaq) հետադրություններն իրենցից առաջ պահանջում են բացառական հոլովով դրված բառ՝ արտահայտելով «հետո» և «առաջ, մինչև» իմաստները:

Օրինակ՝ *işdən sonra*-աշխատանքից հետո
səndən sonra-քեզանից հետո
dərslərdən əvvəl (qabaq) -դասերից առաջ
bizdən əvvəl-մեզանից առաջ

Sonra հետադրությունն ունի նաև առանձին կիրառություն՝ «հետո» իմաստով:

Օրինակ՝ *Mən sənə sonra zəng etdim.* -Ես քեզ հետո զանգահարեցի:

İş *əvvəl* հետադրությունը կարող է նաև հոլովվել որպես առանձին բառ.

Օրինակ՝ *ilin əvvəlindən*-տարվա սկզբից:

4. *Qədər*, *dək*, *can//cən* հետադրություններն ունեն «մինչ, մինչև» իմաստը:

Օրինակ՝ *O, bu günəcən hazır deyil.* -Նա մինչ օրս պատրաստ չէ:

§ 38. Պատկանելիության վերջածանց ստացած գոյականների հոլովում

Առաջին և երկրորդ դեմքերում պատկանելիության վերջածանց ստացած գոյականները հոլովվում են բաղաձայն հնչյունով ավարտվող գոյականների նման, իսկ երրորդ դեմքում պատկանելիության վերջածանցի և հոլովական վերջածանցի միջև ավելանում է ո հնչյունը:

Պատկանելիության վերջածանցներ ստացած և ձայնավորով ավարտվող գոյականների հոլովման աղյուսակ.

Հոլովներ			
Ուղղական	bacım	bacın	bacısı
Սեռական	bacımın	bacının	bacısının
Հայցական	bacımı	bacını	bacısını
Տրական	bacıma	bacına	bacısına
Ներգոյակ.	bacımda	bacında	bacısında
Բացառակ.	bacımdan	bacından	bacısından

Հոլովներ			
Ուղղական	bacımız	bacınız	bacıları
Սեռական	bacımızın	bacınızın	bacılarının
Հայցական	bacımızı	bacınızı	bacılarını
Տրական	bacımıza	bacınıza	bacılarına
Ներգոյակ.	bacımızda	bacınızda	bacılarında
Բացառակ.	bacımızdan	bacınızdan	bacılarından

Գոյական անուններին նախ կցվում են հոգնակիակերտ, ապա պատկանելիության և հոլովական վերջածանցները.

Հոլովներ			
Ուղղ.	əllərim	əllərin	əlləri
Սեռ.	əllərimin	əllərinin	əllərinin
Հայց.	əllərimi	əllərin	əllərin
Տրակ.	əllərimə	əllərinə	əllərinə
Ներգոյակ.	əllərimdə	əllərinde	əllərinde
Բացառ.	əllərimdən	əllərinə	əllərinə

Բաղաձայնով ավարտվող գոյականները, ստանալով երկրորդ և երրորդ դեմքի պատկանելիության վերջածանցներ, բոլոր թեք հոլովներում ունենում են հնչյունների միևնույն հերթականությունը միևնույն հնչյունական կազմը, այսինքն, երբեմն շփոթմունք են առաջ բերում, որից էլ խուսափելու համար կիրառվում են ստացական դերանունները.

Օրինակ՝ քո տանը-sənin evində
 նրա տանը-onun evində

§ 39. Yerinə, aşağı, yuxarı kəçməklərin

Yer (տեղ) բառից կազմվում է «yerinə» «փոխարեն» կապական բառը, որը կարող է փոփոխվել ըստ դեմքերի. իմ փոխարեն՝ mənim yerimə, քո փոխարեն՝ sənin yerinə, նրա փոխարեն՝ onun yerinə, մեր փոխարեն՝ bizim yerimizə, ձեր փոխարեն՝ sizin yerinizə, նրանց փոխարեն՝ onların yerlərinə: Ինչպես արդեն երևում է, այս կապական բառի կազմության ժամանակ կիրառվում է տրական հոլովի վերջածանց:

Օրինակ՝ Mən onun yerinə universitetə getdim. -Ես նրա փոխարեն գնացի համալսարան:

O avtobusun yerinə metroya mindi. -Նա ավտոբուսի փոխարեն մետրո նստեց:

Mən bunu sizin yerinizə etmişəm. -Ես սա ձեր փոխարեն եմ արել:

Mən kinoya getmədim. Onun yerinə teatra getdim. -Ես կինո չգնացի: Դրա փոխարեն գնացի թատրոն:

Yuxarı (վերև) և aşağı (ներքև) բառերը, որպես գոյական կիրառվելուց բացի, կիրառվում են նաև որպես ածական:

Օրինակ՝ Ofis yuxarıdadır, mağaza isə aşağıdadır. -Գրասենյակը վերևում է, իսկ խանութը՝ ներքևում: (գոյական)

Yuxarı mərtəbə, aşağı rəf -վերևի հարկ, ներքևի դարակ: (ածական)

Այս բառերը կիրառություն ունեն նաև որպես կապական բառեր, որոնք կազմության ժամանակ ստանում են երրորդ դեմքի պատկանելիության և հոլովական վերջածանցներ:

Օրինակ՝ Qardaşım bu binanın yuxarısında işləyir. -Եղբայրս աշխատում է այս շենքի վերևում:

Bu küçənin aşağısına qədər get. -Գնա մինչև այս փողոցի ներքևը:

§ 40. Շաբաթվա օրերը

Ադրբեջաներենում շաբաթվա օրերն արտահայտվում են երկու ձևով.

1. Ըստ օրերի հերթականության դասական թվականների օգնությամբ. օրինակ՝ առաջին օր (երկուշաբթի)- birinci gün, երկրորդ օր- ikinci gün, երրորդ օր- üçüncü gün և այդպես շարունակվում է մինչև կիրակի:

2. Բնականաբար, ավելի արդյունավետ կիրառություն ունեն շաբաթվա օրերի կոնկրետ անվանումները. (ստորև «Զրուցարան» բաժնում ներկայացված են շաբաթվա օրերը):

Բառարան

bəlkə- գուցե, միգուցե	yataq otağı- ննջասենյակ
sürücü-վարորդ	turist- զբոսաշրջիկ
alıcı-գնորդ,	tarix- պատմություն
diqqətli-ուշադիր	soyqırım- ցեղասպանություն
duz-աղ	abidə kompleksi- հուշահամալիր
duzlu-աղի	ziyaret etmək- այցելել
ağıllı-խելացի	köhnə- հին
zəng etmək-զանգահարել	birlikdə- միասին, համատեղ
hazır- պատրաստ	meydan- հրապարակ
nəşriyyat- հրատարակչություն	bütün- բոլոր
məqalə- հոդված	şirə- հյութ
çap- տպագրություն	bölmək- կիսել, բաժանել
bitirmək- ավարտել, վերջացնել	təpə- բլուր
məşğul olmaq- զբաղվել, զբաղված լինել	iştaha- ախորժակ
mütəxəssis- մասնագետ	satmaq-վաճառել
məsləhət- խորհուրդ, խորհրդատվություն	yazı- նամակ, գրություն, ձեռագիր
əşə- ստեղծագործություն	mənzərə- տեսարան, համայնապատկեր
müzakirə etmək- քննարկել	dağ- սար
pəncərə- պատուհան	radio- ռադիո
əlbəttə- իհարկե, անշուշտ	kobud- կոպիտ, անքաղաքավարի
tavan- առաստաղ	güzgü- հայելի
döşəmə- հատակ	növbə-հերթ, հերթափոխ
baş a düşmək- հասկանալ	guya- կարծես, իբր թե, իբր
cəmi- ընդամենը	dəyişmək- փոխել, փոխարինել
cild- կազմ, հատոր	məşə-անտառ
gətirmək- բերել	qış- ձմեռ
salamlaşmaq- միմյանց ողջունել	fəsil- տարվա եղանակ, սեզոն
soruşmaq- հարցնել	hədiyyə- նվեր, անակնկալ
bibi- հորաքույր	göndərmək- ուղարկել
baş çəkmək- այցելել, տեսակցության գալ	toplanış- հավաք, ժողով
qiyabi- հեռակա	klub- ակումբ
əyani- ստացիոնար	ötən- անցած, նախորդ
təqaüd- թոշակ, կրթաթոշակ	kartof- կարտոֆիլ
əkmək- ցանել, տնկել	Avropa- Եվրոպա
müharibə- պատերազմ	anadan olmaq- ծնվել
tapmaca- հանելուկ	bitirmək- վերջացնել, ավարտել
cavab- պատասխան	bir müddət- որոշ ժամանակ
tapmaq- գտնել	müəllim- ուսուցիչ
ayrılmaq- բաժանվել, առանձնանալ	müəllimlik- ուսուցչություն
köçmək- տեղափոխվել, քոչել	daha sonra- ավելի ուշ, այնուհետև
basmaq- սեղմել, ճնշել	işiq- լույս
sevinmək- ուրախանալ	vanna otağı- լողասենյակ
təbrik etmək- շնորհավորել	isti- տաք
geniş- լայն	soyuq- սառը
qonaq otağı- հյուրասենյակ	iş otağı- աշխատասենյակ

Վարժություններ

1. Հետևյալ բառերից կազմել նոր ածանցավոր բառեր ֆ, ֆի, ֆս, ֆյ, (y)ու, (y)ի, (y)ս, (y)ն վերջածանցների օգնությամբ.

Satmaq, sürmək, musiqi, qəzet, gəmi, tamaşa, mühazirə, iş, əmək, mağaza, dəniz, təyyarə, oxumaq, yazı, kitabxana, almaq.

2. Տեղադրել համապատասխան անձնական դերանունները և թարգմանել հայերեն.

1. . . . qəzet oxumuşdur. 2. . . . Londonda yaşamış. 3. . . . haranı gəzmışsən? -. . . Kiyevi gəzmışəm. 4. . . . müəllimlə danışmamışlar. 5. . . . bu gün nahar etməmişəm. 6. . . . harada istirahət etmişsiniz? -. . . Romada istirahət etmişəm. 7. . . . radioya qulaq asmamışdır (asmayıb). 8. . . . axşam parkda olmuşuq, istirahət etmişik. 9. . . . evdə televizora baxmışlar. 10. . . . zavodda işləmişəm. 11. . . . bu mənzərəni görübsünüz? –Xeyr, . . . görməmişik. 12. Bu gün . . . alma yeyib. 13. . . . göldə, çayda, dənizdə çimmişəm və dağları gəzmışəm.

3. Ավարտել նախադասությունները .

1. O, kinoya get. . . . 2. Sən axşam nə yaz. . . ? –Mən axşam məktub yaz. . . . 3. Biz səhər radioya qulaq as. . . , və sonra nahar et. . . . 4. Mən naharda alma ye. . . , indi isə armud ye. . . . 5. Siz Parisdə ol. . . ? –Xeyr, biz Parisdə ol 6. Onlar Londonda yaşa. . . . (lar)? –Bəli, yaşa lar. 7. Siz bu adamla danış. . . mı? –Bəli, biz bu adamla danış. . . və dərslərimizi et. . . .

4. Պատասխանել հարցերին՝ տեղադրելով համապատասխան վերջածանցներ.

1. Sən bu gün nə edirsən? –Mən bağda bu gün istirahət ed. . . . 2. Siz dünən harada idi... ? Biz kitabxanada id. . . . 3. Biz bazara get. . . Bazardan sonra iştaha ilə narahat et. . . . 4. O, səhər zavodda işlə. . . , indi isə uşaqlarla parkda gəz. . . . 5. O, indi harada. . . ? –O, ezamiyyət. . . dir. –O, orada nə edir? –Mən bilm. . . . 6. O, səhər dur. . . , ye. . . , çayları, dağları gəz. . . , axşam şam ed. . . , sonra ged. . . , yaxın göldə çim 7. Sən səhər teatrdə ol. . . mu? – Xeyr, teatrdə yox, mən kinoya get. . . . 8. Mən bu gün səhər kafedə ol , gündüz evdə nahar et. . . və indi dostlarımla restoranda ye. . . .

5. Համառոտ ներկայացրեք ձեր առօրյան աղբյուրներնով:

6. Հետևյալ նախադասությունները թարգմանել աղբյուրներն.

1)

1. Դու երեկ որտե՞ղ էիր: Ես երեկ տանն էի: 2. Դու ո՞ւմ ես նամակ գրել: Իմ ընկերոջը, նա ապրում է Ամերիկայում: 3. Նա իր աշխատանքը լա՞վ գիտի: Այո, շատ լավ: 4. Դու այսօր ճաշե՞լ ես: Այո, ճաշել եմ: Իսկ որտե՞ղ ես ճաշել: Համալսարանում: 5. Դու հիմա ո՞ր ես գնում: Տատիկիս մոտ: Ինչպե՞ս ես այնտեղ գնում: Իմ անձնական մեքենայով: Դու մեքենա ունե՞ս: Այո, ունեմ: Իսկ ի՞նչ գույնի է քո մեքենան: Սև:

2)

1. Դուք դա արել եք նրա փոխարեն: 2. Մետրոյի փոխարեն ավտոբուս նստիր և գնա տուն: 3. Ես ընկերոջս փոխարեն զանգահարեցի եղբորս: 4. Իմ փոխարեն գրիր այդ նամակը: 5. Խնձորի փոխարեն տանձ եմ գնել: 6. Ես ավտոբուս չեմ նստել: Դրա փոխարեն ոտքով եմ գնացել:

3)

1. Այս ծառը հին է: Վերև մի բարձրացիր, ներքև իջիր: 2. Իմ բնակարանն այս փողոցի վերևում է: 3. Այս սարը շատ բարձր է: Ես եղել եմ դրա վերևում: 4. Խնդրում եմ, այս փողոցի ներքևի խանութից ինձ գիրք գնիր: 5. Ես ճաշել եմ այս հյուրանոցի վերևի ռեստորանում: 6. Որտե՞ղ եմ գրքերը: Դրանք ներքևի դարակում են:

7. Թարգմանել հայերեն.

1. Gündüz baba aşağı otaqda qalır, nənə isə yuxarı otaqda istirahət edir. 2. Mən qatarda yuxarı yeri sifariş etmişəm. Ancaq mənim yerimə Moskvaya dostum getmişdir. O isə aşağı yeri istəyir. İndi mən yerləri dəyişmişəm və o, aşağıdadır. 3. Moskvayadək o, aşağı yerdə qalıb. Moskvadan buraya isə qoca kişi onunla yerlərini dəyişib və dostum yuxarıda olub. 4. Mən babamın yerinə danışıbmışam. 5. Hava yaxşı idi və biz meşəyədək piyada getmişik. 6. Yayda onlar yuxarı dağlara çıxırlar, qışda isə onun yerinə meşələrdə gəzirlər. 7. Yay fəslində o, tez-tez dənizə gedir və axşam 8-əcən qalır. 8. Mən deyirəm ki, avtobusun yerinə Metro ilə getmək rahatdır.

8. Փակագծերում գրված հարցերի բառերի օգնությամբ տվյալ նախադասությունները դարձնել հարցական և թարգմանել հայերեն.

1. Ani o səyahətçini tanıyır (kim, hansı, kimi, nə etmək). 2. Biz dağlarda olmuşuq (kim, harada). 3. Siz axşam 10-dək gölün yanında qalmışsınız (kim, harada, nə qədər). 4. Biz teatrdan saat 8-də qayıtmışıq (kim, haradan, nə vaxt, nə etmək). 5. Hərdən bir Kərəm Metroyacan piyada gedir (kim, haçan, haraya, necə). 6. Mən xalamla səhər tez-tez rastlaşıram (kim, kimlə, haçan, necə, nə etmək). 7. Hərdən bir müəllim uşaqların dəftərlərini yığır (kim, haçan, kimin, nəyi, nə etmək). 8. Sən bu aktyorları tanıyırsan (kim, hansı, kimi, nə etmək). 9. O, sənin yerinə biletləri sifariş edib (kim, kimin, nəyi).

9. Հետևյալ բառերը դասավորել ճիշտ շարադասությամբ.

-Olmasa, tanış, Anar, zəhmət, ol. Doslarımdır, bu, mənim.
-Gözəl, çox. Nədir, adınız, bağışlayın, sizin?
-Adım, Sevinçdir, mənim. Mənim, bu, ərimdir. Orxandır, onun, adı.
-Harada, Orxan, işləyirsiniz, siz?
-İşləyirəm, universitetdə, mən. Siz, Sevinç, bəs?
-İşləmirəm, mən, indi. Evdar, mən, qadınam.
-Siz, işləyirsiniz, Anar, bəs, harada?
-Həkiməm, mən. İşləyirəm, mən, xəstəxanada, və, arvadım, mənim müəllimdir.

10. Համառոտ պատմեք ձեր ընտանիքի մասին:

11. Հարցերի պատասխանները թարգմանել աղբբեջաներեն՝ ուշադրություն դարձնելով ժամանակաձևերի կիրառմանը.

1. Sən haraya ekskursiyaya getmişsən? Sən oraya nə üçün getdin? Bu təpəlikdə nə qonaq olmaq üçün gəlmişsən: Bu zaman hansı filmləri izləmişsən:

2. Sən bu kinoteatrda olmuşsan(mı)? Sən orada hansı filmə baxdın? Nə, kəndə gəlmişsən:

3. Sən aşağı mətbəyə düşmüşsən(mi)? Sən oraya niyə düşmüşsən? Aja, bu qonaq olmaq üçün gəlmişsən: Bu hansı qonaq olmaq üçün gəlmişsən:

4. Sən meydanda olmuşsan(mi)? Mətinə nə keçdi? Aja, qonaq olmaq üçün gəlmişsən: Aja zamanı nə qonaq olmaq üçün gəlmişsən:

5. Sən ingilis dilini öyrənmişsən(mi)? Xeyri nə oldu? Aja, anadilini nə öyrənmişsən: Sən anadilini nə öyrənmişsən:

6. Sən kimlə danışmışsən? O nə dedi? Ən qonaq olmaq üçün gəlmişsən: Nə qonaq olmaq üçün gəlmişsən:

12. Հետևյալ հարցերն ու պատասխանները թարգմանել աղբբեջաներեն.

1. Դուք քանի՞ տարեկան եք: Ես 20 տարեկան եմ:

2. Քանի՞ տարեկան է այդ կինը: Նա 41 տարեկան է:

3. Դուք ո՞ր հարկում եք ապրում: Մենք ապրում ենք 4-րդ հարկում:

4. Քանի՞ տոմս ես պատվիրել: Ես պատվիրել եմ 3 տոմս գնացքի և 2 տոմս ինքնաթիռի համար:

5. Այդ ավտոբուսը երեկ քանի՞ կիլոմետր է անցել: Այն անցել է 150 կմ:

6. Մեքենայում քանի՞ մարդ կար: Չորս մարդ:

7. Ներկայացումների ժամանակ դու քանի՞ անգամ ես պարել: Ես պարել եմ 10 անգամ:

8. Դու երեկ քանի՞ կիլոգրամ խնձոր գնեցիր: Ես գնեցի հինգ կգ խնձոր:

13. Թարգմանել աղբբեջաներեն.

Մեկ շաբաթ հետո մեզ մոտ արի: Մեկ ժամ հետո մեր դասը վերջացավ, և ուսանողները դասասենյակից դուրս եկան: Կեսօրից հետո ի՞նչ արեցիք: Կես տարի առաջ նա Երևան վերադարձավ: Հավաքույթից հետո մենք ընկերներով նստեցինք ավտոմեքենա և այնտեղ գնացինք: Կեսօրին 2 ժամով ես գնացի ծնողներիս և քրոջս մոտ: Նրանից հետո դուք կարդացեք: Երեք օր հետո ինձ ցույց տվեք ձեր աշխատանքները: Ես դա արել եմ ձեզանից առաջ: Իմ եղբայրը ձեզ նման երիտասարդ է: Դուք այս նախադասությունը նրա նման լավ չթարգմանեցիք: Նա իմ քրոջ նման լավ է սովորում: Ես մինչև երեկո գիրք կարդացի: Դու ինչո՞ւ նրա չափ չես կարդում: Ես գնացի մինչև փողոցի վերջը: Նա ձեզ նման աշխատասեր չէ: Արտաշատի, Ստեփանավանի նման փոքր քաղաքներում կան թատրոններ: Բոլոր նման երիտասարդները այսօր շատ քիչ են: Մինչև այսօր որտե՞ղ էիր:

14. Զրույցը թարգմանել աղբբեջաներեն և ներկայացնել բանավոր.

-Ողջույն, Աննա: Ինչպե՞ս ես:

-Ողջույն, Ալեք: Լավ եմ, շնորհակալություն: Իսկ դո՞ւ:

-Ես էլ եմ լավ: Դու որտեղի՞ց ես գալիս:

-Ես ինստիտուտից եմ գալիս: Իսկ դո՞ւ:

-Իսկ ես այսօր ինստիտուտում չեմ եղել: Գնացի գրադարան: Հիմա էլ այնտեղից եմ գալիս:

-Դու պատմության դասը կարդացել էս: Ինձ մոտ այդ գիրքը չկա:

-Ինձ մոտ էլ չկա: Գրադարանում կարդացի և դասը լավ սովորեցի:

-Ես այդ դասը չեմ կարդացել և հիմա ոչինչ չգիտեմ:

-Դու էլ գնա գրադարան: Դու Լիլյային տեսել էս:

-Այո, տեսել եմ: Ձեր խումբը ներքևի հարկում էր:

-Նա ի՞նչ ասաց:

-Ասաց, որ քեզ ուզում է տեսնել, քանի որ դու երեկ խմբակում չէիր:

-Ես հիմա ժամանակ չունեմ, բայց ամեն ուրբաթ գնում եմ խմբակ: Լավ, ներիր, ես հիմա տուն եմ շտապում: Քաղցած եմ, գործերս էլ շատ են: Լավ է, որ քեզ հանդիպեցի: Ցտեսություն:

-Ցտեսություն: Կհանդիպենք:

15. Հետևյալ նախադասությունները դարձնել հարցական և ժխտական.

O kinoya getmişdir. Ötən ildə ölkəmizdə çox isti olmuşdur. Mən mağazadan iki kilo kartof almışam. O, buradan Avropaya getmiş. Bu işi bitirmişsən. Qardaşım bizdə bir həftə qalıb. Hamı da bu konserti bəyənmişlər. Mən onların ofisində iki il işləmişəm. Bacım dünən axşam Moskvadan gəlmişdir.

16. Բացել փակագծերը և նախորդող բառերը դնել անհրաժեշտ հոլովով.

Bu (üçün) mən gəlmədim. Uşaqlar (üçün) kitablar aldım. Bu (sonra) sən (ilə) danışmaram. Otaqda atam (başqa) kimsə yox. Yağmur (sonra) güneş oldu. Tədbir (əvvəl) ona zəng etdim. Kim (üçün) biletd aldın? Üç saat (sonra) tamaşa başlanacaq. Mən anam (ilə) söhbət edirəm. Mağaza (qədər) get və məni gözlə! Qrupumuz 5 nəfər (ibarət). Dünən (bəri) jurnal oxuyuram. Tədbir (sonra) sənə zəng edəcəyəm. O (ilə) danışmaq istəmirəm. Kim (ilə) işləyəcəksən? Dərslər (əvvəl) həkimə gedirəm. Sən (başqa) digər dostum yox. O (üçün) qəzet aldınmı? Bütün bunları biz (üçün) mü etmişsən? Qardaşım (ilə) teatra gedəcəyəm. Sən (ilə) bir söhbətim var. Bizə gəlmək (əvvəl) xəstəxanaya get.

Երկխոսություններ.

1)

-Salam, Armine! Sən hara gedirsən?

-Salam, Aram! Mən işə gedirəm. Bəs sən hara?

-Mən nəşriyyata gedirəm. Nəşriyyatda məqaləm çap olunacaq. Sən dissertasiyanı bitirmişsənmi?

-Xeyr, mən dissertasiyamı bitirmək istəyirəm. Hələlik işləyirəm. Mən Moskvaya ezamiyyətə gedəcəyəm.

-Moskvada nə edəcəksən?

-Moskvada işləyəcəyəm, kitabxanalarda məşğul olacağam, mütəxəssislərdən məsləhət alacağam. Bəs sənin işlərin necə gedir?

-Mənim işlərim yaxşıdır. Əsərimi bitirirəm. Onun əvvəlini elmi rəhbərimə vermək istəyirəm. Əsərimi elmi şurada müzakirə edəcəklər. Xudahafiz.

-Sağ ol!

2)

-Sənin mənzilin balkonludurmu?

-Xeyr. Mən birinci mərtəbədə yaşayıram. Mənim mənzilim verandalıdır.

-Bəs, sənin otaqların pəncərəlidirmi?

-Əlbəttə. Pəncərəsiz otaq olur?

-Olur, olur.

-Mən hələ görməmişəm. Mənim otaqlarım pəncərəli, qapılı, divarlı, tavanlı və döşəməlidir. Bəlkə, sən bunlarsız da mənzil görmüşsən?

Чарһау ۛ ۛһаһһһһ ۛһһһһһһһ

1)

Mağazaları gəzmişəm. Cəmi iki kitab almışam. Hər iki kitab cildlidir. Bu iki kitaba cəmi 5 yüz dıram vermişəm. Kitablari oxuyacağam və onlardan misallar seçəcəyəm. Sonra iki kitabı da qızıma verəcəyəm. Qızım üçün bu iki kitabdan başqa evə çoxlu kitablar gətirmişəm.

2)

Mən dayımı gördüm. Salamlaşdıq. O, məndən soruşdu:-Qızım, atan-anan necədir? Onlar haradadırlar? Mən ona cavab verdim: -Atam kənddədir. İstirahətə getmişdir. Anam səhər mənzildə idi. Mən də mənzildə idim. Evimizə bibim gəldi. Sonra anam və bibim supermarketə getdilər. İndi onlar evdə olarlar. Bizdə salamatlıqdır. Dayım məndən soruşdu: - Bəs sən harada idin? Haradan gəlirsən? İşlərin necədir? Mən dayıma dedim: -İşlərim yaxşıdır. Mən xəstəxanada idim. İş yoldaşım xəstədir. Ona baş çəkdim. İndi xəstəxanadan gəlirəm. Artıq evə qayıdıram. Çoxdan evimizə gəlməmişsən. Bəs sən harada idin? Dayım mənə cavab verdi: -Mən Moskvada idim. Bu dəfə Moskvanı yaxşı gəzmişəm. Onun muzeylərini görmüşəm. Axşam məni evdə gözləyin. Anana salamımı çatdır. Anama dayımdan danışdım. Sonra anamdan dayımı soruşdum. Dayım kəndli imiş. O kənddən şəhərə gəlmişdir. Dayım şəhərdə fəhləlik etmiş, həm də axşam məktəbində oxumuşdur. İnstitutu isə, qiyabi bitirmişdir. Atam əyani oxumuşdur. Dayım müəllimlik etmişdir. O, keçən ildən təqaüdcüdür.

3)

Tumanyan parkı çox gözəldir. Orada onlarla istirahət məntəqələri, restoran, kafe vardır. Parkda yüzlərlə ağac əkilmişdir. Park çox yaşıldır, onun havası lap təmizdir. Parkda müharibə veteranları, uşaqlar, gənclər, gənc ailələr, yaşlılar gəzir, istirahət edirlər. Dünən Tumanyan parkında olmuşam. Bir qədər gəzdim. Orada beş-altı nəfər tanışımı gördüm. Biz söhbət etdik. Onlardan biri dedi: Dostlar, çox gəzməmişsiniz, yorulmuşsunuz. Bir tapmaca deyim, siz ona cavab tapın. Biz "buyurun, buyurun!" dedik. Mən tapmacanın cavabını dedim. Sonra üçümüz dostlarımızdan ayrıldıq, kinoya getdik. Üçlükdə kinoya baxdıq. Parkda həmçinin qırxa yaxın qonaq gördüm. Qonaqlar hündürdən şəhərə baxdılar və parkı gəzdilər.

4)

Bizim küçəmizdə üç (dənə) mağaza var. Mən anamla mənə məktəb şeyləri almaq üçün getdim. Əvvəlcə böyüyünə getdik. Orada hər şey var idi. Biz on dəftər, 5-6 karandaş, iki qələm və bir dənə çanta aldığımız. Mən hər şeyi çantaya qoydum. Sonra mənə palto aldığımız. Mən anama dedim ki, mən qarasını istəyirəm. Bu mağazada qara paltolar var idi, ancaq onlar mənə böyük idi. Küçənin aşağısında bir balaca mağazada paltonu gördük və aldığımız.

TURİSTLƏR

Yayda Yerevana çox turist gəlir. Bu vaxt hava isti olur və onlar hər yere ekskursiyaya gedirlər. Mənim adım Arsendir. Mən bələdçi-tərcüməçiyəm və onlarla bizim şəhərimizin maraqlı yerlərinə gedirəm. Bu dəfə biz əvvəlcə tarix muzeyinə getdik. Turistlər şəkillərə baxdılar, mən isə, onları Ermənistan tarixi ilə tanış etdim. Sonra biz Erməni soyqırım abidə kompleksinə getdik. Onlar həmçinin muzeyə ziyarət etdilər. Oradan çıxdıq və şəhərə getdik. Şəhərdə küçələri gəzdik. Onlar köhnə və təzə evlərə baxdılar. Sonra onlar yemək və istirahət etmək üçün mehmanxanaya getdilər. Onlar şəhərin mərkəzini yaxşı tanımışlar. Axşam onlar tez-tez şəhərə çıxıblar, şəhərin mərkəzində gəziblər, kinoya gediblər. Mən turistlərlə birlikdə Respublika meydanına getdim. Meydandan Opera teatrına aparan yeni yol tikmişlər ki, onun da adı Şimali prospektidir. Dünən Respublika meydanında konsert və böyük tamaşa var idi. Müğənnilərə qulaq asdıq. Rəqs qrupları çox qəşəng rəqs etdilər. Beş gün şəhərdən axşamacan turistlər Yerevanın hər bir maraqlı yerini gördülər. Onlar mənə dedilər ki, onlar Yerevanda çox maraqlı istirahət etdilər.

Ձրուցարան

Həftə günləri- Հաբաբվա օրեր

Bazar ertəsi- երկուշաբթի
Çərşənbə axşamı- երեքշաբթի
Çərşənbə- չորեքշաբթի
Cümə axşamı- հինգշաբթի
Cümə- ուրբաթ
Şənbə- շաբաթ
Bazar-կիրակի
Çərşənbə axşamlarında- չորեքշաբթի օրերին երեկոյան
Cümədən etibarən bazara qədər- ուրբաթ օրվանից սկսած մինչև կիրակի
Bu gün həftənin nə günüdür?- Այսօր ի՞նչ օր է:
Bu gün çərşənbədir- Այսօր չորեքշաբթի է:
Həftədə iki dəfə- շաբաթը երկու անգամ
Ayda üç dəfə- ամիսը երեք անգամ
Gündə bir dəfə- օրը մեկ անգամ
Hər gün- ամեն օր
Hər il- ամեն տարի

Sualedici sözlər- Հարցական բառեր

Kim?- ո՞վ
Nə?- ի՞նչ
Harada?- որտե՞ղ
Nə vaxt?- ե՞րբ
Niyə?-ի՞նչո՞ւ
Nə üçün?, Niçin?- ի՞նչի՞ համար
Hansı?- ո՞ր
Haraya? (Hara?)- ո՞ւր
Haradan?-որտեղի՞ց
Necə?- ի՞նչպե՞ս
Nə cür?- ի՞նչ կերպ

Neçə?- քանի՞, որքա՞ն
O kimdir?- Նա ո՞վ է
Bu nədir?- Սա ի՞նչ է
Nə oldu?- Ի՞նչ պատահեց, ի՞նչ եղավ:
Bu nə deməkdir?- Սա ի՞նչ է նշանակում:
Siz nə dediniz?- Դուք ի՞նչ ասացիք:
Siz nə istəyirsiniz?- Դուք ի՞նչ եք ուզում:
Sizə nə gərək?- Ձեզ ի՞նչ է պետք:
Siz nə edirsiniz?- Դուք ի՞նչ եք անում:
Bu haradadır?- Սա որտե՞ղ է:
Siz harada yaşayırsınız?- Դուք որտե՞ղ եք ապրում:
Bunun azərbaycancası nə?- Սա ադրբեջաներենով ինչպե՞ս կլինի:
Bunun ruscası nə?- Սա ռուսերենով ինչպե՞ս կլինի:
Saat neçədir?- Ժամը քանի՞սն է:
Bu buradan uzaqmı?- Սա այստեղից հեռո՞ւ է:
Siz məni anlayırsınızmı?- Դուք ինձ հասկանո՞ւմ եք:
Mən sizi doğrumu anladım?- Ես ձեզ ճի՞շտ հասկացա:

ԻՆՆԵՐՈՐԴ ԴԱՍ

§ 41. Ածականների համեմատության աստիճանները

Որակական ածականները, ըստ համեմատության աստիճանների, փոփոխվում են: Համեմատության աստիճանները երեքն են. 1) դրական 2) համեմատական կամ բաղդատական (երբեմն անվանվում է նվազական) 3) գերադրական: Համեմատական և գերադրական աստիճանները կազմվում են դրական աստիճանից:

Համեմատական աստիճանը կազմվում է *daha* և *az* բառերի օգնությամբ:

Օրինակ՝ *daha böyük*- ավելի մեծ
az uzun-նվազ երկար

Եթե համեմատվում է երկու առարկայի հատկանիշ կամ որակ, ապա *daha* բառը կարող է բաց թողնվել: Առարկան, որի հետ կատարվում է համեմատությունը, դրվում է բացառական հոլովով.

Օրինակ՝ *Bu ev bizim evimizdən işıqlıdır.* -Այս տունը մեր տանից լուսավոր է:
Bu kitab sənin kitabından daha maraqlıdır. -Այս գիրքը քո գրքից ավելի հետաքրքիր է:

Ժամանակակից ադրբեջաներենում ածականների գերադրական աստիճանն արտահայտվում է հետևյալ ձևերով.

1. *Ən, çox, lap* մասնիկների միջոցով, որոնք դրվում են ածականից առաջ:

Օրինակ՝ *ən uzun*-ամենաերկար
ən gənc-ամենաերիտասարդ
çox maraqlı-ամենահետաքրքիր
lap ağ-ամբողջովին ձերմակ, ձեփ-ձերմակ

2. *Dan/dən* բացառական հոլովի վերջածանցների և *da/də* մասնիկների միջոցով.

Օրինակ՝ *yaxşıdan da yaxşı*-լավից էլ լավ:

§ 42. *Ca/cə, siz, lıq* բառակազմական վերջածանցները

Ca/cə վերջածանցներն ունեն մի քանի կիրառություն.

1. Կցվելով ածականներին կամ գոյականներին՝ կազմում են ձևի մակբայներ՝ ցույց տալով գործողության կատարման ձևը:

Օրինակ՝ *yavaşca*-դանդաղ, դանդաղորեն
dostca-ընկերաբար

2. *Ca/cə* վերջածանցները կցվելով անձնական դերանուններին՝ ունեն հետևյալ նշանակությունները. օրինակ՝ *məncə*-ըստ իս, իմ կարծիքով, *bizcə*-մեր կարծիքով և այլն:

3. *Ca/cə* վերջածանցների կարևոր գործածական դերը կայանում է տարբեր լեզուների անվանման կազմության մեջ:

Օրինակ՝ ermənicə-հայերեն, rusca-ռուսերեն, ingiliscə-անգլերեն և այլն:

Sız/siz/suz/süz վերջածանցները ցույց են տալիս որևէ հատկանիշի, որակի կամ առարկայի բացակայություն կամ ոչ բավարար քանակություն: Կարելի է ասել, որ այս վերջածանցներով կարող ենք կազմել li/li/lu/lü վերջածանցներով կազմված ածականների հականիշները:

Օրինակ՝ dadlı-համեղ dadsız-անհամ
xeyirli-օգտակար xeyirsiz-անօգուտ
evli-տուն ունեցող, ամուսնացած evsiz-անտուն

Liqlik/luqlük վերջածանցները ևս ունեն ունեն մի քանի կիրառություն և աղբյուրներ են ամենակիրառելի, արդյունավետ վերջածանցներն են: Liqlik/luqlük վերջածանցների օգնությամբ կազմվում են տարբեր իմաստ ունեցող գոյականներ. ա)տեղի, վայրի իմաստ ունեցող գոյականներ. օրինակ՝ daşlıq-քարքարոտ վայր, meşəlik-անտառուտ, բ)որևէ գործառույթ կատարող գոյական. օրինակ՝ döşlük-գոգնոց, bəşliq-qılıxարկ, գ)մասնագիտության, զբաղմունքի, պաշտոնի անուն. օրինակ՝ müəllimlik-ուսուցչություն, dillilik-լեզվաբանություն, komandirlik-հրամանատարություն, դ)վերացական հասկացություններ. օրինակ՝ qəhrəmanlıq-հերոսություն, arvadlıq-կանացիություն, qardaşlıq-եղբայրություն:

Liqlik/luqlük վերջածանցների միջոցով կազմվում են նաև ածականներ: Կցվելով որոշակի իմաստ ունեցող գոյականների՝ կազմվում են այնպիսի ածականներ, որոնք ունեն ժամանակային, չափի, քանակի իմաստ և այլն:

Օրինակ՝ illik-տարեկան
tonluq-տոննա ունեցող (տոննայանոց)
aylıq-ամսեկան (մեկ ամսվա):

§ 43. Ապառնի ժամանակ (կատեգորիկ ապառնի)

Ժամանակակից աղբյուրներում գոյություն ունի ապառնի ժամանակի երկու ժամանակաձև՝ կատեգորիկ ապառնի և ենթադրական, անորոշ ապառնի: Կատեգորիկ ապառնի ժամանակաձևը ցույց է տալիս գործողություն, որի կատարումն ապագայում ներկայացվում է որպես հաստատուն միտք, գործողություն, որը, անկասկած, կատարվելու է: Ապառնի ժամանակի կատեգորիկ ժամանակաձևը կազմվում է հետևյալ կերպ. նախ բայահիմքին կցվում են acaq/əcək վերջածանցները՝ համաձայնեցվելով բայահիմքի վերջին վանկի ձայնավորի հետ: Ապա acaq/əcək-ին կցվում են ստորոգման վերջածանցները: Առաջին դեմքի և՛ եզակի, և՛ հոգնակի թվերի կազմության ժամանակ acaq-ի գ հնչյունը հնչյունափոխվում է ց-ի, իսկ əcək-ի k հնչյունը՝ y-ի: Կատեգորիկ ապառնի ժամանակաձևի կազմության ժամանակ ապառնիի վերջածանցներին կցվում են հետևյալ ստորոգման վերջածանցները.

Դեմք	Եզակի թիվ	Հոգնակի թիվ
Առաջին	-am/əm	-ıq/ik
Երկրորդ	-san/sən	-sınız/siniz
Երրորդ	-dır/dir	-lar/lər

Օրինակ՝ yazacağam-գրելու եմ
yazacaqsan-գրելու ես
yazacaq(dir)-գրելու է

gələcəyik-գալու ենք
gələcəksiniz-գալու եք
gələcəklər-գալու են

Mən bu kitabı sabah kitabxanaya aparacağam. -Ես այդ գիրքը վաղը տանելու եմ գրադարան:

Եթե բայահիմքն ավարտվում է ձայնավոր հնչյունով, ապա բայահիմքի և ապառնի ժամանակի վերջածանցների միջև դրվում է y հնչյունը:

Օրինակ՝ oxuyacağam-կարդալու եմ
oxuyacaqsan-կարդալու ես
oxuyacaq(dir)-կարդալու է

işləyəcəyik-աշխատելու ենք
işləyəcəksiniz-աշխատելու եք
işləyəcəklər-աշխատելու են

Կատեգորիկ ապառնիի ժխտականը կազմվում է ma/mə ժխտման վերջածանցների օգնությամբ, որոնք կցվում են բայահիմքին, իսկ ժխտման վերջածանցներից հետո ավելանում է y հնչյունը:

Օրինակ՝ getməyəcəyəm-չեմ գնալու
getməyəcəksən-չես գնալու
getməyəcək(dir)-չի գնալու

gözləməyəcəyik-չենք սպասելու
gözləməyəcəksiniz-չեք սպասելու
gözləməyəcəklər-չեն սպասելու

Məncə, o sizi uzun gözləməyəcək. -Կարծում եմ, նա ձեզ երկար չի սպասելու:

Նշենք, որ երրորդ դեմքի եզակի թվի կազմության ժամանակ ստորոգման վերջածանցների կիրառությունը պարտադիր չէ, իսկ բանավոր խոսքում դրանք գրեթե չեն կիրառվում:

Հարցական ձևը կազմվում է mi/mi հարցական մասնիկների միջոցով, որոնք կցվում են ստորոգման վերջածանցներին:

Օրինակ՝ təmizləyəcəyəmmi?-ես մաքրելո՞ւ եմ
təmizləyəcəksəmmi?-դու մաքրելո՞ւ ես
təmizləyəcəkmimi?-նա մաքրելո՞ւ է

verəcəyikmi?-մենք տալո՞ւ ենք
verəcəksinizmi?-դուք տալո՞ւ եք
verəcəklərimi?-նրանք տալո՞ւ են

§ 44. Անորոշությունն ադրբեջաներենում

Անորոշությունն ադրբեջաներենում արտահայտվում է հետևյալ ձևերով.

1. isə մասնիկի և մի շարք հարցական դերանունների կցմամբ, որտեղ բաղաձայնով սկսվող հարցական դերանունների հետ կիրառվելիս isə մասնիկի i հնչյունը սղվում է:

Օրինակ՝ kim isə (kimsə)-ինչ-որ մեկը, nə isə-ինչ-որ բան, hara isə-որևէ տեղ, hansı isə-ինչ-որ մի և այլն:

Օրինակ՝ Bax, çantamda nəşə var. -Նայիր, իմ պայուսակում ինչ-որ բան կա:

Նշենք, որ նման արտահայտությունները ժխտական խոնարհում ունեցող բայերի հետ կարող են արտահայտել ժխտական իմաստ. օրինակ՝ kimsəni tanıyıram-ոչ ոքի չեմ ճանաչում, kimsə yox-ոչ ոք չկա:

2. Bir բառի և որոշ դերանունների կամ բառերի համադրությամբ:

Օրինակ՝ bir kəs-ինչ-որ մեկը, bir şey-ինչ-որ մի բան, bir yer-ինչ-որ տեղ:

Օրինակ՝ Sən bir şey (nəşə) aldınmı?-Դու ինչ-որ բան գնեցի՞ր:

3. Kim, biri, çox, bəzi և այլ բառերի երրորդ դեմքի պատկանելիության վերջածանցներ ստացած տարբերակներով.

Օրինակ՝ kimi-ինչ-որ մեկը, birisi-մեկը, bəzisi-ոմանք, çoxu-շատերը և այլն:

§ 45. Ժխտական դերանունները

Ժխտական դերանունները կազմվում են այլ դերանունների կամ առանձին բառերի, bir քանակական թվականի և heç ժխտական մասնիկի օգնությամբ:

Օրինակ՝ heç kəs-ոչ ոք, heç bir şey-ոչինչ, heç biri-ոչ մեկը, heç hara-ոչ մի տեղ, heç vaxt, heç zaman-երբեք.

Օրինակ՝ Mən dünən heç kəsə heç bir şey demədim. - Ես երեկ ոչ մեկին ոչ մի բան չասացի:

O, heç vaxt səni incitməyəcək. -Նա երբեք թեզ չի վիրավորի:

§ 46. Öz բառի կիրառությունը

Ընդունված է համարել, որ öz բառը նախադասության մեջ հիմնականում կատարում է անդրադարձ դերանվան գործառույթ, բայց, ստանալով պատկանելիության վերջածանցներ, կարող է կատարել նաև անձնական և ստացական դերանունների դեր: Բացի այդ, կարող է կիրառվել նաև անձնական դերանունների հետ.

(Mən) özüm-ես ինքս

(Sən) özün-դու ինքդ

(O) özü-նա ինքը

(Biz) özümüz-մենք ինքներս

(Siz) özünüz-դուք ինքներդ

(Onlar) özləri-նրանք ինքները

Öz բառը կարող է կիրառվել նաև ստացական դերանունների հետ (mənim özüm, sənin özün . . .), ինչպես նաև կարող է հոլովվել՝ կատարելով անդրադարձ դերանվան գործառույթ.

Օրինակ՝ Sən özünə inan! - Հավատա ինքդ թեզ:

Onlar özləri şerləri yazdılar və müəllimin özünə göstərdilər. -Նրանք ինքները գրեցին բանաստեղծությունները և ցույց տվեցին (անձամբ) ուսուցչին:

Պատկանելիության վերջածանց ստացած գոյականների հետ կիրառվելիս բառը կատարում է ստացական դերանվան դեր և չի հոլովվում:

Օրինակ՝ öz məşurom-իմ (անձնական, սեփական) մեքենան
öz məşurom-ըն մեքենան

օձ մաջու-նրա մեքենան
 օձ evimiz-մեր տունը
 օձ mənziliniz-ձեր բնակարանը
 օձ zavodları-նրանց գործարանը

Օձ դերանունը կարող է հանդես գալ նաև անվանական ստորոգյալի պաշտոնում:

Օրինակ՝ mən özümə-ես ինքս եմ
 sən özünsən-դու ինքդ ես
 o özüdür-նա ինքն է

biz özümüzük-մենք ինքներս ենք
 siz özünüzsünüz -դուք ինքներդ եք
 onlar özləridir-նրանք ինքներն են

Բառարան

yavaş- դանդաղ, մեղմ, կամաց	müxtəlif- տարբեր, զանազան
ermənicə-հայերեն	boş- դատարկ, ազատ
rusca-ռուսերեն	qapalı- փակ
dad- համ	niyə- ինչու
döş- կուրծք, լանջ	açar- բանալի
dilçi- լեզվաբան	sözlük- բառարան
komandır- հրամանատար	girmək- մտնել
qəhrəman- հերոս	söyləmək- խոսել, ասել
ton- տոննա	uzaqlaşmaq- հեռանալ
kim isə (kimsə)-ինչ-որ մեկը	başqa- այլ, ուրիշ, բացի
heç kəs-ոչ ոք	yağmur- անձրև
heç vaxt-երբեք	günəş-արև
incitmək- ցավեցնել, նեղացնել, վիրավորել	tədbir- միջոցառում, նախագրուշական միջոց
inanmaq-հավատալ, վստահել	səs-küy-աղմուկ-աղաղակ
günorta- կեսօր	zənbil- զամբյուղ
roman- վեպ	pərdə- վարագույր
qurtarmaq- ավարտել, ազատել	ət- միս
ədəbiyyat- գրականություն	günah- մեղք, մեղավորություն
yazıçı- գրող	şərait- պայման, հանգամանք, հրադրություն
nağıl- հեքիաթ, պատմվածք	dəhliz- նախասենյակ, միջանցք
bağlamaq- փակել, կողպել	qulaq- ականջ
məşq- վարժություն, մարզում	nəhayət- վերջապես
idman- սպորտ	gec- ուշ
tezliklə- շուտով	sürücü- վարորդ
müxbir- թղթակից	bəzəmək- զարդարել
digər- այլ, ուրիշ	çöl- տափաստան, դաշտ
qaraj- ավտոտնակ	sovqat- նվեր, ծանրոց
səhər yeməyi- նախաճաշ	nəğmə- երգ, եղանակ
ac- քաղցած	göy- երկինք, կապույտ
hava limanı- օդանավակայան	ulduz- աստղ
telefon- հեռախոս	rəqs etmək- պարել

şirkət- ընկերություն, կազմակերպություն	gecə-qh2եր
ad günü- ծննդյան օր	sual- հարց
taksi- տաքսի	lakin- բայց, այնուամենայնիվ
açmaq- բացել	hamı- բոլորը
polis- ոստիկանություն	

Վարժություններ

1. Թարգմանել երկխոսությունները.

- Շարլի, sən axşam nə edəcəksən?
- Axşam mən kitab oxuyacağam. Məndə maraqlı kitab var.
- Bəs sən nə edəcəksən?
- Mən ingilis dilini öyrənəcəyəm, sonra təzə filmə baxacağam, axşam isə sənə rəqs öyrədəcəyəm.
- Bəs, bizim turistlərimiz nə edəcəklər?
- Onlar da təzə filmə baxacaqlar. Axşam isə diskotekada rəqs edəcəklər.
- Düz demirsən. Onlar diskotekalara getmirlər. Onlar restoranlarda istirahət edirlər, rəqs edirlər.
- Necə? Mən düz demirəm. Qocalar restorana gedirlər. Cavanlar isə dəniz sahilinə gedirlər və hər gün axşam diskotekalardadır.
- Yaxşı, bəs, Evelina nə edəcək?
- Səhər Evelina universitetdə mühazirə oxuyacaq, sonra ispan dilini öyrənəcək, axşam isə istirahət edəcək.
- Çox yaxşı. Biz bir yerdə istirahət edəcəyik.
- Sən nə vaxt nahar edəcəksən?
- Mən nahar etməyəcəyəm. Mənim indi vaxtım yoxdur.
- Sən bu gün mühazirəyə gecikəcəksən(mi)?
- Bəli, ona görə ki, mənim vaxtım ya yoxdur, ya da azdır.
- Sənin vaxtın yoxdur? Bəs sən səhər, günorta və axşam nə edirsən?
- Mən səhər, günorta və axşam azərbaycan dilini öyrənirəm.

2. Լրացնել բաց թողնված վերջածանցները.

1. Mən bu gün teatr haqqında danış. . . , sabah isə biz muzeylər haqqında qulaq as. . .
 2. Sən bazar günü məni harada gözlə. . . sən? –Bağda. –Bəs, indi sən nə ed. . . sən? –
 İndi mən işə ged. . . 3. Alen o çərşənbə günü axşam həkimlə danış. . . və bizə dedi ki, anası
 hələ 5 gün xəstəxanada qal. . . 4. Onlar dünən gecəyədək televizora bax. . . lar. Sonra yat. .
 . . 5. Sabah siz mehmanxanada qal. . . sizin və orada nahar ed. . . sizin. 6. O, indi yat. . . mı?
 O, təzə mühazirəyə qulaq as. . . dir.

3. Երկխոսություններն ավարտել ըստ տրված օրինակի.

- Aslan, sən ingilis dilini öyrənirsənmi?
- Xeyr, mən ingilis dilini öyrənmirəm. Mən rəqs edirəm.
- Aslan, sən ingilis dilini öyrənəcəksənmi?

-Xeyr, . . .

13. Թարգմանել աղբյուրներն.

1. Իմ հարևանը իմ հարազատների նման բարի է: 2. Այս հարցը այդ հարցի նման բարդ է: 3. Այս գիրքը այն գրքից բարակ է: 4. Այս մարդը ինձ նման երիտասարդ է: 5. Իմ հագուստը բունից մաքուր է: 6. Նոր ուսուցիչը հին ուսուցչից խիստ է: 7. Նա իր ընկերոջից 3 տարի ուշ է տուն գնել: 8. Նրա խանութը իր հարևանի խանութից երկու անգամ մեծ է: 9. Իմ ամուսինը քո ամուսնուց ավելի կոպիտ է: 10. Սա իմ տեսած ֆիլմերից ամենալավն է: 11. Ես դերասաններից ամենահամակրելիի հետ ծանոթացա: 12. Դեպի կայարան ամենակարճ ճանապարհը ո՞րն է: 13. Ես խանութից ամենաթանկ տաբատը գնեցի: 14. Մենք աշխարհի ամենահեռու երկրները ճանապարհորդեցինք:

Երկխոսություններ.

1)

-Salam, Andrey! Necəsən?

-Salam, Əminə! Çox gözəl. Bəs sən?

-Mən də əla. Sən haraya gedirsən?

-Kitab mağazasına. Orada təzə kitablar var. Mən “İspan balladı” romanını qurtarmışam, indi isə, mən onu kitabxanaya qaytarmaq istəyirəm. Sən onu oxumuşsanmı?

-Xeyr, mən indi hekayələr kitabını oxuyuram. Hekayələr uzun deyil. İş ondadır ki, bizim ədəbiyyat müəllimimiz dedi ki, bizə bu yazıçının kitabları ilə tanış olmaq lazımdır. O, dərslərdə onun haqqında soruşacaq. Yaxşı, sənin balaca qardaşın necədir?

-Əla. Çox sağ ol. Mən onun üçün nağıllar kitabını almışam. O da sevindi. Onun içində çoxlu şəkil var. Bağışla Əminə, mən mağazaya tələsirəm. Onlar onu bağlayarlar, mən isə gecikmək istəmirəm ona görə ki, bir saatdan mən futbol dərnəyinə məşqə gedəcəyəm. Biz məktəb oyunlarında oynayacağıq. Sən idmanı sevirsənmi? Bazar günü bizə gəl. Onlar oyunları başlayırlar.

-Mən idmanı çox sevirəm. Mən tennis oynayırəm. Biz də bu oyunlarda olacağıq. Yaxşı, sənin vaxtını almaq istəmirəm. Tezliklə görüşərik.

-Sağ ol!

2)

-Leyla, sən ispanca danışırısanmı?

-Mən bir az ispanca danışırım, ancaq mənim dostum Diyeqo ispanca çox yaxşı danışır. O, ispandır.

-Bəs sən ingiliscə danışırısanmı?

-Bəli, danışırım.

-Sən ingiliscə və rusca necə danışırısan?

-Mən rusca çox yaxşı, ancaq ingiliscə bir az danışırım.

3)

-Zəhmət olmasa, deyin: Sizin yoldaşınız nəçidir?

-Mənim dostum tərcüməçidir. O, ingiliscə çox yaxşı danışır.

-Bəs, sizin dostunuz ispanca danışır mı?

-Bəli, o, başa düşür və bir az danışır.

-Siz ingiliscə çox yaxşı danışırınsınız mı? Siz nəçisiniz?

-Mən də tərcüməçiyəm.

MƏNİM AİLƏM

Əvvəlcə gəlin mənimlə tanış olun. Mənim adım Andreydir. Mən evliyəm və mənim balaca ailəm var. Mənim arvadımın adı Veradır. Mən müxbirəm. Mən jurnalda işləyirəm. O da müxbirdir. O, isə digər jurnalda işləyir. Biz gəşəng evdə yaşayırıq. Evin qabağında gözəl bağımız var. Qaraj evin aşağısındadır. Bizim 2 uşağımız var: bir qız, bir oğlan. Bizim oğlumuzun 9 yaşı var. O məktəbdə oxuyur. Mənim qızım çox gözəl qızıdır, onun 6 yaşı var. Onların babası və nənəsi şəhərdə qalırlar.

Yay fəslində ya da qışda yaxşı havada biz tez-tez səyahətə çıxırıq. Yaxın yerlərə mən ailəmlə maşınımızda gedirəm. Burada çoxlu gəşəng yerlər var. Biz səhər tezdən dururuq və səhər yeməyimizi yeyirik. Sonra qaşiq, çəngəl, boşqab, nahar yeməyini və fotoaparatını yığılıq, sonra maşına minirik və rahat səyahətə çıxırıq. Hərdən bir yolda, gəşəng yerlərdə dayanırıq, maşından çıxırıq, oradan gözəl mənzərələrə baxırıq, oranın adamları ilə rastlaşırıq, danışıq. İlk-üç saatdan sonra biz məşədə, çayın ya da gölün yanında dayanırıq. Uşaqlar bu vaxt ac olurlar, yemək istəyirlər. Biz bir ağacın altında yeməyimizi yeyirik, sonra oralarda gəzirik, istirahət edirik. Biz iki-üç saat da səyahət edirik və sonra evə qayıdırıq.

Uzaq yerlərə hərdən bir səyahətə gedirəm. Mən ya ailəmlə, ya da arvadımla çıxıram. Uşaqlar babanın evində qalırlar. Uzaq səyahətlərə qatarla, gəmiylə, hava ilə ya da avtobus ilə gedirəm. Adətən mən on gün qabaq biletləri sifariş edirəm. Mən vağzala, dəniz vağzalına ya da hava limanına gedirəm və kassada növbəyə dururam. Ya da telefonla sifariş edirəm. Kassaya gedirəm və deyirəm ki, mən iki bilet sifariş etmişəm.

MƏNİM DOSTLARIM

Mənim adım Aşotdur. Mən çox adam tanıyıram: bir yerdə məktəbdə, institutda oxumuşuq, bir yerdə işləmişik, ezamiyyətdə, istirahət evlərində tanış olmuşuq, bir evdə, həyətdə yaşamışıq. Ancaq Ararat mənim ən yaxın dostumdur. Mən onunla institutda bir qrupda oxumuşam. Biz çox vaxt bir yerdə olmuşuq. O, bir az hündür və qəşəng oğlan idi. İndi o, evlidir, bir oğlu var, böyük şirkətdə işləyir. İnstitutdan sonra O Gümrüyə getdi, mən isə, Yerevanda qaldım. O, tez-tez Yerevana gəlib-gəlirdi. Onun ailəsi Yerevanda idi. Nə isə, beş ildən sonra o, Yerevana gəldi. Burada o, böyük firmaya getdi. İndi də orada işləyir. Bu gün onun ad günüdür. O da mənim ad günümü bilir. Bu günləri nə o, nə də mən heç vaxt unutmuruq. Mənim arvadım və iki uşağım var. Arvadım həkimdir, xəstəxanada işləyir. Uşaqlarım isə, məktəbdə oxuyurlar. Oğlumun 8 yaşı var, qızımın isə, 5. Mənim və dostumun uşaqları bir-birini tanıyırlar. Onlar bir məktəbdə oxuyurlar.

Mən ailəmi yığdım və küçəyə çıxdım. Dostumun evi uzaq deyil. Hava bir qədər yaxşı deyildi, mən də arvad-uşaqlarla piyada getmək istəmədim. Biz taksi götürdük. Rahat mindik, getdik. Bir az keçdi, maşın dayandı. Soruşdum: "Nə oldu?" Sürücü cavab verdi: "Polis yolu bağlayıb və indi açacaq. " Ancaq bir qədər vaxt keçdi və ondan sonra polis yolu açdı. Nəhayət, biz dostumun evinə çatdıq, ancaq bir az gecikdik. Ararat soruşdu: "Nə üçün gec gəlmişsiniz?". Mən ona hər şeyi dedim. Şənlik çox yaxşı keçdi. Bizim çox xoşumuza gəldi.

Təzə il

Təzə il! Təzə il!
Gəzə-gəzə Təzə-təzə
Gəl, bu düzləri bəzə! Nəğmələr gətir bizə!
Gülsün çöllər, zəmilər. . . Dağlardakı buzların,
Təyyarələr, gəmilər Göydəki ulduzların
Uzaq elli dostlara Nağılını eşidək,
Bizdən salam yetirsin, Aya, ulduza gedək!
Bizə sovqat gətirsin!

(Əhməd Cəmil)

Bağlar qızı

Nar bizim bağlar qızı,
Çlçək açdı qırmızı,
Bağ qırmızı boyandı,
Narın budaqlarında,
Bayram şamları yandı. . .
Çiçəyin çoxu soldu,
Qalanlara bar oldu,
Budaqlar narla doldu. . .
Dənəsi xallı narı,
Şirəsi ballı narı,
Payız dərib doldurdu,
Taxçaya Güllü qarı.

(*Mirvarid Dilbazi*)

Զրուցարան

Vaxt-ժամանակ

Saat neçədir? - Ժամը քանի՞սն է:
 Nə vaxt?, Saat neçədə? - Ժամը քանիսի՞ն:
 Saat birdə - Ժամը մեկին:
 Saat dördə - Ժամը չորսին
 İkidən çərək saat əksik - երկուսից քառորդ ժամ /15/ պակաս:
 Təxminən beş saat - մոտավորապես 5 ժամ
 Bir saat sonra - մեկ ժամ հետո
 Bir saat əvvəl - մեկ ժամ առաջ
 Saat ikidən sonra - Ժամը երկուսից հետո
 Səhər - առավոտ
 Günorta - կեսօր

Gündüz - ցերեկ
 Axşam - երեկո
 Gecə - գիշեր
 Gecə yarıda - կեսգիշերին
 Sabah - վաղը
 Birigün - վաղը չէ մյուս օրը
 Dünən - երեկ
 Spağagün - երեկ չէ առաջին օրը
 Geç axşam - ուշ երեկոյան
 Erkən - վաղ
 Indi - հիմա
 Çoxdan - վաղուց
 Tez - շուտ
 Tez deyil - ոչ շուտ
 Keçən ildə - անցյալ տարի
 Gələcək ildə - եկող տարի
 Bu həftə - այս շաբաթ
 Keçən həftə - անցած շաբաթ

Hava-Եղանակ

Bu gün hava necədir?- Այսօր ի՞նչ եղանակ է:
 Bu gün . . . -Այսօր . . .
 Istidir- տաք է
 Soyuqdur- ցուրտ է
 Bürkündür- տոթ է
 Çənlidir- մառախլապատ է
 Sərin- զով է
 Yellidir- քամոտ է
 Günəşlidir- արևոտ է
 Ayaz(sazaq)- սառնամանիք
 Yağmur yağır- անձրևում է
 Qar yağır- ձյուն է գալիս
 Dolu yağır- կարկուտ է գալիս
 Hava soyuqlaşdı- Եղանակը ցրտեց:
 Sabaha hava proqnozu nədir- Վաղվա եղանակի տեսությունը ինչպիսի՞ն է:
 Sabah ilıq olar- Վաղը տաք կլինի:
 Sabah isti olar- Վաղը շոգ կլինի:
 Sabah soyuq olar- Վաղը ցուրտ կլինի:
 Yağmurlu olar- Անձրևոտ կլինի:

Dil-Լեզու

Siz... danışırırmısınız? - Դուք խոսո՞ւմ եք:
 -rusca - ռուսերեն
 -ingiliscə - անգլերեն
 -fransızca - ֆրանսերեն
 -almanca - գերմաներեն
 -türkcə - թուրքերեն

Mən azərbaycanca danışa bilmirəm - Ես ադրբեջաներեն չեմ կարողանում խոսել
-az-az danışa bilirəm - մի քիչ եմ կարողանում խոսել
Danışa bilmirəm - չեմ կարողանում խոսել
Az-az anlaya bilirəm - մի քիչ եմ հասկանում
Anlamıram - չգեմ հասկանում
Siz nə dil bilirsiniz? - Դուք ի՞նչ լեզու գիտեք:
Mən rus dilini bilirəm - Ես ռուսաց լեզու գիտեմ:
Mən italyan dilini öyrənirəm - Ես սովորում եմ իտալերեն:
Siz məni anlayırsınızmı? - Դուք ինձ հասկանո՞ւմ եք:
Lütfən, təkrarlayın - Խնդրում եմ, կրկնե՛ք:

ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ԴԱՍ

§ 47. Գոյականների կապակցության ձևեր

Նախորդ դասերից մեկում խոսվել է սեռական հոլովի կազմության մասին, որը շատ դեպքերում անվանում են գոյականների կապակցության առաջին ձև: Այդ ձևից բացի, ադրբեջաներենում գոյություն ունի կապակցության ևս երկու ձև: Այժմ դիտարկենք այն դեպքը, երբ գոյականական բառակապակցության մեջ երկու բաղադրիչներն էլ հանդես են գալիս գրոյական ցուցիչով և դրված են ուղղական հոլովով: Այս շարքի բառակապակցություններն ունենում են հետևյալ շարահյուսական հարաբերությունները.

1. Բառակապակցության առաջին բաղադրիչը ցույց է տալիս այն նյութը, որից պատրաստված է երկրորդ բաղադրիչը. օրինակ՝ *daş ev-քարե տուն*, *taxta qəşiq-փայտե գդալ*:

2. Առաջին բաղադրիչը ցույց է տալիս երկրորդի զբաղմունքը, մասնագիտությունը. օրինակ՝ *həkim Asatryan-բժիշկ Ասատրյան*, *dəmirçi Aşot-դարբին Աշոտ*:

3. Առաջին բաղադրիչը ցույց է տալիս երկրորդով արտահայտված անձի կոչումը, գիտական աստիճանը, ազգային պատկանելիությունը, ազգակցական կապը և այլն. օրինակ՝ *general Petrosyan-գեներալ Պետրոսյան*, *deputat Harutyunyan-պատգամավոր Հարությունյան*, *rus Andrey-ռուս Անդրեյ*, *bacıoğlu Armen-քրոջորդի Արմեն* և այլն:

Գոյականների կապակցության այս ձևից բացի, գոյություն ունի նաև այնպիսինը, որտեղ որոշիչ-գոյականը չի ստանում ոչ մի վերջածանց, իսկ որոշյալը ստանում է երրորդ դեմքի պատկանելիության վերջածանց: Նման բառակապակցությունները կարող են ունենալ հետևյալ հիմնական տեսակները.

1. Առաջին բաղադրիչը ցույց է տալիս երկրորդի հատկանիշը կամ որակը. օրինակ՝ *meyvə şirəsi-մրգահյութ*, *inək südmü-կովի կաթ*, *qələbə bayramı-հաղթանակի տոն* և այլն:

2. Բառակապակցության առաջին բաղադրիչը կարող է կազմված լինել երկու բառային միավորից, որն էլ իրենից ներկայացնում է առանձին բառակապակցություն. օրինակ՝ *Vətən müharibəsi dövrü-Հայրենական պատերազմի շրջան*:

3. Առաջին բաղադրիչը կարող է կազմված լինել երկու բառից, որոնք ցույց են տալիս երկրորդ բացադրիչին վերաբերող ժամանակահատված, տարածություն, փոխհարաբերություն և այլն. օրինակ՝ *Yerevan-Tbilisi qatarı-Երևան-Թբիլիսի գնացք*:

4. Առաջին բաղադրիչը դրված է լինում չակերտների մեջ. օրինակ՝ *“Ermənistan Respublikası” qəzeti-«Հայաստանի Հանրապետություն» թերթը*, *“Talantlı uşaqlar” xoru «Շնորհալի երեխաներ» երգչախումբը* և այլն:

Ադրբեջաներենում գոյություն ունի նաև գոյականների կապակցության շղթայական ձևը.

Օրինակ՝ *Ermənistan Respublikasının xarici işlər nazirliyi-Հայաստանի Հանրապետության արտաքին գործերի նախարարություն*:

§ 48. Xoşa gəlmək արտահայտության կիրառումը

«Xoş» բառը թարգմանվում է որպես «հաճելի, բարենպաստ, բարի, լավ, սիրալիր»: Այս բառը կիրառվում է նաև գոյականաբար և կարող է փոփոխվել դեմքով և հոլովով: «Xoş» բառը շատ հաճախ կիրառվում է *gəlmək* բայի հետ՝ կազմելով կայուն արտահայտություն: Այսպես, երբ ասում ենք *Bu adam mənim xoşuma gəlir*, ապա այդ նախադասությամբ

յունը կարող ենք թարգմանել հետևյալ կերպ. «Այս մարդն ինձ դուր է գալիս» կամ «ես հավանում եմ այս մարդուն»: Նույն կերպ կարող ենք *xoşa gəlmək* արտահայտությունը խոնարհել ներկա ժամանակի մյուս դեմքերով, ինչպես նաև՝ հարցական և ժխտական ձևերով.

Օրինակ՝ <i>xoşuma gəlir</i>	<i>xoşumuza gəlir</i>
<i>xoşuna gəlir</i>	<i>xoşunuza gəlir</i>
<i>xoşuna gəlir</i>	<i>xoşlarına gəlir</i>
<i>xoşuma gəlmir</i>	<i>xoşunuza gəlirmi?</i>
<i>xoşumuza gəlmir</i>	<i>xoşlarına gəlirmi?</i>

Xoşa gəlmək արտահայտությունն ունի նաև հոմանիշ բայ՝ *xoşlamaq*:

Օրինակ՝ *Mən bu almanı xoşlayıram.* - Ինձ այս խնձորը դուր է գալիս:

Բայց ավելացնենք, որ *xoşa gəlmək* արտահայտությունն ավելի կիրառելի է, հատկապես խոսակցական լեզվում:

§ 49. Մակբայներ

Մակբայները ցույց են տալիս գործողության կատարման հատկանիշը, հանգամանքները և պայմանները: Մակբայներն իրենց նշանակությամբ բաժանվում են չորս խմբի. ա)ձևի, բ)չափի ու քանակի, գ)ժամանակի, դ)տեղի:

Ձևի մակբայները պատասխանում են ինչպե՞ս, ի՞նչ կերպ, ի՞նչ ձևով (*necə? nə cür? nə halda? nə tərzdə?*) հարցերին: Որոշ ածականներ նախադասության մեջ կարող են հանդես գալ նաև մակբայաբար.

Օրինակ՝ *O gözəl oxuyur.* -Նա լավ է երգում:

Ձևի մակբայներ են, օրինակ՝ *yavaş-դանդաղ, sərbəst-ազատորեն, tez-tez-արագ, hırdıx, addım-addım-քայլ առ քայլ, üz-üzə-դեմ դիմաց, zor-güç-դժվարությամբ* և այլն: Ձևի մակբայներ կարող ենք կազմել *casına//cəsinə* վերջածանցների օգնությամբ. օրինակ՝ *qəhrəmancasına-հերոսաբար*:

Չափի ու քանակի մակբայները ցույց են տալիս գործողության կատարման քանակական բնութագիրը և պատասխանում են որքա՞ն (*nə qədər?*) հարցին. օրինակ՝ *az-քիչ, çox-շատ, həddən artıq-չափազանց, az-az-քիչ-քիչ, bir qədər-մի քիչ, bir-iki dəfə-մեկ-երկու անգամ* և այլն:

Ժամանակի մակբայները ցույց են տալիս գործողության կատարման ժամանակը և պատասխանում են ե՞րբ (*nə vaxt? haçan? nə zaman?*), երբվանի՞ց (*nə vaxtdan?*), մինչև ե՞րբ (*nə vaxta qədər?*) հարցերին: Այս խմբին են պատկանում *indi-այժմ, həmişə- միշտ, hələ-դեռ, amajdım, sonra-հետո, gec-ուշ, tez-շուտ, dünən-երեկ, çoxdan-վաղուց, gec-tez-վաղ թե ուշ* և այլն: Որոշ ժամանակի մակբայներ կազմվում են *ları/ləri, lar/lər* վերջածանցների օգնությամբ.

օրինակ՝ *axşamları-երեկոները, gecələr-գիշերները* և այլն:

Աղբբեջաներենում ժամանակի մակբայները կազմվում են նաև ikən հանգույցի օգնությամբ, որը դրվում է գոյականից կամ ածականից հետո.

Օրինակ՝ Dəmiri isti ikən döyərlər. -Երկաթը տաք-տաք են ծեծում:

Տեղի մակբայները պատասխանում են ո՞րտեղ (harada?), ո՞ւր haraya?), որտեղի՞ց haradan?), մինչև ո՞ւր (hara qədər?) հարցերին: Տեղի մակբայներ են օրինակ՝ geri-ետ, yuxarı-վերև, aşağı-ներքև, burada-այստեղ, orada-այնտեղ, hər yerdə-ամենուր և այլն:

§ 50. Անորոշ ապառնի ժամանակածև

Անորոշ ապառնի ժամանակածևը, ի տարբերություն կատեգորիկ ապառնի, ցույց է տալիս գործողություն, որի կատարումն ապագայում ենթադրելի, կասկածելի է, այսինքն՝ հաստատում բնույթ չի կրում: Այն մասամբ համապատասխանում է հայոց լեզվի ենթադրական եղանակին: Այս ժամանակածևը կազմվում է ar/ər վերջածանցների միջոցով, որոնք կցվում են բաղաձայնով ավարտվող բայահիմքերին, իսկ ստորոգման վերջածանցները համապատասխանում են կատեգորիկ ապառնի ժամանակածևի վերջավորություններին:

Օրինակ՝ yazaram-կգրեն
yazarsan-կգրես
yazar-կգրի

yazariq-կգրենք
yazarsınız-կգրեք
yazarlar-կգրեն

gələm-կգամ
gələrsən-կգաս
gələr-կգա

gedərik-կգնանք
gedərsiniz-կգնաք
gedərlər-կգնան

Եթե բայահիմքն ավարտվում է ձայնավորով, ապա բայահիմքի և ժամանակածևի վերջածանցների միջև ավելանում է y հնչյունը.

Օրինակ՝ oxuyaram-կկարդամ
oxuyarsan-կկարդաս
oxuyar-կկարդա

ışləyərik-կաշխատենք
ışləyərsiniz-կաշխատեք
ışləyərlər-կաշխատեն

Ժխտական ձևի կազմության ժամանակ ժխտման ma/mə վերջածանցների ձայնավորները տվում են, իսկ երկրորդ և երրորդ դեմքերում ar/ər վերջածանցների r բաղաձայնը հնչյունափոխվում է z-ի:

Օրինակ՝ almaram-չեն վերցնի
almazsan-չես վերցնի
almaz-չի վերցնի

almarıq-չենք վերցնի
almazsınız-չեք վերցնի
almazlar-չեն վերցնի

Հարցական ձևի կազմության ժամանակ կիրառվում են mi/mi հարցական մասնիկները:

Օրինակ՝ ışləyəməmmi?-կաշխատե՞մ
ışləyərsənmı?-կաշխատե՞ս
ışləyərmı?-կաշխատի՞

gətirərikmi?-կբերե՞նք
gətirərsinizmi?-կբերե՞ք
gətirərlərmı?-կբերե՞ն:

Նշենք, որ այս ժամանակաձևն ավելի հաճախ կիրառվում է գեղարվեստական գրականության մեջ:

Հարցաժխտական ձևի կազմության ժամանակ հարցական մասնիկները կցվում են խոնարհված ժխտական ձևին.

Օրինակ՝ almarammı? -չեն վերցնի՞
almazsanmı? -չես վերցնի՞
almazmı? -չի վերցնի՞

almarıqmı? -չենք վերցնի՞
almazsınız mı? -չեք վերցնի՞
almazlarmı? -չեն վերցնի՞

Բառարան

taxta- տախտակ, փայտ	üzv- անդամ
dəmir- երկաթ	qədim- հնագույն, հնամենի
dəmirçi- դարբին	əhali- բնակչություն
deputat- պատգամավոր	dünya- աշխարհ
qələbə- հաղթանակ	açıq- բաց
vətən- հայրենիք	həmçinin- նույնպես
dövr- շրջան, ժամանակաշրջան	paytaxt- մայրաքաղաք
süd- կաթ	müasir- ժամանակակից
respublika- հանրապետություն	hesab- հաշիվ
nazirlik- նախարարություն	gözəlləşmək- գեղեցկանալ
sərbəst--ազատ, ազատորեն	diaspor- սփյուռք
addım- քայլ	universitet- համալսարան
güc- ուժ, հզորություն	işçi- աշխատակից
dəfə- անգամ	saxlamaq- պահել, պահպանել
sonra-հետո	çarpayı- մահճակալ
çoxdan-վաղուց	uzanmaq- պառկել, մեկնվել
irəli- առաջ	iştirak etmək- մասնակցել
geri-ետ	bağca- փոքր պարտեզ, ծաղկանոց
hər yerdə-ամենուր	birlik- միություն, միավորում
yenə- կրկին, նորից	müstəqillik- անկախություն, ինքնուրույնություն
köynək- վերնաշապիկ	türk- թուրք, թյուրք
şalvar- տաբատ	əlaqə- հարաբերություն, շփում
ərzaq- մթերք, սննդամթերք	təhsil- կրթություն
tərəvəz- բանջարեղեն	müəssisə- հաստատություն, հիմնարկ
fikirləşmək- մտածել	mədəniyyət-մշակույթ, քաղաքակրթություն
kələm- կաղամբ	təzədən- նորից, սկզբից
soğan- սոխ	tez-gec- վաղ թե ուշ
göyərtili- կանաչի	buraxmaq- թողնել, լքել, ազատել
ağır- ծանր	dolmaq- լցվել
balıq- ձուկ	ali- բարձրագույն, գերագույն
şorba- ապուր	tarla- դաշտ
təxminən- մոտավորապես	pambıq- բամբակ
faiz- տոկոս	saymaq- հաշվել, համարել, հարգել

xahiş- խնդրանք	nüfuz- ազդեցություն, հեղինակություն, կշիռ
arxayın olmaq- հանգիստ լինել	taniş etmək- ծանոթացնել
mütləq- անշուշտ, անկասկած	stansiya- կայարան
tərcümə etmək- թարգմանել	iç- ներս, ներսի հատված, միջուկ
razılaşmaq- համաձայնվել	məşhur- հայտնի, երևելի
həmin- տվյալ, այդ	hissə- հատված, մաս
istifadə etmək- օգտագործել, կիրառել	yalan- սուտ
təmir etmək- վերանորոգել	cıdır- ձիարշավ, արշավում
yoxsulluq- աղքատություն, չքավորություն	kilo- կիլոգրամ
dövlət- պետություն, հարստություն	satıcı- վաճառող
şikayət etmək- բողոքել	çəkmək – ձգել, քաշել, կշռել
dövlətli- հարուստ, ունևոր	kəsmək- կտրել, դադարեցնել
insan- մարդ	pendir- պանիր
nahaq- զուր, իզուր	şəkər – շաքար
qızıl- ոսկի	bədən- մարմին
qiymət- արժեք	

Վարժություններ

1. Հետևյալ նախադասությունները թարգմանել հայերեն: Նույն նախադասությունները խոնարհել ներկա, անցյալ կատարյալ և անորոշ ապառնի ժամանակաձևերով:

Mən Moskvaya uçacağam. Biz Azərbaycan dilini öyrənəcəyik. Sən bacımdan dəftər alacaqsan Siz institutda oxuyacaqsınız. Oğlum məktəbə gedəcək və yaxşı oxuyacaq. Müəllim oğluma “sağ ol” deyəcəkdir. Biz birlikdə konsertə gedəcəyik. Konsertdən sonra bir qədər (az) gəzəcəyik və söhbət edəcəyik. Daha sonra evə gedəcəyik və çay içəcəyik.

2. Հետևյալ նախադասությունները գրել կատեգորիկ և ոչ կատեգորիկ ապառնի ժամանակաձևերով:

Karine çay hazırlayır. Anam mağazaya gedir. Sən haraya gedirsən? Mən tədbirdə iştirak edirəm. Biz kinoya gedirik. Siz hədiyyə verirsiniz. Mən indi universitetdən qayıdıram. Uşaq bağçada oynayır. Ana səni çağırır. Nənəm məktub yazır.

3. Հետևյալ բառերը գրել գոյականների կապակցության երրորդ ձևով.

Ermənistan-dövlət, Təzə il-bayram, Yazıçılar-birlik, Minsk-qrup, müstəqillik-gün, rus-türk-əlaqələr, inək-süd, təhsil-müəssisə, mədəniyyət-mərkəz, uşaqlar-kitab, “Zerkalo”-qəzet, “Moskva”-kino-teatr.

4. Թարգմանել աղբյուրներն.

Իմ քրոջ ձեռքի գեղեցիկ ժամացույցը, տան պատի մեծ նկարի պատկերը, Երևանի Հր. Ղափլանյանի անվան դրամատիկական թատրոնի անվանի դերասանները, դպրոցի տնօրենի սենյակի ծաղիկները, ԵՊՀ դասախոսների դասախոսությունների մակարդակը, պետության ղեկավարի օգնականների տեղակալների հանդիպումը:

5. Հետևյալ ժամանակի մակբայներով կազմել նախադասություններ.

tez, gec, hələlik, onda, çoxdan, hərdən, təzədən, əvvəlcə, o vaxt, gecə-gündüz, əvvəl-axır, tez-gec.

6. Հետևյալ բայերը խոնարհել անորոշ ապառնի ժամանակի ժխտական ձևի բոլոր դեմքերով.

yazmaq, gəlmək, gözləmək, oxumaq, buraxmaq, başlamaq.

7. Նախադասությունների ստորոգյալները գրել անորոշ ապառնի ժամանակով.

Bacım kitab oxuyur. Karen Moskvadan qayıdır. Mən dünən sənə zəng etdim. Sabah dostumla teatra gedəcəyəm. Tələbələr universitetdən çıxdılar. Uşaqlar parkda oynayırlar. Qatar iki saat sonra gələcək. Sən niyə mənə məktub yazmadın?

8. Թարգմանել հետևյալ երկխոսությունները՝ ուշադրություն դարձնելով **xoşa gəlmək** արտահայտության կիրառմանը:

-Sirk sizin xoşunuza gəlir(mi)?

-Bəli, sirk mənim xoşuma gəlir. Mən sirki çox sevirəm.

-Xeyr, mənim xoşuma gəlmir. Mən sirki sevmirəm.

-Siz mənim filmimə baxmışsınız(mu)?

-Bəli, baxmışam.

-Film sizin xoşunuza gəldi(mi)?

-Bəli, çox.

-Sağ ol! Çox şadam.

-Siz mənim kitabımı oxumuşsunuz(mu)?

-Bəli, oxumuşam.

-Kitab sizin xoşunuza gəldi(mi)?

-Xeyr, yox.

9. Բացել փակագծերը և այդ բառերի օգնությամբ նախադասությունները բերել ավարտուն տեսքի.

Dünən mən ərimlə bir yerdə şəhərə (դուրս եկանք). Mən şəhəri bir qədər tanıyıram və ərimi də şəhərlə tanış etmək istədim. O, ingilis dilini (mən pəh qəhəh), ancaq (nə mən pəh) (xə

հասկանում). O, çox şey öyrənib, ancaq tez (մոռանում է). O deyir ki, bu dil (բարդ է). Mən onunla (համաձայն եմ). İngilis dili (բարդ է), ancaq mənim çox (հուր ət գալիս). Mən onu (հաճույքով) öyrənirəm. Biz getdik, şəhəri gəzdik. Şəhərdən (huru tկանք) və şəhərin mərkəzinə gəldik. Orada mağazaları gəzdik, 3-4 şey ev üçün aldık. Sonra taksi (վերցրեցինք) və ərimin dostumun yanına getdik. Onun dostu ilə bir yerdə kafeyə düşdük. Biz kafedə nahar etdik. Ərimin dostu dedi ki, o bu şəhərə təzə gəlib və şəhəri (ընդհանրապես) tanımır. Biz ona dedik ki, bu şəhər bizim çox (hավանում ենք). Bir saat kafedə qaldık. Yeməyimizi (կերանք). Bir az sonra biz kafedən (huru tկանք). Biz polisdən ingiliscə (hարցրեցինք) metro stansiyası haradadır. Əvvəlcə o, mənim (hարցը) (չհասկացավ). Sonra dedi ki, uzaqdır. Bir az sonra taksi gəldi. Biz (տաքսիով) evə çatdıq. (hուռը) açdıq və otağa keçdik. Otaqlarda çox isti idi. Mən (պատուհանը քացեցի) havanı dəyişmək üçün.

10. Ուշադիր կարդալ նախադասությունները, կետերի փոխարեն տեղադրել հետևյալ բառերն իրենց համապատասխան տեղերում.

1. haqqında 2. qapını 3. pəncərədən 4. açdı, boşdur 5. götürdüm 6. xoşuna gəlmir 7. başa düşmədim, cavabımı 8. gec 9. çox yaxşı, bir qədər, bir az, çox az, heç 10. nəhayət, gecikdilər 11. lazımdır 12. razıyam 13. cümlə, sual.

1. Sən bu uşaqları tanıyırsan(mı)? –Belə də. Arifi tanıyıram, Elçini , Kamalı , Səmədi , Oqtayı isə . . . tanıyıram. 2. . . . aç, bax orada kimdir. 4. . . . , onlar gəldilər. Sən onlardan soruş ki, onlar niyə 5. O vaxt o, . . . baxırdı və səni gördü. 6. Polis çamadanı . . . , gördü ki, içi . . . , bağladı. 7. Sirk sən , mən isə onu sevirəm. 8. Mən sən , sən də mənim 9. O, məşhurdur. Onun . . . çox danışrlar. 10. Mən onu gözləyirəm. O, mənə . . . 11. Sən orada 10 dənə . . . yazacaqsan və sonra onlara . . . verəcəksən. 12. Bu qatar çox . . . bu stansiyadan keçir. 13. Mən bu kitabı sən . . . üçün evdən

11. Բացել փակագծերը և թարգմանել նախադասությունները հայերեն.

Mən (սպորտային խաղեր) çox sevirəm. (բայց, այնուամենայնիվ) oyunlardan mənim tennis oyunu xoşuma gəlir. Mən televizorun qabağında rahat (նստում եմ) və tennis (խաղը) baxıram. Mən tez-tez tennis meydanlarına da gedirəm. Boş vaxtımın (մյուս) hissəsini mən kitab oxuyuram. Mənim böyük şəxsi kitabxanam var, babamdan qalıb. (hınd քվում է, որ) onun üçün kitab oxumaq, onları yığmaq çox maraqlı iş idi. Məndə çox xarici romanlar, (երկար, կարճ) (պատմվածքներ, բանաստեղծություններ) var. Mənim dostlarım (լսել են) ki, yaxşı kitabxanam var. İçində (տարբեր) xarici maraqlı kitablar var. (ամեն դեպքում) mənim kitabxanam (nման) dostlarımda yoxdur. Ona görə də onlar məndən (տարբեր) kitablar götürürlər. Mənim balaca qardaşım hələ indi (hերիարներ) oxumağa (սկսել է).

12. Հետևյալ նախադասությունները դարձնել ժխտական և թարգմանել հայերեն.

1. Tezliklə siz bu mahnını radioda eşidərsiniz. 2. Sən ona kitabı ver, o sənə bir neçə gündən sonra qaytarar. 3. Biz orada müxtəlif oyunlar oynayırıq və çox sevinərik. 4. Mənə elə gəlir ki, o, mənim kimi hündür olar. 5. Siz müəhazirəni başlayarsınız, qurtararsınız və sonra suallara cavab verərsiniz. 6. Kitabxana o binadadır. Feliks oraya gedər, kitabxananın oxu

zalında oturur və bizi gözləyər. 7. Biz gecə kənddə qalırıq. Sən çarpayıda uzanarsan, mən isə divanda. 8. Bu məktəbdə onlar müxtəlif xarici dilləri öyrənərlər.

13. Փակագծերի բառերը թարգմանել աղբյուրներեն.

1. (Վաճառող) 3 kilo kartof (կշռեց) bizə verdi. 2. Biz bu mağazadan (այլ) mağazaya getdik. 3. (Վաճառող) soruşdu ki, biz (քանի) (մի) istəyirik. 4. Mən (ամեն) səhər çayıma iki böyük (կտոր) (շաքար) qoyuram. 5. Biz (միշտ) bu mağazadan (ոչխարի մի) və (տավարի մի) alırıq. 6. Mən sənə 3 dəfə dedim ki, get bazara (մի) al. 7. Anam (կտրեց) հացը, պանիրը və hər uşağın boşqabına 2 (կտոր) qoydu. 8. Mənim bacılarım Holland (պանիր) sevirlər. 9. Atam soruşdu: 1 kilo un (հ"ւշ արժե)? 10. (Անցած) şənbə günü biz mağazaya (մերք) almağa getdik. 11. Atam bazardan qayıtdı və (մերքը) anama verdi. O isə (մերքը) (տեղավորեց) etdi və göyərtini təmizləməyə başladı. 12. Sən əlini necə (կտրեցիր)? İndi həkim çağırmaq lazımdır.

Երկխոսություններ.

1)

-Salam, Fərid. Səni görməyə şadam. Sən indi harada işləyirsən?
-Salam, Ramiz. Mən də səni görməyə şadam. İndi mən mağazada işləyirəm.
-Orada nə satırsan?
-Biz paltar satırıq. Mən özüm yenə köynək, şalvar və palto satıram. Sən bilirsən ki, mən belə işi yaxşı bilirəm, yox?
-O mağaza haradadır? Evindən uzaqdır?
-Yox, uzaq deyil. Sən o yeri yaxşı tanıyırsan. Tumanyan küçəsindədir.
-Hə. Orada da, ərzaq mağaza var, yox? Hər halda mən bir az meyvə və tərəvəz almaq istəyirəm. Fikirleşirəm ki, onlar kələm, soğan, kök, göyərti və meyvə satırlar.
-Hə, satırlar.
-Mən bilirəm ki, onlar satırlar. Mən elə-belə səndən soruşdum. Mən indi oraya gedirəm. Mənə çox şey almaq lazımdır.
Onlar sənə üçün ağır olmaz?
-Mən onları çox aparmayacağam. Mən taksi ilə balıq mağazasının yanında düşərəm. Atam balıq şorbası istəyir.

2)

Anna, sən hara gedirsən?
-Mən instituta gedirəm, Arman. Məni instituta çağırmışlar.
-Səni instituta nə üçün çağırmışlar?
-Mənim referatım hazır deyil. Məndən iş planını istəyirlər.
-Bəs heç işləməmişsənmi?
-İşləmişəm, məndə onun təxminən yetmiş faizi hazırdır.
-Səndən böyük bir xahişim var. Keçən ildə sənəin təzə kitabın çıxmışdır. O kitab mənə lazımdır. Onu mənə verməzsənmi?
-Kitabı sənə verərəm. Axşam bizə gəl. Bizdə söhbət də edərik, şam da yeyərik.
-Arxayın ol, Sizə mütləq gələm. Sizdə söhbət etmək və şam yemək mənə xoşdur.
3)
-Bağışlayın, Opera teatrına necə getmək olar?
-Buradan uzaqdır. Sizdə maşın varmı?

-Xeyr. Hansı transport oraya gedir?
 -Əvvəlcə siz "Gənclik" metro stansiyasına gedin, oradan da piyada gedə bilərsiniz. Opera teatrı oradan uzaq deyil. Bağışlayın, Siz haralısınız?
 -Mən Londondanam. Mən Moskvada olmuşam, indi də buradayam.
 -Siz harada işləyirsiniz? Siz nəçisiniz?
 -Mən mühəndisəm. Mən Londonda böyük zavodda işləyirəm. Mən Moskvada Opera teatrında olmuşam. Mənim qızım rəqs öyrənir və o, bizim Opera teatrımızda rəqs edəcək.
 -Çox yaxşı.
 -Mənim boş vaxtım var.
 -Siz şəhəri gəzin. Bizim çoxlu qəşəng yerlərimiz var.
 -Sağ ol. Mən gəzmək çox istəyirəm.

Կարողա՞ւ և պատմել տեքստերը

ƏN BÖYÜK DÖVLET

- 1)
 Bir gənc tez-tez yoxsulluğundan şikayət edir. Bir qoca gəncə deyir: -Sən çox dövlətli sən, sən nə dövlətli insansan, sən yoxsul deyilsən, yoxsulluğundan nəhaq şikayət edirsən.
 -Mən dövlətliyəm? Bəs dövlətim nədən ibarətdir? Harada mənim dövlətimdir?
 -Sənin dövlətin gözlərindir. Gözlərini satarsan?
 -Xeyr, mən gözlərimi satmaram, istəyirsən milyon manat ver, satmaram.
 -Əllərini sat. Mən əllərin üçün çoxlu qızıl verərəm.
 -Sənin qızılını istəmirəm. Əllərimi də satmaram.
 -İndi bildinmi ki, sən dövlətli sən? Dünyada ən böyük və ən qiymətli dövlət bədən üzvləridir. - insanın gözləri və əlləridir. Gözlərin və əllərin var. Deməli, sən ən dövlətli insansan, kasıblığından şikayət etmə!
- 2)
 Yerevan böyük və gözəl şəhərdir. Bu gözəl şəhər dünyanın ən qədim şəhərlərindən biridir. Yerevanın bir milyon əhalisi var. Yerevanda ermənilərlə yanaşı ruslar, aysorilər, yezidlər, kürdlər, ukraynalılar, gürcülər, belaruslar, yəhudilər və başqaları yaşayırlar. Yerevan açıq göydə muzeydir. Burada çoxlu muzeylər, tarixi abidələr, teatrlar, konsert salonları, parklar var. Yerevanda bu gün həmçinin modern mağazalar, restoranlar, kafelər var. Ermənistan paytaxtı Yerevan günü-gündən yeni, müasir binalar hesabına böyülür, daha da gözəlləşir. Yerevan həmçinin bütün dünyada yaşayan ermənilərin, yeni diaspor ermənilərinin şəhəridir. Yayda diaspor erməniləri öz vətəninə gəlir və burada istirahət edirlər. Yerevan Respublikanın elmi mərkəzidir. Burada akademiyalar, Dövlət universitet, çoxlu institutlar, texnikumlar vardır. Yerevanda metro da vardır. Onun stansiyaları da gözəldir.
- 3)
 Beş üçdən çoxdur. Üç beşdən azdır. Beşin üstünə üç gələrsən, səkkiz alarsan. Səkkizi ikiyə bölərsən, dörd alarsan. Səkkizdən dördü çıxarsan, dörd alarsan. Üç üçə vurarsan, doqquz alarsan.

KİTABXANADA

Bizim ailəmizdə hamımız kitab oxumağı sevirik. Mən və mənim arvadım roman oxumağı sevirik, mənim oğlumun və balaca qızımın isə hekayələri və şerləri oxumaq xoşlarına gəlir.

Ona görə ki, onlar qısaadır. Onlara oxumaq üçün çox vaxt lazım deyil. Bizim isə uzun romanlar xoşumuza gəlir. Kitabxana evimizə lap yaxındır. O iki-mərtəbəli binadır. Orada 3-4 otaq birinci və o qədər də ikinci mərtəbədə var. Oxu zalları yuxarıdadır. Orada divanların üstündə çoxlu kitab rəfləri var. O rəflərə onlar lüğətləri, xarici və Azəri jurnal və qəzetləri qoyurlar. Oxucular müxtəlif kitablar sifariş edirlər və bir az gözləyirlər. Tezliklə kitablar gəlir. Kitabxanaçı onları oxucular üçün hazırlayır və sonra onlara verir. Onlar kitabları götürür, stolların birinin arxasında oturur və oxuyurlar. Aşağıda isə, bir böyük otaq var. O biri balaca otaqlar işçilərin ofis otaqlarıdır. Bu böyük otaqda kitabxanaçı üçün bir-iki yan-yana stol və stul durur. O, orada oturur və oxuculara kitab verir. Onun arxasında çoxlu kitab şkaflı və divarın üstündə kitab rəfi var. Şkafların içində və rəflərin üstünə xarici və Azərbaycan ədəbiyyatını yığıblar. Kitabxanaya çox uşaq da gəlir. Lakin onlar kitabları şəkillərlə sevir. Kitabxanaçı onlara belə kitablar verir. Onlar çox sevinirlər. Uşaqlar da böyüklər kimi kitabları oxumaq üçün evə götürürlər. Lakin bir aydan çox saxlamırlar. Kitabı qaytarmaq lazımdır. Kitabxana işini səhər 9-da başlayır və axşam saat 7-də qurtarır. Onun işçiləri bizi yaxşı tanıyırlar. Biz oraya tez-tez gəlirik. Boş vaxtımızda biz adətən evdə ya televizora baxırıq, ya da kitab oxuyuruq. Televizorda idman oyunlarına baxırıq, mahnılara qulaq asırıq, uşaqlarla uşaq oyunlarını oynayırıq. Axşam onlar bizdən qabaq gedir, çarpayılarında uzanır və bizi gözləyirlər. Ya arvadım, ya da mən uşaqların yanında oturur və ya hekayə, ya da nağıl oxuyuruq. Onlar qulaq asır və tezliklə yatırırlar.

Ձրուցարան

Օլջւլւր- չափումներ

Miliqram- միլիգրամ
Qram- գրամ
Kiloqram- կիլոգրամ
Sentner- ցենտներ
Ton- տոննա
Milimetr- միլիմետր
Santimetr- սանտիմետր
Desimetr- դեցիմետր
Metr- մետր
Kilometr- կիլոմետր
Mililitr- միլիլիտր
Litr-լիտր

Ըոք իշլւնւն չւրֆւր- Հաճախակի կիրառվող մակբայներ

Burada- այստեղ
Orada- այնտեղ
Oraya, ora- այնտեղ, դեպի այնտեղ
Buraya, bura- այստեղ, դեպի այստեղ
Irəli- առաջ
Geriye, geri- ետ, դեպի ետ
Sağa- դեպի աջ
Sola- դեպի ձախ

Yaxın- մոտ
Uzaq- հեռու
Yanaşı- մոտ, կողքին
Sağda, sağdan- աջ, աջից
Solda, soldan- ձախ, ձախից
İreli, ileride- առաջ, առջևում
Geride, geriden- ետևում, ետևից
Qarşıda- առաջիկայում
Üstdə, üstündə- վրա
Altıda, altında- տակ
Belə, beləcə- այսպես, այսպիսով
Yaxşı- լավ
Yaman- վատ
Yüksək- բարձր
Alçaqca- ցածր
Naqolay- անհարմար
Qəşəng- գեղեցիկ, համակրելի
Çirkin- տգեղ
Tez- արագ
Yavaş- դանդաղ
Səssiz- անձայն

ՏԱՄՆՄԵԿԵՐՈՐԴ ԴԱՍ

§ 51. Ըղծական եղանակ

Ըղծական եղանակն արտահայտում է իղծ, ցանկություն: Ըղծական եղանակի կազմության ժամանակ բաղաձայնով ավարտվող բայահիմքերին կցվում են *a/ə*, իսկ ձայնավորով ավարտվող բայահիմքերին՝ *ya/yə* վերջածանցները: Ըղծական եղանակն ունի երկու ժամանակաձև՝ ներկա և անցյալ: Ըղծական եղանակի ներկա ժամանակաձևի կազմության ժամանակ ըղծական եղանակի վերջածանցներին կցվում են հետևյալ դիմորոշ վերջավորությունները.

Դեմք	Եզակի թիվ	Հոգնակի թիվ
I	-m	-q//k
II	-n	-nız//niz
III		-lar//lər

Օրինակ՝ gələm-գամ
gələn-գաս
gələ-գա

oxuyaq-կարդանք
oxuyaniz-կարդաք
oxuyalar-կարդան

Ըղծականի անցյալ ժամանակաձևը կազմվում է *idi* օժանդակ բայի միջոցով, որն էլ ստանում է ստորոգման վերջածանցներ.

Օրինակ՝ ala idim(alaydim)-վերցնեի
ala idin(alaydin)-վերցնեիր
ala idi(alaydi)-վերցներ

ala idik(alaydıq)-վերցնեինք
ala idiniz(alaydınız)-վերցնեիք
ala idilər(alaydılar)-վերցնեին

Ըղծական եղանակի ժխտական ձևը կազմվում է *ma//mə* ժխտման վերջածանցների օգնությամբ, որոնք կցվում են բայահիմքին.

Օրինակ՝ almayam-չվերցնեմ
gətməyəmiz-չբերեք

Իսկ հարցական ձևը կազմվում է *mi//mı* հարցական մասնիկների օգնությամբ.

Օրինակ՝ gələmmi?-գա՞մ
yazanmı?-գրե՞ս
təmirləyərmi?-մաքրի՞

oxuyaqmı?-կարդա՞նք
gədənizmi?-գնա՞ք
girəlməmi?-մտնե՞ն

Հաճախ ըղծական եղանակի հետ կիրառվում են որոշ մասնիկներ, որոնք խոսքին հաղորդում են որոշակի երանգ. օրինակ՝ *kaş*, *kaş ki*, *barı*:

Օրինակ՝ *Kaş bu adam heç gəlməyə idi*. -Երանի այդ մարդն ընդհանրապես չգար:

§ 52. Գոյականներու վերջածանցներ

Նախորդ դասերում խոսվել է մի քանի վերջածանցների մասին, այդ թվում՝ գոյականներու (նոր գոյականներ կազմող): Այժմ ներկայացնենք ադրբեջաներենի ևս մի քանի գործածական գոյականներու վերջածանց.

1. *Daş* վերջածանցով կազմված գոյականները ցույց են տալիս անձանց, ովքեր այլ անձի հետ համատեղ գործունեություն են ծավալում կամ մյուսների հետ ինչ-որ ընդհանրություն ունեն. օրինակ՝ *vətəndaş-քաղաքացի, yoldaş-ընկեր (ձանապարհի)*:

2. *Ça//çə* վերջածանցներով կազմված գոյականներն ունենում են փոքրացնող, քնքշացնող, նվազական իմաստ. օրինակ՝ *dəftərçə-տետրակ, lüğətçə-փոքր բառարան, kitabça-գրքույկ*:

3. *Ma//mə* վերջածանցները, կցվելով բայափինքին, կազմում են այնպիսի գոյականներ, որոնք ցույց են տալիս գործողության անվանում, վիճակ կամ արդյունք. օրինակ՝ *bölmə-բաժանում, yoxlama-ստուգում, toqquşma-բախում*:

Նման գոյականները կարող են ստանալ պատկանելիության և հոլովական վերջածանցներ:

Օրինակ՝ *mənim yazmam-իմ գրելը*

sizin işləməiniz-ձեր աշխատելը

Onun oxuması mənim xoşuma gəlir. -Ինձ է դուր գալիս նրա կարդալը:

§ 53. Անկատար անցյալ ժամանակաձև

Անկատար անցյալ ժամանակաձևը կազմվում է բայափինքին կցվելով ներկա ժամանակի վերջածանցները, որոնց էլ կցվում է անցյալ ժամանակի *idi* օժանդակ բայը: Խոնարհման ժամանակ օժանդակ բային ավելանում են դիմորոշ վերջածանցները:

Օրինակ՝ *mən gəlirdim-ես գալիս էի*
sən oxuyurdun-դու կարդում էիր
o gözləyirdi-նա սպասում էր

biz gedirdik-մենք գնում էինք
siz təmizləyirdiniz-դուք մաքրում էիք
onlar işləyirdilər-նրանք աշխատում էին

Անցյալ անկատար ժամանակաձևը ցույց է տալիս գործողություն, որը կատարվում է անցյալի որոշակի ժամանակահատվածում, գտնվում է ընթացքի մեջ և կարևոր չէ, թե երբ է սկսվել և երբ է ավարտվելու, համապատասխանում է հայոց լեզվի անկատար անցյալ ժամանակաձևին:

Օրինակ՝ *Dünən axşam mən kənddən qayıdırdım.* -Երեկ երեկոյան ես վերադառնում էի գյուղից:

Sən kitabxanada kitab oxuyurdun. -Դու գրադարանում գիրք էիր կարդում:

Dünən teatra gedirdim, yolda dostuma rast gəldim. -Երեկ գնում էի թատրոն, ձանապարհին հանդիպեցի ընկերոջս:

Այս ժամանակաձևի ժխտական ձևը կազմվում է ներկա ժամանակի ժխտական ձևի նման, այսինքն՝ բայափինքին կցվում է *ma//mə* ժխտման վերջածանցի *m* հնչյունը:

Օրինակ՝ *mən vermirdim-ես չէի տալիս* *biz vermirdik-մենք չէինք տալիս*

sən dinləməirdin-դու չէր լսում *siz dinləməirdiniz-դուք չէիք լսում*

o düşünmürdü-նա չէր մտածում *onlar düşünmürdülər-նրանք չէին մտածում*

Հարցական ձևի կազմության ժամանակ կիրառվում են ու/ու/ուս/մն հարցական մասնիկները:

Օրինակ՝ işləyirdimmi?-ես աշխատո՞ւմ էի	gəlirdikmi?-մենք գալի՞ս էինք
işləyirdinmi?-դու աշխատո՞ւմ էիր	gəlirdinizmi?-դուք գալի՞ս էիք
işləyirdimi?-նա աշխատո՞ւմ էր	gəlirdilərimi?-նրանք գալի՞ս էին

Իսկ հարցաժխտական ձևի կազմության ժամանակ կիրառվում են և՛ ժխտման, և՛ հարցական մասնիկները:

Օրինակ՝ məən düşünmürdümümü?-ես չէի՞ մտածում
o ağlamırdımı?-նա չէ՞ր լալիս
Dünən uşaqlar çayda üzmürdülərimi?-Երեկ երեխաները գետում չէի՞ն լողում:

§ 54. Ներկա ժամանակի դերբայ

Ներկա ժամանակի դերբայի կազմության ժամանակ բայափոխքին ավելանում են an//ən վերջածանցները, եթե բայափոխքն ավարտվում է բաղաձայնով, իսկ եթե ձայնավորով՝ ապա yan//yən վերջածանցները:

Օրինակ՝ oynayan-խաղացող
yazan-գրող
aparan-տանող

Այս դերբայը համապատասխանում է հայոց լեզվի ենթակայական դերբային (ող-ացող վերջավորությամբ): Ընդ որում, դերբայը, հանդես գալով գոյականից առաջ, չի փոփոխվում ո՛չ հոլովով, ո՛չ թվով:

Օրինակ՝ gələn adam, gələn adama, gələn adamdan, gələn adamlar:

Moskvadan gələn qonaqları qarşılamağa gedirəm. -Գնում եմ Մոսկվայից եկող հյուրերին դիմավորելու:

Bu axşam yola düşən qatar səhər orada olacaq. -Այս երեկո ճանապարհ ընկնող գնացքը առավոտյան այնտեղ է լինելու:

Ներկա ժամանակի դերբայը կարող է հանդես գալ նաև անցյալ ժամանակով խոնարհված բայ ունեցող նախադասության մեջ:

Օրինակ՝ Bu universitetdə oxuyan tələbə ilə söhbət etdim. -Այդ համալսարանում սովորող ուսանողի հետ զրուցեցի:

Որպես բայափոխքից կազմվող դերբայ, ներկա ժամանակի դերբայը կարող է ստանալ ժխտման վերջածանցներ:

Օրինակ՝ Dərsə gəlməyən uşaqlar yarışda iştirak edəcəklər. -Դասի չեկող երեխաները մասնակցելու են մրցմանը:

§ 55. Մակբայների կազմությունը

Բացի մակբայակերտ վերջածանցներից աղբյուրներենում նոր մակբայներ կազմելու համար կան նաև այլ տարբերակներ: Նոր մակբայներ կարող ենք կազմել հիմնականում հետևյալ կերպ.

1. Մակբայների, գոյականների կամ ածականների կրկնությամբ. օրինակ՝ gec-gec-ուշ-ուշ, yavaş-yavaş-կամաց-կամաց, ağır-ağır-ծանր-ծանր, addım-addım-քայլ առ քայլ, döstə-döstə-խումբ-խումբ, փունջ-փունջ և այլն:

2. Այնպիսի բառերի կրկնությամբ, որտեղ երկրորդ բաղադրիչը դրված է լինում տրական հոլովով. օրինակ՝ üz-üzə-դեմ դիմաց, çiyin-çiyinə-ուս ուսի, yan-yana-կողք կողքի և այլն:

3. Այնպիսի բառերի կրկնությամբ, որտեղ առաջին բառը դրված է բացառական հոլովով, իսկ երկրորդը՝ տրական հոլովով. օրինակ՝ gündən günə-օր օրի, ildən ilə-տարեցտարի և այլն:

4. Երկու հոմանիշների կամ հականիշների կրկնությամբ. օրինակ՝ güc-xoş-ուզած-չուզած, gec-tez-վաղ թե ուշ, zor-güç-դժվարությամբ և այլն:

§ 56. anda/əndə, ib, araq/ərək վերջածանցներով մակբայական դերբայները

Մակբայական դերբայը ցույց է տալիս նախադասության հիմնական գործողությանը զուգահեռ լրացուցիչ գործողություն: Դրանց կիրառության ժամանակ հիմնականում նշանակություն չունի, թե նախադասության ստորոգյալն ինչ ժամանակով է դրված: Ներկայացնենք մակբայական դերբայներից մի քանիսը.

1. Anda//əndə և yanda//yəndə վերջածանցների օգնությամբ կազմված մակբայական դերբայները հիմնականում կիրառվում են ժամանակի պարագա երկրորդական նախադասություններ կազմելիս: Նշենք մի կարևոր փաստ. բոլոր մակբայական դերբայների վերջածանցները կցվում են բայահիմքին:

Օրինակ՝

Müəllim danışanda tələbələr ona qulaq asırlar. -Երբ դասախոսը խոսում է, ուսանողները լսում են նրան:

O səni bağda dostunla söhbət edəndə gördü. -Նա քեզ տեսավ այգում, երբ դու զրուցում էիր ընկերոջդ հետ:

Mən evdən çıxanda hava çox yaxşı idi. -Երբ ես տանից դուրս եկա, եղանակը շատ լավն էր:

Ժխտական ձևը կազմվում է ma//mə ժխտման վերջածանցների օգնությամբ.

Օրինակ՝ Mən onu teatra aparmayanda, o darıxır. -Երբ ես նրան թատրոն չեմ տանում, նա տխրում է:

2. ib/ib/ub/üb, yib/yib/yub/yüb վերջածանցների օգնությամբ կազմված մակբայական դերբայներն արտահայտում են այնպիսի գործողություն, որը նախորդում է գլխավոր գործողությանը կամ ընթանում է նրան զուգահեռ:

Օրինակ՝ Həkim onun əlini bağlayıb getdi. -Բժիշկը վիրակապ դնելով նրա ձեռքին՝ գնաց:

Biz ağacın altında dayanıb danışırıdıq. -Մենք ծառի տակ կանգնած զրուցում էինք:

3. Նման գործառույթ են կատարում նաև *araq//əɾək*, *yaraq//yərək*-ով կազմված մակբայական դերբայները: Տարբերությունը կայանում է միայն նրանում, որ այս մակբայական դերբայները ցույց են տալիս միաժամանակ կատարվող գործողությունը ընթացքի մեջ:

Օրինակ՝ *O geyinib məənə dedi.* -Նա, հագնվելով, ինձ ասաց:
O geyinərək məənə dedi. -Նա հագնվելիս ինձ ասաց:

Olmaq բայից կազմված *olaraq* ձևը, կիրառվելով մի շարք բառերի հետ, կազմում է տարբեր բառակապակցություններ, որոնք հաճախ համապատասխանում են հայոց լեզվի ձևի մակբայներին:

Օրինակ՝ *səmimi olaraq*-անկեղծորեն
başlıca olaraq-գլխավորապես
ilk dəfə olaraq-առաջին անգամ

Բառարան

<i>toqquşma</i> -բախում	<i>din</i> - կրոն
<i>düşünmək</i> - մտածել	<i>qanun</i> - օրենք
<i>ağlamaq</i> - լացել	<i>bərabər</i> - հավասար, միասին
<i>dinləmək</i> - լսել	<i>vahid</i> - միավոր
<i>yarış</i> - մրցում, մրցություն, մրցույթ	<i>ərazi</i> - տարածք
<i>dəstə</i> - փունջ, խումբ	<i>axmaq</i> - 1. հոսել, 2. հիմար
<i>çiyin</i> - ուս	<i>qayıq</i> - նավակ
<i>darıxmaq</i> - ձանձրանալ, կարոտել	<i>ocaq</i> - խարույկ, օջախ
<i>geyinmək</i> - հագնվել	<i>bışirmək</i> - եփել
<i>səmimi</i> - անկեղծ	<i>yumşaq</i> - փափուկ
<i>başlıca</i> - գլխավոր, հիմնական	<i>imtahan</i> - քննություն
<i>ümumiyyət</i> - ընդհանրապես, ընդհանուր առմամբ	<i>tətil</i> - արձակուրդ, գործադուլ
<i>beləliklə</i> - այսպիսով, այդ դեպքում	<i>poçt</i> - փոստատուն
<i>şahmat</i> - շախմատ	<i>bahalı</i> - թանկարժեք
<i>udmaq</i> - 1.կուլ տալ, 2.շահել	<i>müdir</i> - տնօրեն
<i>ucuz</i> - էժան, մատչելի	<i>tikə</i> - կտոր, պատառ
<i>qorxmaq</i> - վախենալ	<i>xörək</i> - կերակուր, կերակրատեսակ
<i>narahat olmaq</i> - անհանգստանալ	<i>tox</i> - կուշտ
<i>heç</i> - ոչինչ, ընդհանրապես	<i>qənd</i> - շաքար
<i>xərcləmək</i> - ծախսել	<i>paralel</i> - զուգահեռ
<i>dik</i> - ուղղաձիգ, բարձրադիր	<i>xatırlamaq</i> - հիշել
<i>cəld</i> - ճարպիկ, արագաշարժ	<i>yeməxana</i> - ճաշարան
<i>qalxmaq</i> - բարձրանալ, կանգնել	<i>evlənmək</i> - ամուսնանալ
<i>qaya</i> - ժայռ	<i>balkon</i> - պատշգամբ
<i>sürət</i> -արագություն	<i>soyuducu</i> - սառնարան
<i>addımlamaq</i> - քայլել	<i>ünvan</i> - հասցե
<i>başlanğıc</i> - սկիզբ, ներածություն	<i>kilsə</i> -եկեղեցի
<i>budaq</i> - ճյուղ	<i>müddət</i> - ժամանակահատված, ժամկետ
<i>tərəf</i> - կողմ	<i>artmaq</i> - աճել, ավելանալ
<i>darvaza</i> - դարպաս	<i>həttə</i> - նույնիսկ

daxil olmaq- մտնել	komanda-թիմ
sakit- մեղմ, հանգիստ	açılış- բացում
sərin- զով	xarab- վատ, փչացած
əzəmətli- վեհ, վիթխարի	təsadüfən- պատահաբար
görkəm- տեսք, արտաքին	qərar- որոշում, վճիռ
yarpaq- տերև	mərasim- արարողություն, ծես
sanki- կարծես, կարծես թե	vadi- հովիտ
kirpi- ոզնի	məscid- մզկիթ
ümumi- ընդհանուր	müşahidə etmək- դիտարկել, հետևել
məlumat- տեղեկություն, լուր, հաղորդագրություն	lətifə- անեկդոտ, կատակ
Asiya- Ասիա	arxayın olmaq- հանգիստ լինել, չանհանգստանալ
qovşaq- հանգույց, միացման կետ	barışmaq- հաշտվել, համաձայնության գալ
cənub- հարավ	küsmək- վիճել
şərq- արևելք	məsələ- հարց, խնդիր
şimal- հյուսիս	zədələnmək- վնասվել
qərb- արևմուտք	məzuniyyət- արձակուրդ
vasitə- միջոց, միջնորդություն	çalışmaq- աշխատել, փորձել, ձգտել
həmsərhəd- կից, սահմանակից	statistika- վիճակագրություն
rəsmi- պաշտոնական	

Վարժություններ

1. Նախադասությունները գրել համաձայն օրինակի.

Bacım pəncərəyə yaxınlaşdı. Pəncərəyə yaxınlaşan bacım

Qızım radiyonu açdı. Dostum kitabxanaya gedir. Şagirdlər imtahanlar verir. Tələbələr tətilə getdilər. Uşaq bağçada oynayır. Kiçik bacım kitab oxumaq sevmir. Qız öz anasının əlindən çəkir. O oraya qonaq getmək istəmir. O mənə zəng etmək unudur. Nənəm mənim üçün paltar tikir. Anan öz uşağı üçün hədiyyə alır.

2. Համեմատել հետևյալ խոնարհված բայերը և դրանցով կազմել նախադասություններ.

Alırdı - aldı
Verirdi - verdi
Yazırdı - yazdı
Gəlirdi - gəldi

3. Նախադասությունները գրել անցյալ անկատար ժամանակաձևով.

Bacım hələ kompyuter ilə məktub yazır. Sən nə edirsən? Siz mətbəxdə nə bişirirsiniz? Babam poçta gedir. Nənəm mağazadan çörək alır. O pambıq yığır. Uşaq qonaqlar üçün

mahnı oxudu. Sən çay içmək sevirsənmi? Sən niyə gecəyə qədər işləyirsən? Parkda uşaqlar oynayirlar, onların anaları da söhbət edirlər.

4. Հետևյալ երեք նախադասությունները փոփոխել ըստ տրված օրինակի.

Uşaq ağlayır. Mənə baxır

Uşaq ağlayaraq mənə baxır.

1. Dostum güldü. Dostum otaqdan çıxdı. 2. Mən radiyo dinləyirəm. Mən qapını açdım. 3. Anam otağı təmizləyir. Anam mənim üçün nağıl oxuyur.

5. Հետևյալ բայերը խոնարհել ըղծական եղանակի ներկա և անցյալ ժամանակաձևերով, ըստ հետևյալ օրինակի. Mən-göstərmək -Mən göstərəm, göstərəydim

Sən-göndərmək, biz-fikirləşmək, onlar-satmaq, siz-aparmaq, o-qorxmaq, mən-seçmək, onlar-təmizləmək, o-kəsmək, biz-incitmək, sən-yaxınlaşmaq, siz-göstərmək, onlar-olmaq.

6. Լրացնել ըղծական եղանակի անհրաժեշտ վերջածանցները և թարգմանել նախադասությունները հայերեն.

1. Kaş bu mağaza evimizin yanında ol. . . . 2. O çox istəyirdi ki, anası narahat olma. . . . 3. Ata deyir ki, sən gerek mağazaya ged. . . və 1 kilo soğan al. . . . 4. Kaş mən o məktubu göndərmə 5. Mən arzu edirəm ki, dayım bir zənbil meyvə gətir. . . . 6. Mən istəyirəm ki, atam mənə təzə şalvar al. . . . 7. Biz istərdik ki, bizim öz mağazamız ol. . . . 8. Kaş mən ətin yerinə balıq al. . . . 9. Sən istəyirdin ki, sən bu mağaza müdiri ol. . . .

7. Բացել փակագծերը, թարգմանել հայերեն և պատմել տեքստը.

Eduardın o vaxt 35 yaşı var idi. O, ayrı şəhərə (տեղափոխվեց). Əvvəlcə o, mehmanxanada yaşadı. Özünü bilirsiniz ki, orada yaşamaq üçün hər cür (պայմաններ) var. Onun da (nəsl) iki otağı var idi: (hյուրատենյալ և ննջատենյալ). Otaqların divarları (dəyir) kimi ağ idi. Hər otağın qəşəng (վարագույրներ) ilə pəncərəsi var idi. Özü otaqlarda heç nə etmədi. Onları oranın işçiləri təmizləyirdilər. (tunhəvəng) də lazım deyildi. Eduard restoranda həmişə yeməklərini yeyirdi. Bir sözlə, (bəqavətlər) kimi yaşayırdı. Gündüz o, iş üçün şəhəri gəzirdi, axşam isə otaqların (tunjuvərn nəvəttunı t) və dostunun yanına gedirdi. Dostu yaxında, həmin küçənin (nəvəttunı) yaşayırdı. Onunla uzun (qruv) edirdi. Dostu haradasa zavodda işləyirdi. Nəhayət, dostu ona (oqut) və Eduard da həmin zavodda işləməyə başladı. Dostu tək yaşayırdı və beləliklə Eduard onun evinə (տեղափոխվեց). Bir az vaxt keçdi və Eduardın pulu (axt) başladı. Eduardın (oqutovun) ilə onlar evi (vərvərvərvərv), musiqi mərkəzi aldılar və (hյուրատենյալի nəvəttunı) qoydular. İki ildən Eduard həmin şəhərdə özünə (bəvərvərv) aldı.

8. Հետևյալ բառերը տեղադրել կետերի փոխարեն.

A)1. tikə 2. seçəcəksən 3. bayramdır, seçirdim 4. ət-2 5. təmizləyirəm 6. pendiri 7. keçən həftə 8. yerbəyer, xörəyi, toxam 9. incidir 10. qənd və un 11. yağ- çörək 12. qoyun əti 13. çəkdi

1. Bu Holland . . . mənim xoşuma gəlir. 2. Bu mağazada . . . yaxşı deyil. Başqa mağazada . . . həmişə təzə olur. 3. Satıcı kartofu . . . , düz 2 kilo. 4. biz bağa istirahət etməyə getmişdik və bu Bazar günü qayıtdıq. 5. Gələn həftə mənim növbəm çatır. Otaqları mən 6. Saat 3-də mən bazardan qayıtdım, ərzağı və meyvələri . . . etdim, hazırladım, yedim və indi . . . 7. Mal əti, yoxsa sənə xoşuna gəlir? 8. Sən nə qədər meyvələri . . . ? Satıcı artıq mağazanı bağlayır. 9. Siz nə qədər . . . və . . . lazımdır? 10. Ana, mənə bir . . . çörək ver, mən lap acam. 11. Ana, Elçin məni həmişə . . . Sən isə ona heç nə demirsən. 12. Adətən, mən səhər tezdən dururam və bir tikə . . . - . . . bir fincan çayla yeyirəm. 13. Anar, sabah . . . və mən sənə üçün təzə palto almışam. Sən həmişə deyirdin ki, sən köhnə paltoda gəzirsən. Mən isə sənə yaxşısını

B)1. qalxmağı, xarab 2. baş çəkəndə, təsadüfən 3. tək-təkinə 4. kilsəyə 5. ətrafında, qərara gəldik 6. dini, mərasimləri 7. gülmə 8. vadilərə

1. Çəm xalamın evinə dostumla . . . rastlaşdım. 2. Mənim dostum dini adamdır və hər həftə . . . baş çəkir. 3. . . . adamlar adətən bayramlarda kilsələrdə, məscidlərdə müxtəlif . . . müşahidə edirlər. 4. Mən təyyarə ilə Yerevana gələndə pəncərədən meşəli dağlara, . . . baxıram. 5. Xüsusən, təyyarənin . . . və düşməyi adamları . . . edir. 6. Gülməli lətifəni danışanda . . . 7. Maşının xarab olanda sən nə edirsən? –Onu təmir edirəm. –? –Bəs necə? Arxayın ol! Səni çağırıram. 8. Biz stolun oturdun və ki, ezamiyyətə gələn həftə çıxacaq.

9. Հետևյալ բայերին կցել anda//əndə մակբայական դերբայի վերջածանցները և կազմել նախադասություններ.

Kilsəyə getmək, toyda olmaq, dənizdə çimmək, yağış yağmaq, abidələrə baxmaq, qatar gözləmək.

10. Փակագծերի բառերի օգնությամբ տեքստը ավարտել և վերապատմել.

(Ժամանակակից) zamanda futbol çox populyar olub. Mən futbol ilə (qərarlıqla) başlayanda mənim 15 yaşı var idi. Bizim həyatımızdəki uşaqlar (həyatlıca) futbol ilə (qərarlıqla) tən. Mən şəhərimizin (pəşən) oynayırdım. O vaxtdan mən çox (məşğul) tən və bu müddət (durmaz) çox artmışam. 18 yaşımdan mən (təcrübə) şəhərlərdə, (nəqliyyat) xarici ölkələrdə oynamışam. Bu oyunu və (lən) mən (məşğul) tən və onları hər şeydən (qərarlıca) tən. Oyunlardan (məşğul) olanda mən (məşğul) hətə tən. Ancaq (məşğul) mən futbol oynamağı sevirəm. (məşğul) ki, mənim indi 30 yaşı var, mən futbol oynamağa (məşğul) tən. Mən belə bir (məşğul) ki, 40 yaşımadək oynayacağam. (məşğul) məni sevirlər və (məşğul) hər oyununda (məşğul) tən. Hətə (məşğul) belə də olub ki, biz böyük hesabla da (məşğul). Bizim komandamız (məşğul) yarışlarında da oynayır və biz yarışların açılış (məşğul) iştirak etmişik.

12. Հետևյալ խոնարհված բայերը դարձնել ներկա ժամանակի դերբայներ և դրանցով կազմել հինգ նախադասություն.

Oğlan gedir – gedən oğlan
Qadın paltar alır-paltar alan qadın

-Yalan danışma. Sənin artıq 40 yaşın var. Rita necədir? Siz yaxın dost idiniz. Mənə elə gəlir ki, sən onu sevirsen.

-O vaxtlar artıq keçib. Biz bir-birimizi sevirdik, düzdür. Ancaq institutdan sonra o, Avropaya getdi və beləliklə hər şey qurtardı. İndi mən ofisdə işləyirəm və mənim çox boş vaxtım var. Mənim çoxlu dostum var. Biz tez-tez görüşürük.

-Bəs sənin şahmat oynamağın necədir? Sən yaxşı oynayırdın və yarışlarda iştirak edirdin.

-Mən indi də oynayıram və yarışlarda iştirak edirəm. Bir ay bundan qabaq mən Respublika yarışlarında iştirak edirdim, ancaq pis oynayırdım. Mənim günahımdır ki, mən ancaq 3-cü yeri tutdum.

-Hırlənmə! O biri dəfə udarsan. Bağışla, mən xəstəxanaya gedirdim, arvadım orada işləyir. Budur mənim telefonum. Zəng et mənə və gəl evimə, danışarıq.

2)

-Elnur, sən qız-yoldaşın üçün bir dəstə gül al. İnan mənə, o, çox sevinəcək.

-Mən də fikirləşirəm ki, yaxşısı, elə bir dəstə gül ona aparam. Güllər onun çox xoşuna gəlir. Ancaq hər dəfə ona bir dəstə gül gətirmək üçün məndə pul yoxdur.

-Sənə kim deyir bir dəstə? O, bir gülə də sevinər. Narahat olma. Hər halda iş güllərdə deyil. O səni sevir?

-Deyir ki, sevir. Hə? Onda heç gül də aparma. Ona de ki, sən sən bu pulu elə-belə xərcləmə, yaxşısı sizin toyunuz üçün yığasan.

Կարդալ և պատմել տեքստերը

MƏŞƏÇİ AZAD

Məşəçi Azad arıq, lakin çox çəvik adam idi. Məşəyə gedən dik yolu cəldliklə qalxırdı. Ona çata bilmirdim. Bu daşlı, qayalı yoldan sonra məşə başlanırdı. Azad qabaqda sürətlə addımlayırdı.

-Bəlkə bir az yavaş gedək?-dedim. Azad isə: -Yavaş getmək olmaz, gecəyə düşərik, - dedi. Bu məşə doğrudan da böyük və gözəl idi. Yolumuzun başlanğıcında böyük bir budaq başımızın üstündə o biri tərəfə uzanırdı. Qədim qalanın açıq darvazasına oxşayan bu yerdən yaşıllığa daxil oldum. Gözəllik, sakitlik. . . . buz kimi sərinlik. . . .

Böyük şabadlıq ağacı gördüm. O qədər hündür deyildi, əzəmətli görkəmi vardı. Ağacın sol və sağ tərəfə uzanan budaqlarının hərəsi bir ağac gövdəsi kimi uzun idi. Yarpaqlar arasından sanki balaca, yaşıl kirpilər baxırdı.

MƏNİM ARZULARIM

Mən uzaq dağlarda yaşayıram. Bizim kəndimiz dağın lap yuxarısındadır, çox qəşəng yerdir. Mən artıq hər yeri gəzmisəm: dağları, yaşıl meşələri, çayları, gölləri. Mənim böyük arzum odur ki, şəhərdən bir adam gələ, onunla tanış olam. Bir gün səhər tezdən duram, çay-çörək yeməkdən sonra bir az yemək götürəm və onunla dağlara çıxam. O, buraları tanımır və mən istərdim ki, onu mənim sevimli yerimə aparam. O yer qəşəng gölün sahilindədir. O gölə dağlardan balaca çaylar axır. Orada mənim balaca qayığım var. O qayıqda gölə çıxmaq və bir-iki balıq tutaq. Sonra mən istərdim ki, oradan müxtəlif rəngdə güllər yığaq, ocaq qalayaq, təzə balıq bişirək, yeyək, yumşaq otun üstünə uzanaq. Sonra o, özü gedə və göldən içmək üçün təmiz suyu gətirə. Mənim arzularım. . .

Sifətlər – Հատկանիշներ

Yaxşı-լավ
Yaman- վատ
Gözəl- գեղեցիկ
Çirkin-տգեղ
Yaşlı-տարեց
Gənc- երիտասարդ
Köhnə- հին
Təzə- նոր
Varlı- հարուստ, ունևոր
Yoxsul- աղքատ, չքավոր
Tanış- ծանոթ
Tanış olmayan- անծանոթ
Şən- ուրախ
Kədərli- տխուր
Ağlı- խելացի
Ağılsız- անխելք, տգետ
Güclü- ուժեղ
Gücsüz-թույլ, անուժ
İri- խոշոր, մեծ
Kiçik- փոքր
Uzun- երկար
Qısa- կարճ
Geniş- լայն
Dar- նեղ
Yoğun- հաստ
Nazik- բարակ
Dərin-խորը
Yüksək- բարձր
Alçaq- ցածր
Açıq- բաց
Tünd- մուգ, թունդ
Yüngül- թեթև
Ağır-ծանր
Yumşaq-փափուկ
Sərt- կոպիտ
Tez- շուտ, արագ
Yavaş- դանդաղ
Quru- չոր
İsləq- թաց
İsti- տաք
Soyuq- սառը
Duzlu- աղի
Duzsuz- անաղի
Şirin- քաղցր
Acı- դառը

Süni- արհեստական
Təbii- բնական
Parlaq- փայլուն
Tutqun- անփայլ, մռայլ
Günəşli- արևոտ
Çənli- մշուշոտ, մռայլ (եղանակ)

Poçt- Փոստատուն

Ən yaxın poçt haradadır?- Ամենամոտ փոստատունը ո՞րտեղ է:
Poçt nə vaxt işləyir?- Մինչև ե՞րբ է աշխատում փոստատունը:
Mənə məktub göndərmək lazımdır- Ես պետք է նամակ ուղարկեմ:
Lütfən, mənə üç zərf verin- Խնդրում եմ, ինձ երեք ծրար տվեք:
Mənə adi telegram (təcili telegram) göndərmək lazımdır- Ես պետք է սովորական
(շտապ հեռագիր) ուղարկեմ
Ünvan- հասցե
Sifarişli- պատվերով
Blank-ձևաթուղթ
Marka- դրոշմանիշ
Açıqca (vərəqə)- բացիկ
Xəbərdarlıqla- ծանուցումով
Poçtalyon- փոստատար
Poçt qutusu-փոստարկղ

ՏԱՄՆԵՐԿՈՒԵՐՈՐԴ ԴԱՍ

§ 57. Հետադրություններ

Հայտնի է, որ հետադրություններն իրենցից առաջ պահանջում են որևէ հոլովով դրված բառ: Այժմ դիտարկենք առանձին հոլովներ պահանջող որոշ հետադրություններ:

Տրական հոլովով դրված բառ պահանջող ամենակիրառելի հետադրություններն (ետդիր) են.

1. Görə, əsasən etdihirlərը ցույց են տալիս համապատասխանություն, հիմք, հիմնավորում:

Օրինակ՝ Ona əsasən, bu gün dostunuz gələcək. -Ըստ նրա, այսօր ձեր ընկերը գալու է: Məlumatla əsasən, onlar artıq yola düşürlər. -Համաձայն տեղեկության, նրանք արդեն ճանապարհ են ընկնում:

2. Qarşı հետադրությունն ունի «ընդդեմ, դեմ, հանդեպ, դեպի, դիմաց» իմաստները:

Օրինակ՝ Rasizmə qarşı mübarizə-Պայքար ռասիզմի դեմ:

3. Dair, aid հետադրությունները ևս ցույց են տալիս վերաբերմունք, հարաբերություն, բայց ոչ բացասական իմաստով: Dair-ը ավելի շատ կիրառվում է իրերի հետ, իսկ aid-ը՝ անձի առման ժամանակ:

Օրինակ՝ Bu məsələyə dair bir ideyam var. -Այդ հարցի վերաբերյալ մի գաղափար ունեմ:

Qardaşına aid mənim öz fikrim var. -Քո եղբոր վերաբերյալ ես իմ կարծիքն ունեմ:

4. Doğru, tərəf հետադրությունները ցույց են տալիս ուղղություն՝ կիրառվելով «դեպի» իմաստով:

Օրինակ՝ O şəhərə tərəf hələ uzun yol var. -Դեպի այդ քաղաք դեռ երկար ճանապարհ կա:

Բացառական հոլովով դրված բառ պահանջող ամենակիրառելի ետդիրներն են.

1. Başqa բառը որպես հետադրություն նշանակում է «բացի, բացառությամբ»:

Օրինակ՝ Evdə bacımdan başqa (səvayı, qeyri) heç kəs yoxdur. - Տանը, քրոջիցս բացի, ոչ ոք չկա:

2. İbarət հետադրությունն ունի «բաղկացած, կազմված» իմաստը:

Օրինակ՝ Diplomatlardan ibarət nümayəndəlik- Դիվանագետներից կազմված ներկայացուցչություն:

3. Asılı olaraq և asılı olmayaraq բառակապակցություններն ունեն համապատասխանաբար «կախված» և «անկախ» իմաստները:

Օրինակ՝ Havadan asılı olmayaraq, biz konsertə gedərik. -Անկախ եղանակից, մենք կգնանք համերգ:

4. Եթե, etibarən բառերը կապական կիրառությանը նշանակում են «սկսած, ի վեր»:

Օրինակ՝ Օ ցւնդան երի իժա ցետմիրեմ. -Այն օրվանից ի վեր աշխատանքի չեմ գնում:

Կան հետադրություններ, որոնք կարող են կիրառվել և՛ սեռական, և՛ ուղղական հոլովներով դրված բառերի հետ:

Ինչպես արդենք գիտենք, մօտ, ի՞նչ հետադարձությունները պահանջում են սեռական հոլովով դրված նախորդող բառ, եթե այդ բառն անձնական կամ ցուցական դերանուն է, իսկ մնացած դեպքերում՝ ուղղական հոլովով դրված բառ:

Իսկ օրինակ հազձա՝ «մապին» ետդիրը հիմնականում ստանում է պատկանելիության վերջածանցներ, իսկ անձնական և անդրադարձ դերանունները դրվում են սեռական հոլովով: Մնացած դեպքերում հազձա-ից առաջ բառը սովորաբար մնում է անփոփոխ:

Օրինակ՝ mənim haqqında-իմ մասին
(sizin) haqqınızda-ձեր մասին
Bu məsələ haqda (haqqında) düşünmək lazımdır. -Այս հարցի մասին պետք է
մտածել:

§ 58. Հարկադրական եղանակ

Հարկադրական եղանակը կիրառվում է գործողության կատարման պարտադիր, հարկադիր բնույթը ցույց տալու նպատակով: Այս եղանակն ունի երկու ժամանակաձև՝ ներկա և անցյալ: Հարկադրական եղանակը կազմվում է բայահիմքին կցելով *malı//məli* վերջածանցները: Հարկադրական եղանակի ներկա ժամանակաձևի կազմության ժամանակ *malı//məli* վերջածանցներին կցվում են հետևյալ վերջածանցները:

Դեմք	Եզակի թիվ	Հոգնակի թիվ
I	-yam//yəm	-yığ//yik
II	-san//sən	-sınız//siniz
III	-dır//dir	-dırlar//dirlər

Ներկա ժամանակաձևը կարող է ցույց տալ գործողության կատարման պարտադիրությունը ոչ միայն ներկայում, այլև ապագայում: Եզակի և հոգնակի թվերի առաջին դեմքում ստորոգման վերջածանցի և եղանակային վերջածանցի միջև դրվում է *y* հնչյունը:

Օրինակ՝ mən danışmalıyam - Ես պետք է խոսեմ:
 biz girməliyik - Մենք պետք է մտնենք:
 Mən indi dərslərimə hazırlaşmalıyam. - Ես հիմա պետք է դասերս
 պատրաստեմ:
 Sən qardaşına məktub yazmalısan. - Դու եղբորդ պետք է նամակ գրես:

Երրորդ դեմքի եզակի թվով դրված հարկադրական եղանակի ձևը կարող է կիրառվել անենթակա նախադասության մեջ:

Օրինակ՝ Yatmaqdan əvvəl otağın pəncərəsi bir neçə dəqiqə açılmalıdır. -**Քննչույց առաջ սենյակի պատուհանը պետք է մի քանի րոպեով բացել:**

Հարկադրական եղանակի անցյալ ժամանակը կազմվում է անցյալ ժամանակի idi օժանդակ բայի միջոցով, որին էլ կցվում են դիմորոշ վերջածանցները:

Օրինակ՝ gətirməliydim (gətirməli idim)-ես պետք է բերեի
gətirməliydin (gətirməli idin)-դու պետք է բերեիր
gətirməliydi (gətirməli idi) -նա պետք է բերեր
qayıtmalıydıq (qayıtmalı idik)-մենք պետք է վերադառնայինք
qayıtmalıydınız (qayıtmalı idiniz)-դուք պետք է վերադառնայիք
qayıtmalıydılar (qayıtmalı idilər)-նրանք պետք է վերադառնային

Հարկադրական եղանակի ժխտական ձևը կազմվում է ma//mə ժխտման վերջածանցների միջոցով, որոնք կցվում են բայահիմքին, երբեմն էլ կազմվում է deyil բառի միջոցով:

Օրինակ՝ mən getməməliyəm (getməli deyiləm)-ես չպետք է գամ
siz almamalıydınız (almalı deyildiniz)-դուք չպետք է վերցնեիք

Իսկ հարցական ձևը կազմվում է mi//mü հարցական մասնիկների միջոցով, որոնք կցվում են խոնարհված բայի վերջին:

Օրինակ՝ təmizləməliyəmmi?-ես պետք է մաքրե՞մ
təmizləməlisənmü?-դու պետք է մաքրե՞ս
təmizləməlidirmi?-նա պետք է մաքրի՞
qalmalıyıqmı?-մենք պետք է մնա՞նք
qalmalısınız mı?-դուք պետք է մնա՞ք
qalmalıdırlarmı?-նրանք պետք է մնա՞ն

§ 59. Ara, alt, üst, qarşı, dal, անունների կապական կիրառությունը

Ժամանակակից ադրբեջաներենում կան մի շարք անուններ, որոնք, իրենց հիմնական իմաստային կիրառությանը զուգահեռ, հանդես են գալիս նաև որպես կապական անուններ:

Ara բառը, կապական կիրառության դեպքում, ստանում է երրորդ դեմքի եզակի թվի պատկանելիության վերջածանց և ներգոյական հոլովի վերջածանց: Որպես կապական բառ այն դրվում է հոգնակի թվի վերջածանց ստացած բառերից հետո և արտահայտում է տարածական, ժամանակային նշանակություն: Հայերեն կարող ենք թարգմանել «մեջ, միջև» կապերի միջոցով:

Օրինակ՝ Dağlar arasında bir batalyon yerləşir. -Սարերի միջև գումարտակ է տեղակայված:

İki ölkə arasında mədəni münasibətlər inkişaf edir. -Երկու երկրների միջև զարգանում են մշակութային կապերը:

Ara բառը կարող է կիրառվել նաև անձնական դերանունների հետ, որոնք բառից առաջ ստանում են սեռական հոլովի վերջածանց՝ դառնալով ստացական դերանուն: Ara բառն էլ համապատասխանաբար ստանում է որևէ դեմքի պատկանելիության վերջածանց:

Օրինակ՝ Bizim aramızda heç bir dilçi yoxdur. -Մեր մեջ ոչ մի լեզվաբան չկա:

Alt բառը կապական կիրառության ժամանակ ևս ստանում է երրորդ դեմքի եզակի թվի պատկանելիության վերջածանց և ներգոյական, բացառական, տրական հոլովի վերջածանցներ: Այն կապական կիրառության ժամանակ նշանակում է «տակը, ներքևում»: Գոյականները և դերանունները կիրառվելով «altında, altına, altından» ձևերի հետ՝ ստանում են սեռական հոլովի վերջածանց:

Օրինակ՝ Stulun altında bir pişik var. -Աթոռի տակ մի կատու կա:
Masanın altından topu ver. -Սեղանի տակից գնդակը տուր:

Üst բառը որպես կապական բառ կիրառվում է նախորդ կապական բառի նման և նշանակում է «վրա, վրայից»:

Օրինակ՝ Sərcə ağacın üstündən uçdu. -Ճնճղուկը թռավ ծառի վրայից:
Şagird kitabı masanın üstünə qoydu. -Աշակերտը գիրքը դրեց սեղանի վրա:

Qarşı բառը կապական կիրառությամբ նշանակում է «դեմ, առջևում, դիմաց, ընդդեմ»: Այն ստանում է երրորդ դեմքի եզակի թվի պատկանելիության վերջածանց, նաև ներգոյական, տրական, բացառական հոլովի վերջածանցներ: Գոյականները և դերանունները կրկին ստանում են սեռական հոլովի վերջածանց:

Օրինակ՝ Binanın qarşısında böyük bir mağaza var. -Շենքի դիմաց մի մեծ խանութ կա:

Qarşı բառը կիրառվելով անձնական դերանունների հետ՝ ստանում է համապատասխան պատկանելիության վերջածանց:

Օրինակ՝ Sənin qarşısında alternativ yoxdur. -Քո առջև այլընտրանք չկա:

Dal բառը որպես կապական բառ նշանակում է «ետևում, ետևից», որից առաջ գոյականները և դերանունները ստանում են սեռական հոլովի վերջածանց:

Օրինակ՝ Günəş dağın dalından göründü. -Արևը երևաց սարի ետևից:
Evin dalında bir bağ var. -Տան ետևում մի այգի կա:

§ 60. Հրամայական եղանակը 1-ին և 3-րդ դեմքերում

Ինչպես գիտենք, հրամայական եղանակը երկրորդ դեմքի եզակի թվում համապատասխանում է բայահիմքին, իսկ երկրորդ դեմքի հոգնակի թվի կազմության ժամանակ բայահիմքին ավելանում են (y)in/(y)in/(y)un/(y)ün վերջածանցները: Սակայն ադրբեջաներենում, ի տարբերություն, օրինակ՝ հայերենի, հրամայական եղանակն ունի նաև առաջին և երրորդ դեմքեր, որոնք կազմվում են հետևյալ վերջածանցներով.

Դեմք	Եզակի թիվ	Հոգնակի թիվ
I	-(y)im/(y)im/(y)um/(y)üm	-(y)ağ/(y)ək
III	-sin//sin//sun//sün	-sınlar//sinlər//sunlar//sünlər

Եթե բայահիմքն ավարտվում է ձայնավորով, ապա առաջին դեմքի կազմության ժամանակ բայահիմքից հետո ավելանում է y հնչյունը, իսկ երրորդ դեմքում, անկախ բայահիմքի վերջին հնչյունից, դրան կցվում են sin//sin//sun//sün վերջածանցները:

Օրինակ՝ mən görüm-տեսնեմ
sən gör-տես
o görsün-թող տեսնի

biz işləyək-աշխատենք
siz işləyin-աշխատե՛ք
o işləsin-թող աշխատեն

Փաստորեն, հրամայական եղանակի երրորդ դեմքը կարելի է հայերեն թարգմանել՝ հիմնականում «թող» բառի միջոցով:

Օրինակ՝ Gənclərimiz yaşasınlar!-Կեցցե՛ (թող ապրի) մեր երիտասարդությունը:

Բնականաբար, հրամայական եղանակի առաջին դեմքը չի կարող հրաման արտահայտել. այս ձևը ցույց է տալիս ինչ-որ գործողություն կատարելու մասին խոսողի ցանկությունը, կամքը:

Օրինակ՝ Gedim su gətirim, güllərimi sulayım. -Գնամ ջուր բերեմ, ծաղիկներս ջրեմ:

Իսկ առաջին դեմքի հոգնակի թվի ժամանակ հրամայական եղանակն ավելի շատ արտահայտում է կոչ, առաջարկ, երբեմն նաև՝ խնդրանք:

Օրինակ՝ Oturaq, görək nə xəbər var. -Եկեք նստենք, տեսնենք՝ ի՞նչ նորություն կա:

Ժխտական ձևի կազմության ժամանակ բայահիմքին պարզապես ավելանում են ժխտման ma//mə վերջածանցները, որոնց էլ հրամայական եղանակի առաջին դեմքի կազմության ժամանակ ավելանում է նաև y հնչյունը:

Օրինակ՝ yazmayım-չգրեմ
yazmasın-թող չգրի

verməyək-չտանք
verməsinlər-թող չտան

Հրամայական եղանակի կազմության ժամանակ հաճախ խոսակցական լեզվում կիրառվում են հատուկ մասնիկներ. օրինակ՝ bax, di, ha, qoy:

Օրինակ՝ Di, gəl görüm!- Դե, արի տեսնեմ:

§ 61. Հավաքական թվականներ

Ինչպես արդեն նշվել է, թվականների տեսակներից են նաև հավաքական, կոտորակային և բաշխական թվականները: Այսպես, հավաքական թվականները ցույց են տալիս բազմություն, ամբողջություն: Դրանք կազմվում են հետևյալ կերպ.

1. Քանակական թվականներին ավելանում են հոգնակի թվի պատկանելիության վերջածանցներ.

Օրինակ՝ altımız-մենք վեցս (վեց հոգով)
ikimiz-երկուսս (երկուսով)
üçünüz-դուք երեքդ
beşleri-նրանք հինգը (հինգ հոգով, նրանք հինգով)

2. Քանակական թվականներին կցվում են lıq//lik//luq//lük վերջածանցները և da//də մասնիկները:

Օրինակ՝ altılıqda-վեցով
üçlükdə-երեքով

§ 62. Բաշխական թվականներ

Բաշխական թվականները կազմվում են հետևյալ կերպ.

1. Քանակական թվականների կրկնությամբ.

Օրինակ՝ on-on-տասական
beş-beş-հինգական
üç-üç-երեքական

2. Բաղաձայն հնչյունով վերջացող քանակական թվականներին ավելանում են ar//ər վերջածանցները, իսկ ձայնավոր հնչյունով վերջացողներին՝ şar//şər վերջածանցները: Բայց հարկ է նշել, որ ադրբեջաներենում ձայնավորով վերջացող թվականներից բաշխական թվականներ կազմելիս ավելի շատ կիրառվում է քանակական թվականների կրկնության մեթոդը:

Օրինակ՝ birər-մեկական
ikişər (iki-iki)-երկուական
onar-տասական
iyirmişər (iyirmi-iyirmi)-քսանական
minər-հազարական

§ 63. Կոտորակային թվականներ

Կոտորակային թվականները կազմվում են քանակական թվականներից: Ընդ որում, նախ գրվում է ներգոյական հոլովի վերջածանց ստացած հայտարարը, այնուհետև համարիչը՝ ուղղական հոլովով:

Օրինակ՝ altıda iki-երկու վեցերորդ
beşdə üç-երեք հինգերորդ
yüzdə yeddi-յոթ հարյուրերորդ

Վերջին օրինակը, փաստորեն, ցույց է տալիս տոկոսային հարաբերություն, երբ, որպես հայտարար, դրվում է հարյուր թիվը:

Օրինակ՝ Şagirdlərin yüzdə beşi dərs otağında deyil. -Աշակերտների հինգ տոկոսը դասասենյակում չէ:

Հոլովման ժամանակ հոլովական վերջածանց ստանում է միայն համարիչը:

Օրինակ՝ yeddidə dörd, yeddidə dördün, yeddidə dördə, yeddidə dördü, yeddidə dörddə, yeddidə dördən

Բառարան

yola düşmək- ճանապարհ ընկնել, ճանապարհվել	yazı stolı- գրասեղան
qarşı- դեմ, հանդեպ, դեպի, դիմաց	mesaj- հաղորդագրություն
mübarizə- պայքար	elə-belə- հենց այնպես, այդպես
ideya- գաղափար	sağ-salamat- բարեկեցիկ, ողջ-առողջ
fikir- միտք, կարծիք	gecə-gündüz- գիշեր-ցերեկ
diplomat-դիվանագիտական, դիվանագետ	yüngül- թեթև, հեշտ
asılmaq- կախվել	həzz almaq (aparmaq)- հաճույք ստանալ
hazırlaşmaq- պատրաստվել	tapşırıq- հանձնարարություն
dəqiqə- րոպե	şübhə- կասկած
batalyon- զումարտակ	hərbi- ռազմական, զինվորական
mədəni- մշակութային	xidmət- ծառայություն
inkışaf etmək- զարգանալ	qəbul etmək- ընդունել, համաձայնվել
top- գնդակ	proqram- ծրագիր
görünmək- երևալ, թվալ	iclas- նիստ
sulamaq- ջրել	anlatmaq- բացատրել, մեկնաբանել
can- հոգի, սիրտ, մարմին	müşavirə- խորհրդակցություն, խորհրդատվություն
xəstələnmək- հիվանդանալ	qohum- ազգական
söndürmək- մարել, հանգցնել	imkan- հնարավորություն
yandırmaq- վառել	bal ayı- մեղրամիս
hiss etmək- զգալ	güşə- անկյուն
dənə- հատ, միջուկ	kəbin kəsdirmək- պսակել
külək- քամի	əyləncə- զվարճանք
bərk- ամուր, ուժեղ	əcnebi- օտարերկրացի
razi- համաձայն	qonaqpərvər- հյուրասեր, հյուրընկալ
səma- երկինք	adət- սովորություն, սովորույթ, նորմ
əsmək- փչել	əhəmə- ավանդույթ, ավանդություն
yağmaq- գալ (տեղումներ)	çimərlik- ծովափ
dalaşmaq- վիճել, կռվել	baş salmaq- բացատրել, մեկնել
axır- վերջ, ավարտ	təbiət- բնություն
sübut etmək- ապացուցել	iy- հոտ
körpü- կամուրջ	tökmək- լցնել, ցանել
çətin- բարդ, դժվար	barmaq- մատ
keçirmək- անցկացնել	doldurmaq- լցնել
o biri- մյուս, այլ	halva- հալվա
sahib- տեր, տիրակալ	dərhal- անմիջապես
bazar- շուկա	öldürmək- սպանել
dadlı- համեղ, քաղցր	şikar- որս
mümkün- հնարավոր	düzəltmək- ուղղել, կարգավորել
mal- ապրանք, խոշոր եղջերավոր անասուն	payız- աշուն
acı- դառը	çixarmaq- հանել, հեռացնել
sevindirmək- ուրախացնել	ciddi- լուրջ, խիստ

bazarlıq- գնումներ	rəftar etmək- վերաբերվել
neçəyə?- ի՞նչ արժե	savadlı- գրագետ
yərbəyər etmək- տեղավորել	alim- գիտնական
hansı- ո՞ր	məhkəmə- դատարան
bir sözlə- մի խոսքով	təsdıq etmək- հաստատել, վավերացնել
əlüzyuyan- լվացարան	borc- պարտք, պարտավորություն
xanım- տիկին	müraciət etmək- դիմել
künc- անկյուն	tələb- պահանջ, պահանջարկ
peç- վառարան	tələb etmək- պահանջել
səbəb- պատճառ	gizlənmək- թաքնվել
cəzalandırmaq- պատժել	yıxılmaq- ընկնել, փլվել, գլորվել
həkim- դատավոր	ədalət- արդարություն
ədalətli- արդար	

Վարժություններ

1. Հետևյալ թվերը գրել տառերով.

3/4, 5/7, 7/8, 4/9, 2/10, 31/100, 45/1000, 77/1000, 127/100, 217/10000.

2. Թարգմանել զրույցները հայերեն.

-Lala, sən Məmmədə də, mən bazara getmişəm.

-O haçan gəlir?

-Saat 5-də. Qoy o, saat 6-a dək evdə qalsın. O vaxtadək mən gələm. Məmmədə də, evdə nahar etsin. Hələlik. Unutma. Mən gedirəm.

-Salam, Məmməd! Sona dedi: "Sən evdə qal və nahar et. " Sona saat 6-da gələcək. Nahardan sonra sənın vaxtın olacaq. Sən böyük otaqda istirahət et və televizora bax.

-Çox sağ ol, Lala. Ancaq nahardan sonra mənim vaxtım yoxdur. Mənim işim var. Qoy Sona Azadlıq meydanına gəlsin. Mən onu saat 6-ya dək orada gözləyəcəyəm. Ona de ki, tələssin.

-Yaxşı. Ancaq mən evə gedirəm. Sən ona mesaj yaz.

-Anar, sən o paltonu satdınmı? Bəs, təzəsini necə alacaqsan?

-Xeyr. Kim belə köhnə palto alar? Paltodan başqa mən gərək köynək, şalvar alım. Fikirləşirəm ki, başqa şey nə satım. Hər şey köhnə, hər şey ucuz.

-Atana yaz, qoy o, sənə bir az pul göndərsin. Kənddə pul nəyə lazımdır?

-Nə? Atama? O özü bir köynək, bir şalvarda gəzir. Belə halda o, mənə nə göndərər? Qorxuram, o, mənə yaza, məndən pul istəyə.

3. Թարգմանել աղբյեջաներեն և սովորել անգիր.

-Ողջույն, Ռենա, հիմա ի՞նչ ես անում:

-Ես շների հետ եմ: Նրանք խաղում են: Ես ազատ ժամանակ ունեմ: Արի գնանք ռեստորան և այնտեղ ճաշենք: Լիլային էլ ասա, թող գնա տուն և սպասի:

-Լիլյան այստեղ չէ: Նա ինձ ասաց, որ ես տանը լինեմ և քո զանգին սպասեմ: Կարելի՞ է քեզ մի բան ասեմ: Գնա խանութ, և մի քիչ մթերք գնիր: Մեզ բանջարեղեն, միրգ և կանաչի է պետք: Վաղը մեր ազգային տոնն է, դու գիտես: Ավելի լավ է, մենք տանը ճաշենք:

-Լավ: Տանը մնա:

4. Բացել փակագծերը և թարգմանել նախադասությունները հայերեն.

Bir gün mən anamla şəhərə getdim. Anam dedi: “Gəl biz əvvəl bazara gedək, bir az meyvə və tərəvəz alaq. Sonra mağazaları gəzək.” “Mən də belə (ünvan olun təm)”-dedim Biz avtobusa mindik və Təzə bazara getdik. Mən (վերցրեցի զամբյուղը) və biz meyvə-tərəvəz almağa başladıq. Anam meyvəni və tərəvəzi alırdı, mən isə (զամբյուղի մեջ) qoyurdum. Biz (կաղամբ) və bir neçə (կապ) göyərti aldıq. Anam bacıma dedi ki, bu gün (ապուր եփել). Zənbil çox (ծանր) idi. Anam şeyləri (տանın) ki, mən isə (թերlə) şeyləri. Biz evə şeyləri taksi ilə (pərtəgənlə). Anam hər şeyi (zəmbiyulə) götürdü və stolun üstünə qoydu. Çox pul (dəfəuətli təhlə). Anam atama şeyləri (güycü tültey). Atamın xoşuna gəlmədi. Atam qardaşımı mağazaya (nölərləy) ki, (dölə) alsın. Biz isə (nölə) şeyləri soyuducuya qoyduq.

5. Զրույցները թարգմանել աղբյուրներեն և սովորել անգիր.

1)

-Ողջույն, ներեցեք, Դուք այստեղ եք ապրում:

-Ողջույն, այո: Ձեզ ի՞նչ է պետք, համեցեք:

-Ես կուզեի տեսնել Հանրապետության հրապարակը: Դուք ցույց կտա՞ք:

-Ցավում եմ, ոչ (վախենամ, ոչ): Հիմա ես գործ ունեմ: Դուք տաքսի նստեք: Վարորդը այն ձեզ հաճույքով ցույց կտա:

2)

-Մայրիկ, դու այնքան միրգ-բանջարեղեն ես հավաքել զամբյուղում, որ այն հիմա շատ ծանր է: Տուր ես այն տանեմ:

-Նման ծանր զամբյուղ տանելու համար դու դեռ փոքր ես: Մենք տաքսի կնստենք:

-Ամեն դեպքում, տուր ինձ, ես այն մինչև մեքենան տանեմ:

6. Ուշադիր կարդալ նախադասությունները և տեղադրել համապատասխան բաց թողնված բառերը.

1. pərdələri yumağa 2. Bufeti, ortaya 3. yandırma 4. mənzilimi, təmir edəm 5. istifadə edirsən 6. çanaqdan, əlüzuyuyandan 7. Söhbətdə 8. artmır 9. mətbəxdə, döşəməsini 7. qonaq-yataq

1. Mən 5-6 il bundan qabaq təmir etmişdim. İndi mən istəyirəm ki, onu yenə
. . 2. Sən bu soyuducudan artıq nə qədər ? Sənə elə gəlmir ki, özünə təzəsini almaq lazımdır? 3. Qoy, Malik . . . bir şey bəşirsən, biz isə dəhlizin təmir edək. 4. Gəl, . . . divarın yanında qoyaq, stolu isə stullarla 5. Mən bu uzun . . . qulaq asmaqdan elə yorulmuşam ki, yatmaq istədim. 6. Paltarı yumaqdan sonra mən başlayacağam. 7. Sən bu gün harada yatırsan: . . . , yoxsa . . . otağında? 8. Gecə-gündüz işləyirəm, ancaq pulum 9. Nə . . . , nə də . . . su keçmir. Onları təmizləmək lazımdır. 10. peci, ev çox istidir.

7. Թարգմանել նախադասություններն աղբբեջաներեն՝ օգտվելով Biz təzə mənzilə köçürük տեքստից.

1. Մեր բնակարանում ապրելու համար բոլոր պայմանները կային: 2. Մայրս ինձ տանում էր դպրոց և այնտեղից տուն էր բերում: 3. Շաբաթ և կիրակի օրերին ես բակի երեխաների հետ տարբեր խաղեր էի խաղում: 4. Ուստի, մենք այդ բնակարանը վաճառեցինք և նրա փոխարեն երեք սենյականոց նոր բնակարան գնեցինք: 5. Ամառը պատշգամբում նստում ենք, թեյ ենք խմում, զրուցում ենք: 6. Երեկոյան բոլորս տանն ենք և ընթրիքը հյուրասենյակում ենք անում: 7. Մեր երրորդ սենյակը փոքր է, և ես դա երբեմն օգտագործում եմ որպես աշխատասենյակ:

8. Հետևյալ նախադասությունները դարձնել հարցական և ժխտական.

Sən sabah işə tez getməlisən. Mən anam ilə bir neçə mağazalara getməliyəm. Bu mənzil təmir olunmalı. Sən üç gündən qayıtmalısan. Bu tapşırığı biz bir həftədə yerinə yetirməliyik. Çərşənbə günü kəndə getməliyik. Uşaqlar tədbir zamanı bu mahnını oxumalıdır. Ondan sonra siz daxil olmalısınız.

9. Նախադասությունների ստորոգյալները դնել հարկադրական եղանակի անցյալ ժամանակաձևով:

Biz şübhəsiz evdə qalmalıyıq. Bu evin sahibi iki həftədən qayıtmalıdır. Qardaşım tezliklə hərbi xidmətə çağırılmalıdır. Bu şəhəri sabah gəzməliyik. İngiliscə çox sözlər bilməliyik. Azərbaycan dilini yaxşı öyrənmək üçün çox çalışmalısan. İşə qəbul olunmaq üçün siz bir neçə kompüter proqramları bilməlisiniz.

10. Թարգմանել նախադասություններն աղբբեջաներեն.

1. Նա այժմ պետք է գնա համալսարան, իսկ ես աշխատանքի պետք է գնամ: 2. Սոնա, դու այսօր չպետք է գնաս դպրոց: Մայրիկիդ պետք է ասես, որ քեզ վատ ես զգում: 3. Երեկ մենք նրան այգում պետք է սպասեինք, բայց Անարը ժամանակ չուներ, քանի որ նա իր երեխային դպրոցից պետք է տաներ տուն: 4. Ձմռանը նրանք իրենց երեխաներին պետք է ուղարկեն ձամբար: Նրանք երեխաների համար տաք հագուստ պետք է գնեն: Մենք էլ նրանց պետք է օգնենք, քանի որ նրանք փող չունեն: Ֆելիքս, դու պետք է գնաս ավտոբուսի կայարան: Դու պետք է իմանաս, թե ավտոբուսը երբ է գնալու ձամբար: Բացի այդ, դու պետք է իմանաս, թե տոմսերի համար որքան փող պետք է տանք:

11. Թարգմանել երկխոսությունները և փորձել շարունակել.

-Vera, sabah cümə günüdür. Gəl, bu həftə bir yerə gedək. Ermənistanın qəşəng yerləri, tarixi abidələri, kilələri var: Sevan, Dilican, Cermuk, Garni, Geğard. . . .

-Mən razıyam, ancaq bu günlərdə hava necə olacaq?

-Məncə, hava yaxşı olmalıdır. Yerevanda indi hava istidir. Mən fikirləşirəm ki, oralar bir az sərin olar. Səma təmizdir. Külək əsmir.

-Nə deyirəm, gəl gedək.

12. Տեքստը թարգմանել հայերեն.

Դүнən biz քimərliyə gedəndə özümlüz ilə balaca uşaqları götürmədik, քünki hava քox isti idi. Bizim özü maşınımız yoxdur və biz qatarla getməli idik. Mən atamla bazara getməli idim. Oradan özümlüzlə aparmalı meyvə və tərəvəzi, mağazadan isə, ərzağı almalı idik. Anam isə böyük bacımla քimərlik üçün şeylərimizi hazırlamalı idilər. Atamla mən əvvəlcə bazara getdik. Anam bizə nə almalıyıq, demişdi. Atam bir şey alanda mən başqa meyvələrə, tərəvəzə baxırdım. Bazar işimizi qurtaranda biz mağazaları getməyə başladıq. Nəhayət, hər şeyi aldıq və evə qayıtdıq. Onlar da özü etməli işlərini qurtarmışdılar. Saat dördə yaxın biz evdən çıxdıq və stansiyaya getdik. Bir saatdan քimərliyə քatdıq. Əfsuslar olsun ki, biz քimərliyə քatanda, səmanı qara buludlar bağladı və yağış yağmağa başladı. Hava soyuq oldu. Biz evə qayıtmalı olduq. Həç qatardan da քıxmadıq. Həmin qatar elə oradan şəhərə qayıdırdı. İndi ki, qayıtmalı olduq, biz özümlüzə yaxşı yerləri seçdik və rahat oturduq. Qayıdanda biz evdə nə hazırlamışdıq hər şeyi yedik, evə də tox քatdıq. Qohumlarımıza isə dedik ki, biz qatarla getməkdən həzz almağa getmişdik.

13. Կետերի փոխարեն տեղադրել հետևյալ բառերը՝ նախապես կարդալով նախադասությունները.

1. təbiəti 2. imtahanlarda 3. iyli 4. tök 5. məsələ, geyinmək 6. şəklinizi քəkim 7. քadra 8. paylamışsan 9. uğurla 10. şəklimizi քəkməyə 11. sahibidir

1. . . . ondadır ki, paltar քoxdur, ancaq sən necə . . . lazımdır, bilmirsən. 2. O, bu . . . nə qədər xal yığıb? 3. Gəl əlimə su . . . yuyum. 4. Məndə fotoaparət var. Gəlin mən sizin 5. Meyvələri uşaqlara sənmi . . . ? քox sağ ol! 6. Elmira, hazırlaş! İndi kinostudiyadan bizim . . . gələcəklər. 7. İndi bəzi şəhərlərdə . . . geymiş qızları քox taparsan. 8. İsveçrənin . . . քox qəşəngdir. 9. Mənim dayım bu kampaniyanın 10. Bizim voleybol komandamız bu yarışlarda . . քıxış etdi. 11. Qonşumuz iştaha açan qəşəng . . . xörəklər bişirir.

14. Նախադասությունները թարգմանել ադրբեջաներեն.

1. Դատավորը որոշում կայացնելու համար գնաց իր սենյակ: 2. Ես քեզ նման խելացի եմ: 3. Ես այդուժ քո չափ փոքր եմ, բայց քեզ նման չեմ հոգնել: 4. Դու ինձնից շատ ավելի մեծ ես, բայց դու իմ չափ չես աշխատել: 5. Կաշառք տալու համար դու փող ունես: 6. Դու թաքնվելու համար տեղ գտե՞լ ես: 7. Դու քո քայլով ոչինչ չես կարող ապացուցել: 8. Ոչ ոք նրա չափ չկասկածեց:

15. Լրացնել անհրաժեշտ հետադրությունները.

1. Bağışlayın, mən metroya. . . necə gedim? 2. Bu qərarın ədalətsiz olmağına . . . məşhur alim adam həbsxanaya düşdü. 3. Mən onunla borcu qaytarmamağına . . . danışmıram. 4. Eh, yenə mən ofisdə axşama . . . oturmaliyam ki, bəlkə kimsə zəng etsin. 5. Yazıçı bizim keçmiş tariximizə . . . bir kitab yazıb քapa verdi. 6. Bu gün məhkəmə rüşvətə . . . bir işə baxacaq. 7. Bu qanuna . . . rüşvət alanlar cəzalandırılmalıdırlar. 8. Polis həmişə axşama . . . gəlir və mağazamı yoxlayır. 9. Mənə . . . şikayət edən bu günədək olmayıb.

Ərli-jununu pıncınlıdır

1)

-Ana, olar mən həyətdə uşaqlarla oynayım?

-Yox, mənim canım. Hava hələ isti deyil, xəstələnərsən.

-Ana, mən isti paltarda gedərəm. Olar?

-Demədim, olmaz. Sənin hələ burnun axır və dünən özün deyirdin ki, başın ağrıyır. Olmaz!

-Yaxşı, onda televizora baxmaq olarmı? Sən onu söndürmüşsən.

-Olar. Yandır onu.

2)

-Mari, bu gün İtaliyadan bir qrup turist gəlir. Onlar şəhəri gəzmək istəyəcəklər. Sən bələdçisən, özün bilirsen ki, onlara nə göstərməlisən. Sən dünən alman turistləri ilə şəhərə çıxmalı idin, ancaq bizdən xahiş etdin ki, səni göndərməyə. Ona görə ki, sən özünü pis hiss edirdin. Azad başqa qrupları gözləyir və onları Respublika meydanında böyük tamaşaya aparmalıdır.

-Yaxşı, mən apararam, ancaq mənə bir dənə balaca avtobus lazımdır. Mən onları bizim göstərməli məşhur yerlərimizə aparmalıyam sonra da Sevana getməliyik. Bu gün külək bərk deyil, hava da istidir. Onlar Sevana getmək istəyəcəklər.

--Oldu. Azada deyərsən ki, sən bizim balaca avtobusumuzu götürməlisən və turistlərlə getməlisən.

-O avtobus pisdır, yaxşı işləmir. Ayrısını tapmaq olmaz?

-Mən bu avtobusu demirəm, sənə o biri avtobusu verməlidir.

3)

- Onlar niyə dalaşırlar?

- Ona görə ki, Ana istəyir ki, bu həftənin axırında getsin. Samir isə sabah Londona gedir. O, Anadan xahiş edir ki, onu indi buraxsın, çünki indi hələ yazdır və onlar, adətən, yayda ova gedirlər. Bir aydan sonra o, qayıdacaq.

- Mənim Samirə yazığım gəlir ona görə ki, Anaya heç vaxt bir şey sübut edə bilməzsən.

4)

- Anna, gəl, paltar mağazasına gedək və mənə şalvar alaq.

- Əvvəlcə, o yumşaq kreslonu mənə gətir. Fikirləşmək lazımdır. Qorxuram ki, ata düz deyir. Səndə artıq təzə şalvar var və mən bizim pulumuzu elə-belə xərcləmək istəmirəm.

- Bəzi atalar bilmirlər nə deyirlər.

- Narahat olma! Sənin atan sağ-salamatdır. O, bilir nə danışır. Yaxşısı, gəl biz bazara gedək.

- Bəs, ata hələ pulu göndərməyib.

- Eybi yoxdur. Məndə bir az var. Ata dedi ki, bir neçə dəstə göyərti və tərəvəz alım. Dur, gedək.

- Balığı zənbilə qoy. Onu əlində saxlama.

- Anna, bəs zənbil artıq ağırdır. Gəl, mən onu aparım.

Qarğıl və qatınlıq inteqrasiyası

1)

Dostum mənə belə bir tapmaca dedi:

- Bir canavarı, bir şələ otu və bir keçini körpüdən elə keçir ki, canavar keçini, keçi isə otu yeməsin. -Dostum, burada çətin heç şey yoxdur. Mən onları körpüdən o biri sahələ belə

keçirərəm: əvvəl keçini o sahilə apararam, o sahildən bu sahilə qayadaram. Sonra canavarı apararam. Canavarı o biri sahildə qoyaram, keçini isə geri qaytararam. Keçi qalar, otu həmin canavarın yanına apararam. Canavarı orada qoyaram, bir də gələrəm, keçini təzədən o biri sahilə keçirərəm. Bu tapmaca çətin deyil. Sən elə bir tapmaca de ki, çox çətin olsun.

2)

Belə söhbət edirlər ki, birisinin evinə əziz qonaq gəlir. Ev sahibi oğluna pul verir, onu bazara göndərir. "Oğul, elə bir şey al ki, ondan ən dadlı bir şey bişirmək mümkün olsun." - deyir. Oğlan bazara göz gəzdirir, mal dili alır. Xörək bişir. Bu xörək çox dadlı olur və hamı xörəyi bəyənir. Ev sahibi öz oğlunun ağılına sevinir. Bu dəfə onu yoxlamaq üçün deyir: -İndi elə bir şey al ki, onun xörəyi şirin deyil, acı olsun. Oğlan yenə dil gətirir. Atası soruşur: -Nə üçün yenə mal dili aldın? Oğlan deyir: -Ata, dünyada ən şirin şey də dildir, ən acı şey də! Şirin söz, şirin dil dostu sevindirər, onun ürəyini şadlandırır: acı söz isə güllə kimi dəyər.

BAZARLIQ

Bizim ailəmizdə anam və atam həftədə iki-üç dəfə bazara gedirlər və ailəmizə yemək üçün hər şey alırlar. Adətən, onlar Çərşənbə və Bazar günü Təzə bazara gedirlər. Bazar bizim evimizdən uzaq deyil və avtobusla onlar düz bazara çatırlar. Evdə ərzaq qurtarmışdı və keçən Bazar günü onlar bazara getmişdilər. Onlar həmişə əvvəl mağazaları gəzirlər. Dünən onlar oradan ət, yağ, pendir, qənd, un və başqa ərzaqları aldılar. Anam satıcıya yaxınlaşdı və soruşdu:

Anam: Bağışlayın, ət neçəyədir? (Ətin kilosu neçəyədir?)

Satıcı: Hansı ət? Mal ətinin yoxsa qoyun ətinin?

Anam: Mal ətinin. Mənə 2 kilo mal ət lazımdır.

Satıcı: Seçin. Hansı tikə sizin xoşunuza gəlir?

Anam: Zəhmət olmasa, bu tikəni çəkin.

Satıcı: Bu lap təzə ətədir. Burada bir kilodan çoxdur. Qalsın?

Anam dedi: Qoyun qalsın. Nə qədər verəcəyəm?

Satıcı: 3000 diram.

Anam: Budur. Götürün.

Satıcı: Çox sağ olun! Həmişə gəlin.

Sonra onlar başqa mağazaya getdilər və yağ, pendir aldılar. Onlar ərzaqları aldılar və evə qayıtdılar. Ərzaqları yerbəyər etdilər və nahar etməyə oturdular.

BİZ TƏZƏ MƏNZİLƏ KÖÇÜRÜK

Bizim köhnə mənzilimiz dörd-mərtəbəli evin üçüncü mərtəbəsində idi. O bina şəhərin mərkəzindədir. Bizim mənzilimizdə yaşamaq üçün hər şərait var idi. Mənzildə iki otaq, mətbəx, vanna-otağı, tualet- bir sözlə hər şey var idi. Hər otağın balkonu da var idi. Balkonlar səs-küylü küçəyə çıxırdılar. Mən orada qırx ildən çox yaşamışdım. Orada mən məktəbə getməyə başlamışdım. Uşaq idim. Anam məni məktəbə aparırdı və məktəbdən gətirirdi. Mən dərslərimi çox sevirdim. Nahar etməkdən sonra mən tez kitab-dəftərlərimi götürürdüm və dərslərimi edirdim. Şənbə və Bazar günləri mən həyatımızın uşaqları ilə ya futbol, ya da başqa oyunlar oynayırdım. O vaxtlar keçib. İndi mən artıq işləyirəm. Mənim arvadım və üç uşağım var.

Bizim ailəmiz artıq artmışdı və bizə bir az böyük mənzil lazım idi. Ona görə biz mənzilimizi satdıq və onun yerinə üç-otaqlı mənzil aldığımız. Bizim təzə mənzilimiz köhnəsindən

uzaq deyil. Köçməkdən qabaq təzə mənzili təmir etdik. Mənzil beşinci mərtəbədədir. Elə bu mənzildə də hər şərait var. Vanna otağında vanna və əlüzyuyan var. Burada həyat yoldaşım paltar yuyur, qızlar ona kömək edirlər. Dəhlizin divarında güzgü və paltarasan asmışıq. Bizim yataq otağımız köhnə yataq otağımız kimi böyükdür. Bu yataq otağımız da balkonludur. Burada da balkon səs-küylü küçəyə çıxır. Biz balkondan parkı, şəhəri görürük: qəşəng mənzərədir. Axşamlar yayda balkonda otururuq, çay içirik, söhbət edirik.

Bizim o biri balkonumuz da var. O, çox böyükdür və həyəətə baxır. Balkon pəncərələrlə bağlıdır və onun öz tavanı var. Pəncərələrin üstünə xanımım qəşəng pərdələr asıb. Biz bu balkondan mətbəx kimi istifadə edirik. Küncdə qaz peçi, mətbəx şkaflı və soyuducu qoymuşuq. Hər səhər yoldaşım əvvəl işıqları, sonra qaz peçini yandırır və bizim üçün səhər yeməyini hazırlayır. Axşam isə, mən gec yatmağa gedirəm və qaz peçini, bütün işıqları söndürürəm. Mətbəximizdə həmçinin balaca stol və üç stul var. Adətən, gündüz biz burada yeyirik. Axşamlar isə, hamımız evdəyik və axşam yeməyini qonaq otağında yeyirik.

Bizim qonaq otağımız böyükdür. Burada iki qapı var. Birisindən biz mətbəx balkonuna, o birisindən isə, yataq otağına keçirik. Sağ divarın yanında divan, iki kreslo və jurnal stolunu qoymuşuq. Sol divarın yanında paltar şkaflı və pəncərənin yanında balaca stolun üstündə televizor var. Qabaq divarın yanında uzun bufet var. Burada biz qab-qacaq, kitablar və çoxlu ayrı şeylər saxlayırıq. Qonaq otağında sağ divarda bir böyük xalça asmışıq. Ortada böyük stol altı stul ilə dayanıb. Qızların hamısı yataq otağında yatır. Kitab şkaflında hər qızın öz rəfi var. Onlar bütün məktəb şeylərini orada dərslərini onlar adətən qonaq otağında edirlər.

Bizim üçüncü otağımız balacadır. Orada mən yoldaşımla qalıram. Mən həmçinin o otaqdan iş otağı kimi istifadə edirəm. Orada bizim çarpayımızdan başqa böyük yazı stolu və onun üstündə kompüter var. Divarda mən üç kitab rəfi asmışam. Bir sözlə, bizim təzə mənzilimiz çox böyük, rahat və işıqlıdır.

Ձրուցարան

Lövhlər və Yazılar- Ցուցանակներ և պաստառներ

İnzibatçı- անմիջիստրատոր

Avtomobilə diqqət edin!- Ձգուշացեք ավտոմեքենայից

Xidmətlər bürosu- ծառայությունների բյուրո

Diqqət- ուշադրություն

Giriş- մուտք

Giriş yox!- մուտք չկա

Giriş pulsuzdur- մուտքն անվճար է

Çıxış- ելք

Çıxış yox- ելք չկա

Açıqdır- բաց է

Qapalıdır- փակ է

Tutulmuşdur- գրադված է

Məlumat- տեղեկություն

Saxlama kamerası- պահասենյակ (ուղեբեռի)

Axırıncı dayanacaq- վերջին կանգառ

Özünü zə- դեպի Ձեզ

Çimmək qadağandır- լողալն արգելվում է

Sigar çəkmək qadağandır- ծխելն արգելվում է

Gediş- մեկնում

Gəliş- ժամանում

Polis- ոստիկանություն
Bağaj qəbulu- բեռների ընդունում
Əl vurməyün- ձեռք չտալ
Məlumat bürosu- տեղեկատվական բյուրո
Dür!- կանգնի՛ր
Dayanacaq- կայանատեղի, կանգառ
Fotoşəkil çəkmək qadağandır- նկարվելն արգելվում է

Bank-Բանկ

Ən yaxın bank haradadır?- Ո՞րտեղ է ամենամոտ բանկը:
Ən yaxın valyuta dəyişmə məntəqəsi haradadır?- Որտե՞ղ է ամենամոտ տարադրամի փոխանակման կետը
Mənə dollarlar (avrolar, rubllar) dəyişmək lazımdır- Ես պետք է դոլար փոխանակեմ (եվրո, ռուբլի)
Mən kredit kartası ilə ala bilərəmmi?- Ես կարո՞ղ եմ գնել կրեդիտ քարտով:
Bankomat- բանկոմատ
Valyuta- տարադրամ
Pul- փող
Lirə- խոշոր
Xırdə- մանր
Valyuta kursu- տարադրամի փոխարժեք
Plastik karta- պլաստիկ քարտ
Nağd- կանխիկ
Nağdsız- անկանխիկ
Hesab- հաշիվ
Açmaq- բացել
Qapamaq- փակել
Çek- կտրոն

Mağaza, bazarlıq etmə-Խանութ, գնումներ

Sizdə ticarət mərkəzi haradadır?- Ձեզ մոտ որտե՞ղ է առևտրի կենտրոնը:
Mağaza iş günlərində necə işləyir?- Խանութն աշխատանքային օրերին ինչպե՞ս է աշխատում:
Bu nəçəyədir?- Սա ի՞նչ արժե:
Baxmaq olarmı?- Կարելի՞ է նայել:
Zəhmət çəkin, mənə . . . göstərin!- Եթե դժվար չէ, ինձ . . . ցույց տվեք:
Mənə başqa ölçü lazımdır. - Ինձ այլ չափս է պետք:
Lütfən, mənə bir uşaq üçün hədiyyə seçmək yardım edin!- Խնդրում եմ, ինձ օգնեք մի երեխայի համար նվեր ընտրել:
Kassa-դրամարկղ
Ödəmək- վճարել
Alıcı-գնորդ
Satıcı-վաճառող
Pulun artığı-մանր (դրամի)
Qıymət-qին, արժեք

ՏԱՍՆԵՐԵՔԵՐՈՐԴ ԴԱՍ

§ 64. Dıqca, madan//mədən, ınca, a//ə մակբայական դերբայները

1. Dıqca//dıqcə//duqca//düqcə վերջածանցների օգնությամբ կազմված մակբայական դերբայներով կազմվում են այնպիսի նախադասություններ, որոնք համապատասխանում են հայերենի «այնքան. . . որքան», «այնչափ. . . որչափ» շաղկապներով կազմված բարդ նախադասություններին: Այլ կերպ ասած, այս վերջածանցով կազմված մակբայական դերբայները ցույց են տալիս աստիճանաբար զարգացող գործողություն:

Օրինակ՝ Pul çox qazandıqca, mənim planlarım da böyüyür. -Որքան շատ եմ վաստակում, այնքան իմ անելիքներն (պլանները) են մեծանում:

Նշենք, որ նախադասության ստորոգյալը կարող է դրվել ցանկացած ժամանակա-
ձևով: Olduqca, getdikcə ձևերը երբեմն կիրառվում են որպես մակբայ՝ համապա-
տասխանաբար «բավական», «շատ» և «ավելի ու ավելի», «գնալով» իմաստներով:

Օրինակ՝ Bu məsələ olduqca çətinidir. -Այս հարցը բավական բարդ է:
Hava getdikcə soyuqlaşır. -Եղանակը գնալով ցրտում է:

2. Madan/mədən և mamış//məmiş-ով կազմված մակբայական դերբայները երբեմն անվանում են ժխտական իմաստ ունեցող մակբայական դերբայներ, և դրանք ցույց են տալիս գործողության կատարման ձև կամ ժամանակ:

Օրինակ՝ Mən bu adamı görmədən onu təsvir edə bilmirəm. -Ես այդ մարդուն դեռ չտեսած(մինչև այդ մարդուն տեսնելը), նրան չեմ նկարագրի:

Bu kitabı oxumadan (oxumamış) ona qayıtdım. -Այդ գիրքը դեռ չկարդացած՝ նրան վերադարձրի:

Madan//mədən վերջածանցը կիրառվում է նաև əvvəl հետդիրի հետ և արտահայտում է «մինչև» իմաստը:

Օրինակ՝ Dostum bizə gəlmədən əvvəl zəng etdi. -Ընկերս մինչև մեր տուն գալը, զանգահարեց:

3. (y)ınca// (y)incə// (y)unca// (y)üncə վերջածանցներով կազմված մակբայական դերբա-
յը ցույց է տալիս.

ա. գործողության կատարման ավարտ՝ ստորոգյալով արտահայտված գործողության ավարտվելու ժամանակ:

Օրինակ՝ Sən otağı təmizləyincə, paltar quruyar. -Մինչև դու մաքրես սենյակը, հագուս-
տը կչորանա:

Ընդ որում, նախադասության ստորոգյալով արտահայտված գործողությունը հիմնա-
կանում վերաբերում է ապագային:

բ. կիրառվում է «ինչ-որ բան անելու փոխարեն, ավելի լավ է. . . » և նմանատիպ կառույցներ կազմելու նպատակով:

Օրինակ՝ Maşın alınca, sən öz oğluna mənzil al. -Մեքենա գնելու փոխարեն, ավելի լավ է որդուդ համար բնակարան գնիր:

4. A//ə, (y)a//(y)ə-ով կազմված մակբայական դերբայը ցույց է տալիս խոնարհված բայով արտահայտված գործողության կատարման ձև և ընթանում է նրա հետ միաժամանակ:

Օրինակ՝ Mənimlə qışqıra-qışqıra danışma! Mən kar deyiləm. -Ինձ հետ գոռալով մի՛ խոսիր: Ես խուլ չեմ:

§ 65. Պայմանական եղանակ

Բայի պայմանական եղանակը ցույց է տալիս, որ գործողության կատարումը կախված է որոշակի պայմանից: Այս եղանակն ունի երկու ժամանակաձև՝ ներկա (ներկա-ապառնի) և անցյալ: Ներկա-ապառնի ձևը ցույց է տալիս, որ գործողությունը կկատարվի միայն որոշակի պայմանների առկայության դեպքում: Այն կազմվում է հետևյալ կերպ. բայահիմքին կցվում է sa//sə (isə) վերջածանցը և դիմորոշ վերջավորություններ:

Դեմք	Եզակի թիվ	Հոգնակի թիվ
I	-sam//səm	-saq//sək
II	-san//sən	-sanız//səniz
III	-sa//sə	-salar//sələr

Օրինակ՝ başlasam-երես ես սկսեմ yesək-երես մենք ուտենք
başlasan-երես դու սկսես yesəniz-երես դուք ուտեք
başlasa-երես նա սկսի yesələr-երես նրանք ուտեն

Anam Moskvaya getsə, mənə də özü ilə aparacaq. -Եթե մայրս գնա Մոսկվա, ինձ էլ իր հետ կտանի:

Ժխտական ձևը կազմվում է ma//mə ժխտման վերջածանցների օգնությամբ, որոնք կցվում են բայահիմքին:

Օրինակ՝ mən gəlməsəm-երես ես չգամ
siz almasanız-երես դուք չվերցնեք

Պայմանական եղանակի անցյալը կազմվում է idi օժանդակ բայի միջոցով: İdi-ով ձևը ցույց է տալիս, որ գործողությունը պետք է կատարվեր որոշակի պայմանների առկայության դեպքում, բայց չի կատարվել:

Օրինակ՝ Bacım evimizdə olsa idi, o da bizimlə konsertə gələrdi. -Եթե քույրս մեր տանը լիներ, նա էլ մեզ հետ համերգ կգար:

Փաստորեն, պայմանական եղանակի անցյալը կազմվում է հետևյալ վերջածանցների օգնությամբ.

Դեմք	Եզակի թիվ	Հոգնակի թիվ
I	-idim	-idik
II	-idin	-idiniz
III	-idi	-idilər

Օրինակ՝ *alsa idim (alsaydım)-երե վերցնեի götürsə idik (götürsəydik)-երե տանեինք*
gəlsə idin (gəlsəydin)-երե գալիր getsə idiniz (getsəydiniz)-երե գնալիք
işləsə idi (işləsəydi)-երե աշխատեր işləsə idilər (işləsəydilər)-երե աշխատեին

Տեսնում ենք, որ գոյություն ունի և՛ առանձին, և՛ միասին գրություն ու արտասանություն:
Աղբբեջաներենում պայմանական եղանակի ցուցիչով կարող ենք կազմել նաև բաղադրյալ ժամանակաձևեր. այսինքն, *sa//sə-ն* կարող ենք կցել սահմանական, հարկադրական և անհրաժեշտ եղանակների (վերջինիս մասին կխոսվի հաջորդ դասերում) բոլոր ժամանակաձևերին:

Օրինակ՝ *alırsam-երե ես վերցնում եմ, aldımsa-երե ես վերցրեցի, alacaqsam-երե ես վերցնելու եմ և այլն:*

Նշենք, որ աղբբեջաներենում պայմանական եղանակի ցուցիչի հետ շատ հաճախ կիրառվում է *əgər «երե»* շաղկապը:

Օրինակ՝ *Əgər yaxşı hava olsa, gəzməyə gedərik.* -Եթե լավ եղանակ լինի, կգնանք գոսնելու:

§ 66. **ԸՊ և acaq-ով գործողության անունները**

ԸՊ և acaq-ով կազմվող գործողության անուններն ունեն ժամանակային հատկություններ: ԸՊ-ով կազմված և անցյալի կամ ներկայի ժամանակային իմաստ ունեցող գործողության անունը ենթադրում է կոնկրետ անձի գործողություն: Ուստի, կարող է փոփոխվել ըստ դեմքի և թվի՝ գործող անձը ցույց տալու նպատակով: Նման նախադասություններ կազմելու համար *dıq* ձևն իր 4 հնչյունական տարբերակներով (*dıq//dik//duq//dük*) ստանում է պատկանելիության վերջածանցներ և կցվում բայահիմքին: Նման նախադասությունները, սովորաբար, թարգմանվում են դերբայական դարձվածների կամ որոշիչ երկրորդական նախադասության միջոցով: ԸՊ դերբայով արտահայտված ժամանակը հիմնականում նախորդում է նախադասության ստորոգյալով արտահայտված գործողության ժամանակին:

Օրինակ՝ *mənim aldığım çörək-ին գնած հացը*
sənin verdiyin kitab-ըն տված գիրքը
onun göstərdiyi şəkil-նրա ցույց տված նկարը
bizim aldıığımız çörək-մեր գնած հացը
sizin verdiyiniz kitab-ձեր տված գիրքը
onların göstərdikləri şəkil-նրանց ցույց տված նկարը

Dünən mənim verdim pulu nə aldı?-Երեկ իմ տված փողով ի՞նչ գնեցիր:

Dünən mənim verdim pulu sən nə alarsan?- Երեկ իմ տված փողով ի՞նչ կգնես:

Dünən mənim verdim pulu nə alacaqsan?-Երեկ իմ տված փողով ի՞նչ ես գնելու:

Փաստորեն, տեսնում ենք, որ նախադասության ստորոգյալի ժամանակը կարող է փոփոխվել, իսկ դերբայը մնում է անփոփոխ: Նշենք, որ դերբայի հետ կիրառվող ստացական դերանունը կարող է բաց թողնվել, բացի ստացական դերանունից, գործողության կատարողը կարող է արտահայտվել նաև սեռական հոլովով դրված գոյականի միջոցով:

Օրինակ՝ (Sənin) göndərdiyin məktub itdi. -Քո ուղարկած նամակը կորավ:

Bacımın sifariş etdiyi paltarı bu gün götürəcəyik. -Քրոջս պատվիրած հագուստը այսօր կտանենք:

Ընդ-ով կազմված գործողության անունն ունի նաև ժխտական ձև՝ ma//mə ժխտման վերջածանցների օգնությամբ:

Օրինակ՝ O hələ oxumadığı kitabı sənə qaytardı. -Նա վերադարձրեց քեզ գիրքը, որը, դեռ չի կարդացել:

Acaq//əcək-ով կազմված դերբայը համարվում է ապառնի ժամանակի դերբայ, որը, որպես որոշիչ, նախորդում է որոշյալին:

Օրինակ՝ gedəcək qatar-qնացք, որը գնալու է

Նշենք, որ մի շարք բայահիմքեր, ստանալով այս վերջածանցները, լեզվի մեջ մտել են որպես ամբողջական ինքնուրույն բառեր՝ պահպանելով իրենց հիմնական նշանակությունը:

Օրինակ՝ gələcək-գալու է և gələcək-ապագա (երեխաների ապագան-սպառնալից gələcəyi)

oturacaq-նստելու է և oturacaq-նստալիս, աթոռ

dayanacaq-կանգնելու է և dayanacaq-կանգառ (ավտոբուսի կանգառ-avtobus dayanacağı)

Ստանալով պատկանելիության վերջածանցներ՝ acaq//əcək-ով ձևերը ցույց են տալիս գործողություն, որը կատարվելու է ապագայում: Նույն կերպ ժող-ի նման կարող են հոլովվել և ստանալ ժխտման վերջածանցներ:

Օրինակ՝ Başlayacağım iş çox çətinidir. -Այն աշխատանքը, որ ես սկսելու եմ, շատ բարդ է:

Mən pendir alacağam. Alacağımdan bir kilosunu sənə verəcəyəm. -Ես պանիր եմ գնելու: Իմ գնելիք պանրից մեկ կիլոգրամը քեզ կտամ:

Ընդ-ով ձևը görə, əsasən և kimi հետադրությունների հետ միասին կազմում է ընդարձակ միջանկյալ նախադասություն: Ընդ որում, նման դեպքերում կիրառվում են bildirmək, qeyd etmək, xəbər vermək, məlum olmaq, düşünmək, demək, söyləmək բայերը:

Օրինակ՝ Onun bildirdiyinə görə, sabah tədbir keçiriləcək. -Նրա հայտնածի համաձայն (ինչպես նա հայտնեց), վաղը միջոցառում է անցկացվելու:

Məlum olduğu kimi, o idmançıdır. -Ինչպես հայտնի է, նա մարզիկ է:

Վերջին նախադասության մեջ երևում է, որ olmaq բայը կարող է ստանալ ժող և acaq վերջածանցներ և կազմել ծավալուն լրացում:

Օրինակ՝ O, hazırkı vəziyyətdən məmnun olduğunu bildirdi. -Նա ասաց, որ գոհ է ներկայիս իրավիճակից:

§ 67. Լուս օժանդակ բայի կիրառությունը

Ինչպես հայտնի է, *idi* օժանդակ բայի օգնությամբ կազմվում են անցյալով դրված անվանական ստորոգյալ ունեցող նախադասություններ:

Օրինակ՝ *mən xəstə idim*-ես հիվանդ էի:
sən evdə deyildin-դու տանը չէիր:

Նույն կերպ անուն խոսքի մասերին կարող է կցվել *imiş* օժանդակ բայը, որը ևս *idi*-ի նման ընդունում է ստորոգման վերջածանցներ: Լուս-ով կազմված անվանական ստորոգյալը կիրառվում է այն ժամանակ, երբ խոսողը վստահ չէ, կասկածում է և խոսում է՝ հիմնականում տեղեկություն ստանալով ուրիշից կամ ենթադրություն անելով: Հայերեն թարգմանվում է «լինել» բայի վաղակատար ներկա ժամանակաձևի միջոցով և «ասում են, թե. . .», «կարծես թե. . .», «պարզվում է, որ. . .» եղանակավորող ձևերի միջոցով:

Օրինակ՝ *mən müğənni imişəm*-ես երգիչ եմ եղել
sən yorğun imişsən-դու հոգնած ես եղել
o gözəl imiş-նա գեղեցիկ է եղել
biz müğənni imişik-մենք երգիչ ենք եղել
siz yorğun imişsiniz-դուք հոգնած եք եղել
onlar gözəl imişlər-նրանք գեղեցիկ են եղել

Լուս օժանդակ բայը անվան հետ կարող են գրվել և արտաբերվել թե՛ միասին, թե առանձին: Միասին գրության դեպքում, բաղաձայն հնչյունով վերջացող անվանը կցվելու ժամանակ, օժանդակ բայի *i*-ն սղվում է, իսկ ձայնավորով վերջացող անվանը կցվելու ժամանակ օժանդակ բայի *i*-ն հնչյունափոխվում է *y*-ի:

Օրինակ՝ *mən sürücü imişəm* (*sürücüymüşəm*)-ես վարորդ եմ եղել
o şagird imiş (*şagirdmiş*)-նա աշակերտ է եղել

Լուս -ով անվանական ստորոգյալն ունի նաև ժխտական ձև, որը կազմվում է *deyil* բառի միջոցով:

Օրինակ՝ *mən evdə deyilmişəm*-ես տանը չեմ եղել
onlar tələbə deyil imişlər-նրանք ուսանող չեն եղել

Լուս-ով կազմված անվանական ստորոգյալ կազմվում է նաև *var* և *yox* անունների միջոցով:

Օրինակ՝ *Həyatımızdə çoxlu oturacaqlar varmış*. -Մեր բակում շատ նստարաններ են եղել:

Լուս հանգույցը կարող է կիրառվել ոչ միայն խոսքի մասերի հետ, այլև բայական ձևերի հետ՝ բացառությամբ հրամայական եղանակի և սահմանական եղանակի անցյալ կատարյալ ժամանակաձևի: Լուս-ով կազմված ձևերը ցույց են տալիս գործողություն, որի կատարման մասին խոսողը ենթադրում է լսելով ուրիշներից, այսինքն՝ խոսողն ինքը ականատես չի եղել տվյալ գործողությանը: Նման կառույցներն ունեն պատմողական բնույթ և ունեն հետևյալ նշանակությունները. «պատահեց այնպես, որ. . .», «պարզվում է, որ. . .», «ասում են, որ. . .» և այլն: Լուս հանգույցը, կցվելով բաղաձայնով ավարտվող

խոնարհված բային, դրա i հնչյունը տղվում է, իսկ կցվելով ձայնավորով ավարտվողներին՝ նշված հնչյունը հնչյունափոխվում է y-ի:

Օրինակ՝ gəlirmiş-ասում են, որ գալիս է
 gələrmiş-լսել են, որ կգա
 gələcəkmış-պարզվում է, որ գալու է
 gəlirdimş-պարզվում է, որ գալիս էր (պատահեց այնպես, որ գալիս էր)

Բառարան

qazanmaq- վաստակել, ստանալ, նվաճել	zərif- նուրբ
böyümək- մեծանալ	incə-բարակ, նուրբ, փոքրամարմին
olduqca- բավականաչափ, շատ, չափազանց	örtmək- ծածկել
getdikcə- աստիճանաբար, գնալով	girdə- կլոր
soyuqlaşmaq- ցրտել	sifət- դեմք, ածական անուն
qurumaq- չորանալ, ցամաքել	qas-հոնք
qışqırmaq- գոռալ, բղավել	dodaq- շրթունք
kar- խուլ	bənzətmək- նմանեցնել, նույնացնել
göstərmək- ցույց տալ	siçan- մուկ
bölmək- բաժանվել, բաշխվել	qurbağa- գորտ
məhsul- բերք, արտադրանք	eşitmək- լսել
gələcək- ապագա	ip-պարան
oturacaq- նստարան	uc- ծայր, վերջ
dayanacaq- կանգառ, հենարան	bel-գոտկատեղ
qeyd etmək- նշել, մատնանշել	dartmaq - ձգել, քաշել
xəbər vermək- տեղեկացնել, հայտնել	axtarmaq- փնտրել, որոնել
məlum olmaq- հայտնի դառնալ, իմացվել	söhbət etmək- զրուցել
bildirmək- հայտնել, հաղորդել, զեկուցել	qarğa- ագռավ
ldmançı- մարզիկ	
vəziyyət- դրություն, իրավիճակ	göy- երկինք, կապույտ
məmnun- գոհ, բավարարված	qalxmaq-կանգնել, բարձրանալ
ağrı- ցավ	yem- կեր
qan- արյուն	bəla- աղետ, դժբախտություն
müalicə- բուժում, ապաքինում	düşmək- ընկնել, իջնել
bədən- մարմին, օրգանիզմ	komanda- թիմ
xəstəlik- հիվանդություն	idman- սպորտ
iştəha- ախորժակ	davam etmək- շարունակել
təcili yardım- շտապ օգնություն	fəaliyyət- գործունեություն
sağalmaq- բուժվել, ապաքինվել	çalışmaq- աշխատել, ձգտել, չարչարվել
ağırmaq- ցավել	öyrətmək- սովորեցնել
mədə- ստամոքս	üzgüçülük- լուղ
qızdırmaq- տաքացնել, ջերմել	üzmə hovuzu- լողավազան
itirmək- կորցնել	ziyarət etmək- այցելել
fəhlə- բանվոր	borc-պարտք
dalaşmaq- վիճել, կռվել	evlənmək- ամուսնանալ
sübut etmək-ապացուցել	xörək- կերակուր, ճաշատեսակ

təyyarə-ինքնաթիռ	mahnı- երգ
salmaq-դնել, թողնել, գցել	tamaşa- ներկայացում
doldurmaq-լցնել	cümlə- նախադասություն
tələsmək- շտապել	məşə- անտառ
şikayətlənmək- բողոքել	bişirmək- պատրաստել, եփել
öhdə-պարտականություն, պարտավորություն	isti- տաք
bacarmaq- կարողանալ, ի վիճակի լինել	bərk- պինդ, ուժգին, թունդ
məruzə-գեկույց	yüngül- թեթև, թույլ
məruzəçi- գեկուցող	abidə- հուշարձան
məqalə- հոդված	xərcləmək- ծախսել, վատնել
Maneçilik - խոչընդոտ, արգելք	şirkət- առևտրային կազմակերպություն, ընկերություն
törətmək - ստեղծել, արարել	adi- սովորական, հասարակ
mübahisə - վիճաբանություն, դեբատ	müşahidə etmək- գննել, դիտարկել
rəfiqə - ընկերուհի	yarıq- մրցում, մրցույթ
əcnəbi - օտարերկրացի	təhlükə- վտանգ
xarab olmaq - փչանալ, վատանալ	mərasim- արարողություն, ծես
təmir etmək - վերանորոգել	əyləncə- զվարճանք
bal ayı - մեղրամիս	saxlamaq- պահպանել, խնամել
müasir- ժամանակակից, արդի	vacib- անհրաժեշտ, պարտադիր
zədələmək- վնասել, վնաս հասցնել	bərişmaq- հաշտվել, փոխհամաձայնության գալ
səbir- համբերություն	küsmək- խռովել, վիրավորվել
qalib gəlmək- հաղթել, հաղթանակ տանել	zəng etmək- զանգահարել
korlamaq- փչացնել, շռայլել	geymək- հազնել
soyunmaq- հանվել	yaddan çıxmaq- մոռանալ
boşqab-ափսե	hiss etmək - զգալ
vəzifə-պարտք, պարտականություն, պաշտոն	mənzərə- տեսարան, պատկեր
uğur-հաջողություն	qurtarmaq- ավարտել, ազատվել
şorba- ապուր	dadlı- համեղ
qalın- հաստ, խիտ	dayaz- ծանծաղ, մակերեսային
qəmli- տխուր, թախծոտ	qorxu- վախ
donmaq- սառչել, փայտանալ	gözləmək- սպասել
tərk etmək- թողնել, լքել	sümük- ոսկոր
yox olmaq- կորչել, անհետանալ	ziyan- վնաս
dəymək- դիպչել, խփվել	səhv- սխալ
ayırmaq- բաժանել, առանձնացնել	cəzalandırmaq- պատժել
günah- մեղք	şirin- քաղցր
dərhal- անմիջապես, անհապաղ	oyatmaq- արթնացնել
kəmə- զոտի	yatmaq- քնել
sındırmaq- կոտրել	müdir- տնօրեն
səhra- անապատ	kölgə- ստվեր
itələmək- հրել	yıxılmaq- ընկնել, շրջվել
mehriban- սիրալիր, բարեհամբույր	eşşək- էշ
qaldırmaq- բարձրացնել	

Վարժություններ

1. Նախադասությունները դարձնել ժխտական.

Tez gəlsən, vaxtında oraya gedəcəyik. Meyvə yesən, böyüyəcəksən. İstanbula getsən, muzeylərə ziyarət edərsən. Gec yatsan, işə gec gedəcəksən. Uşaq çox yesə, sağlam olacaq. Bizə gəlsəniz, birlikdə kinoya gedər və nahar edərək. Dənizə getsək, istirahət edərək.

2. Տեղադրել պայմանական եղանակի համապատասխան վերջածանցները.

Dayını gör. . . , ona salamlarımı yetirin. Soyuq ol. . . , evə qayıt. Pulun yox. . . , ondan borc al. İstəyir. . . , kinoya gedəcəyik. Əgər yaxşı işlə. . . , çox pul ala bilərsən. Onu sevir. . . , onunla evlənin. Televizoru aç. . . , konsert olarmı? O, danışır. . . , mən onu dinləyirəm.

3. yazmaq, götürmək, yoxlamaq, yemək բայերը խոնարհել պայմանական եղանակի ներկա ու անցյալ ժամանակածների բոլոր դեմքերով և թվերով ու կազմել չորս նախադասություն:

4. Կազմել նախադասություններ՝ հետևելով օրինակին.

Xörək hazırlayıram. -Hazırladığım xörək.

Bir mahnı oxudu. Bizim otağımızı təmizləyirəm. Bu tamaşaya baxacağam. Muzeyə gedəcəyik. Bacımla görüşdüm. Cümlələri tərcümə edəcəyəm. O bazara getdi. O ofisdə işləyəcək.

5. Թարգմանել աղբյուրներեն.

Արամի կարդացած գիրքը պետք է վերադարձնեն գրադարան: Խանութ գնացած տղան դեռ չի եկել: Համալսարանն ավարտած ուսանողները կուղարկվեն պրակտիկայի: Բանկում աշխատող երիտասարդներն այսօր կանցկացնեն սեմինար-քննարկում: Հանգստից վերադարձած մեր աշխատակիցները վաղվանից կգան աշխատանքի:

6. Կետերի փոխարեն տեղադրել հետևյալ խառը դասավորված բառերը.

ա) 1. axır 2. sağalır 3. xəstələndim 4. apteki, dərman 5. mədəm 6. gözləri 7. müalicədən keçirlər 8. qəbul edir, yoxlamaq 9. yara 10. müalicədən 11. bədənin 12. burnundan

1. Onun . . . yaxşı görmür. 2. Mən . . . və bir ay xəstəxanada qaldım. 3. Xəstəxanada adamlar 4. . . . sonra adamlar adətən sağalır, bir həftə evdə istirahət edirlər və sonra işə gedirlər. 5. Sən yenə xəstələnmişsən, . . . qan axır, qızdırırsan. 6. Bu gün həkim saat 13-dən 3-dək Sənə üreyini . . . lazımdır. 7. Bilmirəm niyə, ancaq bu şirəni içməkdən sonra mənim . . . ağrıyır. 8. Sənin idman üçün qəşəng . . . var. 9. Bizim kəndimizin yanından çay Onun sahilində, meşənin içində böyük xəstəxana var. 10. Xəstəxananın

yanında onun . . . var. O aptekdə hər cür . . . var. 11. Bu xəstəxanada xəstələr tez . . . 12. Mən xətrək bişirdim və əlimi yandırdım. Bu . . . indi də hələ keçməyib.

p) 1. gey 2. zədələmişsən 3. məsələdə 4. barışaq 5. adada 6. yadıma saldı 7. girməyə 8. itirsən 9. hazırlaşasan 10. qarşılayacaq 11. səbirsizliklə

1. Sən niyə belə gedirsən? Sənə nə olub? Ayağını . . . mi? 2. Məndən küsmüşsənmi? Nəyə görə? Gəl, . . . 3. Nəyə bu uşaq mənim uşaqlığımı . . . 4. Sən haradasan? Səni . . . gözləyirəm. 5. Sən qalib gəlmək istəyirsənsə, gərək yaxşı . . . 6. . . , tələsmə. Qulaq as, nə deyirəm. 7. Turistləri hava limanında kim . . . ? 8. Bu . . . mənim günahım yoxdur. 9. Sən pulu . . . , biz ac qalacağıq. 10. Su hələ soyuq idi. Ona görə mən suya . . . qorxdum. 11. Bu balaca . . . heç kim yaşamır.

7. Թարգմանել և սովորել անգիր.

1)
Doktor, olar?
-Olar, olar, qızım, gəl. Səni nə incidir?
-Görümürsünüz? Üzümə balaca-balaca yaralar çıxıb. Onlar ağrı vermirlər, ancaq xoşuma gəlmir.
-Düz deyirsən, cavan qızsan. Neçə yaşın var?
-On altı.
-Qorxma, qızım. Necə çıxıblar, elə də gedəcəklər. Ancaq qanını bir az dəyişmək lazımdır. Al. Burada günləri və haraya getmək lazımdır, yazmışam. Gedərsən oraya. Oranın işçiləri səni müalicə edərlər ki, üzün təmiz olsun, qəşəng qız olasan. Sağ ol!

2)
Həkimin qəbulunda
-Olar?
-Olar. Sizi nə narahat edir?
-Mənim başım ağrıyır, burnum axır və bir az qızdırıram.
-Gəlin, mən sizin ürəyinizi və qanınızı yoxlayım. Harada işləyirsiniz?
-Zavodda. Mən fəhləyəm.
-Fəhlə? Bu yaxşıdır. Sizin iş yerinizdə şərait necədir?
-Pis deyil. İşləmək olar. Ancaq mən indi məzuniyyətə çıxmışam.
-Yaxşı, sizin ürəyiniz və qanınız yaxşıdır. Mən sizə bir-iki dərman yazaram, siz onları gündə 3 dəfə yeməkdən qabaq qəbul edin.
-Doktor, bəs mən gündə ancaq iki dəfə yeyirəm. Mənə nə vaxt bu dərmanı 3-cü dəfə qəbul etmək olar?
-Haçan istəyirsiniz. Kimin növbəsidir ?Gəlmək olar.

8. Թարգմանել աղբյուրներն.

1. Սովորաբար շտապ օգնությունն ուշանում է:
2. Ընկերս հիվանդացել է:
3. Ինձ բուժում է ատամնաբույժը:
4. Վերջապես ականջներս ապաքինվեցին:
5. Բժիշկը հիվանդներ չի ընդունում:

6. Մեջքիս ցավն ինձ անհանգստացնում է:

7. Այս դեղը կարելի է այստեղ գնել:

1. Քույրս ճաշ եփելուց հաճույք է ստանում:

2. Հիմա, երբ դու այստեղ ես, ինձ բացատրիր:

3. Այսօր երկինքը պարզ է (ամպամած չէ):

4. Ամռանը երբեմն անձրև է լինում:

5. Ձմեռը տարվա ամենացուրտ եղանակն է:

6. Դու ե՞րբ ես ամուսնացել:

7. Ես ամռանը արձակուրդ եմ գնում:

9. Բացել փակագծերը և թարգմանել նախադասությունները.

-Lalə, (մի կարոտիր)! Üç həftədən sonra mən (արձակուրդ) çıxıram və biz başqa yerdə (եղանակից, ծովափից) (հաճույք կստանանք). Oranın (կլիման) əladır. Hərdən bir (անձրև է գալիս). (Քամիները) bərk deyil. İsti havada yüngül (քամին) yaxşıdır. Səni (մենակ) qoymayacağam. Orada onların öz (hայտնի) abidələri var. Biz oranın (մշակույթ) ilə tanış olarıq. -Nə yaxşı! Biz orada yaxşı qaralarıq. Bundan başqa, onların yeməklərindən (հաճույք կստանանք). Biz nəhayət (մեղրամիսը) keçirərik. Yay vaxtında adətən (hարսանիքներ) çox olur. Bəlkə, görərik ki, onlar necə (ամուսնանում են). -Çox gözəl. Mənim (ծովափ) paltarımdan başqa şeyim yoxdur. Mənim üçün təzə paltar almağı səndən (խնդրում են). Mən (զգում են) ki, Lalə, sən bizim (արձակուրդ) pulumuzu burada xərcələyəcəksən. -Sən belə fikirləşirsənmi? Onda sən məni (բացատրիր), orada biz köhnə paltarda (hուշարձաններին) necə baxacağıq? -Onlara paltarsız da baxmaq olar. İş onda deyil. Biz səyahətimizdən (հաճույք ստանալու) gedirik. Biz abidələrlə (ամուսնանալու) getmirik ki! O ölkənin qəşəng (անկյունները) görməyə gedirik. Özün də bilirsən ki, pulsuz bir şey görmək (hնարավորություն) olmayacaq.

10. Թարգմանել աղբյուրներն.

1. Երբ ես եկա տուն, դու բնակարանն էիր մաքրում: 2. Երբ գնում ենք ծովափ, վրելբոլ ենք խաղում: 3. Երբ զբոսաշրջիկները զբոսնում են քաղաքում, նրանք ծանոթանում են մեր հնագույն հուշարձաններին և մշակույթին: 4. Երբ վերադառնաս արձակուրդից, կրկին պետք է սկսես քո աշխատանքը: 5. Երբ ջերմաստիճանն ընկնի, դուք աշխատանքից հետո ստիպված կլինեք շտապել տուն: 6. Դու ի՞նչ ես անելու, երբ վաղը նա վերադառնա: Երբ նա տուն գա, ինձ չի գտնի: Ես արձակուրդի մեջ կլինեմ: Քո արձակուրդը սկսվում է եկող շաբաթ: Ես նրան ի՞նչ պետք է ասեմ, երբ նա հարցնի, թե դու որտեղ ես: Երբ նա հարցնի, նրան ոչինչ մի ասա: 7. Երբ դու ամուսնանաս, հարսանիքը ո՞րտեղ ես անցկացնելու:

1. Եթե դու տեսնես այդ մարդուն, ինձ ասա, թե որտեղ է նա, և մենք կասենք նրան, թե ինչ պետք է անի: 2. Եթե դու ինձ ասես, թե ով է նա, ես քեզ կասեմ, թե որտեղ է նա ապրում: 3. Եթե տնօրենը չհիվանդանար, նա բոլորին կընդուներ: 4. Եթե ես մենակ մնայի, շատ կկարոտեի: 5. Հետաքրքիր է, եթե ես նրան հանդիպեմ նա ինձ ի՞նչ կասի: 6. Եթե իմ հայրը այստեղ լիներ, նա անպայման քեզ կայցելեր: 7. Եթե դու ամեն ինչ լավ պատրաստես, կկարողանաս պատասխանել բոլոր հարցերին: 8. Հետաքրքիր է, ո՞րտեղ ենք հանգստանալու, եթե հաջորդ տարի ամռանը շատ շոգ լինի: 9. Եթե դու ինձ ծիծաղելի

անէկոյտներ պատմելի, Եւ կծիծաղելի: 12. Եթե նա ինձ մեղացնի, Եւ նրա հետ երբեք չեմ խօսի: 13. Եթե եւ ապրելի գրասենյակի մոտ, Եւ աշխատանքի ոտքով կգնայի:

11. Հետևյալ բառային խմբերի հիման վրա կազմել իրավիճակներ.

1. yada düşmək, planlaşdırmaq, məsələ, birdən, vacib, zəng etmək, korlamaq, məşğul olmaq, axtarmaq.
2. Çimərlik, paltar, geymək, hazırlaşmaq, soyunmaq, hal, kurort, yaddan çıxmaq.

12. Բացել փակագծերը, տեքստը թարգմանել հայերեն և պատմել.

O gün səhər mən mədəmin ağrısından (աղբնացա). Adətən mən ağrılara (ուշադրությունն չեմ դարձնում). Ancaq bu dəfə mədəm bərk ağrıyırdı və mən özümü çox (թույլ) hiss edirdim. Anam (խորհուրդ) verdi ki, mən həkimə gedim. Həkim məni yoxladı. Dərmanı yazmaqdan qabaq o, məndən nə yediğini soruşdu. “Sözün düzü, - mən dedim, - iki gün bundan qabaq (մեր հարևանը) bizi (հրավիրեց) onlarla bir yerdə milli bayramımızı (նշենք, տոնենք) Bu (պատճառ) görə onlar 2-3 ayrı ölkədən olan dostlarını da (հրավիրել էր). Qonaq gəlmiş əcnəbilər Vyetnamdandırılar. Siz bilirsiniz ki, onların (pünərlərini), yeməkləri ayrıdır. Deyə bilərəm ki, onlar bayramı çox qəşəng (տոնեցին). Evin (տերը) və onların böyük uşaqları arvada kömək etdilər. Kişi (խմիչքը) qoydu. Böyük qızı (վարունգ, լիլի), göyərti və ayrı salatları hazırladı. (Իմ հարևանը) boşqablara isti xörək (լցրեց), böyük qızı isə çörəyi (բաժանեց). Bişirdiyi xörəklər onların xoşuna gəldi, dedilər ki, çox (համեղ են), bu xörəklərin (հոտը) hiss edən kimi iştahan gəlir. Mən nəşə çox yedim. Bəlkə (այդ պատճառով) mədəm bu gün ağrıdı”. Həkim (խորհուրդ) verdi ki, bu dərmanları içim və iki-üç günə sağalacağam.

13. Փոխակերպել բառակապակցությունները՝ կիրառելով անցյալ ժամանակի ժիգ-ով դերբայը.

Mən armud aldım- . . . iki min vermişəm. - Mən aldığım armuda iki min vermişəm.

1. O, şalvar aldı- . . . rəngi onun xoşuna gəlmir. 2. Siz pul dəyişmişsiniz- . . . nə almaq istəyirsiniz? 3. Sən biletdə sifariş etmişsən- . . . hansı gündür? 4. Sən səyahətə hazırlaşdın- . . . haradadır? 5. Biz təzə paltar geydik- . . . necədir? 6. Siz həmin adamları gördünüz- . . . nə dediniz? 7. Murad təzə vəzifəyə keçib- . . . yaxşı pul alacaq. 8. Dünən mən ad günümü qeyd etdim- . . . necə keçdi? 9. Atam mənə məsləhət verdi- . . . xeyri nə oldu? 10. O, universiteti qurtardı- . . . haradadır?

14. Բառակապակցությունների թարգմանել աղբյուրներեն.

1. Մարդ, որի մասին ես մտածեցի: 2. Նրա գնած մթերքը: 3. Նրանց անցած ճանապարհը: 4. Նրանց տված համերգը: 5. Իմ նկարահանած արարողությունը: 6. Իմ կերած կերակուրի հոտը: 7. Քո բաժանած տոմսերը: 8. Քո եփած ապուրը: 9. Մարդ, որին ուշադրություն չեն դարձրել: 10. Մեր փնտրած պայուսակը: 11. Ճանապարհորդություն,

որին պատրաստվել ենք: 12. Իմ տված խորհուրդը: 13. Մեր պատվիրած վերարկուն: 14. Տոն, որ անցկացրել ենք: 15. Աշխատանք, որ հաջողությամբ կատարեցի:

15. Թարգմանել տվյալ բառակապակցությունները և դրանցով կազմել 5 նախադասություն.

2. Səhv buraxmadan, məktub yazmaq 2. zəhmət çəkmədən, pul almaq 3. başa düşmədən danışmaq 4. etiraz etmədən ayırmaq 5. qərara gəlmədən işə başlamaq 6. cəzalandırmadan buraxmaq 7. günah olmadan cəzalandırmaq 8. Çağrılmadan qonaq getmək

16. Տեքստը թարգմանել և պատմել.

Bir gün biz meşədə gəzə-gəzə kənddən uzaqlaşdıq. Orada bir köhnə balaca ovçular evini gördük və gecəni bu evdə qalmalı olduq. Hava çox isti idi və biz heyvanlar haqqında unudaraq qapını bağlamadan yatdıq. Hamı şirin-şirin yatırdı. Birdən meşədən bir heyvan səsi gəldi. Mən oyandım. “Bu ya ayıdır, ya da canavarlar”-mən fikirləşdim. Dərhal duraraq uşaqları oyatdım. Qapını yavaş-yavaş açdım və evin ətrafında baxdım. Yenə səs gəldi. “Deyəsən ayıdır”. Səs gələn tərəfə baxdım, ağacın üstündə ayını gördüm. Balaca qardaşım küncdə oturaraq ağlamağa başladı. O birilər qorxa-qorxa mənə baxırdılar. Bir az vaxtdan sonra yenə bərk ayı səsi gəldi. Mən də qorxdum, yerimə donub qaldım. Bizim xoş bəxtimizdən meşədən gələn səslər uzaqlaşmağa başladı. Mən uşaqları sakitləşdirdim. Sonra kəmərimlə qapını bərk-bərk bağladım və qardaşımın yanında uzanaraq yatdım. Səhər tezdən biz evdən çıxdıq. Meşə sakit idi. Ancaq quşlar oxuya-oxuya ağacdən ağaca uçurdu. Biz də evdən gətirdiyimizi meşə meyvələri ilə soyuq-soyuq yedik və evə yola düşdük.

17. Փոխակերպել նախադասություններն ըստ տրված օրինակի.

Uşağı vurmaq yerinə ona şirin söz de. - Uşağı vurunca (vurmaqdansa) ona şirin söz də.

1. Sən seriala baxmaq yerinə həyətdəki ağaclara su ver. 2. Siz aranızda dalaşmaq yerinə mehriban söhbət edin. 3. Qoy o, pul qazanmaq yerinə hörmət qazansın. 4. Mən istərdim ki, küçələrdə adi ağacları əkmək yerinə meyvə ağaclarını əksinlər. 5. Sən şalvarını iplə bağlamaq yerinə özünə bir kəmər al. 6. Sən eşşəyi vurmaq yerinə ona su, yemək al. 7. Stolu itələmək yerinə qardaşınla onu qaldırıb ortaya qoyun. 8. Dalaşib gücünü göstərmək yerinə sənə nə lazımdır.

Երկխոսություններ

1)

-Salam, Emin. Canın-başın necədir?

-Salam, Amina. Yaxşıdır. Sən necəsən?

-Belə də.

-Nə olub ki? Baxıram sənə, xəstə kimisən.

-Elə də var. Xəstəyəm. İki gündür ki, xəstəxanadan çıxmışam.

-Sənə nə olmuşdu ki?

-Bədənimə iki-üç yara çıxmışdı. Özüm bilmirəm nədən. Poliklinikaya getdim ki, həkim məni yoxlasın, desin ki, bu nə xəstəlikdir, nə edim.

-Həkim nə dedi?

-Heç nə. Başıma oyun açdı: həkimdən həkimə göndərdi. Şəhərdə həkim qalmadı, kimə mən yaralarımı göstərmədim. Heç kim də konkret bir şey demir. Hamısı dərman yazır: bunu belə iç, bunu belə qəbul et, birini gündə bir dəfə, o birisini gündə beş dəfə. Dərmanlar da baha-baha. Nə pulum var idi, hamısını dərmanlara xərcləmişdim. Mən dərmanlardan başqa bir şey yemirdim. İştaham heç yox idi. İşə də getmək olmurdu. İnan ki, bütün günüm həkimlərin otaqlarında keçirdi. Yaralar isə keçmirdi ki, keçmirdi. Nəhayət, bir ay bundan qabaq mən lap pis oldum. Anam təcili yardımını çağırırdı. Onlar da məni xəstəxanaya apardılar. Həkimlər mənim hər yerimi, hətta qulaqlarımı da yoxladılar. Dedilər ki, bəlkə ata-anadan gəlir. Onları da yoxlamaq lazımdır. Dedim: "Yox, yox!!! Evdə pul qalmayıb. " Beləliklə, onlar məni bir ay müalicə etdilər. Mən o xəstəxanadan çıxmamışam ki, mən qaçmışam.

-Tanrı sənə kömək etsin. (Allah sənə kömək etsin). Yaxşı, bəs yaraların sağaldımı? O qədər pul xərcləmişsən.

-O yaralar keçdi. Dünən gecə isə, ağrıdan durdum. İşığı yandırdım. Gördüm nə? Bədənimdə həmin yaralardan üç dənəsi çıxıb.

-Yenə poliklinikaya gedəcəksən? Özün görürsən ki, xeyri yoxdur. Yaxşısı, sən həkimin yanına get və müxtəlif otlarla müalicə al. Mən belə həkimlərin bir neçəsini tanıyıram. Onlara inanmaq olar.

-Nesə, mən onlara inanmıram.

-Dayan, dayan. Çox pisdır ki, inanmırsan. Bir-iki il bundan qabaq mənim mədəm ağrımağa başladı. Bu həkim mənim qanıma yoxladı, bir-iki sual verdi: nə yeyirəm, nə içirəm və sonra dərman yazdı. Onların öz aptekləri var. Anam o dərmanlardan aldı. On gün onları qəbul etdim. Ağrılar keçdi-getdi. İndi də sağ-salamatam. Mədəm məni heç narahat etmir.

-Doğrudan?

-Bəli. (Allah haqqı)

-Onda mənə onun telefonunu ver. Bəlkə, mənə də kömək etdi.

2)

-Milena, sən nə itirmişsən?

-Londona biletimi. Təyyarə beş saat sonra uçacaq.

-Budur sənin biletin. Sən dünən onu dəhlizdə salmışsan. Mən onu sənə təyyarədə oxumaq üçün götürdüyün kitaba qoydum.

-Afərin! Sən bileti tapa bildin. Dünən mən işdə lap yorulmuşdum və lap yadımdan çıxmışdı ki, mən onu haraya qoymuşdum.

-Çamadanı doldurma, o ağır olar. Ver mənə şeyləri. Arxayın ol! Mən hər şeyi hazırlayaram və dərhal taksi sifariş edərim.

3)

-Sənə nə olub? Murad, belə qəmlisən? Haradan gəlibsən?

-Məşədən. Məşədən keçəndə birdən gördüm ki, 3-4 canavar mənə tərəf qaçır.

-Doğrudan?

-Hə! Əvvəl mən qorxumdan yerimdə donub qaldım. Lakin tez özümə gəldim və ağaca çıxdım. Yarı-yolda heyvanlar nə üçünsə bölündülər: ikisi qaçdı sol tərəfə, 2-3 isə sağ tərəfə. Yarım saat ağacda oturub gözlədim. Hər yer sakitləşəndə, mən ağacı tərk etdim. Elə torpağın üstünə ayağımı qoyanda, həmin ağacdən bir balaca ayı da düşür. Gördüm ki, ağacın altında axıracan yeyilməmiş bir sümük var. Elə o dəqiqə mən oradan yox oldum və nəhayət gəlib kəndimizə sağ-salamat çatdım.

-Yaxşıdır ki, sənə bir ziyan dəyməyib. Get evə sakitləş, evdəkilərə danışarsan.

Müəllimlərin dili ilə desək, Anahit həmişə harası tələsirdi, vaxtın azlığından şikayətlənirdi. Qıza nə iş tapşırsaydılar, mütləq öhdəsindən gəlirdi. “Bacarmıram”, “bilmirəm” sözləri ona aid deyildi. Universitetin qəzetində məqalə yazmaq, radioda çıxış etmək, tələbələr tədbirlərində məruzəçi olmaq, təzə kino, teatr tamaşalarına baxmaq Anahitin yaxşı oxumasına maneçilik törətmirdi. Tələbələr arasında mübahisəli məsələləri o həll edirdi. Rəfiqələri məsləhətə onun yanına gələrdilər. Anahit zərif, incə bir qız idi. Onun qara saçları həmişə üzünün bir tərəfini örtərdi. Girdə sifəti, balaca burnu, nazik qaşları, çəhrayı dodaqları onu canlı kuklaya bənzədirdi. Anahit çox gözəl deyildi, kifir də deyildi. Onun hirsələndiyini hələ də görənlər olmamışdı. Hər gün universitetə şən gələrdi, şən də evə gedərdi.

SİÇAN VƏ QURBAĞA

Siçan və qurbağa dost imişlər. Hər ikisi hər gün çayın qırağına gəlib orada görüşürmüşlər. Bir gün siçan qurbağaya dedi: -Qardaş, suyun qırağına gələndə nə qədər çağırıram, suyun şırıltısından məni eşitmirsən. Gəl uzun bir ip tapaq. Onun bir ucunu sən belinə bağla, bir ucunu da mən bağlayım. Lazım olanda ipi dartıb bir-birimizi çağırmaq. Qurbağa siçanın fikri ilə razılaşıb. Onlar axtarıb bir uzun ip tapırlar. İpin bir ucunu qurbağa belinə bağlayır, bir ucunu da siçan. Onlar ipi dartıb bir-birini çağırırlar, gəlib çayın qırağında rahat görüşüb söhbət edirlər. Bir gün yenə siçan qurbağanın yanına gələndə bir qarğa güdürmüş. Tez uçub siçanı götürür və göyə qalxır. Bu zaman ip dartılır, ip dartılanda qurbağa da göyə qalxır. Adamlar qurbağaya baxıb gülürdülər və deyirdilər:

-Yazıq qurbağa, axı sən qarğa yemi deyilsən. Sən nə üçün beləyə düşmüşsən?

Qurbağa bunu eşidib cavab verdi: -Mən pis yoldaşla dostluq etmişəm. Buna görə mənim başıma bu belə gəlmişdir. Öz tayını tapmayanda həmişə belə olur.

BİZİM İSTİRAHƏTİMİZ

Biz həyat yoldaşım ilə işdən sonra adətən öz sevimli işlərimizlə məşğul oluruq. Mən hələ Moskvada yaşayanda mənim rəqbi oyununu çox xoşuma gəlmişdi. Mən oranın idman cəmiyyətində rəqbi komandasında oynayırdım. Burada da mən bu idman fəaliyyətimi davam etdim. Həftədə 2-3 dəfə mən stadiona gedirəm. Əfsuslar olsun, burada rəqbi oyununu belə populyar deyil. Mən də çalışıram ki, nə bilirəm yerli uşaqlara öyrədəm. Bir il olar ki, mən burada rəqbi oynayıram. Lina isə üzgüçülüüyü üstün tutur. O, dənizdə, çayda üzmək üçün əldən gedir. Burada idman komplekslərində üzmə hovuzları var. O da hərdən bir işindən yorulanda oraya gedir və üzməkdən həzz alır. Biz çimərliyə gedəndə mən onu dənizdən çıxara bilmirəm. Mən onunla bir yerdə olmasam, o çimərlikdən heç qayıtmaz da.

Unqunqı wıqıqı

Payız gecəsi

Günəş saraldı, soldu,
Yavaş-yavaş büründü
Dumanlara çayırlar,
Dərə, dağlar bayırlar.

Çökdü dərin qaranlıq,
Qaraldı həm ortalıq.
Qurd-quş daha əkildi,
Yuvasına çəkildi.
Yox səs-səmir bir yerdə,
Ancaq ki, dərələrdə
Sular şırhaşır çağlar
Səs verər qaya dağlar...

Abdulla Şaiq

Рәһәрәһ

Saralmaq- ətənlət
Solmaq- ətənlət
Bürünmək-фәрәһәт, ətәтәт
Çayır- ətә, ətәтәт
Dərə-әт
Bayırlar -тәт, ətәт
Çökmək-тәт, ətәт қәт
Çağlamaq- қәтәтәт, ətәтәт

Bahar

Bağçalarda açır gül,
Fərəhlənir hər könül.
Uçur duman, qəm, kədər,
Şən-şən ötür hər bülbül.
Yaşıllaşır dağ, yamac,
Bəzək vurur hər ağac.
Dərə, təpə, çöl, çəmən
Çiçəklərdən qoyur ac.
Bahar eylədikcə naz
Elin kefi olur saz.
Əkir, biçir həvəslə
Deyir:-Var ol, gözəl yaz!

Abdulla Şaiq

Рәһәрәһ

Fərəhlənmək-тәтәтәт
Yamac- тәтәт, ətәтәт

Әһәтәтәт

Tibbi yardım-Әтәтәтәт оқтәтәт

Mən xəstə oldum-Әт ətәтәтәтәт
Yaxınlarda xəstəxana harada var?-Мәтәтәтәт ətәтәтәтәт қәт:
Lütfən, həkim çəтәт-тәтәтәтәт ətәт, ətәтәт қәтәтәт:

Başım (mədəm, boğazım, ürəyim) ağrıyır. -Գլուխս (ստամոքսս, կոկորդս, սիրտս) ցավում է:

Mən soyuq aldım. -Ես մրսել եմ:

Zökəmərim var-Հարբուխ ունեմ:

Hərərətım var-Ջերմություն ունեմ:

Öskürəyim var-Հագում եմ:

Allergiyam var-Ալերգիա ունեմ:

Ürəyim bulanır-Սիրտս խառնում է:

Mövzu sözləri-Թեմային առնչվող բառեր

Xəstəlik-հիվանդություն

Həkim-բժիշկ

Dərman kağızını yazmaq-դեղատոմս գրել

Termometr-ջերմաչափ:

Baş sağlığı-առողջություն

Klinika-կլինիկա

Sağaltmaq-բուժել, ապաքինել

Müalicəxana-պոլիկլինիկա

Yara-վերք

Qəza-պատահար, դժբախտություն

Təcili yardım-շտապ օգնություն

Ağrı-ցավ

Qanaxma-արյունահոսություն

Qan basqısı-արյան ճնշում

Bayılma-ուշագնացություն

Zəiflik-թուլություն

Yuxusuzluq-անքնություն

İltihab-բորբոքում

Yanıq-այրվածք

Sınıq-կոտրվածք

Zəhərlənmə-թունավորում

Xora-խոց

Ağrı söndürücü dərman-ցավազրկող դեղ

Lütfən, məənə baş ağrısına qarşı bir şey verin-Խնդրում եմ, ինձ գլխացավի դեմ դեղ տվեք:

Tablet-հաբ

Damla-կաթիլ

Antibiotik-հակաբորբոքային

Pişikotu-կատվախոտ

Vitamin-վիտամին

Hərərəti azaltıcı dərman-ջերմ իջեցնող դեղամիջոց

Yod-յոդ

Yuxugətirən-քնաբեր

Şprits-ներարկիչ

ՏԱՄՆՉՈՐՍԵՐՈՐԴ ԴԱՍ

§ 68. Բայի սեռը

Սեռի քերականական կարգը ցույց է տալիս գործողության օբյեկտի և սուբյեկտի հարաբերությունը:

Կրավորական սեռ

Կրավորական սեռը ցույց է տալիս գործողությունը կատարողի պասսիվությունը և օբյեկտի քերականական ակտիվությունը: Կրավորական սեռի բայերը կազմվում են հետևյալ կերպ.

1. -ոլ, իլ, սլ, նլ վերջածանցների օգնությամբ, եթե բայահիմքն ավարտվում է բաղաձայնով (բացառությամբ I բաղաձայնի):

օրինակ՝ yazmaq-yazılmaq-գրվել, kəsmək-kəsilmək-կտրվել, seçmək-seçilmək ընտրվել, vermək-verilmək-տրվել:

2. Եթե բայահիմքն ավարտվում է I բաղաձայնով, ապա դրան կցվում են -in//in//un//ün վերջածանցները:

օրինակ՝ almaq-alınmaq-վերցվել, bölmək-bölmək-բաժանվել և այլն:

3. Եթե բայահիմքն ավարտվում է ձայնավորով, ապա բայահիմքին կցվում է ո բաղաձայնը. օրինակ՝ oxutmaq-կարդացվել, başlanmaq-սկսվել և այլն:

Անդրադարձ սեռ

Անդրադարձ սեռը ցույց է տալիս գործողություն, որն ուղղված է գործողությունը կատարողի վրա: Անդրադարձ սեռը գլխավորապես կազմվում է անցողական բայերից հետևյալ կերպ.

1. -in//in//un//ün -soyutmaq-հանվել, yuyutmaq-լվացվել, geyinmək-հագնվել:

2. -il//il//ul//ül- yorulmaq-հոգնել:

Նկատենք, որ վերջին վերջածանցները միաժամանակ կարող են կիրառվել որպես կրավորական սեռի ցուցիչներ, և դրանք պետք է կարողանանք տարբերել: Այսպես, անդրադարձ սեռի բայերի դեպքում ենթական միաժամանակ գործողության կատարողն է, իսկ կրավորական սեռի բայերի դեպքում ենթական պասսիվ դերում է, այն գործողության կատարողը չէ, ինչպես օրինակ՝ açılmaq-բացվել, boğulmaq-խեղդվել, yayılmaq-տարածվել:

Փոխադարձ սեռ

Փոխադարձ սեռի բայերը ցույց են տալիս երկու և ավելի սուբյեկտների կողմից կատարվող գործողություն, որը տարածվում է նրանցից յուրաքանչյուրի վրա: Փոխադարձ սեռի բայերը կազմվում են հետևյալ կերպ.

1. -ış//ış//uş//üş վերջածանցների օգնությամբ, եթե բայահիմքն ավարտվում է բաղաձայնով. օրինակ՝ yazışmaq-միմյանց գրել, gəzişmək-միասին զբոսնել, vuruşmaq-իրար հետ կռվել, günüşmək-իրար հետ ծիծաղել և այլն:

2. -ş վերջածանցի օգնությամբ, եթե բայահիմքն ավարտվում է ձայնավորով. օրինակ՝ qucaqlaşmaq-գրկախառնվել, ağlaşmaq-միասին լացել և այլն:

Պատճառական սեռ

Պատճառական սեռի բայերն արտահայտում են գործողություն, որը պարտադրվում, հարկադրվում է ենթակայի կողմից: Պատճառական սեռի բայերը կազմվում են *dir//dir//dur//dür, t, ar//ər, ır(t)//ir(t)//ur(t)//ür(t)* վերջածանցների օգնությամբ: Ըստ որոշ լեզվաբանների՝ ադրբեջաներենի բոլոր անցողական բայերը համարվում են պատճառական սեռի բայեր, որոնք լինում են պարզ և բաղադրյալ: Մինչդեռ, օրինակ, հայերենում պատճառական սեռի բայերից տարբերակվում են ներգործական սեռի բայերը. օրինակ՝ ուտել, տեսնել, կարդալ և այլն: Պատճառական սեռի բայեր են, օրինակ՝ *gözlətmək*-սպասեցնել, *keçirmək*-անցկացնել, *sevindirmək*-ուրախացնել, *oxutmaq*-կարդալ տալ, *güldürmək*-ծիծաղեցնել, *işlətmək*-աշխատեցնել (պարտադրել աշխատել): Հնարավոր է, որ միևնույն բայի մեջ միաժամանակ կիրառվի 2 վերջածանց. օրինակ՝ *oxutdurmaq, bağirtmaq*:

§ 69. Կարելիության և անկարելիության ձևերը

Ադրբեջաներենում կարելիության ձևն արտահայտում է գործողության կատարման մտավոր և ֆիզիկական հնարավորություններն ու կարողությունները՝ «կարողանալ, ի վիճակի լինել»: Կարելիության ձևը կազմվում է բայահիմքին կցված *(y)a// (y)ə* վերջածանցների և *bilmək*-իմանալ, գիտենալ բայի խոնարհված ձևերի օգնությամբ, որոնք էլ համապատասխան վերջածանցներով մատնացույց են անում գործողության ժամանակը և դեմքը:

Օրինակ՝ *gedə bilmək*-կարողանալ գնալ
yaza bilmək-կարողանալ գրել

Կարելիությունը կարող է կազմվել նաև ժխտական ձևում. օրինակ՝ *zəng etməyə bilmək*-կարողանալ չգանգահարել, *söyləməyə bilmək*-կարողանալ չասել:

Բաղադրյալ բայերից կարելիության ձև կազմելիս փոփոխություն կրում է միայն օժանդակ բայը. օրինակ՝ *kömək edə bilmək*-կարողանալ օգնել:

Ինչպես նշվեց, *bilmək* բայը կարող է խոնարհվել տարբեր եղանակներով և ժամանակներով.

Օրինակ՝ *Mən ona şəhərimizi göstərə bildim.* -Ես կարողացա նրան ցույց տալ մեր քաղաքը:

Sən azərbaycanca danışa bilirsənmi? -Դու կարո՞ղ ես ադրբեջաներեն խոսել:

Gələ bilsəm, zəng edəərəm. -Եթե կարողանամ գալ, կգանգահարեմ:

Անկարելիության ձևն արտահայտում է գործողության կատարման հնարավորությունների և կարողությունների բացակայությունը և կազմվում է *(y)a// (y)ə* վերջածանցների և *bilmək* բայի ժխտական ձևի օգնությամբ:

Օրինակ՝ *gələ bilməmək*-չկարողանալ գալ

kömək edə bilməmək-չկարողանալ օգնել

Mən bu kitabı tapa bilmədim. -Ես այդ գիրքը չկարողացա գտնել:

O məktubu göndərə bilmir. -Նա չի կարող ուղարկել նամակը:

§ 70. Անցյալ ժամանակի դերբայ և ապառնի ժամանակի դերբայ

Դերբայն իր մեջ համատեղում է բայի և ածականի հատկանիշները՝ պատասխանելով *necə? nə cür?* ինչպե՞ս, ինչպիսի՞ն հարցերին: Միևնույն ժամանակ, դերբայների մեծ մասն ունի ժամանակային իմաստ, ինչպես օրինակ, ներկա ժամանակի դերբայը՝ *açılan qapı*-բացվող դուռ, *yaxınlaşan adam*-մոտեցող մարդ: Բացի ներկա ժամանակի դերբայից, ադրբեջաներենում կան նաև այլ դերբայներ: Դրանցից անդրադառնանք անցյալ ժամանակի և ապառնի ժամանակի դերբայներին:

Անցյալ ժամանակի դերբայի կազմության ժամանակ բայահիմքին կցվում են *miş// mış//* *muş// müş* վերջածանցները, ընդ որում, բայը կարող է դրված լինել ցանկացած սեռում.

Օրինակ՝ *istirahət etmiş adam*-հանգստացած մարդ, *açılmış gül*-բացված ծաղիկ, *yatmış uşaq*-քնած երեխա և այլն:

Biz Bolqarıstandan gəlmiş nümayəndələr ilə görüşdük. -Մենք հանդիպեցինք Բուլղարիայից եկած ներկայացուցիչների հետ:

İmtahan vermiş tələbələrin siyahısı divardan asılmışdır. -Քննություն հանձնած ուսանողների ցուցակը կախված է պատից:

Որոշ դերբայներ դարձել են ինքնուրույն բառեր. օրինակ՝ *keçmiş il*-անցած տարի և *onun keçmiş-i*-նրա անցյալը:

Անցյալ ժամանակի դերբայը չպետք է շփոթել անորոշ անցյալ ժամանակաձևով խոնարհված բայերի հետ:

Օրինակ՝ *Tələbələr bu gün müəhazirəyə qulaq asmışlar.* -Ուսանողներն այսօր դասախոսություն են լսել:

Müəhazirəyə qulaq asmış tələbələr çıxdılar. - Դասախոսություն լսած ուսանողները դուրս եկան:

Ապառնի ժամանակի դերբայը կազմվում է բայահիմքին կցելով *(y)acaq// (y)əcək* վերջածանցները.

օրինակ՝ *bölnəcək məhsul*-բաժանվելիք բերք, *gedəcək qatar*-գնացք, որը գնալու է, *işləyəcək həkimlər*-բժիշկներ, որ աշխատելու են և այլն:

Բայց այն չպետք է շփոթել կատեգորիկ ապառնի ժամանակաձևի հետ, որտեղ *(y)acaq// (y)əcək* վերջածանց ստացած բառերը նախադասության մեջ հանդես են գալիս որպես ստորոգյալ.

օրինակ՝ *maşın gələcək*-ավտոմեքենան գալու է և *gələcək maşın*-ավտոմեքենա, որը գալու է:

§ 71. Կոն վերջածանցով մակբայական դերբայը

-*kən* մակբայական դերբայի կազմության ժամանակ *kən* վերջածանցը միանում է ոչ թե բայահիմքին, այլ ժամանակային վերջածանցներին: -*Kən*-ով կազմված մակբայական դերբայը նախադասության մեջ կատարում է ժամանակի պարագայի շարահյուսական պաշտոն: Այս մակբայական դերբայի արտահայտած գործողությունը կատարվում է նախադասության ստորոգյալի արտահայտած գործողությանը զուգահեռ:

Օրինակ՝ Mən parka gedirkən, yolda dostuma rast gəldim. -Երբ ես այդի էի գնում, ճանապարհին հանդիպեցի ընկերոջս:

O yeyirkən danışmır. -Նա ուտելիս չի խոսում:

Teatra girərkən biletimi göstərdim. -Թատրոն մտնելիս տոմսս ցույց տվեցի:

Սովորաբար -kən վերջածանցը կարող է կիրառվել բոլոր ժամանակածների հետ, բացառությամբ անցյալ կատարյալի:

-Kən մակբայական դերբայի վերջածանցը կարող է կցվել նաև գոյական կամ ածական անուններին, և եթե բառն ավարտվում է ձայնավորով, ապա դրա և վերջածանցի միջև ավելանում է y հնչյունը:

Օրինակ՝ Mən xəstəyəkən anam mənə dərman gətirdi. -Երբ ես հիվանդ էի, մայրս ինձ դեղ բերեց:

Բառարան

yuyunmaq-լվացվել	fərqlənmək- տարբերվել
boğmaq-խեղդել	təmin etmək- ապահովել
yaymaq-տարածել	ayrı- առանձին, ուրիշ
qucaqlamaq- գրկել	məzəli- ծիծաղաշարժ, տարօրինակ
ağlamaq- լացել	fincan- բաժակ
sevinmək-ուրախանալ	qarşılamaq- դիմավորել
zəng etmək- զանգահարել	rahat- հանգիստ, հարմար
kömək etmək- օգնել, աջակցել	aeroport (hava limanı)- օդանավակայան
yaxınlaşmaq- մոտենալ, մերձենալ	qaçmaq- վազել, փախչել
nümayəndə- ներկայացուցիչ	köçmək- քոչել
imtahan- քննություն	gülmək- ծիծաղել
siyahı- ցուցակ	minmək- նստել
görüşmək- հանդիպել	ayırmaq- անջատել, բաժանել
mühazirə- դասախոսություն	təmizləmək- մաքրել
qulaq asmaq- լսել	bəhs etmək- զրուցել, մրցել
məhsul- բերք	çatdırmaq- հասցնել
rast gəlmək- հանդիպել	intervü (müsahibə)- հարցազրույց
dərman- դեղ	arxayın olmaq- վստահ, հանգիստ լինել
daxil olmaq- մտնել, ընդգրկվել	soruşmaq- հարցնել
çaşmaq- շփոթվել, սխալվել	ərzaq- մթերք
bağışlamaq- ընծայել, նվիրել, ներել	oyanmaq- արթնանալ
qəribə-անսովոր, զարմանալի	düzəltmək- ուղղել, հավասարեցնել,
savadsız- անգրագետ	öldürmək-սպանել
doğru- ճիշտ, շիտակ, իրական	ovlamaq- որսալ, որս անել
qəmli- տխուր, թախծոտ	uzanmaq- պառկել, մեկնվել, երկարել
isitmək- տաքացնել	yumaq- լվանալ
kürək- թիակ, թի	hirsələnmək- բարկանալ, զայրանալ
təsədüfən- պատահաբար	hesablamaq- հաշվել, հաշվարկել
hazırlaşmaq- պատրաստվել	təəccüblənmək- զարմանալ
kitabxana- գրադարան	məhkəmə- դատարան
təbii- բնական	təsvir etmək- նկարագրել, պատկերել

sadə- հասարակ, պարզ, միամիտ	qırxmaq- մկրատով կտրել, խուզել
kifayət- բավարար, բավական	tökmək- թափել, ձուլել, կոփել
yaddaş- հիշողություն	hakim- դատավոր
vacib- անհրաժեշտ, պարտադիր	qərar- որոշում, վճիռ
sərin- սառը, թարմ	qəbul etmək- ընդունել
həzz almaq- հաճույք ստանալ	müasir- ժամանակակից, արդի
kasıb- աղքատ	mahnı- երգ
sakit- հանգիստ, խաղաղ	musiqi- երաժշտություն
hadisə- իրադարձություն, դեպք	məşhur- հայտնի, երևելի, հանրահայտ
müxbir- թղթակից	boşqab- ափսե
dünya- աշխարհ	həbsxana- բանտ
müxtəlif- տարբեր, զանազան	yazıçı- գրող
imkan- հնարավորություն	rüsvət-կաշառք
müddət- ժամանակահատված, ժամկետ	qanun- օրենք
arzu- ցանկություն, իղձ	şikayət etmək բողոքել
evlənmək-ամուսնանալ	hökumət- կառավարություն
hissə- մաս, բաժին	dərd- վիշտ, թախիծ, կսկիծ

Վարժություններ

1. Հետևյալ բայերը դնել կրավորական սեռով.

Ա) Hesablamaq, ovlamaq, təsvir etmək, ayırmaq, qırxmaq, vermək, kəsmək, paylamaq, geymək, tökmək, çağıрмаq, almaq, satmaq, qarşılamaq, hazırlamaq.

Բ) Götürəcəksiniz, alacaq, başladı, bölür, qayıdır, yazar, vermişdir, unutmayacağıq, düşməz, istəmədi, çəkib, minəcəyəm, apardı, gətirmişdir, sevəcəksən, ayıracaq.

2. Հետևյալ բայերը գրել կարելիության և անկարելիության ձևերով.

Getdim, baxmışıq, görürsünüz, qayıtdıq, yeyirik, üzürəm, qulaq asdım, kömək edəcək, gəlmişdir, otlayır, təmizləyər, girdi, baxırdı, söyləyəcək, bəhs edəcəyəm, danışdım, daxil etmişsən, çevirəcək, tərcümə edirsiniz.

3. Նախադասությունները դարձնել հաստատական կամ հարցական.

Yükü buraya çatdırı bilmədilər. Məqaləni yazı bilmədi. Dünən axşam səne zəng edə bilmədim. Siz məni saat 2-də gözləyə bilərsiniz. Konsertdən sonra onunla görüşə bilmədim. Qatar vaxtında gələ bildi. Nəne öz nəvələriylə kəndə gedə bildi.

4. Հետևյալ նախադասությունները թարգմանել աղբյուրներեն.

1)

Աղբյուրի համաձայն, այսօր միջոցառում է անցկացվելու: Չնայած անձրևին, մենք երեկոյան կարողացանք գյուղ հասնել: Մեր դպրոցի բակում գտնվող գեղեցիկ այգում շատ ծառեր կան: Իմ կարդացած գիրքը կարող եմ քեզ տալ. այն շատ հետաքրքիր է: Տնօրենն

ասաց, որ վաղը ժողովի ժամանակ այդ հարցը կքննարկվի: ԱՄՆ-ում լավ ապրելու համար պետք է շատ աշխատել: Այն մարդը, որին դուք փնտրում եք, ապրում է մեր դիմացի շենքում: Այն քաղաքը, ուր ես գնալու եմ, հայտնի է իր գեղեցիկ արձաններով: Այն ամսագիրը, որ դուք կստանաք, 2 լեզվով է լույս տեսնում: Ծովափին ես հանդիպեցի իմ ընկերոջը, ում չէի տեսել դպրոցն ավարտելուց հետո: Ես ուզում եմ թենիս խաղալ. կխաղա՞ս ինձ հետ: Դու լողալ կարողանո՞ւմ ես: Ես այսօր շատ անելիքներ ունեմ և չեմ կարողանա ձեզ հետ գալ ռեստորան: Այդ գաղտնիքը, որի մասին դու ուզում ես իմանալ, արդեն վաղուց գաղտնիք չէ: Ինչո՞ւ դու չես մասնակցում այդ սեմինարին, գուցե չե՞ս կարողանում լավ թուրքերեն խոսել: Ես ամեն ինչ կանեմ, որ ժամը 8-ին լինեմ ձեր տանը: Այդ հարցի շուրջ քննարկումներին կմասնակցի նաև մեր խմբագիրը: Ես երեկ չկարողացա ձեզ գրել, որովհետև աշխատանքից ուշ էի եկել և շատ հոգնած էի:

2)

1. Դու ե՞րբ կարող ես գալ: -Զգիտեմ: Ես վաղը չեմ կարողանալու գալ: 2. Ցուցահանդեսը կարողացա՞վ զբոսաշրջիկներին ցույց տալ մեր երկրի ամենահետաքրքիր վայրերը: -Այո, կարողացավ: 3. Նրանք զբոսաշրջիկներին այս վայրերը կարողանալո՞ւ են տանել: -Իհարկե, կարող են տանել: 4. Նրանք կարողանո՞ւմ են ֆուտբոլ խաղալ: -Վախենամ, որ ոչ: Նրանք անգամ վոլեյբոլ չեն կարողանում խաղալ: 5. Համերգին ես կարողացա տեսնել հայտնի երգիչների: 6. Ո՞վ կարող է գնալ այս զվարճանքների կենտրոն: -Միայն օտարերկրացիները և հարուստ մարդիկ կարող են գնալ: 7. Նա ամեն բան կարողացա՞վ գտնել այդ փոքր խանութում: -Իհարկե, ոչ: 8. Ներեցեք, դուք օտարերկրացի՞ եք: -Այո: -Դուք անգլերեն կարողանո՞ւմ եք խոսել: -Ոչ, ես միայն ռուսերեն եմ կարողանում խոսել: 9. -Դուք կարողանո՞ւմ եք հետևել այսօրվա իրադարձություններին: -Այո: Միայն հեռուստացույցից և թերթերից:

5. Թարգմանել նախադասությունները՝ ուշադրություն դարձնելով անցյալ ժամանակի դերբայի կիրառությանը.

1. Bu iş yadımdan çıxmışdır. –Yadımdan çıxmış işim indi məni narahat edirdi. 2. Ofisin işçiləri ezamiyyətə hazırlaşmışlar. – Mən getməsəm, ezamiyyətə hazırlaşmış işçiləri incidərəm. 3. Bu ərzağın vaxtı keçib. – Vaxtı keçmiş ərzağı satmaq olmaz. 4. Xaricdən çox mühəndis gəlib. –Xaricdən gəlmiş mühəndislər ölkənin müxtəlif yerlərində işləyirlər. 5. Uşaq oyanıb. – Ana oyanmış uşağın səsinə eşidən kimi yanına qaçdı. 6. Qrupun iki uşağı küsmüşdür. – Küsmüş uşaqlar indi dost olublar. 7. Tələbələr bayrama hazırlaşmışlar. – Bayrama hazırlaşmış tələbələri müəllum konsertə apardı.

6. Հետևյալ բայերը դնել պատճառական սեռով.

Sevmək, sevinmək, düzəlmək, dalaşmaq, kəsmək, yoxlamaq, istəmək, bağlamaq, dayanmaq, qoymaq, buraxmaq, dolmaq, uçmaq, öldürmək, ovlamaq, saxlamaq, seçmək, gülmək, uzanmaq, oynamaq, açmaq, qaçmaq, eşitmək, aparmaq, göndərmək, yumaq, hirsələnmək, hesablamaq, salmaq.

7. Նախադասությունները թարգմանել աղբյուրներեն.

1. Նա ինձ ստիպեց նամակ գրել իր ընկերոջը: 2. Շաբաթը երկու անգամ նա մեզ ստիպում է մաքրել իր սենյակները և հետո իր ընկերներին կանչում է ճաշի: 3. Ոստիկանը մեր մեքենան կանգնեցրեց և ասաց, որ դանդաղ վարենք: 4. Համալսարանն ավարտելուց

հետո, ես կստիպեմ հորս ինձ համար մեքենա գնել: 5. Դատավորը նրանց կստիպի տալ մեր զումարը: 6. Նա, մինչև գրասենյակ, ամբողջ ճանապարհին ինձ վազեցրեց: 7. Երբ մենք տանից դուրս ենք գալիս, Լիլյան ինձ միշտ սպասեցնում է: 8. Թամարան ինձ միշտ ստիպում է իրեն փող ուղարկել փոստով: 9. Ինձ մի բարկացրու: 10. Ծնողներս ինձ ստիպեցին սովորել ռազմական դպրոցում:

8. Փակագծերի միջի բառերի օգնությամբ գրույցը բերել ավարտուն տեսքի և ընդհանուր ներկայացնել աղբբեջաներենով.

-(<Հուսով եմ) ki, sən müdirə artıq (դիմել ես), Vera.

-Hələ yox. Bizə baş ofisdən təzə müdir göndəriblər.

-Doğrudan? O haçan gəlib, necə adamdır? (nկարագրել) bilirsənmi?

-Necə deyim. Bizim əvvəl işləmiş müdirimizə heç (nման չէ), nə xarici (տեսքով), nə də iş aparmağından. İşində çox tələbkardır.

-Onun (տեսքը), görəsən, necədir? Adətən belə adamlar arıq olurlar. Danışanda da, elə bil ki, onlar (բերանները) açmırlar, (շրթունքները) görmək olmur. Bir az (մազեր) olur, onu da qısa (կտրված). Belədir? Belə olmasa da, ona (nման) olar.

-Xeyr, xeyr. Sənin (nկարագրած) adam bizim köhnə müdirimizə bir qədər oxşayır. Yeni müdir isə hündür, (լայնաթկունը) bir adamdır. Onun yaxşı xeyirxah üzü var. Yaxşı ağı (մազեր) var. Bir qədər enli (ճակատ) və çox qəşəng qəhvəyi gözləri var.

-Görürəm ki, pis adama oxşamır. Yaxşı, bəs sən niyə bu vaxtacan ona (չես դիմել) ki, sənə (թույլտվություն) versin telebviziya (հաղորդում) iştirak etmək üçün?

-Bilirsən, Aleksandr, bu yaxında işimizdə bir hadisə (տեղի ունեցավ) və bu baş vermiş hadisə hələ də yaddan çıxmayıb. (Պարզապես) o hadisənin günahı məndə də var. Qorxuram ki, o, onu yada salar, mən də (պետք է ներողություն խնդրեմ) olacağam. Yaxşı, bəs sən (հողվածը) qurtarıb radioya vermişsənmi?

-Çoxdan. Bir həftə olar ki, onu veriblər.

-O necə (հնչեց)? Xoşuna gəldimi? Niyə mənə demədin?

-Əla keçdi. Bağışla, sənə deyə bilmədim, çox məşğul idim.

9. Փոխակերպել նախադասությունները՝ կիրառելով կրավորական սեռի վերջածանցները.

Məhkəmədə hakim ədalətli qərar qəbul etmişdi. – Məhkəmədə ədalətli qərar qəbul edilmışdi.

1. Tamaşada müğənnilər müasir mahnıları oxuyurdular. 2. Atam bazardan meyvə-tərəvəz alıb-gətirmişdi. 3. Bu mağazada satıcı paltar satır. 4. Uzaqdan xoş musiqi eşitmək olurdu. 5. Saat 7-də aktyorlar konsertə başladılar. 6. Fəhlələr bu binanı bir il ərzində tikdilər. 7. Aeroportda işçilər mənim biletimi yoxladılar və çamadanlarımı çəkдилər. 8. Muzeydə bələdçi bizə maraqlı hadisələri danışdı, məşhur şəkilləri göstərdi. 9. Bacım çörəyi kəsdi və hər boşqabın yanına qoydu.

10. Նախադասությունները թարգմանել աղբբեջաներեն.

1. Այս գործարանը կառուցվել է 10 տարի առաջ: 2. Այս խելագար մարդը հիվանդանոց է ուղարկվել: 3. Այս երիտասարդ տղամարդը նրա համար էր պատժվել, որ աշխատանքից

միշտ ուշանում էր: 4. Այս իրադարձության մասին շատ էր խոսվում: 5. Բաիը կոտորվել էր: 6. Հիվանդ երեխաների մազերը կտրվել էին: 7. Նրանք առողջարանում բուժվել են: 8. Փողը հաշվվեց և տրվեց բանվորներին:

11. Ձևակերպել հարցը և պատասխանել դրան՝ հետևելով օրինակին.

On`Qapını açmaq –bilmişsən? Bəli (Xeyr) . . .

Sən qapını açə bilmişsənmi? –Bəli, mən qapını açə bilmişəm.

Xeyr, mən qapını açə bilməmişəm.

1. Məktubu göndərmək-bilib? –Bəli (Xeyr) . . . 2. Paltar tikmək-bilirsiniz? –Bəli(Xeyr). . . .
3. bayram keçirmək-biliblər? –Bəli(Xeyr) . . . 4. Tez qaçmaq bilirsən? –Bəli (Xeyr) . . . 5.
Uşaqları başa salmaq bilmişsən? –Bəli (Xeyr). . . 6. İş tapmaq bilər? –Bəli(Xeyr). . . 7.
Çimərliyə getmək biləcəklər? –Bəli(Xeyr).

12. Նախադասությունները թարգմանել հայերեն.

1. Sən xəstələnmisən. Mənə yaxınlaşma, yoxsa mənə də xəstələndirərsən. 2. Bax, avtobus gəlir. Gəl, onu dayandırmaq. 3. Sən kimə bu məktubu yazdıracaqsan? 4. Adamları güldürmə, bir az ciddi ol. 5. Özü maşına mindi, mənə isə avtobusa mindirdi. 6. Uşaqları məndən uzaqlaşdırdı və mənə eşitdirdi ki, məndən çox inciyib. 7. bütün paltarı mənə yığdırdı və çamadanı qoydurdu. 8. Mən həkimə sübut etdirdim ki, dalaşmış qonşuların öz günahları var idi. 9. Bu adamın günahı yox idi. Mən onu buraxdırdım

Երկխոսություններ

1)

-Salam, mənim itmiş dostum Mansur, Haradasan?

-... Üzr istəyirəm, ancaq mənim adım Mansur deyil və mən Sizi tanımıram.

-Ola bilməz! Mən çaşa bilmərəm. Sən Mansur deyilsən?

-Xeyr və heç vaxt olmamışam. Siz çaşmışsınız.

-Onda bağışlayın məni, ancaq siz mənim dostuma oxşayırsınız.

-Ola bilər, ancaq mən Mansur deyiləm. Və sizə məsləhət görürəm ki, gələn dəfə bir az diqqətli olasınız.

2)

MOLLA

Bir qoca adam Mollanın yanına gəlir və deyir:

-Mən gəlmişəm ki, sən mənim bütün günahlarımı bağışlayasan. Mən artıq qocayam

-Onda danış mənə, sən həyatında nə etmişsən?

Bu adam bütün onun uzun həyatında nə edib, bir-bir danışmağa başladı. Molla onun danışmağından yorulub dedi:

-Qəribə adamsan. Sən niyə mənə harada yaşadığın, işlədiyin, sənin qohumların, tanışların haqqında danışırsan? Sən mənə sənən pis və yaxşı etdiyin şeylərdən danış.

-Molla, mən savadsız adamam. Mən necə bilim hansı yaxşıdır, hansı pis? Gəl, mən sənə hamısını danışım, sən isə yaxşılarını seç, ayır.

Molla görür ki, bu kişi hər şeyi 70 ildə ona nə olub danışsa, o söhbətini bir aya qurtarmaz. Və tez:

-Eybi yoxdur. Zəhmət çəkmə. Mən görürəm ki, sən doğru müsəlmansan. Arxayın ol! Mən bütün günahlarını bağışlayıram.

3)

-Ana, yeməyə bir şey var? Elə acam.

-Hə, var. Ancaq sən onu isitməlisən. Mən səhər bişirmişəm, indi də o soyuyub.

-Mən dostlarımı görməyə gedirəm, ancaq mənim kürəyim ağırıyır. Mən nə edirəm?

-Heç yana getmə.

Կարդալ և պատմել տեքստերը

BİZİM HƏYATIMIZ

Bu yaxında mən bir həftəlik məzuniyyət götürdüm ki, Peterburqa qohumlarıma baş çəkməyə gedim. Mənim bəxtimdən bütün ailəmi görə bildim. Bizim ailəmiz böyükdür. Valideynlərim, bacı-qardaşlarım, hamı bu dəfə heç yana getməmişdilər, evdə idilər. Onlarla uzun söhbətlərim oldu. Xüsusən, mənim bacım Nelli üçün hər şey maraqlı idi. –

-Yaxşı, bəs siz heç yana getməyəndə boş vaxtınızı necə keçirirsiniz?

-O baxır ki, boş vaxtımız nə qədərdir. Elə olur ki, biz işimizdən 2-3 gün azadıq. Düzdür, belə vaxtları planlaşdırmaq olmur. Ancaq təsadüfən belə günlər düşəndə biz səyahət etməli bir guşə seçirik. Sonra tez hazırlaşırıq və səhər öz maşınımızda yola düşürük. Bizim günümüz ərzində boş vaxtımız olanda isə onu elə-belə itirməmək üçün biz əyləncə yerlərinə baş çəkirik. Əsasən idmanla məşğul oluruq, hovuzda üzürük, tenis oynayırıq. Şəhərin mərkəzində böyük bir kitabxana var. İndi ki, mən ezamiyyətə gedəndə uzun yolları gəzməli oluram, mən o qədər maraqlı kitab oxumuşam. Əfsuslar olsun ki, biz teatrlara, konsertlərə, kinolara baş çəkəndə, biz tamaşaları görürük, ancaq orada nə danışirlar hələ yaxşı başa düşmürük. Təbiidir ki, oraya gedən əcnəbi ispan dilini yaxşı bilməlidir.

-Bəs sən dedin ki, ispancanı öyrənirsiniz.

-Düzdür. Öyrənirik. Ancaq biz sadə dili öyrənirik ki, şəhərdə, küçədə olan yerli adamlarla danışa bilək, onları başa düşək. Elə bilirsən ki, dili öyrənmək asandır? Yeri gəlmişkən, mən tez-tez İspan televizorda verilən proqramlara baxıram. Düzdür, onlar danışan şeyləri başa düşmürəm. Ancaq hərdən bir sözləri, hətta cümlələri kifayət qədər başa düşmək olur. Yaxşı, sözüm indi onda deyil. Dayan, yadımdan çıxdı nə deyirdim. Nəsə buraya gələndən sonra yaddaşım bir az xarab olub.

-Bəs, axşamlar xüsusən yayda evdə oturursunuzmu?

-O baxır ki, əlimizdə olan iş nə qədər vacib, ya da çoxdur. Vaxtımız boş olanda biz şəhəri gəzirik. Orada şəhərin mərkəzində bir balaca bağ var. Bağda hovuz və onun yanında restoran var. Buraya əsasən, əcnəbilər gəlirlər. Açıq havada otururuq, bizimlə tanış olan əcnəbilərlə söhbət edirik. Oradan dənizkənarı parka çox yaxındır. Biz oraya gedirik, sərin havadan həzz alırıq. Burada gəzənlər, oynayan uşaqlar lap çox olur.

Mənim ad günüm yaxınlaşırdı. Mən də onu necə keçirməyi fikirləşirdim. Mən istəməirdim ki, ad günümü kasıb adam kimi keçirəm. Andrey də mənimlə bir yerdə bizim ailə bayramımızı yaxşı keçirmək istəyirdi. Bizim 3-4 əcnəbi və 3-4 yerli dostlarımız var. Onlar da bizimlə olmalı

idilər. Andrey dedi: Gəl, biz bu bayramı çay sahilində keçirək. Restoranın yanındakı açıq yerdə otura bilərik. Yer çoxdur, hava təmizdir, axşam ora sakitdir. Bayramımızdan həzz alırıq. "O yer mənim də xoşuma gəlir. Oradakı adamlar da çox yaxşıdır, bizi tanıyırlar və bizə əla xidmət edə bilirlər. Sözü düz, mən özüm də oranı fikirləşirdim. Nə isə. O gün gəldi və biz oraya getdik. Restorandakı adamlar bildirdilər ki, biz gəlməliyik və hər şeyi əvvəlcədən hazırlamışdılar. "Andrey, sənin dostların gəlib, mənimkilər isə gəlməyiblər." –"Darıxma, Vera indi gələrlər. –Əyləncə mərkəzindəki dostlarıma mən demişdim, gəlsinlər. –Onda darıxma, onlar gələcəklər. Yarım saat keçməmişdi və biz təzə başlamışdıq ki, dostlarımızın hamısı gəldi. Biz yedik, içdik, çox danışdıq, güldük. Biz onlara bizim müxbir fəaliyyətimiz, maraqlı hadisələr haqqında danışdıq.

BİZİM FƏALİYYƏTİMİZ

Siz artıq bilərsiniz ki, mən və mənim həyat yoldaşım müxbirik. Bu çox maraqlı pəşədir. Ancaq həyat hərdən bir elə gətirir ki, müxbir təhlükəli yerlərə düşür. Onun həyatı təhlükə altında olur. Bununla belə, bu pəşə adamlara dünyanı yaxşı görməyə, müxtəlif ölkələri görməyə, yerli xalqların mədəniyyəti, adət-ənənələri ilə tanış olmağa imkan verir. Bir xarici ölkədə uzun müddət qalanda, müxbirlərə onların dilini öyrənməyə ədəbiyyatı ilə tanış olmağa da imkan verir. Mənim də, Linanın da hələ məktəbdə oxuyanda, arzumuz müxbir olmaq idi. Elə bizim işimiz rastlaşmağımıza imkan verdi. Biz tanış olduq, bir-birimizi sevdik və evləndik. Artıq neçə ildir ki, mən Moskva jurnalında fəaliyyət göstərirəm və bu müddətdə bir neçə ölkədə olmuşam. Həmin sözü mən Lina haqqında da deyə bilərəm. Dünyanın bir hissəsində, müxtəlif ölkələrdə maraqlı hadisələr yer tutanda, bizi baş ofislərimiz tapşırıqlarla oraya göndərir. Biz orada hökumət və başqa adamlardan intervü götürürük, yerli adi adamlarla söhbət edirik. Biz xalqın dərdlərini də öyrənirik və sensasiyalı hadisələri müşahidə edirik. Biz cavanıq, bizim müxbir fəaliyyətimiz hələ başlayır. Ancaq demək istəyirəm ki, xalqlar bir-birilərindən çox fərqlənmirlər. Hər ölkədə azı varlı, çoxu kasıbdır. Baxmayaraq ki, kasıblar bütün ölkənin həyatını təmin edirlər, onlar kasıbçılıqdan çıxıb bilmirlər. Varlılar isə, özlərinə qəşəng üzmə-hovuzlu evlər tikirlər. Onlar əyləncə mərkəzlərindən, gecə barlarından, restoran yeməklərindən də həzz alırlar. Həmin kasıblar isə, onlara xidmət edirlər. Bütün şirkətlər varlıların əlindədir. Hamı da bilir ki, həyat belə olub, belə də olacaq, onun axırı yoxdur.

Bizim ofislərimizin tapşırıqları ayrı olur. Elə də olur ki, bizim tapşırıqlarımız bir olur. Biz harasa bir yerdə gedirik. Bizim maşınımız var. Mən də, o da maşın sürə bilirik. Bir yerdə gedəndə yaxşı olur. Yolda qəşəng mənzərələri müşahidə edirik. Orada-burada yemək üçün dayanırıq, yerli adamlarla söhbət edirik. Onlar çox məzəli və qonaqpərvərdirlər. Sonra evimizə qayıdırıq və çox işləyirik. Bizim iş stollarımız ayrıdır. Hərəmizin öz kompüterləri var. Biz intervülümüz, söhbətlərimiz və Qafqaz hadisələr haqqında yazırıq. Sonra telefonla bu materialları öz ofislərimizə göndəririk.

Հրուցարան

Mehmanxanada- Հյուրանոցում

Mən birnəfərlik (ikinəfərlik) bir otaq istərdim- Ես կցանկանայի մեկ տեղանոց մի սենյակ
-duş ilə bir otaq- ցնցուղով սենյակ
-balkonla bir otaq- պատշգամբով սենյակ
-üst qatlarda- բարձր հարկերում

Mən burada bir neçə gün (iki həftə) olaram- Cü əyutetü mı քանի օր (2 շաբաթ) կլինեն:
 Otaqda telefon (televizor) varmı?- Սենյակում հեռախոս (հեռուստացույց) կա՞:
 Mən otağa baxa bilərəmmi?- Cü կարո՞ղ եմ սենյակը նայել:
 Xoşuma gəlmir- Չեմ հավանում
 Burada çox səslidir (qaranlıqdır, dardır)-Այստեղ շատ աղմկոտ է (մութ, նեղ):
 Daha yaxşı bir şeyiniz varmı?- Ավելի լավն ունե՞ք:
 Daha ucuz bir otağınız varmı?- Ավելի մատչելի սենյակ ունե՞ք:
 Əla, bu otaq mənə uyğundur- Գերազանց է, այս սենյակն ինձ հարմար է:

Lütfən otaq açarını verin- Խնդրում եմ, ինձ տվե՛ք սենյակի բանալին:
 Lütfən baqajımı otağa daşıyın- Խնդրում եմ, բեռը տարե՛ք սենյակ:
 Lütfən mənə bir daha yastıq (balış) verin- Խնդրում եմ, ինձ մի բարձ էլ տվե՛ք:
 -sabun- օձառ
 -daha iki asılqan- ևս երկու կախիչ
 Kim orada?- Այդտեղ ո՞վ է:
 Girin!- Մտե՛ք
 Lütfən bir dəqiqə gözləyin- Խնդրում եմ, մի րոպե սպասե՛ք
 Mən açarımı otağımda unutdum- Cü իմ բանալին սենյակում եմ մոռացել:

Gediş - Մեկնում

Lütfən hesabımı hazırlayın- Խնդրում եմ, իմ հաշիվը պատրաստեք:
 Mən burada üç gün qaldım- Cü այստեղ երեք օր մնացի:
 Lütfən mənim üçün taksi sifariş edin!- Խնդրում եմ, ինձ համար տաքսի պատվիրեք:
 Harada ödəyə bilərəm?- Ո՞րտեղ կարող եմ վճարել:
 Burada çox rahat oldu! Hamısı üçün təşəkkür edirəm- Այստեղ շատ հանգիստ էր: Ամեն
 ինչի համար շնորհակալ եմ:

Mövzu sözləri-Թեմային առնչվող բառեր

Xidmətlər bürosu-ծառայությունների բյուրո
 İsti su-տաք ջուր
 Soyuq su-սառը ջուր
 Soyuducu-սառնարան
 Növbətçi inzibadçı-հերթապահ ադմինիստրատոր
 Kondisioner-օդափոխիչ
 Çıraq-լամպ
 Lift-վերելակ
 Yükdaşıyan(hambal)-բեռնակիր
 Valyuta dəyişməsi-տարադրամի փոխանակում
 Hesabı ödəmək- հաշիվը վճարել
 Qeydiyyat-qրանցում

ՏԱՍՆՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ԴԱՍ

§ 72. Անհրաժեշտ եղանակ

Ադրբեջաներենում, ի տարբերություն այլ թյուրքական լեզուների (օրինակ՝ թուրքերենի), բայն ունի ևս մեկ եղանակ՝ անհրաժեշտ եղանակ: Այն իր իմաստաբանական նշանակությամբ նման է հարկադրական եղանակին: Ադրբեջաներենում անհրաժեշտությունն արտահայտվում է նաև *lazım* բառի միջոցով. օրինակ՝ *Mənə həkimə mürciət etmək lazımdır.* -Ինձ անհրաժեշտ է դիմել բժշկի: Անհրաժեշտ եղանակը կազմվում է բայափիմքին կցելով *(y)ası/(y)əsi* վերջածանցները: Դրանց էլ իրենց հերթին կցվում են հարկադրական եղանակի կազմության ժամանակ կիրառվող դիմավոր վերջավորությունները: Հարկադրական եղանակի նման անհրաժեշտ եղանակն արտահայտում է գործողության կատարման անհրաժեշտություն, պարտադիրություն, կարիք:

Օրինակ՝ *mən qayıdasıyam* -ես պետք է վերադառնամ (կարիք կա, որ ես վերադառնամ)
sən qayıdasısan -դու պետք է վերադառնաս
o qayıdasıdır -նա պետք է վերադառնա
biz zəng edəsiyik -մենք պետք է զանգահարենք (կարիք կա, որ մենք զանգահարենք)
siz zəng edəsiniz -դուք պետք է զանգահարեք
onlar zəng edəsirlər -նրանք պետք է զանգահարեն

Նշենք, որ անհրաժեշտ եղանակով դրված բայեր ունեցող նախադասություններ կազմելիս, գործողությունը կարող է արտահայտվել տարբեր ժամանակներում:

Օրինակ՝ *Müəllim uşaqları muzeyə aparasıdır.* -Ուսուցիչը երեխաներին պետք է տանի թանգարան:(Կարիք կա, որ ուսուցիչը. . .)

Müəllim uşaqları muzeyə aparası idi. -Ուսուցիչը երեխաներին պետք է տաներ թանգարան: (Կարիք կար, որ. . .)

Müəllim uşaqları muzeyə aparası olar. -Կարիք կլինի, որ ուսուցիչը երեխաներին տանի թանգարան:

Müəllim uşaqları muzeyə aparası oldu. -Կարիք եղավ, որ ուսուցիչը երեխաներին տանի թանգարան:

Անհրաժեշտ եղանակի ժխտական ձևի կազմության ժամանակ, ի տարբերություն հարկադրական եղանակի, կիրառվում է միայն *deyil* մասնիկը:

Օրինակ՝ *O, danışası deyil.* -Կարիք չկա, որ նա խոսի:

§ 73. Ki մասնիկի կիրառությունը

Ki մասնիկն ադրբեջաներենում ունի մի քանի կիրառություն: Այն բավական մեծ կիրառություն ունի որպես ստորադասական շաղկապ՝ գլխավոր նախադասությունը կապելով երկրորդական նախադասությանը: Տվյալ դեպքում այն ավելի շատ համապատասխանում է հայերենի «որ» շաղկապին, բայց դրանով չի սահմանափակվում:

Օրինակ՝ Hamı da yaxşı bilir ki, o ermənidir. -Բոլորն էլ լավ գիտեն, որ նա հայ է:

Nə edim ki, o tez qayıtsın? -Ի՞նչ անեմ, որ նա շուտ վերադառնա:

Elə bir adam yoxdur ki, onu tanımasın. -Այնպիսի մարդ չկա, որ նրան չճանաչի:

Որպես շաղկապ կիրառվելուց բացի, ki մասնիկն ունի նաև հետևյալ իմաստները: Այսպես, ki մասնիկը, կցվելով ստացական դերանուններին, ինչպես նաև սեռական հոլովով դրված գոյականներին՝ մեկ բառով ցույց է տալիս և՛ առարկան, և՛ առարկայի տիրոջը, ու կարող է փոփոխվել ըստ հոլովի և թվի:

Օրինակ՝ Sənin şirkətin buradadır, mənimki isə Moskvadadır. -Քո ընկերությունն այստեղ է, իսկ իմը՝ Մոսկվայում:

Müdirin iş otağı kiçikdir, müəllimlərininki isə böyükdür. -Տնօրենի աշխատասենյակը փոքր է, իսկ ուսուցիչներինը՝ մեծ:

Anna, sənin çantan balacadır, kitabı Armeninkinə qoy. - Աննա, քո պայուսակը փոքր է, գիրքը դիր Արմենի պայուսակի մեջ:

Sizin mənzilinizin iki otağı, mənimkinin üç otağı var. -Ձեր բնակարանն ունի երկու սենյակ, իսկ իմը՝ երեք:

Ki վերջածանցը, կցվելով ներգոյական հոլովի վերջածանց ստացած բառերին, տեղի մակբայներին երկու հնչյունական տարբերակներով (ki, ki), կազմում է որոշիչ, որը ցույց է տալիս առարկայի գտնվելու վայրը:

Օրինակ՝ Otaqdaki şəkillər mənimkidir. -Սենյակում գտնվող նկարներն իմն են:

Ki վերջածանցը կարող է կցվել նաև ժամանակ ցույց տվող բառերին և կազմել ածականներ:

Օրինակ՝ Bu günkü qəzetiniz varmı? -Այսօրվա թերթ ունե՞ք:

Dünənki mühazirə maraqlı idi. -Երեկվա դասախոսությունը հետաքրքիր էր:

Ki վերջածանց ստացած բառը դրվում է հոգնակի թվով, եթե այն փոխարինում է հոգնակիով դրված բառի:

Օրինակ՝ Mənim kitablarım masadadır, səninkilər isə şkafdadır. -Իմ գրքերը սեղանին են, իսկ քո գրքերը՝ պահարանում:

Նշված կիրառություններից բացի, ki մասնիկը կարող է գործածվել նաև որպես սաստկական մասնիկ:

Օրինակ՝ O nə məndən, nə səndən, nə də ki başqa bir adamdan soruşmadı. -Նա ո՛չ ինձնից, ո՛չ քեզնից, ո՛չ էլ այլ մարդուց չհարցրեց:

Ki-ն ունի նաև այնպիսի կիրառություն, որի հայերեն համարժեքը «չէ՞ որ» արտահայտությունն է:

Օրինակ՝ Sən ki bilirdin, o təhlükə altındadır. -Չէ՞ որ դու գիտեիր, որ նա վտանգի տակ է:

§ 74. Բայերի կազմությունը

Բայերն իրենց կազմությամբ լինում են պարզ, ածանցավոր և բաղադրյալ: Ածանցավոր բայերը կազմվում են բայակերտ վերջածանցների օգնությամբ, որոնցից նշենք մի քանիսը.

- 1) -la//lə վերջածանցների օգնությամբ կազմվում են գործողության կատարման միջոց, ձև, ուղղություն, ժամանակ, ինչպես նաև գործողության արդյունք ցույց տվող բայեր. օրինակ՝ yaralamaq-վիրավորել, təmizləmək-մաքել, qarşılamaq-դիմավորել, gecələmək-գիշերել, baltalamaq-կացնահարել և այլն:
- 2) -laş//ləş վերջածանցներով կազմված բայերը ցույց են տալիս հատկանիշի, որակի, վիճակի փոփոխություն. օրինակ՝ arxayınlaşmaq-հանգստանալ, aktivləşmək-ակտիվանալ, աշխուժանալ, ինչպես նաև փոխադարձաբար համատեղ կատարվող գործողություն. օրինակ՝ salamlaşmaq-միմյանց ողջունել, məsləhətləşmək-խորհրդակցել, razılaşmaq-համաձայնության գալ, համաձայնվել և այլն:
- 3) -lan//lən վերջածանցները, կցվելով անուններին՝ կազմում են նոր բայեր կրավորական կամ անդրադարձ իմաստներով. օրինակ՝ adlanmaq-անվանվել, başlanmaq-սկսվել և այլն:
- 4) -al//əl վերջածանցների օգնությամբ կազմվում են չեզոք բայեր. օրինակ՝ çoxalmaq-շատանալ, düzəlmək-ուղղվել, կարգավորվել, azalmaq-նվազել և այլն:

Բաղադրյալ բայերը հիմնականում կազմվում են օժանդակ բայերի օգնությամբ, որոնցից ամենաշատ կիրառությունն ունեն etmək, elmək, olmaq բայերը. օրինակ՝ qonaq olmaq-հյուրընկալվել, հյուրասիրվել, tanış olmaq-ծանոթանալ, tanış etmək-ծանոթացնել, kömək etmək-օգնել և այլն: Որպես առաջին բաղադրիչ, հանդես են գալիս տարբեր խոսքի մասեր:

Բաղադրյալ բայեր կարող են կազմվել նաև այնպիսի բայերի օգնությամբ, որոնք ունեն ինքնուրույն կիրառություն, բայց կարող են կատարել նաև օժանդակ բայի գործառույթ. օրինակ՝ güllə atmaq-կրակել, qulaq asmaq-լսել, çətinlik çəkmək-դժվարանալ և այլն:

§ 75. Yan, orta, ön, arxa անունների կապական կիրառությունները

Yan բառը կապական կիրառության դեպքում նշանակում է «մոտ, կողքին» և ստանում է երրորդ դեմքի պատկանելիության վերջածանց, ինչպես նաև նրան կարող են կցվել տրական, ներգոյական կամ բացառական հոլովների վերջածանցներ՝ yanına, yanında yanından: Գոյականները և դերանունները ստանում են սեռական հոլովի վերջածանց:

Օրինակ՝ Onlar mehmanxananın yanından keçdilər. -Նրանք անցան հյուրանոցի կողքով:

Yan բառը կարող է ստանալ նաև առաջին և երկրորդ դեմքերի պատկանելիության վերջածանցներ, իսկ անձնական դերանունները նման դեպքերում դառնում են ստացական դերանուններ:

Օրինակ՝ mənim yanımda-ինձ մոտ
sənin yanında-քեզ մոտ
onun yanında-նրա մոտ

bizim yanımızda-մեզ մոտ
sizin yanınızda-ձեզ մոտ
onların yanlarında-նրանց մոտ

Orta բառը կապական կիրառության ժամանակ կարող է թարգմանվել «մեջտեղում, մեջտեղից» ձևով և ստանալ պատկանելիության ու ներգոյական, տրական և բացառական հոլովների վերջածանցներ:

Օրինակ՝ Meydanın ortasında bir abidə qoyulmuşdur. -Հրապարակի մեջտեղում մի հուշարձան է դրված:

Օ՞ր գոյականը որպէս կապական բառ կիրառվում է «առաջ, առջևում, առջևից» իմաստներով: Գոյականները և անձնական դերանունները ծո բառից առաջ ստանում են սեռական հոլովի վերջածանց, իսկ ծո-ը կարող է ստանալ երրորդ դեմքի պատկանելիության և տրական, ներգոյական կամ բացառական հոլովների վերջածանցներ:

Օրինակ՝ Universitetin önündə bir qəşəng heykəl var. -Համալսարանի առջև մի գեղեցիկ արձան կա:

Məktəbin önündən avtobus keçir. - Դպրոցի առջևից ավտոբուս է անցնում:

Mənim önümdə-hım առջև

Sizin önünüzdən-ծեր առջևից

Arxa գոյականը թարգմանվում է որպէս «ետև, մեջք», իսկ կապական կիրառության ժամանակ որպէս «ետևում, ետևից»: Գոյական անունները arxa-ից առաջ ստանում են սեռական հոլովի վերջածանց, իսկ անձնական դերանունները դառնում են ստացական դերանուններ: Arxa-ն ծո-ի նման կարող է ստանալ երրորդ դեմքի պատկանելիության և տրական, ներգոյական կամ բացառական հոլովների վերջածանցներ:

Օրինակ՝ Evimizin arxasında bir kiçik bağça var. -Մեր տան ետևում մի փոքր այգի կա:

Rəfin arxasından bir dəftər tapdim. -Դարակի ետևից մի տետր գտա:

Բառարան

müraciət etmək- դիմել	təzələmək-նորացնել, թարմացնել
mühazirə-- դասախոսություն	yaxşılaşmaq- լավանալ, ապաքինվել
yaralamaq-վիրավորել	uyğunaşmaq-հարմարվել, համակերպվել
gəcələmək-զիշերել	yollanmaq- ուղարկվել, ճանապարհվել
aktivləşmək-ակտիվանալ, աշխուժանալ	güclənmək- ուժեղանալ, սաստկանալ
məsləhətləşmək-խորհրդակցել	müzakirə etmək-քննարկել
razılaşmaq-համաձայնության գալ	səfər etmək- ուղևորվել
çoxalmaq-շատանալ	söhbət etmək-զրուցել
azalmaq-նվազել	təbrik etmək- շնորհավորել
heykəl- արձան	tələb etmək- պահանջել
universitet- համալսարան	xahiş etmək- խնդրել
rəf- դարակ	xilas etmək- փրկել, ազատել
zavod- գործարան	şikayət etmək- բողոքել, բողոքարկել
dığqət- ուշադրություն	rəis- պետ, ղեկավար
baş vermək- տեղի ունենալ, կատարվել	uçuş-թռիչք
bərbərxana-վարսավիրանոց	veriliş- հաղորդում
sənişin- ուղևոր	qayda- կանոն, դրույթ, կարգ
üzr istəmək- ներողություն խնդրել	dəyişmək- փոխել, փոխանակել
çünki- որովհետև, քանի որ	icazə- թույլտվություն
gətirmək- բերել	pəncərə- պատուհան
yalan- սուտ	sahib- տեր
alim- գիտնական	yenə- կրկին, նորից
düzənmək- 1. ուղղվել, շտկվել, 2.գարդարվել	heyvan- կենդանի
taniş- ծանոթ	qoyun- ոչխար
hərif- հակառակորդ, մրցակից, միամիտ	camış- գոմեշ
bilək- ենթադաստակ	otarmaq- արածեցնել
	qazmaq- փորել

göstəriş- հանձնարարություն, ցուցում	dəri- կաշի
ağıl- խելք	yadigar- հուշ
poçt- փոստ	sədaqətli- հավատարիմ
kəbin kəsmək- պսակադրվել	tüfəng- հրացան
beləliklə- այսպիսով, այդ դեպքում	atəş- կրակ, կրակահերթ
çimərlik- ծովափ	məsələ- հարց

Վարժություններ

1. Լրացրեք բաց թողնված ծայնավորները և թարգմանել հայերեն.

başl. . . maq, təzəl. . . mək, pisl. . . mək, yaxşıl. . . şmaq, uyğunl. . . şmaq, köməkl. . . şmək, məsləhətl. . . şmək, yoll. . nmaq, gücl. . nmək, təmizl. . nmək.

2. Հետևյալ բաղադրյալ բայերը խոնարհել Ձեզ ծանոթ ժանանակաձևերից ցանկացածով.

Dəvət etmək	Təbrik etmək
Istirahət etmək	Tələb etmək
Kömək etmək	Tərcümə etmək
Müzakirə etmək	Xahiş etmək
Səfər etmək	Xilas etmək
Söhbət etmək	Şikayət etmək

3. Զրույցը թարգմանել և փորձել այն շարունակել:

-Üzr istəyirəm, siz bu qəzetdə işləyirsiniz, elədimi?

-Bəli. Nə olub ki?

-Mən bir məqalə yazmışam, bilmirəm kimə müraciət edəsiyəm.

-O baxır ki, siz nə haqda yazmışsınız.

-Bizim zavodumuzun işi çox pis haldadır. Mən məqaləmdə hər şeyi təsvir etmişəm və bu halın bəzi düzəltmə yollarına diqqət vermişəm. Ümidvaram ki, bu yolların köməyi böyük olar. Yoxsa, çox pis hadisələr baş verə bilər. . . .

4. Փոխակերպել նախադասություններն ըստ տրված օրինակի. Ona tanış olduğu adamın görünüşünü təsvir etmək lazım idi. – O, tanış olduğu adamın görünüşünü təsvir edəsi idi.

1. Mənə rəisə müraciət etmək lazımdır. 2. Sənişinlərə öz uçuşlarını gözləmə zalında gözləmək lazım idi. 3. Sizə baş verən hadisəni təsvir etmək lazım olacaq. 4. Bu verilişi televiziya da bir həftə bundan qabaq göstərmək lazım idi. 5. Xüsüsən uşaqlara yol qaydalarını bilmək lazımdır. 6. Sənə bu məqaləni işdən sonra diqqətlə oxumaq lazımdır. 7. Ana, sənə öz saçlarının rəngini dəyişmək lazımdır. 8. Sabina, sənə müəllimdən üzr istəmək lazımdır. 9. Bizə konfransa getmək üçün icazə almaq lazımdır.

5. Ընդգծված բառերը փոխարինել փակագծերում եղած բառերով և կազմել նոր նախադասություններ.

1. Mən təəccüblənirəm ki, o xəstədir (խելացի է, անգրագետ է, խելագար է, գիտնական է, պարտք է վերցրել, կաշառք է տվել, պատժել է իր երեխային). 2. Mənə belə gəlir ki, məhkəmə ədalətli olacaq (նա շատ տարօրինակ մարդ է, Թամարն ընկել է և կոտրել ձեռքը, նոր տնօրենը շատ լավ մարդ է). 3. Bu məsələni kim ortaya çıxıb? (Ո՞վ է պատմել դեպքի մասին, պատժել այդ մարդուն, թաքցրել է բահը, բողոքել է մենեջերին, նեղացրել է այդ խեղճ մարդուն, պարտքով փող է տվել) 4. Bəyəm, mənim oğlum sizin pəncərənizi sındırıb. (ես կաշխատեմ, դու կուտես, դու ինձ կասկածում ես, դու ինձ չես ների, ես չեմ կարողանա պարտքս վերադարձնել, ես քեզ հետ վատ եմ վարվում).

Երկխոսություններ.

1)

-Bağışlayın, mən şəhəri görmək istəyirəm.
-Taksi götürün.
-Taksi! Taksi! Salam! Siz boşsunuzmu?
-Bəli. Buyurun. Sizə haraya lazımdır?
-Mənə “Mariot” mehmanxanasına lazımdır.
-Siz haralısınız?
-Parisliyəm. Zəhmət olmasa, olar siz bir az uzun yol ilə gedəsiniz?
-Niyə olmaz? Buyurun.
-Mən bir az şəhərinizi gəzmək istəyirəm. Olar?
-Buyurun, buyurun. Bura şəhərin mərkəzidir. Bu tarix muzeyidir, bu da Respublika meydanıdır.
-Çox qəşəngdir. Ayrı yerləri görmək olarmı?
-Bağışlayın, bu gün yox, mənim növbəm qurtarıb.
-Çox sağ ol!

2)

-Sən dünən başını qırıxdırmalı idin, niyə bərbərxanaya getməmişsən? İndi sən çiməsisən. Sonra gedib başını qırıxdıracaqsan?
-Bu gün qırıxdıraram. Hara tələsirik?
-İki həftədir ki, çimmirsən. Sən çoxdan qırıxdırmalı və özün çimməli idin.

Կարդալ և պատմել տեքստերը

OTUZDAN KEÇİB

Molla evlənmək istədiyini bacısına deyir. Bacısı axtarır, axtarır, axırda bir qız tapır. –Yaxşı, bir də görək, bu tapdığın qızın neçə yaşı olar? –Vallah, özündən soruşdum, dedi “bilmirəm”. Amma cavandır. –Yox, onda mənə lazım deyil. –Niyə? –Çünki qocadır. –Nədən bildin? – Arvadlar otuz yaşını keçəndən sonra həmişə deyirlər ki, bilmirəm, neçə yaşımdayam. O ki deyir bilmirəm, demək, onun da yaşı otuzdan keçib.

QARĞA

Molla Nəsrəddin bir gün evə bir qarğa gətirir. Arvadı soruşur. –Ay kişi, bu qarğanı niyə gətirdin? Molla: –Alimlər deyirlər ki, qarğa üç yüz il yaşayır. Yoxlayacağam, görüm: doğru deyirlər, ya yalan.

–Ay kişi, yaxşı, sən özün üç yüz il yaşayacaqsan ki, onu da yoxlayasan? Molla bir fikrə gedib deyir: –Bəs, o alim ki, bunu deyib ha, o özü üç yüz il yaşayıb ki, deyib?

ARVAD KİMİ BİR ŞEYDİR

Molla Nəsrəddindən soruşurlar ki: –Molla, sən bilirsən, bu dünyada arvad çoxdur, yoxsa kişi?

–Arvad.

–Niyə? –

Ona görə ki, arvadlar elə arvaddır. Arvad kimi bəzənib-düzənən kişilər də arvad kimi bir şeydir.

BORC İSTƏMƏ

Aldığını verməyən tanışlardan biri bir gün Mollanın evinə gəlir ki:

–Sənin yanına bir xahişə gəlmişəm. Molla başa düşür ki, hərif pul istəyəcək. Tez deyir:

–Hər, nə dəsən, gözüm üstə! Ancaq mənim də səndən bir xahişim var. Qabaqca sən mənim xahişimi yerinə yetir, sonra da mən sənin.

–Buyur!

–Mən ölüm, məndən borc istəmə!

GÖRÜN, EV NECƏ OLAR

Günlərin birində Molla gücünü biləyinə yığıb bir ev tikdirmək istəyir. Tanışlar hərəsi gəlib öz məsləhətini deyir. Molla da heç kəsin üreyini sındırmayıb hamının göstərişini qəbul edir. Ev tikilib qurtarır. Ortalığa elə qərribə bir şey çıxır ki, evdən başqa hər şeyə oxşayır. Ev hazır olandan sonra Molla təzə evdə bir qonaqlıq verib, həmin adamların hamısını çağırır. Elə ki, hamı yığılır. Molla soruşur:

–Hə, necədir? Ev xoşunuza gəlirmi?

Heç kəsin xoşuna gəlmədiyini gören Molla deyir:

–Bu sizin istədiyiniz evdir ki, heç birinizin xoşuna gəlmədi. İndi bu dəfə mən öz ağılımla tikdim, görün, ev necə olar.

BİZİM GÖRÜŞÜMÜZ

Mən və mənim həyat yoldaşım müxbirik. Mənim adım Andreydir, yoldaşımın adı isə, Linadır. Biz cavanıq və xarici ölkələri görmək və onların maraqlı guşələri ilə tanış olmağı çox istəyirik. Biz rusuq. Mən Moskva jurnalında işləyirəm, Lina isə, Peterburg qəzetində. İndi biz ikimiz də Yerevana gəlmişik və burada işləyirik. Sözü düzü, biz Moskvada iki il bundan qabaq rastlaşmışıq, dost olmuşuq. Sonra mən başqa ölkəyə getməli oldum, Lina isə, Peterburga qayıtdı. Biz bir müddət bir-birimizi görmürdük, ancaq heç vaxt unutmurduq: ya elektron poçt ilə məktub göndəirdik, ya da telefonla danışırıq. Biz bir-birimiz üçün çox

darıxırdıq və imkan olanda görüşürdük. Bir sözlə, biz bir-birimizi sevmişik. Həyatımız elə gətirdi ki, biz Yerevanda bir yerdə işləməli olduq. Qısa müddətdən sonra biz evləndik.

Yay vaxtı idi. Biz bir aylıq məzuniyyət götürdük və Moskvaya getdik. Orada biz kəbin kəsirdik və toy etdik. Bizim valideynlərimiz və bütün qohumlarımız, dostlarımız və tanışlarımız toyda iştirak etdilər. Toy çox şən keçdi. Beləliklə, Lina mənim həyat yoldaşım oldu. Toydan sonra biz bal ayımızı keçirmək üçün İspaniyaya getdik. Əvvəlcə bu ölkənin baxmalı şəhərlərini gəzdik. Hərəsində bir-iki gün qaldıq və ən məşhur yerləri gördük. Bundan başqa, əla çimərliklərə getdik. Mən Lina ilə oraya gedirdik, çimirdik, özümüzü günə verirdik, bədənlerimiz qəşəng qəhvəyi rəngi almışdı. Oraları yaxşı gəzdik. İspaniyadan biz Yerevana qayıtdıq.

İndi ki, ər-arvad olduq, biz başqa mənzilə köçdük. Yenə işə başladırıq. Otaqların birində biz ofis kimi istifadə edirik. Biz hətta ermənicə danışmağa başladırıq. Hər halda, mən mağazaya gedəndə adamlarla, satıcılarla erməni dilində danışırım, baxmayaraq ki, onlar rus dilini bilirlər. Düzdür, bu dil bir qədər çətindir. Mən Lina ilə lap tələbələr kimi kitab-dəftər almışıq və dərslərimizi edirik.

Anekdöt

Bu adam şəhərin hakiminin heç xoşuna gəlmirdi. Bir gün həmin adam bir məsələyə görə hakimin yanına gəlməli oldu. Evin qabağına çatanda pəncərədən qaçmış hakimi gördü. Adam evin qapısına gəldi. Hakimin adamı qapını açdı və dedi ki, hakim evdə yoxdur, bazara gedib və adamı evə buraxmadı. Onda o dedi: "Əzizim, sahibin evə qayıdanda ona de ki, yenə bazara gedəndə qoy o, çıxarmış başını pəncərədə qoymasın. Yoxsa, onun yanına gəlmiş adamlar elə bilirlər ki, o evdədir."

-Mən əcnəbiləri qarşılayanda çaşıb ayrı sənişinlərə yaxınlaşmışam. Belə ki, bunlardan üzr istəyəsi oldum və sonra mən qarşılayası əcnəbiləri axtarmalı oldum. Bir sözlə, mən platformaya gedəsi oldum. Yaxşı ki, mən buraya gəldim. Onları platformadan düşəcəkləri yerdə gördüm. Bir qrupa yığışmış əcnəbilər oraya-buraya baxaraq onları qarşılayası adamları axtarırdılar. Yaxınlaşdım və onların üzr istədim.

Հրուցարան

Restoranda-Ռեստորանում

Harada tez yemək olar?-Որտե՞ղ կարելի է արագ սնվել:

Harada nahar etmək olar?-Ո՞րտեղ կարելի է ճաշել:

Harada şam etmək olar?-Ո՞րտեղ կարելի է ընթրել:

Bizə dördnəfərlik bir stol lazım-Մեզ հարկավոր է չորսնոգանոց մի սեղան:

Mən pəncərə yanında bir stol istədim-Ես կցանկանալի պատուհանի մոտ մի սեղան:

Ofisiant, lütfən gətirin!-Մատուցող, խնդրում եմ բերեք:

Menü-Ճաշացուցակ

Külqapı-մոխրաման

Sizdə hansı milli yeməklər var?-Ձեզ մոտ ի՞նչ ազգային ուտեստներ կան:

Lütfən mineral su gətirin!-Խնդրում եմ, հանքային ջուր բերեք:

Mən daha sifariş etmək istədim-Ես էլի ինչ-որ բան կցանկանալի պատվիրել:

Lütfən, hesabı gətirin!-Խնդրում եմ, հաշիվը բերեք:

Mən bunu sifariş vermədim-Ես դա չեմ պատվիրել:

Bu çox acıdır-Սա շատ դառն է:
Duzludur-աղի է:
Yemək soyuqdur-Կերակուրը սառն է:

Menü-Ճաշացուցակ

ət-mիս
balıq-ձուկ
kürü-ծկնկիթ
kolbasa-երշիկ
xərçəng-ծովախեցգետին
zeytun-ձիթապտուղ
salat-աղցան
səbzili salat-բանջարեղենային աղցան
göbəlekli salat-սնկով աղցան
xiyarlardan salat-վարունգի աղցան
ağ kələmdən salat-սպիտակ կաղամբով աղցան
kartof salatı-կարտոֆիլով աղցան
pendir-պանիր
pendir assortis-պանրի տեսականի
yumurta-ձու
kəsmik(şor)-կաթնաշոռ
şorba-ապուր
noxudlu şorba-ոլոռով ապուր
soğan şorbası-սոխով ապուր
ət suyu-մսաջուր
pomidor şorbası-լոլիկով ապուր
lobya şorbası-լոբով ապուր
inək əti-տավարի միս
donuz əti-խոզի միս
qoyun əti-ոչխարի միս
dana əti-հորթի միս
qovurmuş-տապակած
dolma-տոլմա
qızarmış kartof-կարմրացրած կարտոֆիլ
plov-փլավ
qayğanaq-ձվածեղ
bişmiş-եփած
kotlet-կոտլետ
qara ciyer-լյարդ
sosiska-նրբերշիկ
qaz-սազ
toyuq-հավ
ördək-բադ
cücə-ճուտ
dovşan-նապաստակ
qaban-վարազ
qatıq-մածուն
süd-կաթ

yağ-jուղ, կարագ
xama-թթվասեր
qaymaq-սերուցք
badımcan-սմբուկ
reyhan-ռեհան
yerkökü-զազար
bibər-տաքդեղ
çuğundur-բազունկ
balqabaq-դդում
sarımsaq-սխտոր
ərik-ծիրան
heyva-սերկկի
portağal-նարինջ
qarpız-ծմերուկ
üzüm-խաղող
albalı-բալ
nar-նուռ
yemiş-սեխ
əncir-թուզ
moruq-ազնվամորի
naringi-մանդարին
şaftalı-դեղձ
gilas-կեռաս
qavalı-սալոր
şərab-գինի
ağ şərab-սպիտակ գինի
çərəz şərab-աղանդերային գինի
yarımşirin şərab-կիսաքաղցր գինի
quru şərab-չոր գինի
araq-ողի
konyak-կոնյակ
likyor-լիկյոր
pivə-զարեջուր
şampan-շամպայն
qazlı su-զազավորված ջուր
buzla su-սառույցով ջուր
şirə (su)-հյութ
alma suyu (şirəsi)-խնձորի հյութ
qəhvə (kofe)-սուրճ
şəkərsiz-առանց շաքարի
südlə-կաթով
çay-թեյ
qara çay-սև թեյ
limonla çay-լիմոնով թեյ
mürəbbə-մուրաբա
bal-մեղր
dondurma- պաղպաղակ
konfet-կոնֆետ
şokolad-շոկոլադ

ՏԱՍՆՎԵՑԵՐՈՐԴ ԴԱՍ

§ 76. Ներկա շարունակական ժամանակաձև (Ներկա ժամանակ-2)

Ինչպես նախորդ դասերում նշվել է, ժամանակակից ադրբեջաներենում *ir//ir//ur//ür* վերջածանցներով կազմվող ներկա ժամանակաձևից բացի, գոյություն ունի նաև այլ ներկա ժամանակաձև, որը հաճախ անվանում են ներկա շարունակական կամ ներկա ժամանակ-2: Այն կազմվում է անորոշ դերբային կցելով *-da//də* ներգոյական հոլովի վերջածանցները կամ, այլ կերպ ասած, բայահիմքին կցվում են *maqda//məkdə* ձևերը: Շարունակական ներկա ժամանակաձևն արտահայտում է գործողություն, որը սկսվել է խոսելու պահից առաջ և շարունակվում է խոսելու պահին: Ադրբեջաներենում սովորական ներկա ժամանակաձևի համեմատությամբ այն քիչ է կիրառվում: Խոնարհման ժամանակ *maqda//məkdə*-ին ավելանում են հետևյալ դիմորոշ ստորոգման վերջածանցները, որոնք համապատասխանում են անվանական ստորոգյալի ներկա ժամանակաձևի ստորոգման վերջածանցներին:

Դեմք	Եզակի թիվ	Հոգնակի թիվ
I	-yam//yəm	-yıq//yik
II	-san//sən	-sınız//siniz
III	-dır//dir	-dırlar//dirlər

Օրինակ՝ *mən yazmaqdayam*-գրում եմ (գրելու ընթացքի մեջ)

sən yazmaqdasan-դու գրում ես

Şəhərimizdə küçələr təmir olunmaqdadır. -Մեր քաղաքում փողոցները վերանորոգվում են:

Zavod işləməkdədir. -Գործարանն աշխատում է:

Շարունակական ներկա ժամանակաձևի ժխտական ձևը կազմվում է *deyil* բառի միջոցով, որին էլ կցվում են դիմորոշ վերջավորությունները:

Օրինակ՝ *Mən indi kompüter önündə işləməkdə deyiləm.* -Ես հիմա համակարգչի առջև չեմ աշխատում:

Maqda//məkdə -ով կազմվող շարունակական ներկայի անցյալը կազմվում է *idi* և *imiş* օժանդակ բայերի օգնությամբ: Օժանդակ բայերը կարող են գրվել և՛ առանձին, և՛ միասին: *İdi* օժանդակ բայով կազմվող ձևն արտահայտում է անցյալում կատարվող, ընթացքի մեջ գտնվող, շարունակվող գործողություն, իսկ *imiş*-ով ձևն արտահայտում է անցյալում ընթացքի մեջ գտնվող գործողության մասին խոսողի հաղորդած ենթադրյալ տեղեկություն (*qatılmaqda imiş*-ենթադրվում է, որ մասնակցում էր, *yazmaqda imişsən*-ասում են, որ գրում էիր և այլն):

Օրինակ՝ *baxmaqda idim* (*baxmaqdaydım*) -նայում էի

getməkdə idiniz (*getməkdəydiniz*)-գնում էիք

getməkdə idilər (*getməkdəydilər*)-գնում էին

Sən otağa girəndə, mən kitab oxumaqdaydım. -Երբ դու մտար սենյակ, ես գիրք էի կարդում:

Onlar şəhərdən uzaqlaşmaqda imişlər. -Հավանաբար, նրանք քաղաքից հեռանում էին:

§ 77. Kimi հետադրությունը և ներկա ժամանակի դերբայը

Kimi հետադրությունը և ներկա ժամանակի դերբայը (-an//ən, -yan//yən) միասին կազմում են մակբայական դերբայ, որն իր հետ կիրառվող բառերի հետ միասին համապատասխանում է հայոց լեզվի ժամանակի պարագա երկրորդական նախադասությանը՝ «հենց, հենց որ» շաղկապով: Նման նախադասություններում կարևոր չէ, թե ստորոգյալն ինչ ժամանակով է դրված:

Օրինակ՝ İşimi qurtaran kimi sənə zəng edərdəm. -Հենց որ աշխատանքս ավարտեմ, քեզ կգնազահարեմ:

Bacın evə gələn kimi məktubu ona ver. -Հենց որ քույրդ գա տուն, նամակը տուր նրան:

Bu məsələ yadıma düşən kimi onun evinə getdim. -Հենց ես այդ հարցը հիշեցի, գնացի նրա տուն:

§ 78. Տրոհական ձև

Հոգնակի թվի և բացառական հոլովի վերջածանցներ ստացած գոյականները, կիրառվելով եզակի թվի երրորդ դեմքի պատկանելիության վերջածանց ստացած թվականների հետ, կազմում են տրոհական ձև:

Օրինակ՝ Şagirdlərdən biri mənə yaxınlaşdı. -Աշակերտներից մեկն ինձ մոտեցավ:
Kitablardan ikisini mənə ver. -Գրքերից երկուսն ինձ տուր:

Տրոհական հարաբերություն կարող է արտահայտվել նաև հոգնակի թվով դրված անձնական դերանունների, ածականների կամ թվականների օգնությամբ:

Օրինակ՝ Sizdən biri onu qarşılamağa getməlidir. -Ձեզնից մեկը պետք է գնա նրան դիմավորելու:

§ 79. Անորոշ ապառնիի անցյալ ժամանակաձև

Անորոշ ապառնիի անցյալ ժամանակաձևը կազմվում է անորոշ ապառնի ժամանակաձևի կազմության ժամանակ կիրառվող վերջածանցների, idi, imiş օժանդակ բայերի և դիմորոշ ձևերի օգնությամբ: İdi-ով կազմվող ձևը ցույց է տալիս գործողություն, որը կարող էր կատարվել անցյալում, որոշակի պայմանների առկայության դեպքում, կամ անցյալում երբեմն կատարվող գործողություն, որը կարելի է թարգմանել նաև «պատահում էր այնպես, որ...» արտահայտության միջոցով, իսկ imiş-ով ձևը տարբերվում է նրանով, որ խոսողը պարզապես ենթադրաբար կամ ուրիշներից լսելով է տեղեկություններ հաղորդում անցյալի գործողության մասին կամ պատմողը հաղորդում է անցյալի գործողությունների որոշակի արդյունքներ: Նշենք, որ imiş-ով ձևը շատ սահմանափակ կիրառություն ունի: (yazarmışam, yazarmışsan, yazarmış, yazarmışız, yazarmışsınız, yazarmışlar)

Օրինակ՝ alardım-կվերցնեի կամ վերցնում էի
alardım-կվերցնեիր կամ վերցնում էիր
alardı-կվերցնեի կամ վերցնում էր
alardıq-կվերցնեինք կամ վերցնում էինք
alardınız-կվերցնեիք կամ վերցնում էիք

alardılar-կվերցնեին կամ վերցնում էին

O, şübhəsiz evimize gələdi, lakin məşğul idi. -Նա, անկասկած, կգար մեր տուն, բայց զբաղված էր:

Mən həyətimizin yanındakı parkda gəzərdim. -Պատահում էր այնպես, որ ես զբոսնում էի մեր բակի մոտի այգում:

Այս ժամանակաձևի ժխտական ձևը կազմվում է անորոշ ապառնիի ժխտականի նման.

orhınalq` yazmardım-չէի գրի կամ չէի գրում

yazmazdın-չէիր գրի կամ չէիր գրում

yazmazdı-չէր գրի կամ չէր գրում

bişirmərdik-չէինք պատրաստի կամ չէինք պատրաստում

bişirməzdiniz-չէիք պատրաստի կամ չէիք պատրաստում

bişirməzdilər-չէին պատրաստի կամ չէին պատրաստում

Biz hərdən bir məktəbə getməzdik. -Մենք երբեմն դպրոց չէինք գնում:

Իսկ հարցական ձևը կազմվում է *mi*, *mi* հարցական մասնիկների օգնությամբ, որոնք կցվում են խոնարհված բային:

Orhınalq` Sən ona zəng edərdinmi?-Պատահո՞ւմ էր այնպես, որ դու նրան զանգահարեիր:

Xatırlayırsan, həyət uşaqları ilə bir yerdə çimərliyə gedərdikmi? -Հիշո՞ւմ ես, բակի երեխաների հետ միասին գնում էինք ծովափ:

§ 80. Կատեգորիկ ապառնիի անցյալ ժամանակաձև

Ապառնի-անցյալ ժամանակաձևը կազմվում է ապառնի ժամանակի դերբայի (*acaq//əcək*) և *-idi* օժանդակ բայի օգնությամբ, իսկ պատմողական ապառնի-անցյալ ժամանակաձևը կազմվում է *-imiş* օժանդակ բայի օգնությամբ: Դրանց էլ, իրենց հերթին, կցվում են դիմորոշ ձևերը: Ընդ որում, օժանդակ բայը կարող է գրվել *ı* միասին, *ı* առանձին:

Orhınalq` alacaq idim (alacaqdım)-վերցնելու էի

alacaq idin (alacaqdın)-վերցնելու էիր

alacaq idi (alacaqdı)-վերցնելու էր

gedəcək idik (gedəcəkdik)-գնալու էինք

gedəcək idiniz (gedəcəkdiniz)-գնալու էիք

gedəcək idilər (gedəcəkdilər)-գնալու էին

İdi օժանդակ բայով կազմված ապառնի-անցյալ ժամանակաձևը ցույց է տալիս, որ գործողությունը պետք է կատարվեր անցյալում (ծրագրավորված էր, պետք է, որ կատարվեր), իսկ *imiş*-ով կազմված ձևում խոսողը գործողության կամ իրավիճակի մասին դատում է ուրիշի խոսքերից (*alacaqmışam*-ասում են, որ վերցնելու էի, *alacaqmış-*պարզվում է, որ վերցնելու էր, *gələcəkmışsınız*-պարզվում է, որ գալու էիք...): *İmiş* օժանդակ բայով ձևերն ունեն չափազանց սահմանափակ կիրառություն:

Orhınalq` O, işə gedəcəkdı, amma xəstə idi və getmədi. -Նա գնալու էր աշխատանքի, բայց հիվանդ էր և չգնաց:

Mən sənə hədiyyə alacaqdım, lakin məşğul idim və ala bilmədim. -Ես քեզ նվեր էի գնելու, սակայն զբաղված էի և չկարողացա գնել:

Ժխտական ձևը կազմվում է ժխտման ma//mə վերջածանցների օգնությամբ:

Օրինակ՝ gəlməyəcəkdım-չէի գալու
yazmayacaqdın-չէիր գրելու
qalmayacaqdi-չէր մնալու
gəlməyəcəkdik-չէինք գալու
yazmayacaqdınız-չէիք գրելու
qalmayacaqdılar-չէին մնալու

§ 81. Անորոշ անցյալ ժամանակաձևի անցյալ

Այս ժամանակաձևը կազմվում է անցյալ ժամանակի (mış//miş//muş//müş) դերբայի, idi կամ imiş օժանդակ բայի և դիմորոշ վերջածանցների միջոցով: Ընդ որում, օժանդակ բայը կարող է գրվել և՛ միասին, և՛ առանձին: Միասին գրության դեպքում օժանդակ բայերի առաջին ձայնավորը սղվում է: İdi օժանդակ բայով կազմված այս ժամանակաձևն արտահայտում է գործողություն, որը կատարվել է անցյալում տեղի ունեցած գործողությունից ավելի վաղ, այլ կերպ ասած, այն երկու անցյալ ժամանակաձևերի համադրություն է: Այս ժամանակաձևը հայերեն կարող ենք թարգմանել վաղակատար անցյալ ժամանակաձևի միջոցով:

Օրինակ՝ yazmışdım (yazmış idim)-գրել էի
yazmışdın (yazmış idin)-գրել էիր
yazmışdı (yazmış idi)-գրել էր
görmüşdük (görmüş idik)-տեսել էինք
görmüşdünüz (görmüş idiniz)-տեսել էիք
görmüşdüler (görmüş idiler)-տեսել էին

Biz dünənki konsertdən əvvəl qonaqlarla danışmışdıq. -Մենք երեկվա համերգից առաջ հյուրերի հետ խոսել էինք:

İmiş օժանդակ բայով կազմված ժամանակաձևը արտահայտում է գործողության ենթադրյալ արդյունք և շատ քիչ է կիրառվում (yazmışmışam-ասում են, որ գրել էի, gəlmişmişlər-ենթադրվում է, որ եկել էին...):

Օրինակ՝ O haqlı idi: biz nəhaq yerə hirsələnmişmişik. -Նա ճիշտ էր. պարզվում է, որ զուր տեղն էինք բարկացել:

Ժխտական ձևը կազմվում է ma//mə ժխտման վերջածանցների օգնությամբ, իսկ հարցական ձևը՝ mi//mi//mu/mü հարցական մասնիկների օգնությամբ:

Օրինակ՝ gözləməmişdim-ես չէի սպասել
getməmişdi-նա չէր գնացել
görmüşdünmü?-դու տեսե՞լ էիր
oxumuşdumu?-նա կարդացե՞լ էր

Բառարան

inanmaq- հավատալ, վստահել	yüngülcə- թեթևորեն
çayxana- թեյարան	kobudca- կոպտորեն
şənlik- ուրախություն, խնջույք, տոնախմբություն	binamus- անամոթ, անպատիվ
paralel - զուգահեռ	bitərəf- 1.չեզոք, 2.անաչառ, անկողմնակալ
səs-küy- աղմուկ, աղմուկ-աղաղակ	dinc- հանգիստ, խաղաղ
qonaq-otağı- հյուրասենյակ	nadinc- անհանգիստ, չարաճճի
yataq otağı- ննջասենյակ	əsər- ստեղծագործություն
konfrans- խորհրդաժողով, կոնֆերանս	anadan olmaq- ծնվել
millet- ազգ, ազգություն	nəşr etmək- հրապարակել, հրատարակել
həl- դրություն, իրավիճակ, տրամադրություն	vəfat etmək- վախճանվել, մահանալ
iqlim- կլիմա	əsr- դար
qalın- հաստ, խիտ	oğru- գող
sual- հարց	yaraşmaq- հարմար լինել, սազել
pərt olmaq- շփոթվել, զարմանալ	qarpız- ձմերուկ
cıdır- ձիարշավ	səhv olmaq- սխալ լինել
sürət- արագություն	səhv etmək (buraxmaq)- սխալվել, սխալ անել
rəqs- պար	dözmək- համբերել, սպասել
musiqici- երաժիշտ	borc götürmək- պարտք վերցնել
mərdimazar- խարդախ, վնասարար	görünüş- տեսք, կերպարանք
zənbil- զամբյուղ	ortaya qoymaq- մեջտեղ բերել, ներկայացնել
balıq- ձուկ	ortaya düşmək- մեջ ընկնել, խառնվել
kələm- կաղամբ	quyruq- պոչ
kartof- կարտոֆիլ	tamamilə- ամբողջությամբ
yumşaq- փափուկ	etiraz etmək- առարկել
göyərtili- կանաչի	əhvalat- դեպք, իրադարձություն, հանգամանք
pasport- անձնագիր	yerləşmək- գտնվել, տեղակայվել
peyk- արբանյակ	əlləşmək- ջանալ, ձգտել
qumral- բաց շագանակագույն	varlanmaq- հարստանալ
saqqal- մորուք	köhnəlmək- հնանալ
qıymət- գին, գնահատական	günlüş- ծիծաղ
qovmaq- քշել, վտարել	barışıq- հաշտեցում, խաղաղություն
quyu- ջրհոր	tikinti- շինություն, կառույց
tüpürmək- թթել	yeyinti- ուտելիք, մթերք
söykənmək- հենվել, թիկնել	həsər etmək- նվիրել
isitmək- տաքացնել	əyri- ծուռ, թեք
dincəlmək- հանգստանալ	keçəl- ճաղատ
kəsik- կտոր, կտրված	bəyəm(məgər)- մի՞թե, արդյո՞ք
indicə- հենց հիմա	təsdiq etmək- հաստատել
kütləvi- զանգվածային	rəftar etmək- վերաբերվել
borc götürmək- պարտք վերցնել	

1. almaq, getmək, oturmaq, köçmək բայերը խոնարհել անցյալ վաղակատար ժամանակածևի հոգնակի և եզակի թվերի բոլոր դեմքերով:

2. Հետևյալ բառերը տեղադրել կետերի փոխարեն.

1. paltar 2. xərcləmişdim, baha 3. göstərirlər 4. zənbili, bərk və ağır 5. yenə 6. yüngül, göndərmişdi 7. balıq 8. müdiridir 9. narahat olmayım 10. bişirmək 11. yumşaq 12. qorxdum 13. yaxşısı

1. Mənim dayım böyük mağazanın. . . . 2. Mağazanın bir hissəsində onlar . . . satırlar, o biri hissəsində isə ərzaq, meyvə satırlar. 3. Mağazada çoxlu satıcı işləyir. Hər gün çox adam nəse almağa, baxmağa gəlir-gedir. Satıcılar onlara müxtəlif paltarları 4. Bu gün mən dostumla buraya gəldim. 5. Mənə . . . yay paltarı və başqa şeylər lazım idi. Dostumu anası nəse ərzaqdan almağa 6. Kimse onlara xaricdən gəlmişdi və anası nəse dadlı . . . istəyirdi. 7. Paltar hissəsində mən özünə iki köynək, şalvar və . . . ayaqqabı aldım. 8. İstəyirdim bir dənə də şalvar alım, ancaq . . . ki, ayrı şeylərə pulu çatmaq. 9. . . . , mən bir şalvar alım- fikirləşdim. Gələn ay özümə ayrı şalvar alaram. 10. Dostum da dedi ki, , gələn həftə alaram 11. Pulun çoxunu mən artıq . . . , baxmayaraq ki, şeylər . . . deyildi, bir qədər ucuz idi. 12. O, . . . açdı və bir-bir içinə ərzaqları yığırdı: əvəlcə . . . və (kələm, kartof, kök), sonra isə yüngül, yumşaq şeyləri (yağ, göyərti). 13. Yolda başqa balaca balıq mağazasından o, . . . aldı və ağır zənbillərlə evə qayıtdıq.

3. Թարգմանել զրույցը հայերեն և սովորել անգիր.

-Salam, Elnur necəsən?

-Səlim, sənsən? Salam! Heç tanımadım səni, bağışla! Yaxşıyam, çox sağ ol. Sən necəsən? Neçə ildir ki, səni görmürəm. Haradasan? Nə edirsən?

-Mən də yaxşıyam, sağ ol. Mən həmin evdə yaşayıram, həmin zavodda işləyirəm. Sən bizim həyətimizdən köçdün. O vaxtdan sənin haqqında heç nə eşitməmişəm. Sən nə edirsən?

-Sən bilirsən ki, mənim balaca qardaşım var idi. Ev ona qaldı. Ona görə mən evdən çıxdım. Zavodda altı ildən sonra mənim növbəm çatmışdı, mən təzə mənzil aldım. Elə həmin ildə mən evləndim. İnanmazsan. Məndə heç paltar şkaflı da yox idi, paltarlarımı çamadanda saxlayırdım. Yaxşı, niyə burada dayanmışıq? Burada yaxında çayxana var. Gedək orada oturaq, keçən günlərimizi xatırlayaq.

-Razıyam. Gedək. Mən elə-belə buralarda gezirdim. Bir-iki şey evə almaq lazımdır. Sonra alaram. Mən də o vaxtları xatırlayıram. Cavan idik. . . şənliklər. . . qızlar. . . Xatırlayıram ki, hərdən bir məktəbə getməzdik, bütün şəhəri gəzərdik. O vaxt şəhər belə böyük deyildi.

-Xatırlayırsan, biz həyət uşaqları ilə bir yerdə avtobusla çimməyə gedərdik.

-Hə, hə. Çimərlikdə gəzərdik, qızlara baxardık. Xatırlayırsan, mən bir qızla tanış oldum? Sonra hər Bazar günü onların evinə gedərdim. Sözü düz, o qız mənim xoşuma çox gəlirdi, ancaq onlar ayrı şəhərə köçdülər. Biz bir-birimizə məktub yazardık. Sonra necəsə hər şey qurtardı. Yaxşı, şadam ki, səni gördüm. Al, bu mənim telefonumdur. Hərdən bir zəng et. Görüşərik, söhbət edərik. Hələlik.

-Bu da mənim telefonum. Sən də zəng et. Hələlik.

4. Բացել փակագծերը և թարգմանել տեքստը.

Bu gün məni bərk (ատամնացald) tutmuşdu. (պոլիկլինիկա) getdim. Orada müxtəlif həkimlər (həqimlərinin) tən (tən) dən (dən). (Tən) çoxlu adam var idi. Hər öz həkiminin otağının yanında stullarda oturmuşdu və öz növbəsini gözləyirdi. Onların çoxu qoca adamlar idilər. Kimin əli, kimin (nə, qı, u, u, u, u, u, u, u, u). Nəhayət, diş həkiminin otağına çatdım. Orada üç-dörd (həqimlərinin) var idi. Bir qadın əli ilə (həqimlərinin) tutmuşdu. Dedi ki, (atam) onu (həqimlərinin) də narahat edirdi. Mən də oturdum. Nəhayət mənim növbəm çatdı. Mən otağa keçdim. Əvvəlcə həkim (atam) (u, u, u), sonra (u, u) başladı. Bir az (u, u) çıxdı və (u, u) keçdi. (u, u) çox vaxt almadı. O mənə (u, u) yazdı və dedi ki, mənə iki saatdan yemək olar.

5. Թարգմանել նախադասությունները հայերեն՝ ուշադրություն դարձնելով kimi+դերբայական կառույցներին.

1. Bizim idman komitemiz yarışları planlaşdıran kimi biz oyunlara başlayacağıq. 2. Saat altının yarısı olan kimi fəhlələr evlərinə tələsirlər. 3. Məktubu yazan kimi o, onu göndərdi. 4. Dayan, dayan! Mən işimi qurtaran kimi bir yerdə gedərik. 5. Bələdçi əcnəbiləri qarşılayan kimi onları mehmanxanaya aparacaq. 6. Amina işdən gələn kimi həmişə mətbəxə tələsir ki, görsün orada yeməyə nə var. 7. Biz adaya çatan kimi onun gözəl çimərliyinə gedirik. 8. O, mənim pasportumu tapan kimi mənə zəng etdi. 9. Elə bilirsən ki, mən ondan xahiş edən kimi o mənə kömək edəcək?

6. Նախադասությունները թարգմանել ադրբեջաներեն.

1. Հենց ես գնամ, նա ինձ կմոռանա: -Հնարավոր է: Նա քեզ սիրում է և անհամբերությամբ քեզ կսպասի: 2. Ես քեզ կասեմ, հենց նա ինձ զանգահարի: 3. Սովորաբար նա հենց հասնում է լողափ, անմիջապես մտնում է ծով: 4. Հենց դուք ճանապարհորդությունից վերադառնաք, ես ձեր կնոջը կպատմեմ ձեր բուժման մասին: - Կարծում եք, նա կհավատա: -Դուք ձեր վիճակին նայեք: Իհարկե, հենց ձեզ տեսնի, կհավատա: 5. Հենց ոտքս վնասեցի, գնացի բժշկի:

7. Փակագծերի բառերի օգնությամբ ողջ զրույցը թարգմանել հայերեն.

-Flora, (փողոցից) գəlirsən, hava necədir?
-Hava əladır. (Թռչունները թռչում են), (ծառերի վրա) oxuyur. Biri lap yaxın gəldi. Mən (քիչ մնաց) onu tutmuşdum. . . (թռավ). Sonra ona (խղճացի). Yaxşı idi ki, (չթռնեցի). Yadımdadır ki, hər dəfə quşu (երբ բռնում են) (անմիջապես) (որսը) mənim yadıma düşür. Ancaq şəhərdə onları (բաց են թողնում).
-(Թռչունները) xoşuna gəlirmi?
-Lap çox.
-Onda niyə bir-iki (թռչուն) almırsan?
-(Թռչունները) müxtəlif olur. (Որսորդները) isə (որսի) (թռչուններ) saxlayırlar.
-Onlar nə edirlər?
-(Որսորդները) onlarla (որսի) gedirlər. Yorulmaq da nədir, bilmirlər. (Որսորդները) (լի) çantaları ilə (որսից) qayıdırlar. Hərdənbir (որսորդները) küsürlər, (քիչ է մնում) (կռվում են).

8. Գտնել միմյանց համապատասխանող բառերն ու նախադասությունները.

1. təsvir etsin, baş vermişdi 2. verilişinə, sadəcə 3. pərt etdi 4. peyk antenaları 5. çiyinli, oxşayırdı 6. uçuşumu 7. diqqətli 8. üzr istəyib, qumral 9. məqalə

1. Sən niyə bu TV gəlmədin? –Mən bilmirdim o nə vaxt olacaq. 2. İndiki zamanda şəhərdə haraya baxsan, bir yerdə görmək olar. 3. Mən aeroportda gözləyirdim. 4. Birdən bir nəfər məndən soruşdu, mən saçlı, saqqalı adamı burada görüşümmi. 5. Onun yersiz sözləri məni Bu az idi, üstəlik o, bir-iki adam da ətrafıma yığıb mənimlə dalaşmaq istəyirdi. 6. Bu cavan kişi də mənim qardaşım kimi idi, idmançıya 7. Qoy, o sənə ki, bu hadisə necə 8. Ümidvaram ki, bu radioda yaxşı səslənər. 9. Testi yazanda ol!

9. Թարգմանել հետևյալ համառոտ տեքստերը և պատմել.

a) Mənim kənddə bir dostum varmış. O, işdən adətən gec gəlirmiş. Onun arvad-uşaqları onu axşamadək gözləyərmiş ki, axşam xörəyini bir yerdə yesinlər. Bir gün o, vaxtından qabaq evə gəlir, ancaq evdə heç kəsi görmür. O, qonşunun evinə getdi ki, onun sahibi ilə bir az söhbət etsin. O, oraya gələndə görür ki, arvadı qonşu arvadla söhbət edir, uşaqlar isə həyətdə oynayır. . .

b) Zavodumuz məni Fransaya ezamiyyətə göndərirdi. Getdim, dostuma bu məsələni danışdım. Sən demə, o da oraya getməli imiş. Mən çox sevindim ki, xaricdə bir yerdə olacağıq.

c) Bir tanış adam məndən böyük pul götürüb söz vermişdi ki, iki-üç günə qaytaracaq. Günlər keçir, aylar keçir, nə onu görürəm ki, nə də pulu. Ondan-bundan soruşandan sonra öyrənmişəm ki, bu mərdimazar 5-6 nəfərdən belə pul götürüb xaricə qaçıbmış.

10. Փակագծերի միջի բառերի օգնությամբ ավարտել տեքստը և պատմել.

Biz eşitdik ki, bizim küçəmizdəə bir (դեպ) baş vermişdi. (խելազար) ya oxşar bir adam qonşumuzun maşınının pəncərəsini (կոտրել է), oradan bir balaca çanta götürüb qaçmışdı. O, bağda ağacın altında (բահ) ilə qazıb və çantanı (երբ թաքցնում էր) polis onu tutmuşdu. Maşının sahibi (պահանջեց) ki, bu adamı (դատարանը) (պատժի). Sən demə, bu adam (խելազար) olmayıbmiş. Sadəcə, maşının sahibi iki il bundan qabaq bu adamdan beş min dollar pul (պարզվում է, որ պարտք էր արել). Burada təəccüblənməli şey o idi ki, bu adam maşın sahibinin yaxın qohumu imiş. O, görəndə ki, pul qayıtmırdı, çox (կասկածեց) və başqa qohumlara (խնդրեց) ki, o qohumun qaçdığı yeri desinlər. Ona görə ki, o, bu pulu yığmaq üçün böyük (աշխատել է). Axır-axırda onu şəhərdə tapmışdı və tələb etmişdi ki, pulunu qaytarsın. O, (պարտքը) qaytarmadı. Ona görə (պարտք) verən belə edib. O bilirdi ki, çantada (nulye) saat, (nulye) üzüklər və başqa bahalı şeylər olmalı idi. Beləliklə, o (դատարանում) hər şeyi açdı. (Դատարանը) (արդարացի) qərarı (հաստատեց). (Դատարանը) maşının sahibini (պատժեց) və pulun yerinə ondan maşını götürüb (պարտք) verən qohuma verdi.

11. Թարգմանել փակագծերի միջի բառերը և զրույցը ներկայացնել աղբյուրներնով.

-Karen, salam! Eşitmişmişəm sən keçən həftə ova getmişdin. Nəyi ovlayırdın?

-Salam, Ruben. Hə, quş ovuna getmişdim.

mərkəzlərini, tarixi abidələri görmək (həzən) idi. Mehmanxananın (ծառայություններ) bürosunun işçiləri turistlərin gəzməyini (սպասիւնութիւն) Orada da (հարուստ) adamlar özlərinə qəşəng evlər (կառուցում են). Evlərin yanında (լողալագաններ) olur. Biz tez-tez (սովորական) adamlarla söhbət edirdik. Onlar bizə öz (տոկոսը) (həqiqət) danışdılar. Nə isə, biz böyük məmnuniyyətlə oranı gəzdik və üç həftədən sonra qayıtdıq.

Երկխոսություններ.

1)

-Elmira? Eşitmişəm ki, sən ərə getmişsən. İndi harada yaşayırsan?

-Salam. Bəli. Mən artıq iki ildir ki, ərđeyəm. Gör, nə vaxtdandır ki, mən səni görmürəm. Sən ərimi tanıyırsan. Universitetdə o, paralel qrupda oxuyurdu. Andreyi xatırlayırsanmı?

-Əlbəttə. Xatırlayıram, necə biz səs-küylə universitetin yeməxanasına gedərdik, orada nahar edərdik. Ancaq mən heç vaxt görməmişəm ki, siz bir yerdə harayasa gedərdiniz və ya universitetdə söhbət edərdiniz. Bu, hər şey necə oldu?

-Universitetdən sonra biz zavodda rastlaşmışıq, bir-birimizi yaxşı tanımışıq. Mən onu valideynlərimlə tanış etdim. Bir il keçdi və biz evləndik. Onun öz mənzili var idi. Mən oraya köçdüm.

-Mənzil necədir, yaxşıdır?

-Mənim xoşuma gəlir. Mənzildə hər cür şərait var: böyük qonaq-otağı, rahat bir yataq otağı. Mətbəximiz də bir qədər böyükdür. İki balkondan biri küeyə, o biri isə mətbəxdən həyətə baxır. Otaqlar işıqlıdır. Yataq otağından biz iş otağı kimi də istifadə edirik. Sən bilirsən ki, o da, mən də mühəndisik.

-Şeyləri sən evə gətirmişsən, yox?

-Hamısını yox. Orada artıq paltar şkaflı, böyük xalca, mətbəxdə soyuducu, yataq otağında böyük bir çarpayı var idi. Lakin mənim şeylərim təzə idi. Mənzilin təmirindən sonra biz köhnə şeyləri satdıq, təzələrini qoyduq.

Görürəm, sən yaxşı yerə düşmüşsən.

-Bəli. Sənə də bundan da yaxşı ola, arzulayıram. Gəl bizə. Budur mənzilin ünvanı (adres).

-Gələrəm. Hələlik.

2)

-Deməli, sən xaricə səyahət etmişsənmi? Söylə, Orxan, sən Şərqə getmişdinmi?

-Hə, Şərqə, İndoneziyanın Yava adasına, Cakarta şəhərinə. Ancaq mən oraya kurorta getməmişəm. Məni ezamiyyətə konfransda iştirak etməyə göndərmişdilər.

-Doğrudanmı? Hə, hə. Yadıma düşür. Son bir neçə gün qabaq nəse konfrans haqqında söyləyirdin. Konfrans necə keçdi? Sən çıxış etdinmi? Səni necə qarşıladılar?

-Bir az dayan da! Söyləyim, qulaq as. Orada qırıxdan çox millətdən adamlar iştirak edirdi. Orada əsasən ümumi vacib məsələlərdən danışdılar. Mən zala girəndə, mən heç gözləməirdim ki, orada o qədər adam olacaq.

-Sən bu konfransa hazırlaşmışdınmı?

-Bəli. Mən bizim ölkəmizin indiki halı haqqında danışdım. Mənim bəxtimdən konfransı elə planlaşdırmışdılar ki, hər ölkəyə kifayət vaxt ərzində imkan verirdilər danışsın.

-Konfrans neçə gün davam etdi?

-4 gün. İki saat işləyirdik, sonra bir saat istirahət edirdik. Bundan başqa iş günü qurtaranda bizə yaxşı yemək verirdilər və sonra bizə şəhərin maraqlı yerlərini göstərirdilər. Ancaq oranın iqlimi çox istidir və mənim halım hərdən bir xarab olurdu.

3)

-Bura bax, Murad, mən bir həftə bundan qabaq mağazada təsadüfən institutda bir yerdə oxuduğum tələbə ilə rastlaşmışdım. Sən bilirsən ki, mən mehriban adamam və biz tezliklə söhbətə başladığ.

-Sən onu mənə təsvir edə bilirsənmi? O, qənəngdirmi?

-Hə. Onun qalın qumral saçları və açıq-göy gözləri var. Mən onu qabaq görmüşdüm. O, valideynləri ilə idi. Bunu görə bildim ki, onlar onun valideynləri idilər. Ancaq o, onlardan heç kimə oxşamır. O, lap ayrıdır. Bir sözlə, mən onu bu gün görməliyəm. Mən tələsirem. Görəsən, mən müdirdən icazə ala bilərəmmi?

-Ümidvaram ki, bilərsən. Sadəcə, onun suallarına cavab verəndə, pərt olma. Ay oğlan, küçələri keçəndə diqqətli ol! Ax, mənim işim az idi, üstəlik sənin işini də eləməli olacağam.

Կարդալ և պատմել տեքստերը

BİZİM BOŞ VAXTIMIZ

Bazar günü idi. Bizim işimiz yox idi, vaxtımız boş idi. Ancaq biz səhər tezdən durduq. Mənim həyat yoldaşım səhər yeməyini hazırlamışdı və stolun üstünə qoymuşdu. Şənbə günü axşam biz istirahət etmək haqqında çox danışmışdıq. Yoldaşım demişdi: "Kərim, mən eşitmişəm ki, burada yaxşı cıdır meydanı var. Hər Bazar günü orada maraqlı yarışlar keçir. Mənim cıdır çox xoşuma gəlir. Bu mənim üçün ən sevimli tamaşadır. Mən atları çox sevirəm, onların sürətlə qaçmağı məni cəlb edir. Sabah böyük cıdır olacaq və mən ona baxmaq istəyirəm." -"Mən də cıdırı və atları, -dedi Kərim, - çox sevirəm və cıdırə məmnuniyyətlə baxaram". Beləliklə, biz səhər yeməyini yedik, maşına mindik və cıdır meydanına sürdük. Maşın yoldaşım sürürdü. O da maşın yaxşı sürür. Tezliklə biz meydana çatdıq. Bilet aldığ və yerlərimizə oturdug. Meydana çox adam gəlmişdi. Bizim oraya gəlməmiş lap vaxtında olmuşdu. Çünki təzə atları yarışa bir az bundan qabaq hazırlamışdılar. Bir at bizim çox xoşumuza gəlmişdi. Çox gözəl at idi. Biz bu ata pul qoyduq. O cıdırda birinci yeri tutdu və biz udduq. Cıdır çox maraqlı keçmişdi, qəşəng-qəşəng atları gördük. Fikirləşdim ki, biz buraya tez-tez gələrik.

Cıdırdan sonra biz kafeyə getdik. Biz çox ac idik, çünki cıdır iki saatdan çox vaxt tutmuşdu. Kafedə bir saat oturdug, dadlı yeməkləri yedik, musiqiyə qulaq asdıq, bir az istirahət etdik. Saat dörd idi və bizim hələ çox vaxtımız var idi. Yeməkdən sonra biz bazara getdik, orada çox gəzdik. Bazarda çox şey var idi. Biz bir az alma-armud, bir dənə toyuq aldığ və evə qayıtdıq. Fikirləşmişdik ki, bunları evdə qoyarıq və bir az istirahət edərik, çünki bazarda gezməkdən sonra ayaqlarımız ağrıyırdı. Sonra axşam ya teatra ya da parka gəzməyə gedərik.

Dünən biz çimərliyə gedəndə özümüz ilə balaca uşaqları götürmədik, çünki hava çox isti idi. Bizim öz maşınımız yoxdur və biz qatarla getməli idik. Mən atamla bazara getməli idim. Oradan özümüzə aparmalı meyvə və tərəvəzi, mağazadan isə, ərzağı almalı idik. Anam isə böyük bacımla çimərlik üçün şeylərimizi hazırlamalı idilər. Atamla mən əvvəlcə bazara getdik. Anam bizə nə almalıyıq, demişdi. Atam bir şey alanda mən başqa meyvələrə, tərəvəzə baxırdım. Bazar işimizi qurtaranda biz mağazaları getməyə başladığ. Nəhayət, hər şeyi aldığ və evə qayıtdıq. Onlar da öz etməli işlərini qurtarmışdılar. Saat dördə yaxın biz evdən çıxdıq və stansiyaya getdik. Bir saatdan çimərliyə çatdıq. Əfsuslar olsun ki, biz çimərliyə çatanda, səmanı qara buludlar bağladı və yağış yağmağa başladı. Hava soyuq oldu. Biz evə qayıtmalı olduq. Heç qatardan da çıxmadıq. Həmi qatar elə oradan şəhərə qayıdırdı. İndi ki, qayıtmalı

olduq, biz özümüzə yaxşı yerləri seçdik və rahat oturduq. Qayıdanda biz evdə nə hazırlamışdıq hər şeyi yedik, evə də tox çatdıq. Qohumlarımıza isə dedik ki, biz qatarla getməkdən həzz almağa getmişdik.

Həftənin axırında biz planlaşdırdıq ki, konsertə gedək. Dostlarımız bizə demişdilər ki, xarici ölkələrdən müxtəlif rəqs, musiqi qrupları gəlməlidir, məşhur yerli müğənnilər də iştirak etməlidirlər. Burada olduğum vaxtda mən heç bir konsertə hələ gedə bilməmişəm. Getdiyimiz yerlər Əyləncə mərkəzləri, ya da restoranlar idi. Bu dəfə Gənc Tamaşaçıları teatrına getdik. Aldığımız biletlər zalın lap qabaq yerlərində idi. Konsert qabaq gördüyümüz qəşəng binada idi. Biz oraya gələndə çoxlu yaxşı geyinmiş tanış adamları gördük. Tamaşaçıların arasında yüksək vəzifəli adamlar da var idi. Biz dostlarımızla bir yerdə geniş zala daxil olduq və yerlərimizə keçdik. Televizorda gördüyüm müğənnilərə qulaq asdım. Onlar oxuyan mahnılardan çoxu mənim yadıma düşdü. Amerikada olduğum vaxtda mən onları görmüşdüm. Çox istədiyim mahnıları da oxudular. Mənim yaxın dostum indi kurortdadır. O, gələndə mən ona gördüyüm müğənnilər, eşitdiyim mahnılar və ümumiyyətlə, həzz aldığım konsert haqqında söyləyəcəyəm. Konsertdən sonra biz yaxın dostlarımızla restorana getdik. Bu, bizim tez-tez axşamları keçirdiyimiz restoran idi. Artıq ona yaxınlaşanda xörəklərin iyindən iştahaya gəlirsən. Söhbət edəndə biz və dostlarımız səyahət etdiyimiz ölkələrdən, baxdığımız konsertlərdən, sevdığımız musiqiçilər və müğənnilərdən, istirahət etdiyimiz kurortlardan, tanış olduğumuz millətlərdən danışırıdık.

Ջրուցարան

Տəfərlər- Ուղևորություններ

Mehmanxanaya nə ilə çatmaq olar?- Ինչպե՞ս կարելի է հասնել հյուրանոց:

Avtobus dayanacağı haradadır?- Որտե՞ղ է ավտոբուսի կանգառը:

Maşın kirə ilə harada tuta bilirəm?- Վարձույթով մեքենա որտե՞ղ կարող եմ գտնել:

Taksidə-Swuphում

Siz boşsunuzmu?-Դուք ազա՞տ եք:

Zəhmət çəkin, məni mehmanxanaya aparın-Եթե դժվար չէ, ինձ տարե՛ք հյուրանոց:

Zəhmət olmasa, burada durun-Եթե դժվար չէ, այստեղ կանգնե՛ք:

Neçə ödəməliyəm?(Məndən neçə?)-Որքա՞ն պետք է վճարեն:

Təyyarədə- Ինքնաթիռում

Moskvaya nə günlərdə təyyarələr uçurlar?-Ո՞ր օրերին են ինքնաթիռները թռչում
Մոսկվա:

Növbəti səfər haçan olar?- Հաջորդ չվերթը ե՞րբ կլինի:

Zəhmət olmasa, ... səfərə iki bilet verin-Խնդրում եմ, ... չվերթով երկու տոմս տվե՛ք:

Bir başa bilet-մեկ ուղևորությամբ տոմս

İki başa (oraya və geriye) bilet- երկկողմանի տոմս

... nömrəli səfər nə vaxt yola gedir?- ... համարի թռիչքը ե՞րբ է լինելու::

Mən bu çantayı salona almaq istəyirəm- Ես ցանկանում եմ այս պայուսակը տանել
սրահ:

Եմ դիմել:

Baqajim sıǵorta edilmışdır-hın nqltptnzn aaqashnlraqrqlad t:

ՄօՎԶՍՍ ՏՅՈՒՆԻ ԹԵՄԱԿԻ ԻՏԵՆ ԿԱՊԱԿԱԾ ԲԱՌԵՐ

Aeroport, hava limanı- օդանավակայան

ԱՇԱՏ-ԹՈՒՂԷՔ

Մեծնրի Ենիշ-հարկադիր վայրէջք

Սփսփ ունենալու համար հարկավոր է խոսքի արագացումը և խոսքի արագացումը:

Ենթ-վայրեր

Qeydiyyat-qրանցում, հերթագրում

Təyyarəyə minmək- nəsutել ինքնաթիռ

Styuardessa, ötürücü- ուղեկցորդուհի

Qatarda -Գնացքուն

Bilet qiyməti nədir?–Որքա՞ն է տոմսի արժեքը:

... yaşlı uşaq üçün bilet neçəyə?-. . . տարիքի երեխայի համար տոմսն ի՞նչ արժե:

Vağzala nə ilə çatmaq olar?- **İnzayət** u **կարելի է** **հասնել** **կայարան:**

Məlumat bürosu- Stətiyatıyaların qraafeniyalı:

Artiq qatara minə bilərəmmi?- Արդեն կարո՞ղ եմ նստել գնացք:

Vaqon-restoran- Qnagp-nbasnnpnan:

Sizinlə yer dəyişmək olarmı?- Zəfər hətta karyeraya baxmadan cavab verdi:

(փակեն), չեք առարկի՞:

Мән qatarımdан geri qaldım- Ես գնացքից ուշացել եմ:

Տեքստեր ընթերցանության համար

Abdullah Şaiq

1881-ի ildə Tiflisdə anadan olmuşdur. İlk təhsilini altı sinifli Tiflis məktəbəsində almışdır. 1901-ci ildən müəllimliyə başlamışdır. Şaiq müəllim, şair, hekayəçi, dramaturq olmuşdur. Onun yaradıcılığında hekayələri xüsusi yer tutur. Bu hekayələrdə mərdlik, nəzakət, məktəblə ailənin əlaqəsi, müəllimin yüksək və məsuliyyətli vəzifəsi, səmimiyyət və sadəlik əsas yer tutur. Onun hekayələri azyaşlı uşaqların və məktəblilərin sevimli əsərləridir. A. Şaiq 1959-cu ildə vəfat etmişdir.

Lüğət

nəzakət-ըրբանկատություն, քաղաքավարություն
vəfat etmək-վախճանվել

Murad (ixtisarla)

Kəndin dörd bir yanı bağlıq, meşəlik yerlər idi. Bu kənddə Bilqeyis və Murad adında bacı-qardaş yaşayırdı. Bilqeyis olduqca mehriban və tərbiyəli qız idi... Amma Murad heç qapı-bacada tapılmazdı. Səhər evdən çıxar, bir də axşam evə qayıdardı. O gün olmazdı ki, Muradın üstü, başı cırılmış evə qayıtmaya idi. Hər kəslə döyüşərdi. Ona görə də onu heç kəs sevməzdi. Bilqeyis mehriban bir qız olduğu üçün, qapıdakı heyvanları və quşları da çox sevərdi. Heyvanlar və quşlar da əvəzində Bilqeyisi sevərdi və ondan qaçmazdılar.

Murad isə, yoldaşlarını və bacısını incitdiyi kimi heyvanları da incidərdi.

Bağçalarındakı yasəmən ağacı altında bir səbət içində toyuqlar yumurtlayırdı. Bir gün Murad bağçada gəzirdi. Çil toyuq yumurtlayıb çıxanda, Murad gördü. Yavaş-yavaş gəlib yumurtaları cibinə doldurdu ki, aparsın. Məstan xoruz bunu uzaqdan görüb, uça-uça Muradın üstünü aldı. Murad çox qorxmışdu, bilmirdi ki, nə etsin. Axırda arxasında gizlətdiyi yumurtanı atıb qaçdı, xoruz əl çəkməyib, onun arxasınca düşdü. Muradın ayağı hər hər ağaca ilişib yıxıldı, cibindəki yumurtalar sındı, cibi və paltarı yumurtaya bulandı. Murad qorxusundan evə gedə bilmirdi. Çünki paltarları başdan ayağa yumurta sarısı idi....

Abdullah Şaiq

Lüğət

Cırılmaq-պատռվել
əvəzində-փոխարեն, դիմաց
Səbət-qամբյուղ
Incitmək-նեղացնել, անհանգստացնել
İlşmək-կցվել, խառնվել
Sarı-դեպի, կողմ, ուղղությամբ
Çil- մոխրագույն pօտեր ունեցող, պուտավոր
Üstünü almaq-ծածկել, վրան նստել
Bulanmaq-կեղտոտվել, պղտորվել
əl çəkməmək- չթողնել, ձեռ չքաշել

Sözün qiyməti (Nağıl)

Varlı bir tacirin üç oğlu varmış. Tacir kiçik oğlunu hamısından çox istəyirdi. Böyük qardaşlar paxıllıq edib deyirdilər: "Atamız onu görəsən nəyə görə bizdən çox istəyir? Onun bizdən nəyi artıqdır?" Çox çəkmədi ki, qardaşların narazılığından ata xəbər tutdu. Qardaşları razı salmaq üçün o, öz sevimli kiçik oğlunu bir dəfə də sınağa qərara aldı. Tacirin alma boyda çox qiymətli bir cavahiri varmış. Bu cavahir tacirin bütün var-dövlətinin yarısına bərabər imiş. Bir gün tacir hər üç oğlunu hüsuruna çağırırdı. Oğlanlar atalarının qarşısında əmrə müntəzir durdular. Tacir əlindəki cavahiri böyük oğluna verib dedi:

-Oğlum, bilirsən ki, bu cavahirin mənim bütün var-dövlətim qədər qiyməti var. Al, bunu yerə çal, qırılsın!

Böyük oğul cavahiri əlinə aldı, hər əlindəki cavahirə baxdı, bir də atasına baxıb dedi:

-Ata, belə qiymətli cavahiri mən yerə vurub qıra bilmərəm, hayıfdir.

Tacir: "Mərhaba oğlum, "-deyib cavahiri ortancıl oğluna verir:

-Al, hünərin varsa, sən bu cavahiri yerə çal!

Tacirin ortancıl oğlu da böyük qardaşı kimi cavahiri qırmağa cəsarəti çatmır. Axırda tacir cavahiri kiçik oğluna verib onu yerə vurub qırmasını tapşırır:

Tacirin ağzından söz çıxan kimi kiçik oğul cavahiri yerə çalıb parça-parça edir. Böyük və ortancıl qardaşlar kiçik qardaşının bu ağılsız hərəkətinə heyrət edirlər. Qardaşları bu vəziyyətdə görüb tacir kiçik oğlundan soruşur:

-Oğlum, bu cavahirin qiymətini bilə-bilə, necə oldu ki, onu heç eylədin?

Kiçik oğul ehtiramla cavab Verdi:

-Ata, o cavahir nə qədər qiymətli olsa, sənin sözün mənim üçün daha qiymətlidir.

Abdullah Şaiq

Lüğət

Tacir-վաճառական

Paxıllıq etmək-նախանձել

Cavahir-թանկարժեք քար

Müntəzir-սպասող

Ortancıl-միջին

Qırılmaq-կոտրվել

Mərhaba-ապրես, կեցցես

Heyrət etmək-զարմանալ, գմայլվել

Ehtiram-hարգանք

Köç

Mayın gözəl bir səhəri idi. Dan yeri yenidən ağarırdı. Yatağımda yatırdım. Birdən-birə anamın yavaşca "Oğlum, qalx, yaylağa gedirik" deməsindən gözlərimi açdım. Anam başını əlləri içində alaraq bir də: "Qalx oğlum! Səndən başqa hamı hazırdır, arabamız da gəlib"-dedi.

Dərhal dim-dik qalxdım. Sevinirəm. . . . hamımız arabaya doluşduq. Araba hərəkət etməyə başladı. Arabamız iki tərəfi ağac, əkin və bostanla bəzənmiş bir yolla gedirdi.

Azərbaycan!. . . . Doğma vətənimin gözəl təbiəti vardır. Səhərlərə məxsus olan nəsimdən arabir yarpaqlar qımıldanır, tarlalara, təpələrə, çöllərə xalı kimi düşənmiş lətif, yumşaq otlar, çiçəklər dəniz kimi dalğalanır, yaşıl yarpaqlar arasına sığınmış quşcuğazlar səs-səsə verib ötüşürdü. Dağların ardı-arası kəsilmir, zəncir kimi bir-birinə hörülmüş, bir-birini

qucaqlamış kimi olur, qocaman bir dağın təpəsinə qalxdıq. Qarşımıza daha böyük bir dağ çıxdı. Bu dağ da aşdıq, çiçəklər səltənəti kimi bir açıqlığa çıxdıq. Bu yer qalın, sıx meşəlik, çılpaq qayalıq, uçurumlu dərələrlə qucaqlamışdı. . . Artıq yetişmişdik. Sevincimdən atılıb düşürdüm.

Abdullah Şaiq

Lüğət

Dan yeri-արևածագ
Yaylaq-ամառանոց
Dim-dik-ցից
Doluşmaq-խմբովի ներխուժել
Əkin-gənc
Nəsim-qətiqjուն
Qımıldanmaq-շարժվել
Sığınmaq-ապաստանել, թաքնվել
Lətif-նուրբ, քնքուշ, զարդարուն
Quşcuğaz-թռչնակ
Ötüşmək-hարմարվել, կարգավորվել
Hörülmək-hյուսվել
Qocaman-hնամենի, մեծ
Aşmaq-անցնել, ցատկել
Açıqlıq-բացատ, բաց տարածություն
Dərə-ձոր
Uçurum-փլատակ, անդունդ

Səhər

Günəş doğdu, yayıldı,
Dağlar, daşlar ayıldı.
Sular, meşə, bayırlar,
Səhralar, həm çayırlar
Bir nur içində qaldı.
Işıq dünyanı aldı.
Üfəq alışdı, yandı,
Quşlar bütün oyandı,
Ötüşdü şad, xəndan,
Səs ilə doldu orman.

Abdulla Şaiq

Mirzə Sadiq Molla Əsədulla Oğlu Tülkü və ilan

Bir gün bir tülkü ilə ilan . . . yoldaş-qardaş oldu. Buna görə ki, ilan gah vaxtda qaramaldan və qoyundan çalanda o da ətindən yesin. . . Tülkü də kirpi görəndə öldürsün ki, ilanın düşmənidir. Elə ki, yatmaq vaxtı oldu ilan dedi:

-Tülkü qardaş, qabaqca sən yat, mən kəşik çəkim.

Tülkü ilanın ərzini anlayıb dedi:

-Mənim yuxum gəlməyir, sən yat!

İlan öz adətincə burulub həlqə vurub yatdı.

Tülkü . . . bunun əyri, buruq yatmağından düzlük. . . görməyib, fürsət tapıb yapışdı boğazından. O qədər sıxdı ki, candan düşdü. Düz yerə uzadıb dedi:

. . . Əgər doğru yoldaş isən, düz uzan, yat. . .

Lüğət

Qaramal-խոշոր եղջերավոր անասուն

Kəşik çəkmək-hսկել, պահակություն անել

Ərz-խնդրանք

Yuxu-քուն

Həlqə(halqa)-օղակ

Əyri-ծուռ, թեք

Buruq-պտտված

Düzlük-ուղղամտություն, հավատարմություն

Frset tapmaq-hարմար պահ գտնել

Sıxmaq-սեղմել, ճնշել

Yapışmaq- կաշել, կառչել

Candan düşmək-թուլանալ

Pişik və it

Bir gün bir pişik bir it ilə söhbət edirdilər. Pişik itdən xəbər aldı ki, sən öz sahibini nə halda istəyirsən? Dedi:

-İstərem ki, ağamın mal və qoyunlarına azar düşüb hər gündə biri ölsün, ətdən möhkəm yeyim, qarnım doysun. Pişik dedi:

-Allah səsə lənət eləsin. Sənin niyyətin və əməlin pis niyyətdir. Amma mənimki budur ki, ağamın övladı, uşaqları çox olsun. Çörək yeyəndə hər biri mənə bir tikə versinlər, qarnım dolsun.

Lüğət

Nə halda-ինչպես

İstəmək-gանկանալ, սիրել

Azar-hիվանդություն

Lənət eləmək-անիծել

Yol azmış bir uşaq

Bir uşaq həyətdən çölə çıxıb yol azmışdı. Bu uşaq ... dala-qabağa baxa-baxa ağlayırdı. Xalq bundan soruşdu:

-A bala, anan kimdir?

Uşaq ağlaya-ağlaya cavab verdi:

-Hamıdan əziz bu dünyada kim isə, o mənim anamdır.

Lüğət

Çöl-դաշտ, տափաստան

Azmaq-շփոթվել, մոլորվել

İlanın başı və quyruğu

Bir gün ilanın quyruğu başına dedi ki, "sən həmişə qabaqda gedib məni dalda sürüdürsən, bir dəfə məni qabağa sal!" Baş bu təklifə razı olub, quyruğu qabağa keçirdi. Quyruq ilanın gövdəsini sürütdü və görə bilməyib, bədəni bir uca qayadan yumaladı. Qayanın dibinə çətinca ilan parça-tikə oldu.

Lüğət

Quyruq-պոչ

Sürütmək-ձգել, քաշել

Gövdə-մարմին

Qaya-ժայռ

Yumalamaq-զլորել

Uca-բարձր

Dib-hատակ

Tülkü və dovşan

Tülkü tələsik qaçırdı. Bir dovşan onu görüb soruşdu:
Tülkü qardaş, nə var? Nə olub?
Tülkü cavab verdi:
-Padşahdan əmr var, dəvələri tutub işləməyə aparırlar:
-Axı bundan sənə nə? Sən ki, dəvə deyilsən?
-Eh, vaxtımı alma, mən də bilərəm ki, dəvə deyiləm. Ancaq mən tülkülüyümü isbat edincə, dərimi boğazımdan çıxararlar.

Lüğət

Tələsik-շտապ, ھապշտապ

Tülkülük-աղվեսություն

İsbat etmək-ապացուցել

Dərini boğazdan çıxarmaq-կաշին քերթել

Payızda

Havalar *soyumuşdu*, daha günəş az-az görünürdü. Buludlar isə bir-birləri ilə yola getmir, payız girendən bəri tez-tez yağış yağırdı. Elə bil bu yağışlar paltarını soyunmuş çılpaq ağacları yumaq istəyirdi.

Müəllim gözəl payız haqqında danışanda, bu günlərdə meşəyə gəzintiye gedəcəklərindən söhbət açanda hamıdan çox İradə sevindi. Axı o, şəhərdən gəlmişdi.

Meşəyə gedəndə hamıdan qabaqda İradə qaçırdı. Meşəyə bir az qalanda yenə *seyrək* yağış yağmağa başladı. Ancaq tez də kəsildi. Göydə günəş *parıldadı*.

-Ora bax, meşə gör necə gözəl görünür!-deyə İradə sevincini bildirdi. -Ağac yarpaqlarından hərəsi bir rəngdədir. Qırmızı, sarı, narıncı, qəhvəyi rəngli yarpaqlara baxmaq necə də xoşdur.

Uşaqlar dayandılar. Müəllim onlara danışdı ki, payızda Yer günəşdən uzaqlaşır, elə buna görə də istisi zəifləşir, soyuqlar düşür. İqlim dəyişir. Ağaclar yarpaqlarını tökür.

-Müəllim, bəs sinifimizdəki güllər həmişə yaşıl qalır. Payızda da, qışda da, -deyə İradə *dilləndi*.

Hava yenə *tutuldu*. İradə dedi:

-Nənəm deyir ki, belə havalarda canavarlar yuvalarından çıxıb özlərinə yem axtarırlar.

Uşaqlardan biri maraqla soruşdu:

-Məgər buralarda canavar olur?

-Bəs necə? Nənəm deyir ki, meşədə ayı da olur, canavar da.

Elə bu vaxt yaxından nə isə qaçdı. İradə qışqırdı:

-Yəqin canavardır. . .

Uşaqlar gülüşdülər.

-Yaman qorxaq qızsan. O ki, dovşan idi.

Uşaqlar meşəni gəzdilər. Burada nə qədər müxtəlif ağac vardı. Palıd, fisdıq, küknar, vələs ağacları sanki bir-biri ilə qucaqlaşmışlar. İradə də nənəsinin meşə haqqındakı qorxulu söhbətlərini unudub uşaqlara qoşuldu. Hamı gəzintidən razı qaldı.

M. Dilbazi

Lüğət

Soyumaq-ցրտել, սառչել
seyrək-նոսր, թույլ
parıldamaq-փայլել, ծածանվել
yer-Երկիր, երկրագունդ, տեղ
tökmək-թափել, հեղել
dillənmək-խոսել, ձայն հանել
tutulmaq-բռնվել, խավարել
məgər-մի՞թե, արդյոք
qışqırmaq-ճչալ, աղաղակել
fisdıq-պիստակ
vələs-բոխ
razı qalmaq-գոհ մնալ

Beşiyin başında

Bircə anam, can anam,
Saçları ipək anam.
İstərəm çıraq olub,
Qarşında yanam-yanam!
Gecələr oyaq anam,
Ömrümdə dayaq anam.
İstərəm tez böyüyüb,
Səndən əvvəl oyanam!
Yorğunsan, dincələsən,
Bir özünə gələsən.
Beşiyimin başında
Ötürürsən hələ sən!

Mirvarid Dilbazi

Nuşirəvanla vəzir və bayquşların söhbəti

Nuşirəvan bir gün qoşunla ova çıxır və dəstəsindən ayrı düşür. Şahın yaxın həmdəmi yalnız vəzir idi. Onların hər ikisi at çapıb ov gəzirdilər. İki bayquş səs-səs verərək ulayırdı. Şah vəzirdən bu bayquşların nə danışdığını soruşur. Vəzir cavab verir ki, bunların səslərində fəlakət yoxdur, quşlardan biri o birinə elçi gəlir və “kəbin haqqı” olaraq bir neçə xaraba kənd

istəyir. Elçi gələn quş deyir ki, şahın zülmkarlığı bəllidir, sənə yüz min belə xaraba kənd verəcəyəm. Bu sözlər şahı çox təsir edir. O, el varını soyduğu, xalqa divan tutduğu yadına düşür və kədərlənir. Mən eldə zülmkar kimi tanınmışam. İndən belə mərhəmətli olacağam.

Şair axırda belə yazır:

“El yolunda günə dön, aya dön, ulduza dön,
Yaxşılığı əzəldən adət et sən özünə,
Yaxşılığın hər yanda qapı açar üzünə,
Hər əməlin üstündən sanma keçəndi dövrən,
Hər yaxşını, yamanı yaxşı seçəndi dövrən.”

Nizami Gəncəvi

Lüğət

Bayquş- pıı
Qoşun- qırq, fərnəli
Həmdəm- qırıqgəli, rüqə
Səs-səsə vermək- tərqi, dəyən dəyənə uıı
Ulamaq- nənəli
Fəlakət- qəfəhətə, ağıt
Kəbin- ağıt, ağıt, ağıt
Xaraba- ağıt
Zülmkarlıq- qırıqgəli
Mərhəmət- qırıqgəli, ağıt
El-tərqi, tərqi
Əzəl- ağıt
Dövrən- ağıt, ağıt
Sanmaq- tərqi, tərqi, ağıt
Soymaq- qırıqgəli, tərqi, tərqi

Nizami Gəncəvi

“Nizami hikmət və nəsihətlər” kitabı

Öz ağılının gözüylə baxan kimdir aləmə,
Ən qüdrətli, yenilməz bir hakimdir aləmə.

O dostluqda ki, vardır “sənin
Mənim-bunu bil,
O bir düşmənçilikdir, o əsla
Dostluq deyil.

Doğruya azacıq bənzəyən yalan,
Yaxşıdır yalana bənzər doğrudan.

Yersiz gülən dodağı bağlamağın yaxşıdır,
Boş gülüşdən yerində ağlamağın yaxşıdır.

Ağıllı adamlar səbirsiz olmaz,
Keçi bir arpayla heç ətə dolmaz.

Köləlik zəncirini zillətsiz atmaq olmaz,
İztirabsız, əzabsız şərəfə çatmaq olmaz.

Süleyman Sani Axundov
Uşaqılıq həyatından xatirələr
Kənd məişəti

Seyidli və onu əhatə edən kəndlilərin bağ-bağatı o dərəcə boldur ki, ətrafda ot və ağacdən savayı bir şey görmürsən. Haraya baxırsan bağ, bağ, yenə də bağ. Hətta göyün üzü ağacların arasından parça-parça görünür. Payız fəsli üzüm salxımları budaqlardan sallanaraq ağacları yolka kimi bəzəyirlər. Mən gözlərini açdıqda özümü belə zəngin təbiət içində gördüm. O məni mərhəmətli qucağında yaşadarkən həyatın ağır, zəhərli hallarını, yetimlik, yoxsulluq məşəqqətini unuttururdu. Uşaqların bütün günləri bağlarda keçirdi. İlin hər fəslində biz uşaqlar üçün bağda məşğuliyyət vardı. Bahar vaxtı ağaclar hər növ rəngli çiçəklər açacaq. Bağlar gülüstana dönəcəkdir. Bu zaman quşlar yuva tikməyə məşğul olduqda, biz də onlarla bəhs edərək ev tikib çiçəklərlə bəzərdik. Bu mövsümdə yetişməyə başlayan meyvələrə gəldikdə, biz onların dəyməyini gözləməzdik. Sonra tut ilə gilə dəyməyə başlayırdı.

Yay fəslində ərik, gavalı dəyərdi. Payız gəldikdə böyüklərlə bərabər üzüm, heyva, nar, əzgil, zoğal, alma, armud, qoz yığmağa məşğul olardıq. Hətta qışda da özümüz üçün iş tapardıq. Qar hər yeri bürüyən zaman biz bağın xiyabanlarında qardan top qayırır, onları yumalamağa başladırıq. Ya da qardan adam, heyvan heykəli qayırırdıq.

Lüğət

məişət- կենցաղ, կյանք
bağ-bağat- ծառաստան, ծաղկաստան
salxım- ողկույզ
sallanmaq-կախվել, իջեցվել
zəhərli-թունավոր, խայթող
məşəqqət-դժվարություն, տանջանք
yetimlik-որբություն
gülüstan-ծաղկանոց
mövsüm-տարվա եղանակ, սեզոն
dəymək-դիպչել, հասունանալ, արժենալ
əzgil-զկեր
zoğal-հոն
qoz-ընկույզ
xiyaban-ծառուղի
yumalamaq-զլորել
qayırmaq-շինել, կառուցել

Mir Cəlal

1908-ci ildə anadan olmuşdur. Yazıçının uşaqılığı Gəncə şəhərində keçmişdir. 1928-ci ildə Gəncə Pedagoji Texnikumunu bitirib müəllimlik etmişdir. Kazan Dövlət Pedagoji İnstitutunun ədəbiyyat fakültəsini və Azərbaycan Dövlət Elmi-Tədqiqat İnstitutunun aspiranturasını bitirmişdir. 1933-cü ildən ömrünün sonunadək Bakı Dövlət Universitetinin Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi kafedrasında işləmişdir. 1978-ci il sentyabrın 28-də vəfat etmişdir.

Mir Cəlalin yaradıcılığı zəngindir. O, roman, hekayə, oçerklər müəllifidir. Onun yaradıcılığında hekayə janrı əsas yer tutur. Hekayələr sağ və səmimi bir dildə yazılmışdır. O, öz hekayələrində incə yumordan, tərbiyəedici gülüşdən istifadə edir. Nəcib arzuları və xeyirxah təşəbbüsləri ilə fərqlənən insanlardan söz açılır, təsvir edilir.

Lüğət

Nəcib- ազնիվ, մեծահոգի
Təşəbbüs- նախաձեռնություն
İbrətli- խրատական
İbtidai- տարրական, սկզբնական
Sinif- դասարան
Əvəzsiz- անփոխարինելի

Mir Cəlalin “Mərcan nənə” hekayəsindən

Mərcan nənə oğlu, gəlini və üç yaşlı nəvəsi ilə bu şəhərə yaylağa dincəlməyə gəlmişdi. Yerlərini əməlli-başlı rahatlamamış dava düşdü. Oğlu orduya getdi, ailəsinə “hələlik heç yere tərpənməməyi” məsləhət gördü.

Davanın ilk günlərində Mərcan nənə çox təşvişdə idi. Sonralar camaatın, xüsusilə qohum-qonşunun möhkəmliyini görüb bir az toxtadı. O da gəlini kimi qəzetləri izləməyə cəbhə xəbərləri ilə yaşamağa başladı. Günün birində ev sahibi, uca və cantaraq qadın Mariya pilləkən ayağında gəlinə nə isə sözlər dedi. Mərcan nənə rusca bilməsə də söhbətin ciddi olduğunu kənardan hiss edirdi. Gəlin evə dönməyi kimi xəbər aldı:

-Nə deyir?

Deyir, gərək növbə ilə damda durasınız.

-Niyə?-sözünü başa düşmədi.

-Bomba töküləndə, qızım, zirzəmiyə qaçarlar, daha dama çıxmaq niyə? Bəlkə rusca deyib, sən yaxşı başa düşməmişən? Yeri get, öyrən görək nə deyir?

Gəlin Mərcan nənəyə anlatdı ki, hava signalı olanda damda gözləmək lazımdır. Mərcan nənə soruşdu:

-Nəyi gözləmək?

-Bomba düşsə söndürmək üçün.

Gəlinin sözü Mərcan nənəni təəccübləndirdi. O, bombanın nə olduğunu bilirdi. Görməsə də bu haqda çox eşitmişdi. Bilirdi ki, bomba partlayan, adamı öldürən şeydir. Ancaq bombanı söndürmək mümkün olduğunu eşitməmişdi, eşitsə də inanmadı. Gəlin tapşırıq alıb, əlində bel və qum torbası olduğu halda dama çıxanda, Mərcan nənəyə elə gəlirdi ki, bu saat göylər şaqqıldayacaq, balaca nəvəsi anasız qalacaqdır. . . .

Gəlinin dalınca dama çıxmaq, ona nəsihət edib aşağı endirmək istədi. Nərdivanın ikinci pilləsində gözünü qonşu damlara sarı gəzdirdi. Hər yerdə adamlar durduğunu seçdi. Pilləkəndən enib eyvanda dayandı. Əllərini qaldırıb dua elədi:

-Yarəbbi, özün bombadan saxla! Mərcan nənə bu sözü demişdi-deməmişdi birdən fit verildi. Qadınlar, uşaqlar mühafizə yerinə qaçdılar. Mərcan nənə də vahimə, qorxu, təlaş içində nəvəsini götürüb zirzəmiyə getdi. Ancaq yarı canı gəlininin yanında qaldı.

Sabahısı gün Mərcan nənənin gəlini deyəsən tamam başqa adam olmuşdu. O, ev damına düşən üç yanğın bombasından ikisinin üstünü torpaqlayıb söndürmüş, birini vurub küçəyə salmışdı. Bütün bina yanğından xilas edilmişdi. Həyətdəkilər gəlinin başına yığılıb

danışdırlar. Gəlin öz hünəri ilə Mərcan nənənin gözündə böyüdüüyü qədər bombanın qorxusu azaldı...

Lüğət

əməlli-başlı-կարգին, կանոնավոր
dava düşmək-կռիվ սկսվել
tərpənmək-շարժվել, տատանվել
təşviş-անհանգստություն, տաқнаа
möhkəmlik-ամրություն, հիմնավորություն
toxtamaq-քիչ հանգստանալ
cantaraq-մարմնեղ
zirzəmi-նկուղ
torba-տոպրակ, պարկ
şaqqıldamaq-շրխկալ, հռհռալ
fit-unıng
vahimə-günəp
torpaqlamaq-hողով ծածկել
hünər-nünəlikություն, փառք

“Nənənin hünəri” hekayəsindən

Pəncərədən stola düşən günəş, çəhrayı və şəffaf pərdə kimi süfrəni örtmüşdü. Stol üstə qoyulmuş kəhrəba kimi buğda çörəyi səliqə ilə doğranıb, boşqaba yığılmışdı. Süfrədə üzüm, paxlava şəklində dilimlənmiş qovun, qırmızı turp, toz kimi narın və ağ Naxçıvan duzu, par-par parıldayan çəngəl-bıçaq, üçbucaq salfetlər, ağ qulplu su qrafikası düzülmüşdü. Nanə xala qolu çırmalı, əlində qaşlıq xörəyə, ədviyyə tökür, hərdən mətbəxin qapısından boylanırdı. Ərinin və oğlunun gəlməsini gözləyirdi.

Nahar vaxtı idi.

Çox çəkmədi, ata-ananın əziz oğlu Hünərin səsi eyvanda eşidildi. Hünər od kimi içəri girdi. Portfeli stol üstünə qoydu. Xışıldayan plaşını, papağını çıxarıb asdı, əl-üzünü yudu, sonra anasını səslədi.

-Yaman acımışam, xörək hazırdırmı, ay ana? Atam hanı? Hünər evə gələndə özü ilə şənlik və dilxoşluq gətirərdi. Onun gəlişi bir toy, bir bayram şənliyini andırırdı. Səsi eşidildimi, üzərdən kölgə, ürəklərdən kədər silinər, gözlər gülər, dillər açılardı. Hünər süfrənin başında yenice əyləmişdi ki, atası da gəldi. Nanə xala xörəyi gətirəndə otağa zəfəran səpilmiş kimi oldu. Bütün külfət cansağlığı, damaq çağlığı və şirin iştaha ilə süfrə başına əyləşdi.

Lüğət

kəhrəba-սաք
səliqə-կանոնավոր
doğranmaq-կտրատել
qovun-սեխ
turp-քողկ
narın-մանր, փոշենման
qulp-կանթ
ədviyyə-hամեմունք
boylanmaq-վեր նայել, ձգվելով նայել
dilxoşluq-nirəխություն

silinmək-şünəş
yenicə-həşg ün
zəfəran- şafəran
külfət-şünəş

Molla Nəsrəddin

Səni pozaram, özümü yazaram

Günlərin birində Teymur Ləng Mollaya əmr eləyir ki, sarayda olan axmaqların siyahısını tutub ona versin. Molla Teymurun fikrini başa düşür. Bilir ki, o, adları axmaqlar siyahısına düşmüş adamları ələ salıb oynatmaq, bununla da əylənmək istəyir. Molla bunu da başa düşür ki, sonra bu adamların hamısı ona düşmənlə olacaqlar. Çox fikir-xəyaldan sonra böyük bir kağız götürüb başında yazır: "Teymur sarayındakı axmaqlar". Kağızın ortasında da iri hərflərlə bircə Teymurun öz adını yazıb ona verir. Teymur axmaqlar siyahısında tək-cə öz adını görür. Cin vurur təpəsinə. Soruşur:

-Bu nədir?

-Molla deyir- Axmaqların siyahısıdır.

-Demək, sənin fikrincə, bu sa ayda bircə axmaq var, o da mənəm?

-Bəli, səndən axmağın tapı bilmədim.

Teymur du soruşur:

-Sən nə ilə sübut edə bilirsən ki, mən axmağam?

Molla deyir:

-Qibləyi-ələm sağ olsun!!! Sən özün tapşırıdın ki, saraydakı axmaqların siyahısını tutum. Demək, sən özün bilirsən ki, buraya yığılan vəzirlərin, vəkillərin hamısı da olmasa, çoxusu axmaqdır. İndi ki, sən özün bunların belə axmaq olduqlarını bilə-bilə bu saraya yığımışsan, özlərini də belə hörmətlə saxlayırsan, deməli, ən böyük axmaq elə sən özünsən, də. . .

Teymur baxır ki, Molla yaman yerdən tutub, sözünün qabağında söz deyə bilməyəcək. Bir az fikirləşib deyir:

-Yaxşı, əgər mən sənə sübut eləsəm ki, bunların heç birisi axmaq deyil, hamısı ağıllı adamlardır, onda necə?

-Onda elə yenə də siyahıda bircə sənin adın qalacaq.

-Niyə?

-Ona görə ki, axmaqların siyahısını tutmağı sən mənə əmr etmişsən. Əgər sübut olunsay ki, sarayda axmaq yoxdur, onların hamısı ağıllıdır, onda, demək, əsil axmaq sənsən ki, ağıllı adamları axmaq hesab edirsən.

Teymur görür: yenə də tutmadı. Deyir:

-İndi mən sübut etsəm ki, bu sarayda bircə axmaq var- o da sənsən, onda?

-Yenə də siyahıda sənin adın qalacaq.

-Niyə?

-Ona görə ki, ağıllı adam axmaqların siyahısını tutmağı axmağa tapşırılmaz.

-İndi mən cəlladı çağırıb sənin o dilini kəsdirəm, necə?

-Onda siyahıdan sənin adını pozub öz adımlı yazaram ki, bir də heç kəs axmaqlıq etməklə sənə sözün düzünü deməsin.

Mollanın ov quşu

Bir gün axşama yaxın Molla çöldən qayıdırdı. Birdən görür ki, küçədə iki uşaq dalaşır. Yaxınlaşaraq görür ki, uşaqların əlində bir qarğa var. O deyir mənimdir, bu deyir mənimdir. Quşu az qala öldürmüşdülər. Mollanın qarğaya yazığı gəlir. Soruşur:

-Nə olub? Niyə dalaşırsınız?

Uşaqlardan biri deyir:

-Mən gördüm ki, bu qarğa uçub ağacda oturdu. Ona dedim. Sonra ağacın altında yatdım. O, ağaca çıxdı və qarğanı tutdu. İndi deyir qarğa onundur. Qarğanı tutmuş uşaq deyir:

-Əlbəttə mənimdir. Niyə özü çıxıb tutmadı? Molla görür ki, uşaqlar qarğanı öldürəcəklər. Onlara bir az pul verib qarğanı götürür və deyir:

-Verin qarğanı buraxım. Siz isə bu pulu götürün, gedin halva alın, yeyin.

Uşaqlar razı olaraq halva mağazasına qaçdılar. Molla da qarğanı buraxır. Qarğa uçuş və bir otlayan camışın belinə oturur. Molla baxıb deyir:

-Afərin, qarğa! Lap ov quşusan ki Yavaş yaxınlaşaraq qarğanı tutur, camışı da evinə gətirir. Axşam camışın sahibi camışını axtaranda öyrənir ki, camışı Molla aparıb. Gəlib Mollaya deyir ki, camışını versin. Molla deyir:

-Niyə camış sənin oldu? Bu yerlərdə həmişə ovçular quş buraxıb şikar ovlayıblar. Bu da mənim şikarımdır.

Camışın sahibi hirsələnir və onlar qazının yanına getməli oldular. Qazı Mollanı çağırır, soruşur:

-Niyə kişinin camışını vermirsən?

-Qazı, yaxşı ki, indi burada heç kim yoxdur. Qulaq as, nə deyirəm. Bilirəm ki, bu camışın südündən ayda 10 kilo yağ düzəldə bilirəm. Qoy bu yağın hər ay beş kilosu sənin, beş kilo da mənim olsun. Qazı deyir:

-Sən get, yağı düzəlt!

Beləliklə, Molla bu məsələni belə qaziya yazdıraraq gedir. Bir neçə gündən sonra Qazı Mollanı və camışın sahibini çağırır. Uzun söhbətdən sonra qazı sübut edir ki, camış Mollanıdır.

Günlər keçir. Qazı Mollaya sifariş göndərir ki, yağı gətirsin. Molla camışın təzəyindən bir küpə doldurur və, üstə iki barmaq qalınlığında yağ qoyaraq qaziya gətirir. Qazı deyir.

-Molla, o biri ayları da yadımdan çıxarma ha. . .

-Arxayın ol! Hər ay bir küpə belə yağdan gətirirəm.

Molla çıxıb gedən kimi, Qazı barmağını o küpəyə salıb yağdan yedi, xoşuna gəldi. Bir az da yeyəndə görür ki, dadı ayrı cürdür. Baxıb görür ki, küpə camış təzəyi ilə doludur. Hirsələnmiş qazı dərhal adam göndərir Mollanı gətirsin.

-Bu nədir, Molla? Sən mənə camış təzəyi yedirsən?

Molla dedi:

-Birincisi, bunu mən yedirmirəm, sən özün yeyirsən. İkincisi də, sən onu indi yemirsən. Sən onu o gün yemişdin ki, qanuna salaraq, qarğanı ov quşu, camışı isə şikar olmağını camışın sahibinə sübut etmişdin.

Məni külək bura atıb

Molla bir bostana girib tez qarpızdan götürüb çuvala doldurur ki, aparsın. Bostanın sahibi bostanda oğrunu görür və yavaş yaxınlaşıb onu tutur:

-Kişi, burada nə edirsən?

Molla deyir:

-Ay, mənim əzizim, dünən gecə bərk külək məni damda yatdığım yerdə götürüb atıb buraya.

Bostanın sahibi deyir:

-Kişi, yalan niyə deyirsən?

Molla deyir:

-Canın üçün yalan demirəm. Niyə, burada nə var ki, mən yalan deyim?

Bostanın sahibi deyir:

-Yaxşı, səni külək buraya atıb. Bəs, bu qarpızları kim dərib?

Molla deyir:

-Gördüm məni külək götürüb aparır, onlardan tutdum ki, bəlkə özümü saxlaya bildim. Əfsuslar olsun ki, hansına əlimi atdım, qırılıb əlimdə qaldı.

Bostanın sahibi deyir:

-Yaxşı, bəs bunları çuvala kim doldurub?

Molla özünü itirməyib cavab verir:

-Sözün düzü, elə mən də onu fikirləşirdim ki, sən gəldin.

Molla və oğru

Gecələrin birində arvad Mollanı yavaşca oyadıb qulağına pıçıldayır ki:

-Kişi, evdə oğru var. Var-yoxumuzu aparacaq.

Molla baxır ki, doğrudan da evdə oğru var, sandıq olan tərəfdə axtarır. Yavaşca arvadının qulağına pıçıldayır:

-Səs salma, qaçar. Qoy yaxşı-yaxşı axtarsın. Heç bir şey tapa bilməyib, axırda gələcək paltarımızı oğurlamağa. Onda tutarıq.

Bir də yeyim, sonra

Varlı adamlardan biri özünün varlı olmağını göstərmək məqsədi ilə Mollanı qonaq çağırır. Axşam stolun üstünə o qədər cürbəcür xörəklər gəlir ki, Mollanın gözü dörd olur. Molla çox yeyir. Ev sahibi soruşur:

-Hə, Molla, xörəklər necədir? Xoşuna gəlirmi?

Molla deyir:

-Vallah, mən bir dəfə fikrimi deyə bilmərəm. Mən bir neçə dəfə gəlib, yeməliyəm, sonra.

Pişik hanı

Molla bazardan üç kilo ət alıb evə göndərir ki, arvad bir-iki gün xörək bişirsin. Arvad qonşu arvadları çağırır, ət bişirib yeyirlər. Molla axşam böyük bir iştahla qayıdır ki, indi ət yeyəcək. Evə çatan kimi arvadına deyir:

-Arvad, acam, xörəyi gətir şam edək!

Arvad bir az çörək, bir-iki baş soğan gətirib Mollanın qabağına qoyur. Molla soruşur:

-Arvad, bəs ət niyə bişirməmişsən?

Arvad deyir:

-Başıma baş düşsün. Əti yuyub stolun üstünə qoydum ki, ocağı yandırım. Sonra getdim ət götürüm. Gördüm ki, pişik hamısını yeyib.

Molla heç nə deməyib durur. Pişiyi tutub tərəziyə qoyur. Çəkib görür ki, düz iki kilodur. Arvada baxıb deyir:

-İndi mənə düz de: əgər bu pişikdirsə, bəs ət hanı? Əgər ətdirsə, pişik hanı?

Sən çaldın

Bir gün Molla şəhərə getməyə hazırlaşır. Bunu eşidən kənd adamları Mollanın yanına gəlib cürbəcür şeylər xahiş edirlər. Molla baxır ki, xahiş edən çoxdur, ancaq almaq üçün pul verən yoxdur.

Onların ürəyini sındırmamaq üçün Molla hamıya söz verir ki, alacaq. Bu vaxt adamların arasından bir uşaq çıxıb Mollanın yanına gəlir. O, pul verib deyir:

-Molla əmi, götür bu pulu, mənə də şəhərdən bir düdük al gətir.

Molla bu pulu götürür və bərkdən uşağa deyir:

-Bala, sən çaldın.

Mirzə Fətəli Axundov

Şərqdə və Avropada məşhur dramaturq və filosof kimi tanınmış Mirzə Fətəli Axundov 1812-ci ildə Şəki şəhərində anadan olmuşdu. Hələ kiçik yaşlarından anasının əmisi Axund Hacı Ələsgərin yanında yaşamış və onun tərbiyəsi ilə böyümüşdü. O istəyirdi ki, Mirzə Fətəli ruhani olsun. Buna görə də ona ərəb, fars dillərini öyrədirdi. M. F. Axundov Şəkiyə qayıdandan sonra rus dilini öyrənmək üçün orada tezə açılmış rus məktəbinə daxil olur. M. F. Axundov 1834-cü ildə Tiflis şəhərinə gedir, orada tərcüməçi və Tiflis məktəblərindən birində müəllim işləyir. Burada şerlər, pyeslər və fəlsəfi əsərlər yazır. Onun A. Puşkin haqqında poeması, ayrı hekayələri və komediyaları məşhurdur. 1878-ci ildə Tiflis şəhərində Axundov vəfat etmişdir.

Üzeyir Hacıbəyov

Bəstəkar Üzeyir Əbdülhəsən oğlu Hacıbəyov 1885-ci ildə Ağcabədidə anadan olmuşdu. O Qori müəllimlər seminariyasında oxumuşdu. Seminariyada oxuyarkən musiqiyə böyük maraq göstərmişdi. Burada o, xorda oxumuş, müxtəlif musiqi alətlərdə çalmışdı. Üzeyir Hacıbəyov 1904-cü ildə seminariyanı əla qurtarıb müəllimliyə başlamışdı. O, 1905-ci ildə Bakıya köçmüş, həmin ildən öz həyatını Azərbaycan xalqının mədəniyyətinin inkişafına həsr etmişdi. 1908-ci ildə bəstəkarın ilk operası "Leyli və Məcnun" tamaşaya qoyulmuşdu. Bu, ilk Azərbaycan operası idi. Bir az sonra o, "Əsli və Kərəm" operasını və "Arşin mal alan" musiqili komediyasını yazmışdı. "Koroğlu" operası və "Arşin mal alan" musiqili komediyası şöhrət qazanmışdı. Səhnə əsərləri ilə birlikdə Hacıbəyov çoxlu mahnı yaratmışdı. O, həmçinin Azərbaycan dövlət himninin melodiyasını yazmışdı. Üzeyir Hacıbəyov 1948-ci ildə vəfat etmişdir.

Köpək balığı

Gəmimiz Afrika sahillərində *lövbər* salıb dayanmışdı. Hava gözəldi, sərin külək əsirdi. Lakin axşamçağı hava dəyişildi, yaman *bürkü* oldu. Böyük *səhradan* üstümüzə elə bil ki, ocaqdan gələn kimi isti hava gəldi.

Günü batana yaxın kapitan *göyertəyə* çıxıb "Çimin!"-deyə əmr etdi. Dənizçilər bir dəqiqənin içində soyunub suya atıldılar, *yelkəni* suya saldılar, kənarını gəmiyə bağlayıb onun üzərində çimməyə başladılar.

Gemidə bizimlə iki oğlan uşağı da vardı. İlk dəfə onlar suya atıldılar. Hər ikisi suda *kərtənkələ* kimi uzanıb var gücü ilə lövbərin üstündən bočkaya tərəf üzürdü.

Uşağın biri əvvəl yoldaşını keçdi, sonra isə geri qalmağa başladı. Uşağın atası göyertədə dayanıb, oğluna tamaşa edirdi. O, köhnə topçu idi. Ata oğlunun geri qaldığını görünə qışqırdı:

-Geri qalma! Gücünü topla!

Birdən kim isə göyertədən "köpək balığı!" – deyə qışqırdı. Köpək balığı düz uşaqların üstünə gəlirdi.

-Geri qayıdın! Geri qayıdın! Suda köpək balığı var!-deyə ata qışqırdı.

Uşaqlar isə, onun sözlərini eşitməyib, irəliyə üzür, əvvəlkindən daha şən və daha *bərk* qışqırırdılar. Topçu *qımıldanmadan* uşaqlara baxırdı.

Dənizçilər *qayıq*ı suya salıb, var gücləri ilə *avar* çəkərək, onu uşaqlara tərəf sürdülər. Köpək balığı uşaqların iyirmi addımlığında ikən onlar hələ uzaqda idilər.

Uşaqlar adamların onları çağırıqlarını eşitmir, köpək balığını da görmürdülər. Ancaq onların biri dönüb baxdı. Hamımız *bərk* qışqırtı eşitdik. Uşaqların hərəsi bir tərəfə üzməyə başladı.

Topçu *durduğu yerdən sıçrayıb*, *topa sarı* qaçdı. Topun lüləsini çevirib, nişan aldı və *fitili* götürdü. Hamımız qorxudan yerimizdəcə *donub* qaldıq və işin dalını gözlədik.

Köpək balığı və uşaqların başına nə gəldiyini görmədik, çünki *tüstü* bir dəqiqəliyə gözümüzün qabağını bürümüşdü. Ancaq *tüstü* suyun üstünə yayıldıqda əvvəlcə hər tərəfdən narazılıq səsi eşidildi, sonra bu səs artdı, axırda isə hər tərəfdən ətrafa şadlıq, sevinc səsi ucaldı. Qoca topçu üzünü açdı, ayağa qalxdı və dənizə baxdı.

Ölmüş köpək balığının sarı cəmdəyi dalğalar üzərində *yırğalanırdı*. Qayıq bir neçə dəqiqə içərisində uşaqlara çatıb, onları gəmiyə gətirdi.

L. Tolstoy

Lüğət

lövbər-խաբիսիս
bürkü-տոք, տապ
səhra-անապատ, դաշտ
göyertə-տախտակամած
yelkən-առագաստ
kərtənkələ-մողես
bərk-պինդ, ուժգին, թունդ
qımıldanmadan-անշարժորեն
qayıq-մակույկ, նավակ
avar-թի, թիակ
sıçramaq-ցատկել, ժայթքել
sarı-դեպի
fitil-պատրույգ
donmaq-սառչել, փայտանալ
tüstü-ծուխ, մուխ
yırğalanmaq-օրորվել

Abbasqulu Ağa Bakıxanov

Abbasqulu Ağa Bakıxanov 1794-cü ildə Bakının Əmirhacıyan kəndində xan ailəsində anadan olmuş, 1847-ci ildə vəfat etmişdir. Ərəb-fars dillərini dərindən öyrənmiş, 1823-cü ildən etibarən diplomatik tədbirlərdə iştirak etmişdir. A. Bakıxanov zəngin və rəngarəng ədəbi

irsə malik olmuşdur. O, tərcüməçi, tarixçi, astronom, coğrafiyaşünas, filoloq kimi tanınmışdır. Onun çoxlu əsərləri vardır. Bunların içərisində nəsihətləri xüsusi yer tutur

Hər kəs vəzifədə, elmdə və yaşda səndən böyükdürsə, ona hörmət elə, ta ki, səndən kiçiklər də sənə hörmət etsinlər.

Hər kəsi görən zaman ona salam ver. Əgər o sənə bir söz desə, ədəb və təvazö ilə ona cavab ver ki, hamı səni sevsin.

Heç kəsin pisliyini başqasına danışma. Çünki əgər o şəxs sənə düşməndirsə, bu sözləri haman adama çatdırar. Əgər dostdursa sənin haqqında pis fikrə düşər.

Yalan danışmaqdan çəkin. Çünki hər kəs sənin bu xəsiyyətini bilərsə, doğru sözünə də inanmaz.

Dostu çox olan adamlar xoşbəxtdirlər.
Özündən ağıllı adamlarla məsləhətləş.

Ağıldan və elmdən daha yaxşı bir dövlət yoxdur. Çünki onlar həmişə səninlə olar və heç kəs onları sənin əlindən ala bilməz.

Ağıllı adam odur ki, öz eybini başqalarının eyblərindən artıq görə və öz hünərini başqalarının hünərindən az hesab edə.

Lügət

Irs-ժառանգություն
Coğrafiyaşünas-աշխարհագրագետ
Xasiyyət-քնավորություն, առանձնահատկություն
Qabiliyyətli-ընդունակ, տաղանդավոր
Təvazö-həmtusutություն
Eyib-արատ, ամոթ

Xəzər dənizi

Qədim zamanlardan indiyə kimi Xəzər dənizinə 75-dən çox ad verilmişdir. İndi bu adlardan ancaq ikisi qalmışdır. Şərq ölkələrində bu dənizə “Xəzər”, qərb ölkələrində isə, “Kaspi” deyirlər. Xəzərin uzunluğu 1200, eni isə 300 kilometrə yaxındır. Azərbaycanın paytaxtı Bakı şəhəri Abşeron yarımadasında yerləşir. Bakıda, Xəzərin sahilində gözəl bulvar salınmışdır. Xəzər dənizi Azərbaycanın xalq təsərrüfatına böyük xeyir verir. Xəzərin su yolu ilə başqa ölkələrə yük daşınır. Xəzər dənizin dibindən çoxlu neft və qaz çıxarılır. Xəzər dənizində və ona tökülən çaylarda zəngin balıq ehtiyatı var. Dünyanın nəre balıq ehtiyatının 78-80 faizi Xəzər dənizindədir. Dünyada nəre balıqlarından alınan kürünün böyük hissəsini Azərbaycan balıq müəssisələri verir. Xəzər dənizi Azərbaycanın iqlimini xeyli yaxşılaşdırır. Orta Asiya səhralarından gələn isti və quru küləkləri yumuşaldır, havanı təmizləyir.

Neft daşları

Neft haqqında adamlar çoxdan bilir. Neft bəzən yerin üzünə yaxın, bəzən də bir neçə kilometr dərinlikdə olur. Adamlar neft tapana, dərin quyular qazıb onu çıxarana kimi, çox əsrlər keçmişdi. İlk quyu təxminən yüz neçə il bundan qabaq qazılmışdı. Azərbaycanın paytaxtı Bakını çox vaxt neft şəhəri adlandırırlar. Abşeron yarımadasında həm quruda, həm də Xəzərin sahilindən uzaqlarda Neft daşlarında çoxlu neft çıxarılır. Birinci dəfə fəhlələr buraya 1949-cu ildə gəlmişdilər. Tezliklə Neft daşlarına ilk platforma və ilk ev tikildi. Neft quyusu qazmaq üçün meydança hazırlandı. Həmin il noyabr ayının 7-də ilk fontan vurdu. Dənizdə birinci quyu. İndi orada artıq neft şəhəri tikilib. Platformaların uzunluğu 200 kilometrdən çoxdur. Burada çoxlu ikimərtəbəli evlərdən başqa qəşəng klub, mağazalar, kino-teatr, poliklinika, hətta məktəb var. İndi Azərbaycan neftinin xeyli hissəsini Neft daşlarında çıxarılır. Buradan alınan neft sualtı borularla çatdırılır.

Ընդհանուր տեղեկություններ Ադրբեջանի մասին

Ümumi məlumat

1. Yerləşdiyi yer: Azərbaycan Respublikası Avropa və Asiyanın qovşağında, Cənubi Qafqazın cənub-şərq hissəsində yerləşir. Azərbaycan Respublikası şimaldan Rusiya Federasiyası, cənubdan İran İslam Respublikası, qərbdən Türkiyə, Gürcüstan və Ermənistan Respublikaları, şərqdən Xəzər dənizi vasitəsi ilə Qazaxıstan və Türkmənistanla həmsərhəddir.

2. Dövlətin rəsmi adı: Azərbaycan Respublikası

3. Paytaxtı: Əhalisinin sayı 2 092 000 (2011-cı ilin statistikasına əsasən) nəfər olan Bakı şəhəri

4. Dövlət dili: Azərbaycan dili

5. Din: Din dövlətdən ayrılır və bütün dinlər qanun qarşısında bərabərdir

6. Pul vahidi: Manat. 1 ABŞ dolları = 1.27 manat (yanvar, 2011-ci il)

7. Əhalisi: 9 111 000 nəfərdir (yanvar, 2011-ci il).

8. Ərazisi: 86,600 km²

Hökumət

Dövlət hakimiyyəti hakimiyyətlərin bölünməsi prinsipi əsasında təşkil edilir: qanunvericilik hakimiyyətini Milli Məclis (Parlament) həyata keçirir; icra hakimiyyəti Prezidentinə mənsubdur; məhkəmə hakimiyyətini məhkəmələr həyata keçirir.

1. Qanunverici hakimiyyət: Tək palatadan ibarət olan Milli Məclis qanunvericilik hakimiyyətini həyata keçirir. 125 deputatdan ibarət olan Milli Məclisin çağırışının səlahiyyət müddəti 5 ildir.

2. İcra hakimiyyəti: Dövlət başçısı: Azərbaycan dövlətinin başçısı Azərbaycan Respublikasının Prezidentidir. Prezident ümumi, bərabər və birbaşa seçki hüququ əsasında, sərbəst, şəxsi və gizli səsvermə yolu ilə 5 il müddətinə seçilir. Azərbaycan Respublikasında icra hakimiyyəti Prezidentinə mənsubdur.

Hökumət başçısı: Prezident Milli Məclisinin razılığı ilə Baş naziri vəzifəyə təyin edir; Prezidentin icra səlahiyyətlərinin həyata keçirilməsinin təşkili məqsədi ilə Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetini yaradır. Nazirlər Kabineti Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə tabedir və onun qarşısında cavabdehdir.

3. Məhkəmə hakimiyyəti: Azərbaycan Respublikasında məhkəmə hakimiyyətini ədalət mühakiməsi yolu ilə yalnız məhkəmələr həyata keçirirlər. Məhkəmə hakimiyyətini Konstitusiyaya Məhkəməsi, Ali Məhkəmə, apelyasiya məhkəmələri, ümumi məhkəmələr və digər ixtisaslaşdırılmış məhkəmələr həyata keçirirlər.

Konstitusiya

1995-ci il noyabrın 12-də keçirilən referendum nəticəsində Azərbaycanın yeni konstitusiyası qəbul olunmuş və 1995-ci il dekabrın 5-də qüvvəyə minmişdir. Ölkənin ali qanunu beynəlxalq hüququn fundamental prinsipləri və normalarına uyğun olaraq tərtib edilmişdir.

Azərbaycan Respublikası 158 dövlət ilə diplomatik əlaqələr qurmuşdur.

Azərbaycan dili

Azərbaycan Respublikasının səkkiz milyonluq əhalisinin (2011) gündəlik ünsiyyət vasitəsi və rəsmi dövlət dili Azərbaycan dilidir. Azərbaycan dili geneoloji təsnifata görə türk dillərindən biri olub, həmin dil ailəsinin oğuz qrupuna daxildir və ən yaxın qohumları olan türk, türkmən və qaqauz dilləri ilə birlikdə ərəzi prinsipinə görə türk dilləri arealının cənub-qərb qrupunu təşkil edirlər. Ənənəvi-morfoloji və ya tipoloji təsnifat baxımından Azərbaycan dili iltisqi (aqlütinativ)* dillər qrupuna daxildir. Bu qrupa daxil olan bütün dillər kimi, Azərbaycan dilində də bütün söz kökləri özümlü leksik və qrammatik mənası olan müstəqil sözlərdir; qrammatik mənalar və qrammatik əlaqələr isə həmişə söz kökündən və əsasından sonra gələn təkmənəli (monosemantik) şəkilçilər vasitəsilə ifadə olunur. Azərbaycan dilinin fonem tərkibində 15 **sait** və 25 **samit** vardır. Bu 40 fonem Azərbaycan əlifbasında 32 hərflə işarə edilir. Azərbaycan dilində söz əvvəlində işlənməyən 2 fonem var: ı saiti və ğ samiti. Hazırda Azərbaycanda latın qrafikası əsasında yaradılmış Azərbaycan əlifbasından istifadə edilir. Azərbaycan dilinin morfoloji quruluşuna əsas (isim, sifət, say, əvəzlilik, zərf, fel) və köməkçi (qoşma, bağlayıcı, ədat, modal sözlər, nida) nitq hissələri daxildir. Azərbaycan dilinin dialekt və şivələri dörd qrupdan ibarətdir: 1) şərq qrupu 2) qərb qrupu 3) şimal 4) cənub qrupu.

Ասացվածքներ-Atalar sözü

ƏBÜLQASIM HÜSEYNZADƏ

Yazı-qələm

Yazana baxma, yazdığına bax!
Qələm qılıncdan itidir!
Qələm yazanı qılınc poza bilməz!

Söz

Söz böyüyün, su kiçiyin!
Söz var xəstəni sağaldar, söz var adamı yaralar.
Söz vermək asandır, yerinə yetirmək çətin!
Söz üçün usta, iş üçün xəstə!
Sözün doğrusunu uşaqdan xəbər al!
Yaxşı söz dəmir qapıları açar!
Əvvəl düşün, sonra danış!

Kamil–Cahil

Ağıl gözəllikdə deyil!
Ağıllı düşməndən qorxma, dəli dostdan qorx!
Alim olmaq asandır, insan olmaq çətin!
Bilik ağılın aynasıdır!
Bilməsən, bir biləndən soruş!
Elm ağılın çırağıdır!
Cahildən qorx, aslandan qorxma!

Hörmət

Hörmət hörmət üçündür!
Qocaya hörmət et, sən də qocalacaqsan!
Kişinin hörməti öz əlindədir!

Səbir

Səbir edən muradına yetişər!
Səbir eyləyən çox yaşar!
Səbirsiz adamın ağılı az olar!

Doğru-yalan

Doğru yolla gedən yorulmaz!
Doğruluq insanı heç vaxt utandırmaz!
Yalanın ömrü az olar!
Yalançının evi yandı, heç kəs inanmadı!

Gözəl-çirkin

Gözəl göz üçün, ağıllı könül üçün!
Gənclik gözəllik deməkdir!
Çirkin yuyunmaqla gözəl olmaz!

Məhəbbət

Məhəbbət iki başdan olar!
Məhəbbət gözdə olmaz, könüldə olar!
Sevənin gözündə pərdə olar!
Köhnə sevgi köhnəlməz!

Ailə

Ailə xoşbəxtliyin açarıdır!
Kişi həddini bilməlidir!
Kişinin sözü ilə işi bir olar!
Kişinin hörməti öz əlindədir!
Ər-arvadın savaşı,
yaz gününün yağışı!
Arvad var ev tikər,
Arvad var ev yıxar!

Ana-Ata

Anasına bax qızını al,
qırağına bax bezini!
Ata olarsan, ata qədrini bilərsən!
Ata olmaq asandır, atalıq etmək çətin!
Ata gözdür, oğul gözün işığı!
Atana hörmət elə, oğlun da sənə hörmət edər!

Uşaq

Uşaq ağlaya-ağlaya böyüyər!
Uşaq atasından güclüsünü bilməz!
Uşaq sözün düzünü deyər!
Uşaq həyatın çiçəkləridir!
Ağlamayan uşağa süd verməzlər!
Uşaqlıq ömrün baharıdır!

Dost -düşmən

Dost ağlar, düşmən gülər!
Dost dostdan sirr saxlamaz,
dost sirrini dost deyər!
Dost dostun aynasıdır!
Dostunu mənə de, deyim sən kimsən!
Ən böyük dövlət dostluqdur!
Düşməne fürsət vermə, ayıq ol!
Gizli düşmən ilan kimidir, sürünə-sürünə səssiz gələr!

Dərd-dərman

Dərd dərdə bənzəməz!
Dərd çəkənə gərəkdir.
Dərdini dərd bilənə söylə!

Böyüyün böyük dərdi var, kiçiyin kiçik!
Dərdini gizlədən-dərmanını tapmaz!

Yol

Yol böyüyündür, su kiçiyin!
Yol gedənindir!
Yola çıxan yolda qalmaz!
Damla-damla göl olar, addım-addım yol!
Ovçu ovunda, yolçu yolunda gərək!

Əmək-iş

Əmək xoşbəxtliyin açarıdır!
Zəhmət çəkməyən rahatlığın qədrini bilməz!
İş başqa, söz başqa!
İşləyən dəmir pas tutmaz!
Axşamın işi sabaha qoyma!
Yaxşılığa yaxşılıq hər kişinin işidir,
yamanlığa yaxşılıq mərd kişinin işidir!

Dil

Dil var bal gətirər, dil var-bəla!
Dil qılıncdan itidir!
Dil ilə olan, zor ilə olmaz!
Dildən acı, dildən şirin şey yoxdur!
Dil ürəyin açarıdır!
Müqəssirin dili qısa olar!

Göz

Göz bir pəncərədir-könülə baxar!
Göz gördü, könül sevdi, mənim nə günahım var?
Göz gördüyünə inanar!
Acın qarnı doyar, gözü doymaz!
Yeməyin dadı duzdadır, dünyanın dadı gözdə!

Varlı-yoxsul

Varını itirən az şey itirər, namusunu itirən çox şey!
Varlının malı, kasıbın övladı!
Sağlıq ən böyük varlıqdır!
Kasıb geyəndə soruşarlar: -Haradandır?
Varlı geyəndə deyərlər: -Mübarəkdir!
Kasıbın halını kasıbdan soruş!

Vaxt

Vaxt qızıldır, bir dəqiqəsini də boş buraxmaq olmaz!
Vaxtında görülməmiş iş həmişə görülməmiş qalar!
Vaxtın qiyməti yoxdur!

Vaxtını itirən, bəxtini itirər!
Zaman pul deyil, onu qaytarmaq olmaz!

Heyvanlar

Ata güc, adama ağıl lazımdır!
Atdan düşmək bir eyib, eşşəyə minmək bir eyib!
Eşşək eşşəyə uzunqulaq dedi!
Eşşək nə bilir xurmanın dadını?
İt itin quyruğunu basmaz!
İt kölgəsindən qorxar!
İt pişik ilə yola getməz!
İt hürər, karvan keçər!
Köpəksiz kənd olmaz!
Pişik olmayanda siçanlar ova çıxar!
Süd verən inəyi kəsməzlər!
Çobansız qoyunu qurd yeyər!
Aslanın balası aslan olar!
Qurd qaranlıq yer axtarar!
Köhnə tülkü hiyləbaz olar!
Quş qanadı ilə, adam adı ilə!
İlanın quyruğunu yox, başını əzərlər.

Աղբբեջանբրեն-հայբրեն հապավումնբրի բառարան

Աղբբեջանբրեն	Աղբբեջանբրեն	Հայբրեն	Հայբրեն
Avropa Birliyi	AB	Եվրամիություն	ԵՄ
Avropa Şurası	AŞ	Եվրոպայի խորհուրդ	ԵԽ
Avropa Şurası Parlament Assambleyası	AŞPA	Եվրոպայի խորհրդի խորհրդարանական վեհաժողով	ԵԽՆՎ
Avropada Təhlükəsizlik və Əməkdaşlıq Təşkilatı	ATƏT	Եվրոպայում Անվտանգության և համագործակցության կազմակերպություն	ԵԱՀԿ
Birləşmiş Millətlər Təşkilatı	BMT	Միավորված Ազգերի կազմակերպություն	ՄԱԿ
Birləşmiş Millətlər Təşkilatı Baş assambleyası	BMT BA	Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր վեհաժողով	ՄԱԿ ԳՎ
Birləşmiş Millətlər Təşkilatı Təhlükəsizlik Şurası	BMT TŞ	Միավորված ազգերի կազմակերպության Անվտանգության խորհուրդ	ՄԱԿ ԱԽ
Birləşmiş Millətlər Təşkilatı İnkişaf Prtoqramı	BMT İP	Միավորված ազգերի կազմակերպության Զարգացման ծրագիր	ՄԱԿ ԶԾ
Müstəqil dövlətlər birliyi	MDB	Անկախ պետությունների համագործակցություն	ԱՊՀ
Yığma təhlükəsizlik müqaviləsi təşkilatı	YTMT	Հավաքական անվտանգության պայմանագրի կազմակերպություն	ՀԱՊԿ
Şimali Atlantika İttifaqı Ölkələri	NATO	Հյուսիսատլանտյան դաշինք	ՆԱՏՕ
Ümumdünya Ticarət Təşkilatı	ÜTT	Առևտրի համաշխարհային կազմակերպություն	ԱՀԿ
Qara Dəniz İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatı	QDİƏT	Սևծովյան տնտեսական համագործակցության կազմակերպություն	ՍՏՀԿ
Beynəlxalq Valyuta Fondu	BVF	Արժույթի միջազգային հիմնադրամ	ԱՄՀ
Dünya Bankı	DB	Համաշխարհային բանկ	ՀԲ
İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatı	İƏT	Տնտեսական համագործակցության կազմակերպություն	ՏՀԿ
Asiya İnkişaf Bankı	AİB	Զարգացման ասիական բանկ	ԶԱԲ
Avropa Yenidənqurma və İnkişaf Bankı	AYİB	Վերակառուցման և զարգացման եվրոպական բանկ	ՎԶԵԲ

Neft ixrac edən ölkələr Birliyi	OPEK	Նավթ արտահանող երկրների միություն	ՕՊԵԿ
İslam Konfransı Təşkilatı	İKT	Իսլամական կոնֆերանս կազմակերպություն	ԻԿԿ
Amerika Birləşmiş Ştatları	ABŞ	Ամերիկայի Միացյալ Նահանգներ	ԱՄՆ
Rusiya Federasiyası	RF	Ռուսաստանի Դաշնություն	ՌԴ
Ermənistan Respublikası	ER	Հայաստանի Հանրապետություն	ՀՀ
Dağlıq Qarabağ Respublikası	DQR	Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետություն	ԼՂՀ
İran İslam Respublikası	İİR	Իրանի Իսլամական Հանրապետություն	ԻԻՀ
Türkiyə Respublikası	TR	Թուրքիայի Հանրապետություն	ԹՀ
Azərbaycan Respublikası	AR	Ադրբեջանի Հանրապետություն	ԱՀ
Xarici İşlər Nazirliyi	XİN	Արտաքին գործերի նախարարություն	ԱԳՆ
Daxili İşlər Nazirliyi	DİN	Ներքին գործերի նախարարություն	ՆԳՆ
Milli Təhlükəsizlik Nazirliyi	MTN	Ազգային անվտանգության նախարարություն	ԱԱՆ
Mərkəzi Seçki Komissiyası	MSK	Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողով	ԿԸՀ
Kütləvi İnformasiya Vasitələri	KİV	Զանգվածային լրատվամիջոցներ	ԶԼՄ
Beynəlxalq olimp komitəsi	BOK	Միջազգային օլիմպիական կոմիտե	ՄՕԿ
Yeni Azərbaycan Partiyası	YAP	Նոր Ադրբեջան կուսակցություն	
Azərbaycan Respublikasının Dövlət Neft Şirkəti	ARDNŞ	Ադրբեջանի Հանրապետության նավթային պետական ընկերություն	

Աղբրեջաներեն-հայերեն ուսումնական բառարան

A

abdal	1) բիրտ, կոպիտ 2) հիմար
abxaz	աբխազ
abır	1) պարկեշտություն 2) արժանապատվություն, պատիվ 3) ամոթ
abidə	հուշարձան
abzas	պարբերություն
ac	քաղցած
acı	դառը
açar	բանալի
açiq	բաց, անկեղծ
açılış	բացում
açmaq	բացել, հայտնաբերել
ad	անուն, կոչում
ada	կղզի
adam	մարդ
addım	քայլ
adət	սովորություն, սովորույթ, ավանդույթ
adi	սովորական, հասարակ
afərin!	կեցցես, բրավո
Afina	Աթենք
Afrika	Աֆրիկա
agent	գործակալ
ağıl	խելք
ağır	ծանր, ծանրակշիռ
ağırlıq	ծանրություն, բեռ
ağız	բերան
ağlamaq	լացել
ağrı	ցավ
axır	վերջ, ավարտ
axmaq	1. հոսել, 2. հիմար
axşam	երեկո
axtarmaq	որոնել, փնտրել
ailə	ընտանիք
akademik	ակադեմիկոս
aktiv	ակտիվ, աշխույժ
aktyor	դերասան
alay	գունդ
Albaniya	Ալբանիա
alçaq	ցածր, ստոր
aləm	աշխարհ, թագավորություն
alın	ճակատ
alış-veriş	առևտուր

alim	գիտնական
Allah-	Ալլահ /աստված ըստ մահմեդականների/
alma	խնձոր
almaq	1. ստանալ, վերցնել 2. գնել
alman	գերմանացի, գերմանական
Alp	Ալպեր
alt	տակ, ներքև
altı	վեց
Amerika	Ամերիկա
amma	բայց, այնուամենայնիվ
an	պահ, ակնթարթ
ana	մայր
analitik	վերլուծական, վերլուծաբան
ancaq	միայն, հազիվ, բայց
Anqara	Անկարա
anlamaq	հասկանալ, ընկալել
ansambl	անսամբլ
Antarktida	Անտարկտիդա
aparmaq	տանել
aprel	ապրիլ
aptek	դեղատուն
ar	1. ամոթ, ինքնասիրություն 2. պատիվ
araq	օղի
araşdırmaq	հետազոտել, ուսումնասիրել, պարզաբանել
Argentina	Արգենտինա
arxayın olmaq	հանգիստ լինել, վստահ լինել
arxeologiya	հնագիտություն
arxiv	արխիվ
arı	մեղու
arıq	նիհար
Arktika	Արկտիկա
armud	տանձ
artmaq	աճել, բազմանալ
arvad	կին
arzu	ցանկություն, մաղթանք
asan	հեշտ
Asiya	Ասիա
aslan	առյուծ
asmaq	կախել
aspirant	ասպիրանտ
aşağı	ներքև, ներքևի
aşıq	աշուղ
aşkar	բացահայտ, հստակ
at	ծի
ata	հայր
ata-ana	ծնողներ
atəş	կրակ, հրաձգություն

atmaq	նետել, արձակել
Avropa	Եվրոպա
Avstraliya	Ավստրալիա
Avstriya	Ավստրիա
avtobus	ավտոբուս
ay	ամիս, լուսին
ayaq	ոտք
aydın	պարզ, հստակ, հասկանալի
ayırmaq	առանձնացնել, բաժանել, սահմանազատել
ayna	հայելի
az	քիչ
azad olmaq	ազատվել, ազատ լինել
azalmaq	քչանալ
azar	հիվանդություն, անհանգստություն,
Azərbaycan.	Ադրբեյջան
azlıq	փոքրամասնություն, սակավություն
azot	ազոտ
azsavadlı	կիսագրագետ

B

baba	պապ
bacarıq	կարողություն, շնորհ
bacı	քույր
badımcan	սմբուկ
bağ	այգի
bağışlamaq	նվիրել, ներել
bağlamaq	կապել, փակել
bahalı	թանկ, թանկարժեք
bahar	գարուն
baxmaq	նայել, դիտարկել
baxmayaraq	չնայած
bal	մեղր
balaca	փոքր
balıq	ծուկ
balış	բարձ
balta	կացին
bar	պտուղ, բերք
barışmaq	հաշտվել, գալ համաձայնության
barışmaz	անհաշտ
barmaq	մատ
basqın	հարձակում, գրոհ
baş	գլուխ, կատար
başçı	գլխավոր, առաջնորդ, ղեկավար
başqa	1. այլ, ուրիշ 2. բացի
Başqırdistan	Բաշկիրստան

başlamaq	սկսել, ձեռնարկել
başlıca	գլխավոր, հիմնական
batalyon	գումարտակ
bayquş	բու
bayraq	դրոշ
bayram	տոն
bazar	շուկա, կիրակի
Belçika	Բելգիա
beləliklə	այսպիսով, այդ դեպքում
beş	հինգ
betər	վատթար
beynəlxalq	միջազգային
bədən	մարմին, օրգանիզմ
bədii	գեղարվեստական, էսթետիկական
bəxşış	նվեր, պարգև
bəxt	ճակատագիր, երջանկություն
bəli	այո
bəlkə	գուցե, միգուցե
bənövşə	մանուշակ
bərabər	1. հավասար, միասին 2. համատեղ
Bəsrə	Բասրա (քաղաք Իրաքում)
bəstəkar	կոմպոզիտոր
bəyannamə	հռչակագիր
bəzən	երբեմն, ժամանակ առ ժամանակ
bıçaq	դանակ
bibi	հորաքույր
bilavasitə	անուղղակի
bildirmək	հաղորդել, հայտարարել, տեղեկացնել
bilet	տոմս
bilmək	իմանալ, գիտենալ
bina	շենք, շինություն
bir	մեկ
birincilik	առաջնություն
birmənalı	միանշանակ
bitirmək	աճեցնել, ավարտել
biz	մենք
boğaz	կոկորդ, նեղուց
bol	առատ, բավականաչափ
bombalamaq	ռմբակոծել
boş	դատարկ, ազատ
boşqab	ափսե
boy	հասակ, երկարություն
böhran	ճգնաժամ
bölmək	բաժանել, մասնատել
böyük	մեծ, խոշոր
böyümək	մեծանալ, աճել
buğda	ցորեն
bulud	ամպ

buraxmaq	թողնել, ազատել
burun	քիթ
buz	սառույց
bülbül	սոխակ
bütün	բոլոր, ողջ
bütünlüklə	ամբողջությամբ, բոլորովին

C

cahangir	աշխարհի տիրակալ
cahil	երիտասարդ
can	հոգի, մարմին, կյանք
canavar	գայլ
cansağlığı	առողջություն
cavab	պատասխան
cavahir	թանկարժեք քար
cehiz	օժիտ
cəbhə	ռազմաճակատ
cəhd	ջանք, ձգտում
cəhənnəm	դժոխք
cəld	ճարպիկ, արագաշարժ
cənab	պարոն
cəngavər	ռազմատենչ
cənnət	դրախտ
cənubi	հարավային
cəsarət	քաջություն, խիզախություն
cəza	պատիժ
cıdır	ծիարշավ
ciddi	լուրջ, խիստ
cilov	սանձ
cinayət	հանցագործություն
cins	սեռ, տեսակ
coğrafiya	աշխարհագրություն
comərd	առատաձեռն
cücü	միջատ
cümə	ուրբաթ
cümlə	նախադասություն
cürbəcür	բազմազան
cüt	զույգ
cüzi	աննշան

Ç

çadır	վրան
çağırmaq	1. կանչել, կոչ անել 2. հրավիրել
çaqqal	բորենի

çalışqan	աշխատասեր, գործունյա
çalışmaq	աշխատել, ծագել, չարչարվել
çalmaq	նվագել, հարվածել,
çamadan	ճամպրուկ
çanta	պայուսակ
çarə	միջոց, ճար, ելք
çarpayı	մահճակալ
çatmaq	հասնել, գալ
çay	1.գետ, 2.թեյ
çaydan	թեյնիկ
çevirmək	շրջել, վերափոխել
çəhrayı	վարդագույն
çəkiç	մուրձ
çəkmək	քաշել, ձգել
çənə	ծնոտ
çəngəl	պատառաքաղ
çərçivə	շրջանակ
çərəz	քաղցրավենիք, մրգային չիր
çərşənbə	չորեքշաբթի
çətin	դժվար, խրթին, բարդ
çixış	ելք
çixmaq	դուրս գալ, հանդես գալ
çılpaq	մերկ
çimmək	լողալ
çirkin	տգեղ, տհաճ
çiyin	ուս
çoban	հովիվ
çox	շատ
çoxalmaq	շատանալ, աճել
çoxdan	վաղուց
çoxtərəfli	բազմակողմանի
çolaq	կաղ
çöl	տափաստան
çöp	ծեղ, ձող
çörək	հաց
çünki	որովհետև, քանի որ
çürümək	փտել

D

dad	համ
dağ	սար
Dağıstan	Դաղստան
daha	1.ավելի, 2.արդեն
dahi	հանճար, հանճարեղ
daxili	ներքին
daimi	մշտական

daire	շրջանակ, շրջան
damar	երակ, արյունատար անոթ
danışmaq	խոսել, բանակցել
dar	նեղ
daranmaq	սանրվել
darvaza	դարպաս
daş	քար
davam eləmək (etmək)	շարունակել, համբերել, տանել
dayanacaq	հենարան, կանգառ
dayanmaq	կանգ առնել, կանգնել, հենվել
dayı	քեռի
demək	1. ասել 2. նշանակում է, հետևաբար
demokratiya	Ժողովրդավարություն
deputat	պատգամավոր
dəfə	անգամ
dəftər	տետր
dəqiqə	րոպե
dələ	սկյուռ
dəmir	երկաթ
dəniz	ծով
dərhal	անմիջապես, վայրկենական
dərin	խորը
dərman	դեղ
dərs	դաս
dəstə	1. փունջ 2. խումբ, ջոկատ
dəvə	ուղտ
dəvət	հրավեր
dəyişiklik	փոփոխություն
dialekt	բարբառ
dıqqət	ուշադրություն
dil	լեզու
dilxor eləmək (etmək)	վշտացնել, տխրեցնել
din	կրոն
dinləmək	լսել
diplomatiya	դիվանագիտություն
diş	ատամ
divar	պատ
dodaq	շրթունք
doğru	1. ճիշտ, իրական 2. դեպի
doğulmaq	ծնվել, աշխարհ գալ
doxsan	իննսուն
doqquz	ինը
dolab	պահարան
dolmaq	լցվել
donuz	խոզ
dost	ընկեր, բարեկամ
dovşan	մապաստակ
dönmək	պտտվել, վերադառնալ, շրջվել

dörd	չորս
döş	կուրծք, լանջ
dövlət	1. պետություն, 2. հարստություն
dövr	1. շրջան, դարաշրջան 2. փուլ
döyüş	մարտ, կռիվ, պատերազմ
dözmək	1. համբերել, տանել 2. սպասել
dua	աղոթք
durmaq	կանգնել
duymaq	զգալ
duz	աղ
dünən	երեկ
dünya	աշխարհ
dürüst	ճիշտ, կոնկրետ
düşmək	ընկնել, իջնել
düşmən	թշնամի
düşünmək	մտածել
düzəlmək	ուղղվել, կարգավորվել

E

efir	եթեր
ehtiyac	կարիք
elan	հայտարարություն
elm	գիտություն
en	լայնություն
enmək	իջնել, վայրէջք կատարել
epos	էպոս
era	դարաշրջան
erkən	վաղ
erməni	հայ
eşitmək	լսել
eşq	սեր
etibarlılıq	հուսալիություն, ամրություն
etinasız	անուշադիր, անտարբեր
etiraz	առարկություն
ev	տուն
evlənmək	ամուսնանալ
eyib	ամոթ, թերություն
eyni	նույն, աղեկվատ
ezamiyyət	գործուղում

Ə

əbədi	հավերժական, հավերժ, ընդմիշտ
əcnəbi	օտարերկրացի, արտասահմանյան
ədalət	արդարություն

ədəbiyyat	գրականություն
əfsus	ափսոս
əgər	եթե
əhali	բնակչություն
Əhdi-cədid	Նոր կտակարան
Əhdi-ətiq	Հին կտակարան
əhəmiyyət	նշանակություն
əkmək	ցանել, տնկել
əks-təsir	հակազդեցություն
əl	ծեռք, դաստակ
əla	գերազանց, առաջնակարգ, ընտիր
əlaqə	կապ, շփում, հարաբերություն
əlbəttə	իհարկե, անկասկած
Əlcəzair	Ալժիր
əlifba	այբուբեն
əlli	հիսուն
əlvan	գույնզգույն, վառ
əməkhaqqı	աշխատավարձ
əmi	հորեղբայր
əmr	իրաման, կարգադրություն
ənənə	ավանդույթ
ər	ամուսին
ərazi	տարածք
ərəb	արաբ
ərik	ծիրան
əsas	հիմք, ֆունդամենտ, բազիս
əsaslandırmaq	հիմնավորել
əsər	ստեղծագործություն, աշխատություն
əsgər	զինվոր
əsir	գերի
əslində	իրականում, ըստ էության
əsır	դար, դարաշրջան
ət	միս
ənvəl	նախ. սկզբում, մինչև
əyləncə	զվարճանք
əyləşmək	նստել
əzab	տառապանք, տանջանք
əziz	սիրելի, թանկագին

F

fabrik	ֆաբրիկա
faiz	տոկոս
fakültə	ֆակուլտետ
fasilə	ընդմիջում, դադար, հեռավորություն
fayda	օգուտ
federasiya	դաշնություն

festival	փառատոն
fevral	փետրվար
fəaliyyət	գործունեություն
fəxri	պատվավոր
Fələstin	Պաղեստին
fəlsəfə	փիլիսոփայություն
fərq	տարբերություն
fırça	խոզանակ
fikir	միտք, մտադրություն
fil	փիղ
filologiya	բանասիրություն
fincan	բաժակ
fizika	ֆիզիկա
folklor	բանահյուսություն
fonetika	հնչյունաբանություն
fövqəladə	արտակարգ
futbol	ֆուտբոլ
fürsət	հարմար պահ, հնարավորություն

G

gavalı	սալոր
gec	ուշ
gecə	գիշեր
gələcək	ապագա, հետագա
gəlmək	գալ, ժամանել
gəmi	նավ
gənc	երիտասարդ
general	գեներալ
geniş	լայն, ընդարձակ
gerb	գինանշան
geri	հետ, հետև
getmək	գնալ, մեկնել
geyinmək	հագնվել
gətirmək	բերել
gəzmək	գրոսնել
giriş	մուտք, ներածություն
girmək	մտնել, ընդունվել
gitara	կիթառ
gizlənmək	թաքնվել
göbələk	սունկ
göl	լիճ
göndərmək	ուղարկել, ճանապարհել
görmək	տեսնել, նկատել
görünüş	1.տեսք, 2.արտաքին
görüş	1.հանդիպում, ժամադրություն, 2.հայացք
göstərmək	ցույց տալ, ցուցադրել

göy	երկինք, կապույտ
göyerti	կանաչի, բույս
göz	աչք
gözəl	գեղեցիկ, հիասքանչ
gözləmək	սպասել
gözlük	ակնոց
guşə	անկյուն
guya	իբրև, կարծես թե
güc	ուժ, հզորություն
gül	ծաղիկ
güləş	ըմբշամարտ
güllə atmaq	կրակել, գնդակ արձակել
gülmək	ծիծաղել
gülümsəmə	ժպիտ
gümüş	արծաթ
gün	օր, արև
günah	մեղք
gündüz	ցերեկ
günəş	արև
gürcü	վրացի
güzgü	հայելի

H

hadisə	իրադարձություն, դեպք
hakimyyət	իշխանություն
haqq	իրավունք, ճշմարտություն
hal	դրություն, իրավիճակ,
halqa	օղակ, շրջան
hamam	բաղնիք
hamı	բոլորը
harada	որտեղ
haram	անթույլատրելի, արգելված (կրոն.)
hava	1. օդ 2. եղանակ
havayı	իզուր, անօգուտ
hazır	պատրաստ
hazırlaşmaq	պատրաստվել
heç	ոչինչ, ընդհանրապես
hekayə	պատմվածք, առակ
hesab	հաշիվ, հանրահաշիվ
heykəl	արձան
heyvan	կենդանի, անասուն
hə	այո, դե
həbsxana	բանտ
həcm	ծավալ, տարողունակություն
həftə	շաբաթ
həkim	բժիշկ

həlak olmaq	զոհվել, ընկնել
həmçinin	նույնպես
həmişə	միշտ, մշտապես
hənək	կատակ
hər	ամեն, յուրաքանչյուր
hərbi	ռազմական
hərəkət etmək (etmək)	շարժվել, գործել
hərf	տառ
həsret çəkmək	կարոտել
həttə	նույնիսկ
həvəsləndirmək	խրախուսել
həyat	կյանք
həyət	բակ
həzz almaq (aparmaq)	հաճույք ստանալ, վայելել
himn	օրհներգ
hinduşka	հնդկահավ
hoppanmaq	թռչել, թռչկոտել
hovuz	լողավազան
hökumət	կառավարություն, իշխանություն
hörmət etmək (etmək)	հարգել, պատվել
humanizm	մարդասիրություն
hücum etmək (etmək)	հարձակվել, գրոհել
hüquqşünas	իրավաբան
hüzn	թախիծ, տխրություն

X

xaç	խաչ
xahiş	խնդրանք
xain	դավաճան
xala	մորաքույր
xalça	գորգ
xalq	ժողովուրդ
xanım	տիկին, տիրուհի
xarab olmaq	փչանալ, վատանալ
xarici	1. արտաքին 2. արտասահմանյան
xasiyyət	1. բնավորություն 2. որակ, հատկություն
xatirə	հիշողություն, հուշ
xeyir	օգուտ, բարիք
xeyir-dua	աղոթք
xeyr	ոչ
xəbər	լուր, տեղեկություն
xəbər vermək	տեղեկացնել, լուր տալ
xələl vermək	վնասել, տխրեցնել
xəmir	խմոր
xərcləmək	ծախսել
xəritə	քարտեզ

xəstə	հիվանդ
xətkeş	քանոն
xəyal	երագ, երագանք, երևակայություն
Xəzər dənizi	Կասպից ծով
xırda	մանր, փոքր
xidmət eləmək (etmək)	ծառայել
xilas eləmək (etmək)	ազատել, փրկել
xiyar	վարունգ
xoruz	աքաղաղ
xoş	բարի, լավ, սիրալիք
xoşbəxtlik	երջանկություն
xörək	կերակուր, սնունդ
xristianlıq	քրիստոնեություն
xüsusi	հատուկ, յուրահատուկ, մասնավոր

i

ibadət	1. ժամերգություն 2. երկրպագություն, աղոթք
ibarət	բաղկացած
icazə	թույլտվություն
iclas	նիստ
ictimai	հասարակական
içmək	խմել
idarə eləmək (etmək)	ղեկավարել, կառավարել
ideologiya	գաղափարախոսություն
idman	սպորտ
ifadə	արտահայտություն, շարադրանք,
igid	քաջ, խիզախ
ixrac eləmək(etmək)	արտահանել
iki	երկու
ikiləmək	կրկնապատկել
iqlim	կլիմա
iqtisadi	տնտեսական
il	տարի
ilan	օձ
ildönümü	տարեդարձ
ilk	առաջին, սկզբնական, նախնական
iman	հավատք, դավանանք
imkan	հնարավորություն
imzalamaq	ստորագրել
inanmaq	հավատալ, վստահել
İncil	Ավետարան
indi	այժմ, ներկայումս
inkişaf eləmək (etmək)	զարգանալ, ծաղկել
insan	մարդ
inzibati	վարչական

iradə	կամք, ցանկություն
İran	Իրան
irəliləyiş	առաջընթաց
islaq	թաց, խոնավ
istedad	կարողություն, տաղանդ
istehsalat	արտադրություն
istəmək	ցանկանալ, խնդրել
istifadə etmək (etmək)	օգտագործել, կիրառել
istirahət	հանգիստ
iş	աշխատանք, զբաղմունք
işarə	ակնարկ, նշան
işğal etmək	զավթել, գրավել
işiq	լույս
işləmək	աշխատել, գործել
iştaha	ախորժակ
iştirak etmək (etmək)	մասնակցել
ittifaq	միություն
iyirmi	քսան
iz	հետք
izləmək	հետևել, հետապնդել

J

jaket	ժակետ
jandarm	ժանդարմ
janr	ժանր
jurnal	ամսագիր
jurnalist	լրագրող
jüri	ժյուրի

K

kaftar	1. բորենի 2. վիուկ
kağız	թուղթ
kar	խուլ
kartof	կարտոֆիլ
kasıb	աղքատ, չունևոր, ընչազուրկ, չքավոր
katib	քարտուղար
keçi	այծ
keçmək	1. անցնել 2. տեղափոխվել
kef	տրամադրություն, ինքնագգացողություն
kədər	վիշտ, տխրություն
kələm	կաղամբ
kəmə	գոտի
kəpənək	թիթեռ
kəsmək	1. կտրել, հատել 2. դադարեցնել

kiçik	փոքր, աննշան
kilsə	եկեղեցի, տաճար
kim	ով
kino	կինո, կինոնկար
kirpi	ոգնի
kişi	տղամարդ, ամուսին
kitab	գիրք
kitabxana	գրադարան
kobud	կոպիտ, անքաղաքավարի
komanda	թիմ
komandir	հրամանատար
komitə	կոմիտե
konfet	կոնֆետ
konsert	համերգ
konsul	հյուպատոս
kor	կույր
köçmək	քոչել, տեղափոխվել
köhnə	հին
kölgə	ստվեր
kömək eləmək (etmək)	օգնել, աջակցել
kömür	ածուխ
köpəkbalığı	շնաձուկ
körpə	մանկիկ
körpü	կամուրջ
kral	արքա
küçə	փողոց
küknar	եղևնի
külək	քամի
kürd	քուրդ
kürk	մուշտակ
kütlə	զանգված
küy	աղմուկ

L

lakin	բայց, այնուամենայնիվ
lale	կակաչ
layihə	նախագիծ
lazım	անհրաժեշտ
ləğv eləmək (etmək)	վերացնել, չեղյալ համարել
ləkə	բիծ
ləyaqət	արժանապատվություն, պատշաճություն
ləzzət	1. համ 2. հաճույք, վայելք
liman	նավահանգիստ
lobya	լոբի
lövhə	ցուցանակ, ցուցատախտակ
lüğət	բառարան

lütəən	խնդրեմ, բարի եղեք
lüzum	անհրաժեշտություն, կարիք

M

mağaza	խանութ
mahnı	երգ
mal	1. ապրանք 2. ունեցվածք 3. խոշոր եղջերավոր անասուն
mane	խոչընդոտ, դժվարություն
maraq	հետաքրքրություն, շահ
maşın	մեքենա
matəm	սուգ
mavi	երկնագույն
may	մայիս
medal	մեդալ
mehmanxana	հյուրանոց
memar	ճարտարապետ
meşə	անտառ
metr	մետր
meydan	1. հրապարակ, ասպարեզ 2. մարտադաշտ
meymun	կապիկ
meyvə	միրգ, պտուղ
məcbur eləmək (etmək)	ստիպել, պարտադրել
məclis	1. ժողով, նիստ 2. խորհրդարան
mədə	ստամոքս
mədəniyyət	մշակույթ, քաղաքակրթություն
məğlubiyyət	պարտություն
məhkəmə	դատարան
məhv eləmək (etmək)	ոչնչացնել, կործանել
məktəb	դպրոց
məktub	նամակ
məqalə	հոդված
məqsəd	նպատակ, մտադրություն
mən	ես
məna	իմաստ, նշանակություն
mənfi	բացասական
mərasim	ծես, արարողություն
mərkəz	կենտրոն
məscid	մզկիթ
məsələ	հարց, խնդիր
məşhur	հայտնի, անվանի, հանրաճանաչ
mətbəx	խոհանոց
millət	ազգ, ազգություն
milyard	միլիարդ
milyon	միլիոն

min	հազար
minmək	նստել/ տրանսպորտային միջոց/
möhkəm	ամուր, կայուն
mövqe	դիրք, դիրքորոշում
muxtariyyət	ինքնավարություն
musiqi	երաժշտություն
muzey	թանգարան
müalicə eləmək (etmək)	բուժել
müdafiə	պաշտպանություն
müdir	տնօրեն, ղեկավար
müəllim	ուսուցիչ
müharibə eləmək (etmək)	պատերազմել
mühüm	կարևոր
müxtəlif	տարբեր, զանազան
müsahibə	զրույց, հարցազրույց
müsəlman	մահմեդական
müstəqillik	անկախություն
müvəffəqiyyət	հաջողություն
müzakirə eləmək (etmək)	քննարկել

N

nağd	կանխիկ,
nağıl	հեքիաթ, պատմվածք
nahar eləmək (etmək)	ճաշել
namizəd	թեկնածու
nar	նուռ
nazik	նուրբ, բարակ
nazir	նախարար
necə	ինչպես, ինչպիսի
neçə	քանի
neft	նավթ
nəfər	էակ, մարդ, անձ, հոգի
nəfəs	շունչ, շնչառություն
nəm	թաց, խոնավ
nənə	տատիկ
nərdivan	աստիճան
nəvə	թոռ
nəzarət eləmək (etmək)	հսկել, հետևել
nifrət eləmək (etmək)	ատել, զզվել
nişan	նշան
niyə	ինչո՞ւ
nizam-intizam	կարգուկանոն
nömrə	համար, թիվ
növbə	հերթ, հերթափոխ
nümayəndə	ներկայացուցիչ, պատվիրակ
nümunə	օրինակ, նմուշ

O

o	նա, այն
od	կրակ
odun	փայտ
oğul	տղա, որդի
ox	նետ
oxsar	նման
oxumaq	1. կարդալ 2. սովորել
olduqca	բավական, ծայրահեղ
olmaq	լինել, տեղի ունենալ
on	տասը
orada	այնտեղ
ordu	բանակ
ot	խոտ
otaq	սենյակ
otuz	երեսուն
ov	որս
oyanmaq	արթնանալ
oynamaq	խաղալ, պարել
oyun	խաղ, պար
oyuncaq	խաղալիք

Ö

ödəmək	վճարել, փոխհատուցել
ölçmək	չափել
öldürmək	սպանել
ölkə	երկիր
ömür	կյանք
öpmək	համբուրել
ördək	բադ
örtmək	ծածկել, փակել
övlad	զավակ, որդի
öymək	գովել, գովաբանել
öyrənmək	սովորել, իմանալ
özbək	ուզբեկ
özünüidare	ինքնակառավարում

P

palto	վերարկու
pambıq	բամբակ
parçalamaq	մասնատել, կտոր-կտոր անել
parlament	խորհրդարան
partiya	կուսակցություն

pasport	անձնագիր
payız	աշուն
paylaşmaq	բաշխել, բաժանել
pendir	պանիր
pələng	վագր
pəncərə	պատուհան
piano	դաշնամուր
pilləkən	աստիճան
pis	վատ
pişik	կատու
planlaşdırmaq	պլանավորել
poçt	փոստատուն
polis	ոստիկանություն
pomidor	լոլիկ
portağal	նարինջ
pozmaq	խախտել, փչացնել, ջնջել
prezident	նախագահ
prinsip	սկզբունք
proqram	ծրագիր
puç etmək (etmək)	1) ոչնչացնել, 2) վատնել

Q

qabaq	1. առջև, առաջ 2. դդում
qaban	վարագ
qaçınmaq	խուսափել
qaçmaq	1. վազել 2. փախչել
qadın	կին
Qafqaz	Կովկաս
qaldırmaq	բարձրացնել, վեր հանել
qalın	հաստ, խիտ
qalmaq	մնալ
qan	արյուն
qanun	օրենք
qapı	դուռ
qar	ծյուն
qardaş	եղբայր
qarğa	ագռավ
qarpız	ծմերուկ
qarşılamaq	դիմավորել
qaşıq	գդալ
qatar	գնացք
qayçı	մկրատ
qayıtmaq	վերադառնալ
qaz	սազ
qazax	դազախ
qeyri-qanuni	անօրինական

qəbul eləmək (etmək)	ընդունել, համաձայնվել
qəhrəman	հերոս
qələbə	հաղթանակ
qərar	որոշում, եզրակացություն
qərb	արևմուտք
qəzet	թերթ
qırx	քառասուն
qırmaq	կոտրել, կործանել, ոչնչացնել
qırmızı	կարմիր
qısa	կարճ
qış	ձմեռ
qız	աղջիկ, դուստր
qızıl	ոսկի
qoca	ծերունի, զառամյալ
qol	թև, ճյուղ
qonaq eləmək (etmək)	հյուրասիրել
qorxmaq	վախենալ
qoymaq	դնել, դասավորել
qoyun	ոչխար
qrup	խումբ
quləq	ականջ
qum	ավազ
qurban	զոհ
qurmaq	կառուցել, հիմնել
quş	թռչուն
qutu	տուփ
quzu	զառ
qüsür	թերություն, արատ
qüvvət	զորություն, ուժ

R

radio	ռադիո
raket	հրթիռ
rastlaşmaq	հանդիպել
rayon	շրջան
razi	զոհ, համաձայն
razılaşdırmaq	համաձայնեցնել
redaktor	խմբագիր
rejissor	ռեժիսոր
rektor	ռեկտոր
Respublika	հանրապետություն
rəhbər	առաջնորդ, ղեկավար
rəng	գույն, երանգ
rəsmi	պաշտոնական
rəssam	նկար
rol	դեր

ruhlandırmaq	ոգևորել, խրախուսել
rus	ռուս
rüşvət	կաշառք

S

saat	1. ժամ 2. ժամացույց
sabah	1. վաղը 2. առավոտ
sabun	օձառ
saç	մազ
sağ	1. առողջ, կենդանի 2. աջ
sahib	տեր
sahil	ափ, ծովափ
saxlamaq	պահպանել, պահել
sakit	հանգիստ, լռակյաց
salam	ողջուն
salmaq	1. դնել, իջեցնել 2. ծածկել
saniyə	վայրկյան
sarı	դեղին
satmaq	վաճառել
saymaq	հաշվել, հարգել
seçki	ընտրություն
seçmək	ընտրել
sentyabr	սեպտեմբեր
sevinc	ուրախություն
sevmək	սիրել
səbəb	պատճառ
səfər	ուղևորություն, ճանապարհորդություն
səfir	դեսպան
səkkiz	ութ
səksən	ութսուն
sərçə	ճնճղուկ
sərhəd	սահման
səs	1. ձայն, աղմուկ 2. արձագանք
sıfır	զրո
sıra	շարք
siçan	մուկ
silahlanmaq	զինվել
sirk	կրկես
siyasət	քաղաքականություն
siz	դուք
sol	ձախ
son	վերջ, ավարտ
sonra	հետո
soyuq	սառը
söhbət eləmək (etmək)	զրուցել, խոսել
söyləmək	ասել, պատմել

söz	բառ, խոստում
stol	սեղան
su	ջուր, հյութ
sual	հարց
susmaq	լռել
süd	կաթ
süfrə	սփռոց
sümük	ոսկոր
sürmək	քշել, վարել,
sürət	արագություն

Տ

şad	ուրախ
şaftalı	դեղձ
şagird	աշակերտ
şair	բանաստեղծ
şalvar	տաբատ
şey	իր, առարկա
şəbəke	ցանց
şəhər	քաղաք
şəxs	անձ, անձնավորություն, անհատ
şəkər	շաքար
şəkil	նկար, պատկեր
şənbə	շաբաթ
şərq	արևելք
şikayət etmək (etmək)	բողոքել
şimal	հյուսիս
şirin	քաղցր
şorba	ապուր
şöbə	բաժին, մասնաճյուղ
şura	խորհուրդ
şübhə	կասկած
şüşə	ապակի

Դ

talan	1. կողոպուտ 2. ջարդ
tale	ճակատագիր
tamam	ամբողջ, լրիվ, ամբողջությամբ
tamaşa	ներկայացում, տեսարան
tanımaq	1. ճանաչել, իմանալ 2. ընդունել
tanış	ծանոթ
tank	տանկ
tapmaq	գտնել
tarix	1. պատմություն 2. տարեթիվ

tatar	թաթար
teatr	թատրոն
telefon	հեռախոս
terror	ահաբեկչություն
tez	արագ, շուտ, վաղ
təbəssüm	ծախտ
təbiət	բնություն, բնույթ
təbrik eləmək (etmək)	շնորհավորել
təcavüz	ագրեսիա, բռնություն
təcrübə	փորձ, փորձություն
təəccüblənmək	զարմանալ
təhlil eləmək (etmək)	վերլուծել
təhlükə	վտանգ, ռիսկ
Tehsil	կրթություն
tək	կենտ, միայնակ
təklif eləmək (etmək)	առաջարկել
təqvim	օրացույց
tələb eləmək (etmək)	պահանջել
tələbə	ուսանող
təmiz	մաքուր, կոկիկ
tərbiyə	դաստիարակություն
tərcümeyi-hal	կենսագրություն
tərcüməçi	թարգմանիչ
tərəf	կողմ
tərəvəz	բանջարեղեն
tərk etmək	թողնել, լքել
təşəkkür eləmək (etmək)	շնորհակալություն հայտնել
təşkilat	կազմակերպություն
təyini-müqəddərat	ինքնորոշում
təyyarə	ինքնաթիռ
təzyiq eləmək (etmək)	ճնշել, ճնշում գործադրել
tibbi	բժշկական
ticarət	առևտուր
tikmək	կառուցել, կարել
timsah	կոկորդիլոս
toqqa	գոտի
ton	տոննա
top	գնդակ
torpaq	հող
toy	հարսանիք
toyuq	հավ
toz	փոշի
tutmaq	բռնել, ձերբակալել, վարձել
tük	մազ, փետուր,
türk	թուրք, թյուրք

Ս

uc	ծայր
ucuz	էժան, մատչելի
uçmaq	թռչել
uğur	հաջողություն
ulduz	աստղ
un	ալյուր
unutmaq	մոռանալ
usta	վարպետ, փորձառու, արհեստավարժ
uşaq	երեխա, փոքրիկ
uyğun	հարմար, համապատասխան
uzaq	հեռու
uzanmaq	պառկել, մեկնվել
uzun	երկար, տևական
uzunömürlülük	երկարակեցություն

Ü

üç	երեք
üçün	համար, հանուն
ümid	հույս
ümidverici	հուսադրող
ümumdünya	համաշխարհային
ümumiyyətə	ընդհանրապես, ընդհանուր առմամբ
ünvan	հասցե
ürək	սիրտ, հոգի
üsul	ձև, մեթոդ
ütü	արդուկ
üz	դեմք, մակերես
üzük	մատանի
üzüm	խաղող
üzv	անդամ

V

vacib	1. անհրաժեշտ 2. անհետաձգելի
vaxt	ժամանակ, ժամկետ
valideyn	ծնողներ
var	1. կա, 2. ունեցվածք
varis	ժառանգ
vasitəçilik	միջնորդություն
vedrə	դուլլ
velosiped	հեծանիվ
vergül	ստորակետ
vermək	տալ, հանձնել

və	և, ու
vəd vermək (eləmək, etmək)	խոստանալ
vəfat eləmək (etmək)	վախճանվել
vəlvələ	խառնաշփոթ
vətən	հայրենիք
vətəndaş	քաղաքացի
vəzifə	1. պարտականություն 2. պաշտոն
vəziyyət	իրավիճակ, դրություն
vidalaşmaq	միմյանց հրաժեշտ տալ
vurmaq	հարվածել, խփել

Y

ya	կամ
yaddaş	հիշողություն
yağ	կարագ, յուղ
yağış	անձրև
yaxın	մոտ, մոտակա
yaxınlaşdırmaq	մոտեցնել
yaxşı	լավ, բարի
yalnız	միայն, բացառապես
yan	1. կողք, կողմ 2. մոտ
yanaşmaq	մոտենալ, մերձենալ
yanğın	հրդեհ
yanmaq	վառվել
yapon	ճապոնացի
yar	ընկեր, սիրեցյալ
yara	վերք, վնասվածք
yardım etmək (eləmək)	օգնել, աջակցել
yarı	կես
yarpaq	տերև
yaş	1. տարիք 2. թագ, խոնավ
yaşamaq	ապրել
yaşıl	կանաչ
yavaş	կամաց, դանդաղ
yay	ամառ
yaymaq	տարածել, ընդլայնել
yaz	գարուն
yazmaq	գրել
yeddi	յոթ
yemək	1. ուտել 2. ուտելիք, կերակուր
yemiş	սեխ
yeni	նոր
yer	տեղ, հող
yerkökü	գազար
yetimxana	մանկատուն
yetmiş	յոթանասուն

yəhudi	հրեա
yəni	այսինքն, նշանակում է
yığmaq	հավաքել, կուտակել
yıxıcı	կործանիչ
yırtıcı	գիշատիչ
yod	յոդ
yox	ոչ, չկա
yoxlamaq	ստուգել, փորձարկել
yoxsul	աղքատ, չունևոր
yol	ճանապարհ, ուղի
yoldaş	ընկեր, ճանապարհի ընկեր
yolverilməz	անթույլատրելի
yorğun	հոգնած
yorulmaq	հոգնել
yubatma	ձգձգում, հապաղում
yuxarı	վերև
yuxu	քուն, երազ
yumaq	լվանալ
yumşaq	փափուկ
yumurta	ծու, հավկիթ
yunan	հույն
yurd	օջախ, տուն, հայրենիք
yük	բեռ
yüksək	բարձր
yüngül	թեթև
yüz	հարյուր

Z

zabit	սպա
Zaqafqaziya	Անդրկովկաս
zaman	ժամանակ, ժամանակաշրջան
zanbaq	վարդակակաչ
zavod	գործարան
zeytun	ծիթապտուղ
zəbt eləmək (etmək)	գավթել
zəhər	թույն
zəhmət çəkmək	աշխատել, չարչարվել
zəif	թույլ
zəka	խելք, տաղանդ
zənbil	զամբյուղ
zəncir	շղթա
zənginləşmək	հարստանալ
zərər vurmaq	վնասել
zibil	աղբ
zirvə	գագաթ, կատար

ziyarət eləmək (etmək)	այցելել
zor	դժվար, ծանր
zorakılıq	բռնություն
zülm eləmək (etmək)	ճնշել, բռնանալ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ԱՌԱՋԻՆ ԴԱՍ

§ 1. Աղբբեջաներենի հնչյունական համակարգը	4
§ 2. Ձայնավորների ներդաշնակություն	6

ԵՐԿՐՈՐԴ ԴԱՍ

§ 3. Աղբբեջաներենի ցուցական դերանունները	7
§ 4. Պարզ համառոտ նախադասություն	7
§ 5. Ու? Kim? Nəci? հարցական դերանունները	7
§ 6. Ներկա ժամանակով դրված պարզ նախադասության ժխտական և հարցական ձևերը	8
§ 7. Ուղղական հոլով	9

ԵՐՐՈՐԴ ԴԱՍ

§ 8. Անձնական դերանուններ	13
§ 9. Անվանական ստորոգյալի ներկա ժամանակաձևը	13
§ 10. Հոգնակի թիվ	15
§ 11. Պատկանելիությունն աղբբեջաներենում	16
§ 12. Ներգոյական հոլով	17
§ 13. 1-10 թվերն աղբբեջաներենում	17

ՉՈՐՐՈՐԴ ԴԱՍ

§ 14. Var և Yox անունները	24
§ 15. Ածական անուն	25
§ 16. Գույներ	25
§ 17. Nəcə?, nə cür? հարցական դերանունները	26
§ 18. Ya (da), yoxsa, nə...nə շաղկապները	26

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ԴԱՍ

§ 19. Անվանական ստորոգյալի անցյալ ժամանակաձևը	35
§ 20. Բայի անորոշ ձևը	36
§ 21. Հրամայական եղանակի երկրորդ դեմք	37
§ 22. Տրական հոլով	37
§ 23. Բացառական հոլով	38

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ԴԱՍ

§ 24. Ներկա ժամանակ	46
§ 25. ilə հետադրությունը	47
§ 26. Հայցական հոլով	48
§ 27. Քանակական թվականներ	49
§ 28. Դասական թվականներ	49
§ 29. Saylar-թվեր	50

ՅՈԹԵՐՈՐԴ ԴԱՍ

§ 30. Անցյալ ժամանակ. Կատեգորիկ անցյալ ժամանակաձև	59
§ 31. Նեղ ձայնավորների սղվելը	60
§ 32. Անձնական, bu, şu, o ցուցական և kim? nə? hara? հարցական դերանունների հոլովումը	60
§ 33. Անորոշ դերբայների հոլովումը	61
§ 34. Սեռական հոլովի կազմությունը	62

Ութերորդ գլուխ

§ 35. Անորոշ անցյալ ժամանակածև.....	71
§ 36. Հի, Իս, Լի բառակազմական վերջածանցները.....	72
§ 37. Սփն, kimi, sonra, əvvəl, qədər, dək, can//cən հետադրությունները	72
§ 38. Պատկանելիության վերջածանց ստացած գոյականների հոլովում.....	74
§ 39. Yerinə, aşağı, yaxarı կապական բառերը.....	75
§ 40. Շաբաթվա օրերը.....	75

ԻՆՆԵՐՈՐԴ ԴԱՍ

§ 41. Ածականների համեմատության աստիճանները	84
§ 42. Ca/cə, siz, Լու բառակազմական վերջաժանցները	84
§ 43. Ապառնի ժամանակ (Կատեգորիկ ապառնի)	85
§ 44. Անորոշությունն ադրբեջաներենում	86
§ 45. Ժխտական դերանունները	87
§ 46. Զ բառի կիրառությունը	87

ՏԱՄՆԵՐՈՐԴ ԴԱՍ

§ 47. Գոյականների կապակցության ձևեր	97
§ 48. Տօճա ցօմօք արտահայտության կիրառումը	97
§ 49. Մակբայներ	98
§ 50. Անորոշ ապառնի ժամանակաձև	99

ՏԱՄՆՄԵԿԵՐՈՐԴ ԴԱՍ

§ 51. Ըղծական եղանակ.....	108
§ 52. Գոյականակերտ վերջածանցներ.....	109
§ 53. Անկատար անցյալ ժամանակածև.....	109
§ 54. Ներկա ժամանակի դերբայ.....	110
§ 55. Մակբայների կազմությունը.....	111
§ 56. anda/əndə, ib, araɣ/əɾək վերջածանցներով մակբայական դերբայները.....	111

ՏԱՄՆԵՐԿՈՒՇԻՐՈՐԴ ԴԱՍ

§ 57. Հետադրություններ.....	120
§ 58. Հարկադրական եղանակ	121
§ 59. Ara, alt, üst, qarşı, dal, անունների կապական կիրառությունը	122
§ 60. Հրամայական եղանակը 1-ին և 3-րդ դեմքերում	123
§ 61. Հավաքական թվականներ	124
§ 62. Բաշխական թվականներ	125
§ 63. Կոտորակային թվականներ	125

ՏԱՄՆԵՐԵՔԵՐՈՐԴ ԴԱՍ

§ 64. Ընդհանուր/համընդհանուր, ընդհանուր/համընդհանուր	135
§ 65. Պայմանական եղանակ	136
§ 66. Ընդհանուր/համընդհանուր գործողության անունները	137
§ 67. Ընդհանուր/համընդհանուր բայի կիրառությունը	139

ՏԱՄՆՉՈՐԻՄԵՐՈՐԴ ԴԿՍ

§ 68. Բայի սեռը	151
§ 69. Կարելիության և անկարելիության ձևերը	152
§ 70. Անցյալ ժամանակի դերբայ և ապառնի ժամանակի դերբայ	153
§ 71. Կո վերջածանցով մակբայական դերբայը	153

ՏԱՍՆՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ԴԱՍ

§ 72. Անհրաժեշտ եղանակ	162
§ 73. Ki ճաանիկի կիրառությունը	162
§ 74. Բայերի կազմությունը	164
§ 75. Yan, orta, ön, arxa անունների կապական կիրառությունները	164

ՏԱՄՆՎԵՑԵՐՈՐԴ ԴԱՍ

§ 76. Ներկա շարունակական ժամանակաձև (Ներկա ժամանակ-2)	172
§ 77. Kimi հետադրությունը և ներկա ժամանակի դերբայը	173
§ 78. Տրոհական ձև.....	173
§ 79. Անորոշ ապառնիի անցյալ ժամանակաձև.....	173
§ 80. Կատեգորիկ ապառնիի անցյալ ժամանակաձև	174
§ 81. Անորոշ անցյալ ժամանակաձևի անցյալ	175

ՀԱՎԵԼՎԱԾ

Տեքստեր ընթերցանության համար	185
Ընդհանուր տեղեկություններ Ադրբեջանի մասին	202
Ասացվածքներ-Atalar sözü	204
Ադրբեջաներեն-հայերեն հապավումների բառարան	208
Ադրբեջաներեն-հայերեն ուսումնական բառարան	210

ԼԻԼԻԹ ՄՈՎՍԻՍՅԱՆ

ԱՂՐԲԵԶԱՆԵՐԵՆԻ ԴԱՍԱԳԻՐՔ

Սրբագրիչ՝
ԶԱՐՈՒՀԻ ՄՆԻԿՅԱՆ

Գեղարվեստական խմբագիր՝
ԴԻԱՆԱ ԱՎԱԳՅԱՆ

Չափսը՝ 60x84, 1/8: Ծավալը՝ 30 տպ. մամուլ:
Թուղթը՝ օֆսեթ: Տպաքանակը՝ 400:

Տպագրվել է «ՎՄՎ-ՊՐԻՆՏ» ՍՊԸ հրատարակչության տպարանում
Հասցեն՝ Ազատության 24/11, հեռ. 28 54 28
E-mail: vmv_print@yahoo.com
www.vmv-print.am